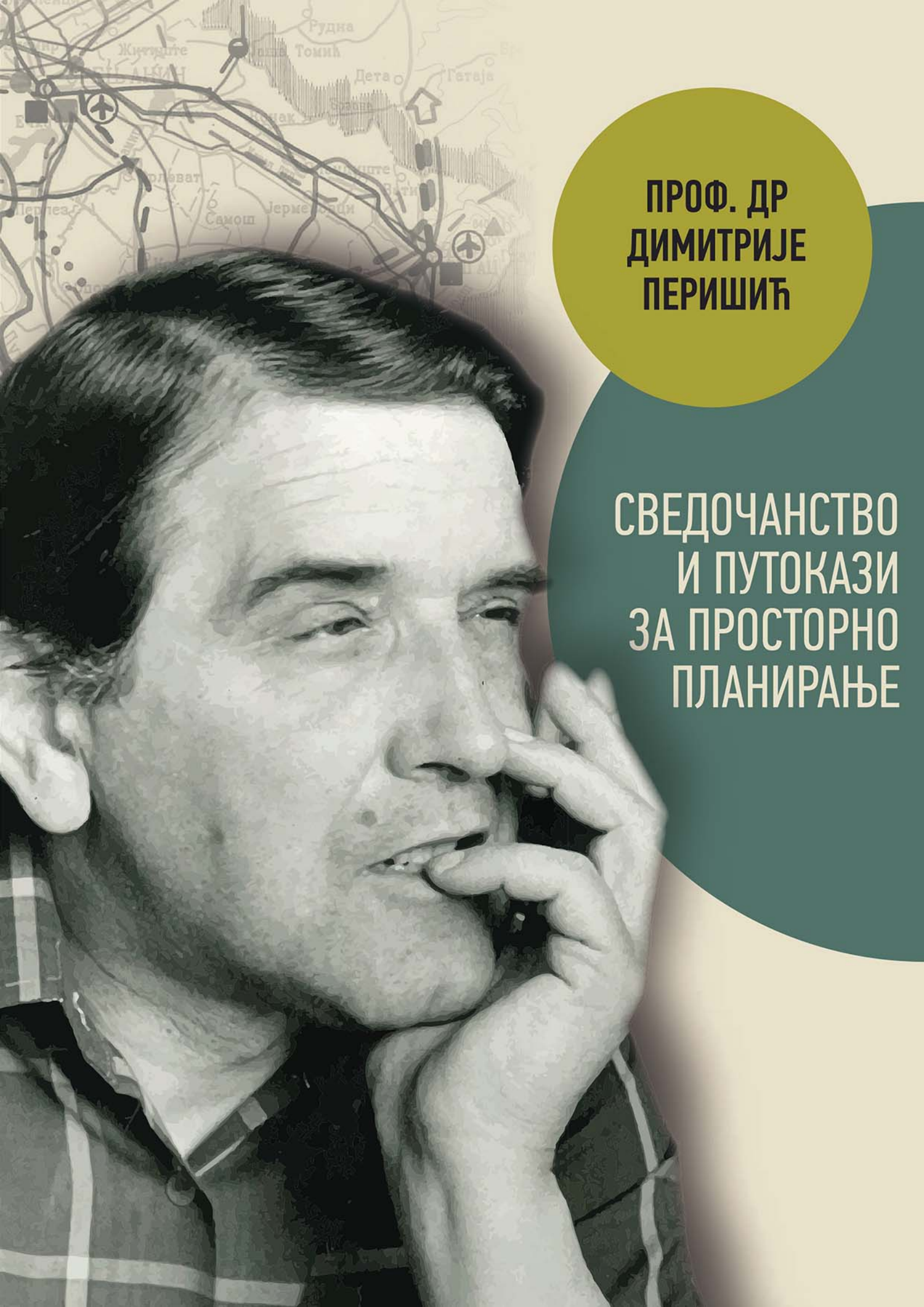

**ПРОФ. ДР
ДИМИТРИЈЕ
ПЕРИШИЋ**

**СВЕДОЧАНСТВО
И ПУТОКАЗИ
ЗА ПРОСТОРНО
ПЛАНИРАЊЕ**

Уредници:
Саша Милијић
Јасна Петрић
Марко Перишић
Зоран Радосављевић

**ПРОФ. ДР ДИМИТРИЈЕ ПЕРИШИЋ:
СВЕДОЧАНСТВО И ПУТОКАЗИ
ЗА ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ**

ИНСТИТУТ ЗА АРХИТЕКТУРУ И УРБАНИЗАМ СРБИЈЕ
Institute of Architecture and Urban & Spatial Planning of Serbia

Универзитет у Београду
ГЕОГРАФСКИ
ФАКУЛТЕТ

University of Belgrade
FACULTY OF
GEOGRAPHY

Београд, 2022.

Средства за реализацију истраживања које је приказано у овој Монографији су делом обезбеђена од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, односно Министарства науке, технолошког развоја и иновација, евиденциони број: 451-03-68/2022-14/200006.

ПРОФ. ДР ДИМИТРИЈЕ ПЕРИШИЋ: СВЕДОЧАНСТВО И ПУТОКАЗИ ЗА ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ

Посебна издања бр. 92

Београд, 2022. године

Издавачи

Институт за архитектуру и урбанизам Србије (ИАУС), Булевар краља Александра 73/II, 11 000 Београд, тел: (+381 11) 3207-307, факс: (+381 11) 3370-203, www.iaus.ac.rs

Универзитет у Београду – Географски факултет, Студентски трг 3/III, 11 000 Београд

За издавача

др Саша Милијић, директор ИАУС-а

др Велимир Шећеров, декан Географског факултета

Издавачки савет ИАУС-а

Јасна Петрић, председник, ИАУС; Ана Никовић, заменик председника, ИАУС; Милена Милинковић, секретар Издавачког савета, ИАУС; Бранислав Бајат, Универзитет у Београду, Грађевински факултет; Миодраг Вујошевић; Тијана Дабовић, Универзитет у Београду, Географски факултет; Мирјана Деветаковић, Универзитет у Београду, Архитектонски факултет; Бранка Димитријевић; Александар Ђукић, Универзитет у Београду, Грађевински факултет; Бошко Јосимовић, ИАУС; Никола Крунић, ИАУС; Божидар Манић, ИАУС; Тамара Маричић, ИАУС; Саша Милијић, ИАУС; Зорица Недовић-Будић, Professor Emerita, University of Illinois at Urbana-Champaign, и Visiting Professor, University College Dublin; Марина Ненковић-Ризнић, ИАУС; Тања Његић, ИАУС; Мила Пуцар; Урош Радосављевић, Универзитет у Београду, Архитектонски факултет; Ратко Ристић, Универзитет у Београду, Шумарски факултет; Сања Симоновић Алфиревић, ИАУС; Борислав Стојков; Драгутин Тошић; Милорад Филиповић, Универзитет у Београду, Економски факултет; Мирољуб Хаџић, Универзитет Сингидунум у Београду; Тијана Црнчевић, ИАУС; Омиљена Џелебџић, ИАУС

Рецензенти

проф. др Владан Ђокић, редовни професор, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, Ректор Универзитета у Београду

проф. др Дејан Филиповић, редовни професор, Универзитет у Београду – Географски факултет, Проректор за наставу Универзитета у Београду

Dushko Bogunovich, Adjunct Associate Professor, The University of Auckland, School of Architecture and Planning, Chair, Scientific Committee, International Society of City and Regional Planners (ISOCARP)

Уредници

др Саша Милијић, научни саветник, ИАУС

др Јасна Петрић, научни саветник, ИАУС

Марко Перишић, ЦИП

др Зоран Радосављевић, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре

У припреми Монографије учествовали

Јасна Петрић, Марија Максин, Марко Перишић, Зоран Радосављевић, Милена Милинковић, Стјепо Бутијер, Ненад Спасић, Ксенија Петовар, Саша Милијић, Никола Крунић, Миланка Савковић Лима Гомес, Бранислав Ђорђевић, Марија Николић, Милан Медаревић, Велимир Шећеров, Дејан Ђорђевић, Стеван М. Станковић, Милан Бурсаћ, Бранислав Ивковић, Влада Аранђеловић, Мирко Јокановић, Соња Продановић, Стана Басарић, Драгутин Тошић, Богдан Лукић, Зорица Недовић-Будић, Јадранко Симић, Мирјана Вашут, Оливера Радоичић, Небојша Стефановић, Тијана Дабовић, Зора Живановић, Верољуб Трифуновић, Драгиша Дабић, Зоран Мирјанић, Софија Богоје, Милана Јованчевић, Александра Ђукић, Марица Мијајловић, Милана Миловић, Гордана Вукшић, Слађана Недељковић, Срђан Милосављевић

Лектура и коректура

Дафина Жагар Марков

Лектура резимеа на енглеском језику

Соња Стојановић

Дизајн Монографије и прелом

Сања Симоновић Алфиревић, ИАУС

Дизајн корица

Симона Дашић Раца

Тираж

700

Штампа

Планета принт доо Београд

ISBN 978-86-82154-01-3

Садржај

ПРЕДГОВОР	6
1. БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ (порекло и детињство, школовање, професионални рад, породични и друштвени живот)	9
2. НАУЧНИ И СТРУЧНИ РАД	35
2.1 Прикази и изводи из књиге Димитрија Перишића <i>О просторном планирању</i> , 1985. година	36
2.2 Регистар изабраних радова	46
2.3 О Просторном плану Републике Србије	51
2.4 Регистар изабраних просторних и урбанистичких планова, студија, методологија, радних и научноистраживачких пројеката	59
3. ОБРАЗОВНИ РАД	65
3.1 Формирање студијске групе Просторно планирање на ПМФ-у у Београду 1977. године и предмети и предавачи по годинама студија за период до 1996. године	66
3.2 Извод из Реферата за избор у звање ванредни професор за предмет Просторно планирање, 1978. године	72
3.3 Реферат за избор у звање редовног професора и Решење о избору за редовног професор за предмет Просторно планирање на Одсеку за географију и просторно планирање ПМФ, 1986. године	77
3.4 Годишња награда из области просторног планирања „Димитрије Перишић”	86
4. ДРУШТВЕНО АНГАЖОВАЊЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ И У ЗЕМЉАМА У РАЗВОЈУ; НАГРАДЕ И ПРИЗНАЊА	91
4.1 Рад у Урбанистичком савезу Србије и у Урбанистичком савезу Југославије	92
4.2 Сусрети просторних планера Југославије у Дубровнику и оснивање и рад Југославенског центра за просторно планирање	97
4.3 Руковођење консултативним мисијама за просторно и урбанистичко планирање као помоћ СФРЈ земљама у развоју	108
4.4 Изабрана признања, плакете и дипломе	114

5. ЈАВНА ОБРАЋАЊА И НОВИНСКИ ЧЛАНЦИ	121
5.1 Саопштење приликом избора за председника Урбанистичког савеза Србије, 1970. године	122
5.2 Јавно обраћање поводом прославе 25 година Катедре за просторно планирање, 2002. године	136
5.3 Новински чланци из дневних листова <i>Борба и Политика</i> у вези са доношењем првог Просторног плана Републике Србије (период: 1994–1996. година)	138
6. ДРУГИ О МИТИ ПЕРИШИЋУ	161
Милорад Миша Бербаков †	162
Влада Аранђеловић	163
Бранислав Ђорђевић	164
Стјепо Бутијер	168
Марија Николић	169
Стеван М. Станковић	171
Верољуб Трифуновић	172
Соња Продановић	174
Драгиша Дабић	176
Милан Бурсаћ	178
Ненад Спасић	179
Мирко Јокановић	187
Миланка Савковић Лима Гомес	187
Ксенија Петовар	189
Милан Медаревић	190
Бранислав Ивковић	192
Марија Максин	193
Драгутин Тошић	196
Мирјана Вашут	198
Јадранко Симић	199
Богдан Лукић	200
Стана Басарић	202
Зорица Недовић-Будић	204
Дејан П. Ђорђевић	205
Зоран Радосављевић	207
Саша Милијић	208
Оливера Радоичић	210
Небојша Стефановић	211
Никола Крунић – Тијана Дабовић – Зора Живановић	213
УМЕСТО ЗАКЉУЧКА	214
БИБЛИОГРАФИЈА	215
SUMMARY	218

ПРЕДГОВОР

Основна идеја водиља у припреми монографије Проф. др Димитрије Перишић: сведочанство и путокази за просторно планирање је остављање трајног белега о човеку, ерудити, протагонисти, руководиоцу, педагогу, другарчини... личности! Књига је сведочанство које, нажалост, није стигло да буде забележено током живота професора Перишића, али је ипак латентно „кључало” као идеја појединаца, тј. колектива, људи који су допринели да се наум о овој публикацији оствари баш 2022. године, када се симболично сустичу два јубилеја – 45 година од оснивања смера Просторно планирање на Географском факултету у Београду и 90 година од рођења његовог оснивача, проф. др Димитрија Перишића.

На овај начин, кроз реминисценцију, изражавамо захвалност професору за све што је учинио за афирмацију струке просторног и урбанистичког планирања у Србији и Југославији, за образовање генерација просторних планера и за путоказе за просторно планирање. Започео је свој професионални пут као педагог (што му је вероватно било судбински или генски предодређено), тј. као професор географије у Средњој и Основној школи, да би се испоставило да су му суђаје испреле и мало другачије нити каријере, могуће кроз његову одважност за искорак и изузетно сампоуздање, па је службовао као сарадник и руководиоца групе за регионално и просторно планирање у Заводу за унапређење комуналне делатности СР Србије, као и на функцији помоћника Републичког секретара за урбанизам, стамбену и комуналну делатност СР Србије. На крају се део приче о његовом професионалном ангажовању „заокружио” повратком на факултет, баш исти онај који је и сам завршио, где, међутим, оснива нови смер – Просторно планирање, на коме је био професор и шеф Катедре, уз допунски рад у Институту за архитектуру и урбанизам Србије све до свог одласка у пензију. О свему томе, али и о много чему још – председавање Урбанистичким савезом Србије, обављање дужности секретара Урбанистичког савеза Југославије, Дубровачки сусрети просторних планера Југославије, руковођење консулативним мисијама за просторно и урбанистичко планирање у афричким државама, руковођење и израда првог Просторног плана Републике Србије као и импозантног броја других просторних и урбанистичких планова, студија, методологија и радних и научноистраживачких пројеката, те бројна признања, плакете и дипломе којима је овенчан, а што се дешавало унутар камена међаша његовог животног пута, говоре странице које су пред читаоцима ове књиге.

С почетка рада на Монографији о професору Перишићу нисмо имали пуну представу о томе: Шта нас очекује и колико ће времена то изискивати? Да ли ће бити довољно материјала за садржај овакве слојевите и свеобухватне студије? Колико је тога о чему бисмо желели да сачувамо спомен заиста поткрепљено провереним (документованим) чињеницама? И, пре свега, да ли смо сазрели и јесмо ли достојни да се прихватимо оваквог посла, а да он не пређе у тривију? Сигурно је то да нас је обазривост навела да немамо „много претензија”, а то је можда било добро, јер је и сам професор Перишић у својој књизи *О просторном планирању* (1985, стр. 10) забележио: „Много претензија по правилу даје слаб резултат”. Међутим, исто тако, од почетка смо осећали одговорност да ова Монографија мора бити врхунског квалитета, онаква какву заслужује човек коме је посвећена, темељна и прецизна, како би послужила као репер потенцијалним монографијама – следбеницама у едицији о другим великанима просторног планирања код нас.

Као и у другим ситуацијама у животу, када се човек најмање нада помоћи са стране деси се срећна околност која осветли пут у мраку, па је тако било и у неколико случајева при документовању грађе за ову Монографију. Највећи део недостајуће грађе за нашу књигу (допуњену и срећену библиографију научних и стручних радова, односно проверу референци проф. др Димитрија Перишића, допуњавање листе о просторним и урбанистичким плановима и научноистраживачким пројектима којима је руководио и / или учествовао у њиховој изради, обезбеђивање литературе која документује рад проф. Перишића у Урбанистичком савезу Југославије, затим у оквиру Сусрета просторних планера Југославије и у једној од консултативних мисија у Гвинеји Бисао, као и приступ и помоћ у скенирању новинских чланака из дневних листова *Борба* и *Политика* који су пратили доношење првог Просторног плана Републике Србије из 1996. године) успели смо да прибавимо захваљујући пожртвованости др Милене Милинковић, дипл. библ. и маст. проф. језика и књижевности, која је запослена у Институту за архитектуру и урбанизам Србије. Дугујемо захвалност гђи Милани Јованчевић, шефу студентске службе на Универзитету у Београду – Географском факултету, за податке о предавачима и предметима на смеру Просторно планирање у време кад је проф. др Димитрије Перишић радио у овој институцији, а посебно овом приликом захваљујемо мр Зорану Мирјанићу, дипл. простор. планеру, представнику прве уписане генерације просторних планера школске 1977/78. године, из чије смо студентске књижице – индекса допунили сазнања о именима и презименима професора који су му предавали током студија. Велико хвала гђи Софији Богоје, дипл. екон. и дипл. библ., запосленој у Центру за туристичку документацију и информацију Свеучилишта у Дубровнику, која је показала да на свету и даље постоје они који ће волонтерски учинити све што је у њиховој моћи како би, због спомена на једног великана струке, прошли кроз архиву Југославенског центра за просторно планирање и скениране документе и податке о Сусретима просторних планера Југославије послали на време да буду укључени у грађу наше књиге.

За добијање сагласности за публикавање делова текстова који су објављени на другим местима или подлежу ауторским правима упућујемо захвалност гђи Марици Мијајловић, дипл. инж. арх., председници Инжењерске коморе Србије и главном и одговорном уреднику информативног гласила *Гласник Инжењерске коморе Србије*, мр Милани Миловић, дипл. екон., шефу Стручне службе за односе с јавношћу и информисање Инжењерске коморе Србије, г. Верољубу Трифуновићу, дипл. инж. арх. и проф. др Александри Ђукић (рођ. Бербаков), дипл. инж. арх., редовном професору на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету.

С обзиром на то да је једно цело поглавље Монографије посвећено успоменама на професора Перишића, дугујемо колективну захвалност свима који су учествовали у писању тог поглавља, а чија су имена наведена уз прилоге. Они су својим текстовима омогућили да се топло, са људском димензијом, употпуни осликавање портрета Димитрија Мите Перишића и забележе, тј. отргну од заборава, неки догађаји, за шта је вероватно ово била последња прилика. Нарочиту захвалност упућујемо породици професора Перишића, која је фотографијама из породичног албума, као и усменим казивањима и белешкама, у великој мери допринела изради ове Монографије.

Монографију су припремили Институт за архитектуру и урбанизам Србије и Универзитет у Београду – Географски факултет, у сарадњи са Асоцијацијом просторних планера Србије.

Уредници

БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

Приликом формирања овог поглавља коришћени су подаци који су доступни на основу расположиве документације као и усмена казивања и сећања.

Димитрије Перишић је рођен 24. новембра 1932. године, по старом, јулијанском календару, а у свим документима му се водио датум рођења по новом календару, тј. 7. децембар 1932. године. Отац му је био Марко Перишић, Србин из Старог Бара у Црној Гори, учитељ и наставник српског језика, који након завршетка учитељског факултета у Херцег Новом добија службу у Бања Луци, где упознаје Добрилу, рођену Марчетић, Српкињу из Бања Луке, по занимању домаћицу, са којом ступа у брак у којем добијају сина Димитрија и ћерку Драгињу. Деда по оцу се звао Јагош Перишић, по занимању је био трговац.

Димитрије је рођен у селу Шљивно на око 25 km југозападно од Бања Луке. Ово насеље се први пут спомиње у историјским списима из 16. века. Шљивно је после Другог светског рата имало близу 1000 становника, српске националности. Брдско-планински простор Мањаче није био обухваћен државном колонизацијом непосредно након завршетка Другог светског рата. Исељавање становништва са овог подручја у сврху изградње војног полигона ЈНА на Мањачи, током шездесетих и седамдесетих година 20. века, довело је до потпуног гашења села Шљивно.

Најраније детињство, до избијања Другог светског рата, Димитрије Перишић је провео са родитељима, млађом сестром, бабом Маром и дедом Јованом Марчетићем, протом шљиванским, у селу Пискавица, у Поткозарју, на удаљености 30 km западно од Бања Луке, у којем је пошао у основну школу 1. септембра 1940. године.

Од почетка 1942. године, Димитрије Перишић је провео девет месеци у логору Стара Градишка из којег је избављен организованим откупом од стране Комесаријата за избеглице и пресељенике који је формиран у окупираној Србији, након чега се придружује у Србији родитељима и сестри. Остатак 1942. године и део 1943. године провео је у Дому за српску децу избеглице из НДХ у стишком селу Црљенац, на 25 km од Пожаревца према Петровцу на Млави, где је његов отац Марко радио као учитељ и управник Дома.

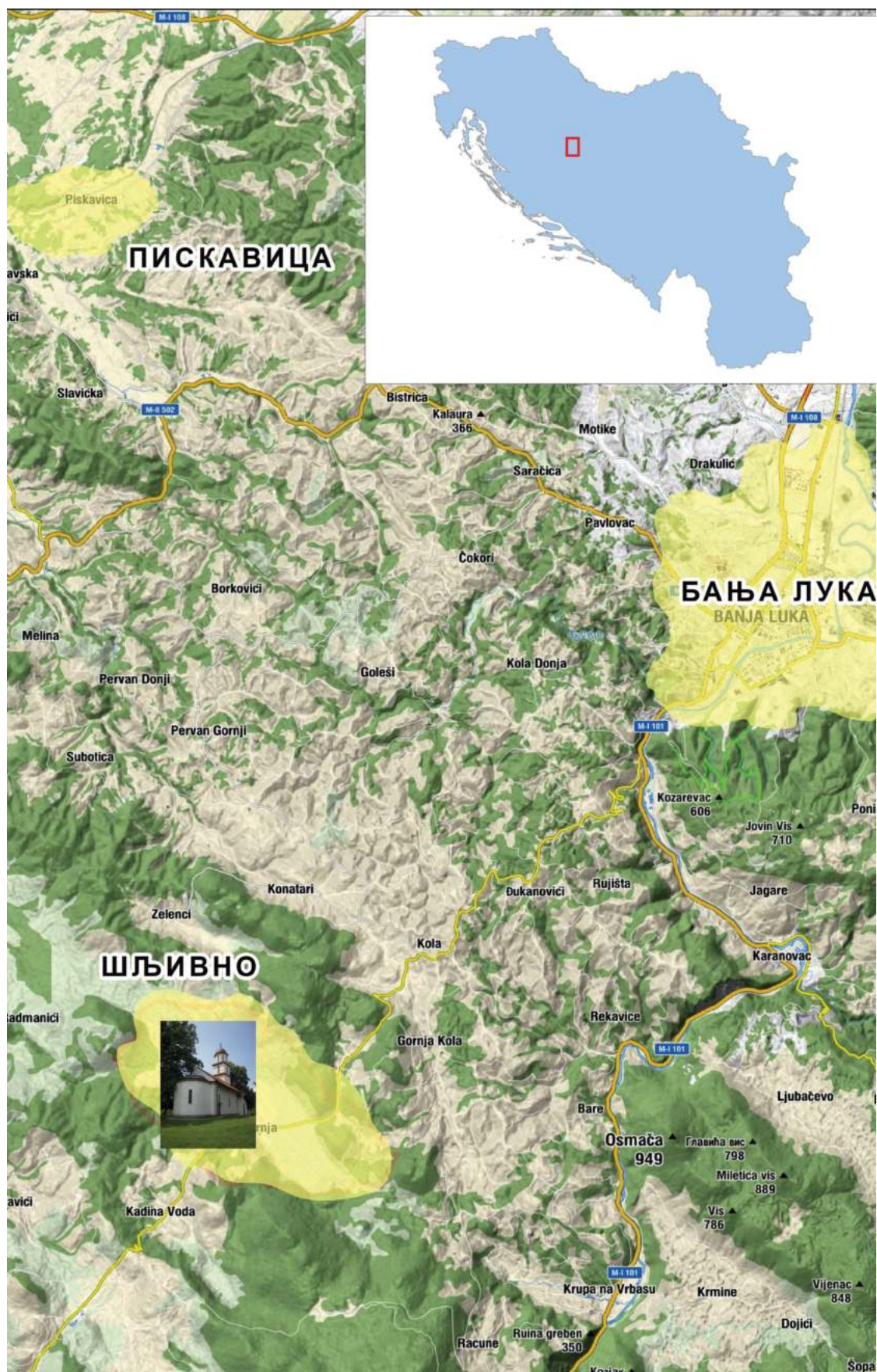
Догађај из периода боравка у Дому српске избегличке деце, у зиму 1942. или 1943. године, а којег се Димитрије Перишић радо сећао и о томе касније причао својим пријатељима, везан је за посету Ђенералштабног мајора Југословенске војске у отаџбини, Велимира Пилетића, команданта Крајинског корпуса у Источној Србији. Том приликом је десетогодишњи Димитрије једини од све избегличке деце био спреман да изрецитује неку родољубиву песму, у овом случају песму *Како умире Далматинац*, Војислава Илића Млађег. Мајор Пилетић је тада Димитрија частио са два дуката, које му је, непосредно после тога, одузео Васпитач и уз чвргу објаснио да то треба да „иде за црвену помоћ”.

Како умире Далматинац¹

На обали мора, пред раком дубоком,
Док јесењско сунце сја с небеског свода,
Усред масе света стоји сужањ млади,
Кршни Далматинац, син витешког рода.

...

¹ Песма има десет стихова, а овде је наведен њен сам почетак као илустрација невероватног памћења којим је још као мали дечак био обдарен Димитрије Перишић.

Карта Шљивна и Пискавице у односу на Бања Луку

1

2

3

4

5

6

- 1 Јован Марчетић, деда по мајци, прота шљивански, 1938. године
 2 Полазак Димитрија Перишића у Основну школу у Пискавици, 1. 9. 1940. године
 3 Као питомац Српског избегличког дома у Црљенцу, 1943. године
 4 Са мајком Добрилом, Београд 1943. године
 5 Портрет фотографија, 1943. године
 6 На матури, 1951. године

У Дому за српску избегличку децу у Црљенцу, Димитрије Перишић се сусрео и делио собу са касније познатим књижевником Браном Црнчевићем (1933–2011), који је ту боравио као дете избеглица.

Године 1943. Димитрије Перишић долази са родитељима и сестром у Београд, где добијају смештај (стан) у оквиру дома за избеглице у данашњој Крунској улици.

Настанили су се на Црвеном крсту након ослобођења. Живео је у породици која га је васпитала уз поштовање српских традиционалних вредности и духа југословенства.

У Београду је 1951. године завршио Шесту мушку гимназију (садашња Шеста београдска гимназија) на Лиону. У гимназијским данима показује интересовање и одлично знање у области историје, српског језика и граматике и, наравно, географије. Након завршене гимназије се уписује на студије на географској групи Природно-математичког факултета у Београду.

Факултет је завршио 1955. године, а докторирао је на истом факултету 1965. године – тема: *Функције већих насеља североисточне Србије*, и тиме стекао степен доктора географских наука.

Од 1.9.1955. до 1960. године, радио је као професор географије у Средњој школи (тадашњој XVII београдској гимназији) и Основној школи „Никола Тесла” у београдском насељу Раковица.

Од 1960. до 1972. године радио је у Заводу за унапређење комуналне делатности СР Србије (ЗУКД) – најпре као стручни сарадник, затим као виши стручни сарадник и руководилац групе за регионално просторно и урбанистичко планирање. У овом периоду је, у неколико наврата, обавио специјализације у иностранству: у Москви, 1963. године – Географија градова, у Варшави, 1966. године – Регионално просторно планирање.

Као члан Југословенске делегације учествовао је у раду Конференције Уједињених нација о животној средини (Праг, 1971. године). Учествовао је и на више семинара и међународних симпозијума у Данској, Великој Британији, Холандији, Бугарској, Норвешкој и др. Страни језици којима се служио били су француски и руски.

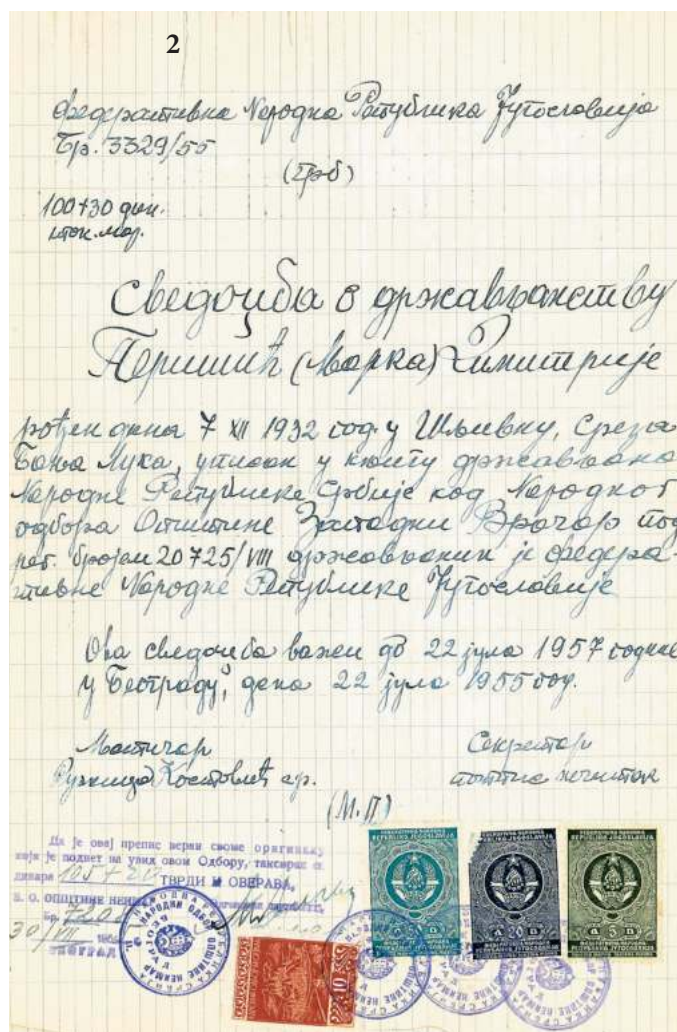
Одлуком Извршног већа и Скупштине СР Србије, Димитрије Перишић је 1972. године постављен за помоћника Републичког секретара за урбанизам, стамбену и комуналну делатност СР Србије и на тој функцији се налазио до 1980. године. У овом периоду, Перишић је као члан Југословенске делегације учествовао у раду Конференције ЕЕК УН о интегралном планирању у Београду (1978. године), Комитета ЕЕК УН у Женеви и сл.

На основу врло успешног, обимног и разноврсног научно-истраживачког рада и као истакнути стручњак високог југословенског реномеа, који се убедљиво доказао и у организационо-управљачким пословима и образовању кадрова за просторно планирање – Димитрије Перишић је јуна 1979. изабран за ванредног професора за предмет Просторно планирање на Смеру просторно планирање, чији је био оснивач као и шеф Катедре до одласка у пензију. По истеку мандата у Републичком секретаријату за урбанизам (1980. године) запослен је на Одсеку за географију и просторно планирање Природно-математичког факултета Универзитета у Београду, где је јула 1986. године изабран у звање редовног професора.

1

1 Копија странице индекса – студентске књижице
Димитрија Перишића, 1955. године

2

2 Сведоцба о држављанству ФНРЈ, 1955. године

3 Запослење у Средњој школи, Раковица

3

4

4 Стони тенис у Средњој школи у Раковици, септембар 1957.

5

6

5, 6 На терену „Радничког”, 1957. године

7 Основна школа у Раковици, школске 1957/58. године

7

1

- 1 Диплома о положеном стручном професорском испиту за географију, април 1958. године
- 2 Друштвени живот, Димитрије Перишић (са леве стране за столом), јун 1958. године

2

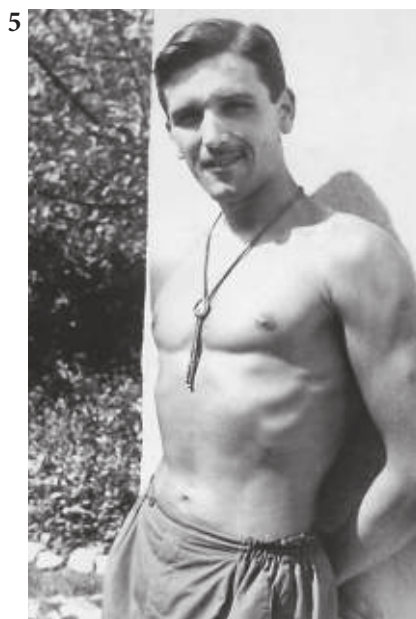
3

4

3, 4 На одслужењу војног рока
у ЈНА, Бока Которска,
септембар - децембар 1958.
године

5 „Највише волим летовање”,
1960. године

5

Prepis

SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
SOCIJALISTIČKA REPUBLIKA SRBIJA
UNIVERZITET U BEOGRADU

U V E R E N J E

o doktoratu g e o g r a f s k i h nauka

Rektor Univerziteta u Beogradu i dekan Prirodno-matematičkog fakulteta, svojim potpisima i pečatom Univerziteta potvrđuju da je DIMITRIJE PERIŠIĆ rođen 24. novembra 1932. u Banja Luci pošto je 1955. godine stekao visoku školsku spremu na Prirodno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu, odbranio doktorsku disertaciju na dan 29. decembra 1965. godine na Prirodno-matematičkom fakultetu pod naslovom "FUNKCIJE VEĆIH NASELJA SEVEROISTOČNE SRBIJE" i time ispunio uslove za sticanje naučnog stepena

doktora g e o g r a f s k i h nauka.

Na osnovu toga izdaje mu se ovo uverenje kojim stiže titulu doktora geografskih nauka, kao i prava koja mu po zakonu pripadaju.

u Beogradu, 29 marta 1966. br. 1369/1.

REKTOR UNIVERZITETA U BEOGRADU

MP

dr. Božidar S. Djordjević, s.r.

Spravili:

1. B. Zpnen
2. D. Pavlovic

Da je prepis ~~veran~~ svome originalu
overava:

Ruk. administracije
Brat. Djordjević

Уверење о докторату географских наука, одбрањеном 29. децембра 1965. године

Цртеж - портрет Димитрија Перишића из Прага, 1971. године

- 1 Са путовања, шездесетих година прошлог века
- 2 У Истанбулу
- 3 Димитрије Перишић (са леве стране, средина) на пријему делегације код председника СФРЈ, Јосипа Броза Тита
- 4 На састанку

5

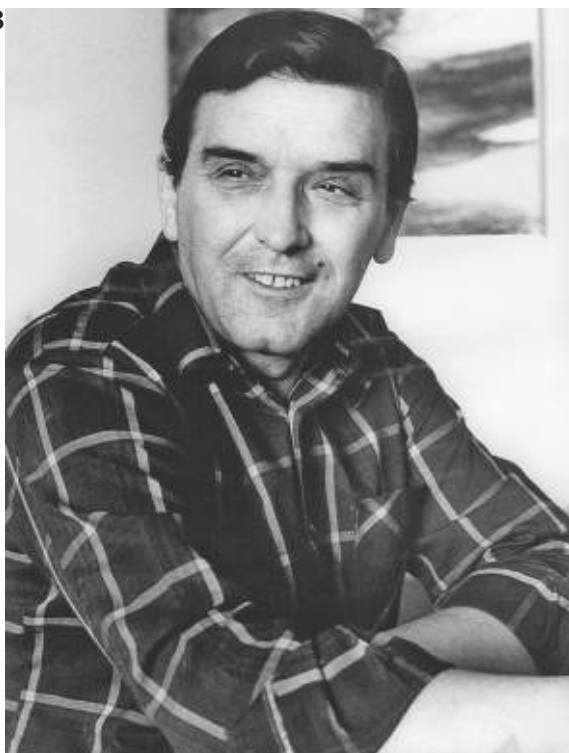

6

7

8

9

5-9 Димитрије Перишић, портрети

1

- 1 Са Ненадом
Спасићем у Гвинеји
Бисао, 1977. године
- 2 Африка, крај
седамдесетих година
прошлог века
- 3 Гвинеја Бисао,
период 1975/1977.
година
- 4 Са Драгишом
Дабичећем и Ненадом
Спасићем, Будва,
1982. године

2

3

Os três camaradas arquitectos jugoslavos que se encontram no nosso país para estudarem um plano de desenvolvimento urbanístico de Bissau e outras praças

4

1

- 1 Југословенска консултативна мисија за област просторног планирања – са Миодрагом Јанићем и Ненадом Спасићем, Гвинеја Бисао 1983. године
- 2 Са Стјепом Бутијером, у Дубровнику осамдесетих година прошлог века
- 3 Са Миланком Савковић Лимом Гомес у Гвинеји Бисао, 1991. године
- 4 У Гвинеји Бисао, 1991. године

2

3

4

5

5 Кровови града
6 На Старој планини

6

1

2

- 1-3 *Са генерацијама својих студената*
- 4 *На свечаној академији поводом обележавања 20 година од оснивања Катедре за просторно планирање*
- 5 *На скупу Асоцијације просторних планера Србије, 2002. године*

3

4

5

Цртеж Ранка Радовића
као поклон старом
верном пријатељу Мити
Перишићу у знак сећања на
једно „радно” преподне

Марта 1991. године, уз сагласност Географског факултета Универзитета у Београду, засновао је и допунски радни однос са 1/3 радног времена у Институту за архитектуру и урбанизам Србије на радном месту научног саветника и на оба радна места је био ангажован све до свог одласка у пензију, 30. септембра 2000. године. У Институту је Перишић био дуги низ година председник Научног већа и председник Комисије за научни рад.

Поред извођења наставе на Одсеку за географију и просторно планирање Природно-математичког факултета Универзитета у Београду, Димитрије Перишић је био ангажован и на следећим факултетима: Природно-математичком факултету у Приштини, Шумарском факултету у Београду на Одсеку за пејзажну архитектуру, на последипломском курсу на Архитектонском факултету у Београду и на последипломском курсу на Архитектонском факултету у Сарајеву. Професор Перишић је био ментор или члан комисија за одбрану више стотина дипломских радова, магистарских и докторских теза.

Велики је број институција са којима је професор Перишић сарађивао. Готово да нема града у бившој Југославији који је имао урбанистички завод или службу, а да није сарађивао и радио са Митом Перишићем. Основао је 1981. године Југославенски центар за просторно планирање у Дубровнику и председавао њиме током наредних десет година. Учествовао је на више међународних конференција и симпозијума као представник СФРЈ. Председавао је безбројним скуповима и својим стручним, методолошким, али и људским карактеристикама доминирао у расправама. Био је председник Урбанистичког савеза Србије и генерални секретар Урбанистичког савеза Југославије. Руководио је стручним мисијама за просторно и урбанистичко планирање, које је СФРЈ упућивала као помоћ земљама у развоју (Гвинеја Бисао, 1975, 1977, 1983. и 1991. године; Ангола 1988. године).

1

1 Преферанс као хоби

2 Сплаварење на Дрини

2

1

2

3

- 1 Будимпешта,
кафана
2 У ИАУС-у међ'
Соњом и Гоцом
3, 4 Кафанска
дружења

4

5

- 5 Са млађим сином Немањом и делом екипе ИАУС-а (Ненад Спасић, Нада Милашин, Драгиша Гиле Дабић и Миленија Марушић), Каиро, осамдесетих година прошлог века
- 6 У друштву са Ратком и Мицом, Стара планина 1998. године

6

1

2

1 Рајачке пимнице, са Иваном Спасић и Сашом Милијићем, септембар 1999. године

2 Дружење на Старој планини, 2000. године

3 Са децом Радмилом, Немањом и Марком и првом унуком Сташом, Београд, априла 2002. године

3

Димитрије Перишић (1932-2006)

Објавио је 1985. године уџбеник *О просторном планирању* који су користиле генерације студената, не само на Географском факултету у Београду. Аутор је преко 150 научних и стручних радова, од којих су неки преведени на руски, немачки и француски језик. Скоро 28 година је напорно радио на томе да Србија добије свој национални просторни план, и 1996. године коначно успео – Србија га је, под његовим руководством, добила. Списак планова којима је руководио, које је рецензирао или је на други начин учествовао у њиховој изради, броји се десетинама, ако не и стотинама. Први на коме је радио је и први у Србији – *Просторни план приобалног подручја Дунава од Београда до бугарске границе*, рађен шездесетих година прошлог века, поводом изградње хидроелектране „Ђердап”, а последњи – *Просторни план општине Сјеница*, усвојен 2013. године. У том временском опсегу треба тражити оно што се на Географском факултету данас са поносом назива „школа Мите Перишића”. Професор Перишић је постао и остао за живота синоним за просторно планирање у Србији, било да се ради о струци, науци или настави. Вероватно најкомплетнији стручњак у овој области у бившој Југославији имао је посебан осећај за руковођење. Памти се као велики учитељ, као родоначелник, утемељивач – један од оснивача научне и практичне дисциплине Просторно планирање у Југославији и Србији, као и Катедре за ову област на ПМФ-у у Београду.

Део признања и награда којима је овећан је: Златна значка урбанистичког савеза Југославије за посебне заслуге у развоју урбанистичких делатности (1967); Орден рада са златним венцем (1973); Признање Урбанистичког савеза Југославије за дугогодишњи предани рад на развијању урбанистичке мисли и струке за рад на организовању и за допринос у деловању друштвених установа и друштвених организација урбаниста Југославије (1973); Спомен плакета Завода за планирање града Београда, као члан тима – одговоран за синтезу у изради ГУП Београда (1975); Плакета за изванредан допринос развоју и успесима колектива удружених клубова Спортског друштва „Раднички” из Београда (1980); Захвалница Републичког завода за заштиту природе СР Србије за успешну сарадњу и допринос на унапређењу и заштити природе СР Србије (1983); Повеља српског патријарха Германа за утемељача спомен храма Светог Саве на Врачару, у Београду (1989); Награда за животно дело коју додељује Асоцијација просторних планера Србије (2002).

Са испраћаја, јануара 2006. године

Приватно, Димитрије Перишић је волео да прати спорт, али се није бавио спортом, осим пливањем за које је био посебно надарен. Био је велики навијач Партизана, али је срцем увек био уз Раднички. Волео је музику, а посебну емоцију је гајио према руским песмама. Није био велики обожаваалац филма и позоришта, осим анегдота везаних за глумце са Црвеног крста, односно из Београдског драмског позоришта, али је ценио и волео сликарство и вајарство.

Од свега је највише волео дружење са људима најразличитијих професија и животних доби и уживао је у кафанским дебатама о историји, географији, политици и животу уопште, које су представљале мешавину чињеница, анегдота, филозофских ставова и порука. Био је поносан на своје порекло и националну припадност, али је био и поштовалац југословенских идеја и вредности и никад није формирао мишљење о људима на основу националне припадности. Посебно је ценио искреност, поштење, марљивост и одговорност према послу и желео је да га памте као доброг домаћина, вредног радника и предводника кафанских дружења.

Димитрије Перишић је имао два брака, први брак са Ангелином са којом има ћерку Радмилу и сина Марка, други брак са Ксенијом са којом има сина Немању, од којег има унучад Сташу, Алексу и Петру. Након тога је значајан период живота провео у друштву своје пријатељице Маје.

Иако се са тридесет и нешто година преселио на Нови Београд и ту живео да краја свог живота, увек је себе сматрао „Крсташем” и остао је везан за Црвени крст и за крај Београда у којем је провео младост.

Преминуо је 13. јануара 2006. године и сахрањен је у породичној гробници на Новом гробљу у Београду.

A large, dark gray, stylized number '2' that occupies the right half of the page. It has a thick, rounded top and a diagonal stroke that curves slightly to the right at the bottom.

НАУЧНИ И СТРУЧНИ РАД

2.1

Прикази и изводи из књиге Димитрија Перишића О просторном планирању, 1985. година

О НЕКИМ ОПШТИМ ПИТАЊИМА ПРОСТОРНОГ ПЛАНИРАЊА

Појмови план и планирање су у уској вези, али су ипак две различите логичке категорије. Општа назнака диференцијације ова два појма полази од тога да је планирање процес (што значи да траје и да је динамичког карактера), а да је план слика неког жељеног или замишљеног, пројективног стања (значи, статичког је карактера). Избегавајући дискусију о претежном значењу циљева или средстава у процесу планирања, многи су склони уопштавању дефиниције, наводећи да се одлучивање односи на будућност: „планирање је процес одлучивања усмерен ка будућности”, „планирање је рационално организован, ка будућности усмерен систем деловања”, и др.

Искуства у планирању „проширених градских простора”, „урбаних регија” и сл. могла би се у теоријском смислу, ако се анализирају циљеви тих планова и решења, у великој мери подвести под претходну дефиницију да се тим плановима желео постићи већи степен интеграције и кохерентности, а спречавати тенденције дезинтеграције и „распадања проширених градских система”, пре свега у смислу њиховог функционисања. Отуда је и произашла дефиниција да је: „План сложен динамички систем који је смишљен у облику контролирајуће структуре догађаја (акција), чија је функција да у свом окружењу, које је други сложени динамички систем, изазове такве организоване промене које се према вредносним опредељењима тог момента сматрају ‘прогресом’”. Ова дефиниција може имати значај као критика праксе просторног и урбанистичког планирања код нас, које пати од схватања да је план само она последња слика стања, која се поставља као коначни циљ, а ток акција које воде ка реализацији те слике се сматра споредним проблемом, па се то и недовољно истражује и операционализује (као етапе, приоритети и сл.). Чини нам се оправданим да у методском приступу израде просторног плана обезбедимо схватање тог плана у „облику структуре догађаја”, а не система статичких слика. Ово у извесном смислу представља залагање за примену метода сценарија, не једног сценарија, већ метода сукцесије сценарија. Након дефинисања општих и посебних циљева развоја, дискусије и процена њихове међусобне усаглашености и реалности, по правилу у савременим методологијама просторног планирања следи фаза „планирања у ужем смислу” (израда алтернатија, сценарија, нацрта и предлога плана).

Демократичност поступка планирања не огледа се данас само у праву „субјеката планирања” да учествују и одлучују о успостављању циљева развоја, релативизацији сукобљених интереса и сл., већ више од тога, да им се у вези са могућим развојем понуди више различитих праваца, слика, сценарија, са ваљаном анализом последица, импакта (утицаја) на социјални живот, квалитет живљења, равноправност – добробит у најопштијем смислу те речи.

Појам простора остао је у друштвеном планирању код нас првенствено као појам оквира, одређене територијалне датости, ограничења, које треба, бар углавном узимати у обзир, првенствено у смислу негативистичког дефинисања развојних могућности. Из овога је произлазила честа редукција просторног планирања на „урбанизацију простора”, а то је све онемогућавало да се простор схвати комплексно, као фактор развоја који интегрише све остале видове планирања, а уједно из себе, оригинално, дефинише одређене критеријуме развоја. У досадашњој пракси планирања није довољно развијено схватање да начин организовања и коришћења простора представља значајан део структуре трошкова развоја и репродукције.

УРБАНО-РУРАЛНИ КОНТИНУМИ – ПЛАНИРАЊЕ ЗАЈЕДНИЦА ОПШТИНА ВЕЋИХ ГРАДСКИХ НАСЕЉА

Са смањењем руралног становништва нестаје и једноставна подела на рурално и урбано становништво, као и једноставна подела на урбана и рурална насеља. Уколико је градско насеље веће, све је израженија појава „прожимања” града и руралне околине, па и предмет плана не може више бити само град или само његова рурална околина. Ради се о простору који би се могао назвати „урбано-рурални” континуум, који уместо града или села (одвојено) постаје предмет заједничког планирања. Урбано-рурални континуум је у знатној мери сложенији ако садржи значајне производне системе ван града или у његовој непосредној близини, што изазива не само раст централног насеља већ и других насеља. У тој ситуацији чини се да је бит проблема просторног планирања у сагледавању просторног размештаја производних снага, посебно становништва, на основу којег би се могли успоставити оптимални услови одвијања свих друштвених функција, од резиденцијалних до производних. На основу токова досадашње урбанизације у ширем простору већих градова код нас било би могуће закључити да је при крају фаза концентрисаног облика урбанизације и да се налазимо пред све израженијим облицима субурбанизације.

ИНТЕГРАЛНО СХВАТАЊЕ РАЗВОЈА ИЛИ ИНТЕГРАЛНИ ПЛАН

Расправа на примеру просторног плана општине – Саопштено на V сусрету просторних планера Југославије, Дубровник, 15. 4. 1982. године

Има разлога за расправљање о томе колико је процес и поступак израде просторног плана општине стварно саображен интенцијама самоуправног планирања и шта би било нужно учинити да се то у друштвеној пракси што пре оствари. Питање би се могло поставити на следећи начин: како обезбедити стварно, а не формално учешће месних заједница, организација удруженог рада и самоуправних интересних заједница, или да ли је израда просторних планова општина повод да и ови учесници, до мере до које је то могуће, сагледавају и

исказују своје циљеве и хтења у вези са организацијом и уређењем простора? Чини се да би се само тако могле посве јасно уочити конфликтне ситуације у вези са изградњом и уређењем простора општине, а кроз план учинити и покушаји њиховог разрешавања до мере до које је то могуће. На жалост, у пракси се процес и поступак израде прекомерно одвијају на релацији професионалног тима планера и руководећих људи у општини, уз релативно брзо постизање „сагласности” о многим питањима и недозвољено идеализовање будућности општинског простора у плану, уз стално присутан опортунизам да кроз план „свако добије понешто” (нарочито кад је реч о месним заједницама).

Има просторних планова општина који недовољно асоцирају на неку врсту „нових друштвених планова општина”, протканих, за разлику од старије генерације друштвених планова општина, са нешто више елемената анализе физичке средине и структура у општини, са нешто више података о насељима и мрежама инфра и супраструктуре. Основним недостатком ових планова могу се сматрати недовољно прецизни плански искази о начину коришћења земљишта. Другим речима, усудили бисмо се рећи, овакви планови су недовољно физички планови. Будући да су такви, они не могу бити ваљано средство за постизање већег степена оптималности и рационалности у односу друштва према простору као физичкој категорији (могло би се рећи и средство за примену репродукције тог простора).

У први мах претходно изнетом становиштву могло би се приговорити да нас у размишљањима о просторном планирању враћа уназад, да је то становиште о строго физичком карактеру просторног планирања и да нас удаљава од интегралног плана и планирања, посебно интегралног плана општине. Супротно овим сумњама, могло би се тврдити: просторно планирање је по својој бити планирање употребе и организације простора (независно од тога што то мора бити засновано на одговарајућим друштвеним и економским програмима), ако то није, онда се доводи у сумњу потреба постојања ове планске дисциплине – вида; у нашим условима делује да је оправданије заговарати увођење у планерско схватање и методологију појма **интегралног развоја**, него појма или евентуалне праксе интегралног плана (што подразумева и одговор на питање шта желимо постићи развојем – да ли само економски или неки други раст, или, поред тога, и унапређење друштвених односа, за човека боље организовану, хуманију и природнију средину, односно које су то још вредности којима тежимо у интегралнијем поимању развоја). Не треба веровати да ће интегрисање друштвених планова општина и просторних планова – па евентуално и укупног процеса планирања у општини – бити стимулисано тиме што ће ти планови (или компоненте једног плана, ако верујемо да постоји само један) губити своје физиономије, приступе, основе садржаја, особености планске апаратуре, техника и исказа. Насупрот, за озбиљнији корак у хтењу интегрисања планирања и планова предуслов су јасно омеђене границе у погледу предмета, приступа, исказа и др.

Доста је важно расправити и питање веровања планера у постојање „заједничких интереса” или неког општег просперитета, као и погрешног и наслеђеног уверења у едукативну улогу плана у односу на оне који руководе друштвом и друштво у целини (разумљиво, мисли се на едукацију о развоју будућности). Ово је посебно изражено на нивоу општина.

Чињеница да су под плаштом заједничких интереса сакривени понекад интереси друге врсте, најчешће се може везивати за неадекватне информационе основе плана, погрешну интерпретацију неких општијих хтења, институционалну неорганизованост (посебно контролних система), као и за понекад неприметну манипулацију у коју планер може упасти (посебно када не располаже адекватним информацијама и нема развијен систем критеријума за праћење).

Будући да се залажемо за општински просторни план који садржи конкретна решења, који води координирано ка акцији, очекује се да просторни планер за локацијска и друга решења изложи оптималне солуције, да докаже да је избор решења које нуди сачињен после формулисања и упоређења могућих решења, а да је све то проверено фондом података и информацијама које гарантују објективност оцене стања и циљева.

У просторима општина очите су разлике њихових делова у погледу богатства ресурсима или разлика у задовољењу потреба становништва. Овде нарочито могу бити изражени конфликти урбане и руралне средине, њихових начина живота, културе и др. То су питања којима се мора бавити просторни план општине. За правилан избор циљева и планских решења заснованих на тим циљевима нужни су развијен систем провере и систем информација.

РЕЗИМЕ О ОСНОВНИМ ПРОБЛЕМИМА ПРОСТОРА СР СРБИЈЕ УЧЕНИМ У ТОКУ РАДА НА I ЕЛЕМЕНТУ ПП СРС

Обимна истраживања рађена у оквиру израде првог елемента Просторног плана СР Србије (више од 20 студија и експертиза, 8 основних извештаја) сажета су на крају у резиме, Просторни план СР Србије, Београд, 1969.

ОСНОВНИ ПРОБЛЕМИ СТАЊА И НАЧИНА КОРИШЋЕЊА ПРИРОДНЕ СРЕДИНЕ

Основни проблеми физике простора СР Србије везани су највећим делом за воде, што се изражава кроз одговарајуће присуство вода, геоморфологију терена и његову покривеност вегетацијом. Њихова тежина и друштвени значај су такви да траже, не само ургентна решења и непрестано ангажовање заједнице и стално преиспитивање да ли и са колико спремности могу ти проблеми да се решавају, већ и значајне напоре да се у механизам решавања ових проблема укључи више јединица и организација нашег друштва, а не само оне којима је ово матична или професионална делатност. Друга група проблема у домену природе у вези је са начином коришћења природне средине. Деградације педолошког и вегетацијског покривача, најчешће су само манифестације једног знатно комплекснијег процеса поремећаја целокупне природне средине. Данашњи начини којима се прилази коришћењу природне средине исувише су елементарни и своде се само на ефекте коришћења једног елемента, а запостављају се прогнозе укупних промена и тежине последица до којих долази променом једног елемента.

Макропроблем еколошке природе јавља се у највећем делу СР Србије јер је она по свом карактеру и скупу свих елемената природе пре свега шумска. Из таквог природног стања она је данас у толикој мери обешумљена, да је неопходно наћи механизме за реализацију једног националног пројекта посвећеног укупној ревегетацији СР Србије.

Посебан проблем из домена природе је стављање акцента на најкрупнија питања из домена одржавања најповољније биолошке средине и спречавања трајних и растућих штетних процеса, а специфично и заштите природних вредности и реткости. Јавља се потреба много ширег захвата читаве биолошке сфере, првенствено флоре и фауне, и усвајања дугорочног програма, на нивоу Републике, система, начина и степена заштите.

НЕКИ ПРОБЛЕМИ КОЈИ ПРОИЗЛАЗЕ ИЗ ПОЛОЖАЈА СР СРБИЈЕ

Може се сматрати неповољном ситуација извесне саобраћајне затворености СР Србије, посебно у односу на Румунију у сектору Дунава и у односу на Албанију и најјужније делове Јадранског мора. Према истоку данас је искључиво комуницирање моравско-нишавским правцем, а осећа се потреба афирмације и неких других праваца (зајечарског и неких других). Постоји проблем веза СР Србије, посебно САПВ, са СР Хрватском. Проблем веза СР Србије са Јадранским морем решава се у знатној мери изградњом пруте Београд – Бар и континенталног дела Јадранске магистрале. Нужно је већ сада планирати комплетирање ових веза, при чему се неколико праваца намећу сами по себи (дрински и метохијски). Неопходно би било постићи са БиХ заједничко планирање и развијање дринског појаса, нарочито у домену хидроенергетских потенцијала, заједничког планирања и коришћења мреже инфраструктура, мреже објеката друштвеног стандарда и туризма. Са СР Црном Гором јавља се проблем заједничког утврђивања даље изградње саобраћајне мреже, потом заједничког искоришћавања природних ресурса у планинском граничном појасу као и утврђивања заједничког концепта развоја планинског и транзитног туризма у том појасу.

УВОДНА ОБЈАШЊЕЊА О ГЕОГРАФИЈИ ГРАДОВА

Извод из скрипти за постдипломске студије „Просторно планирање и уређење средине”, Архитек. факул. Сарајево, 1978.

Једна од најважнијих поставки савременог географског изучавања градова полази од захтева изучавања њиховог односа према регионима. У данашњим условима привреде, саобраћаја и других тековина друштва, перманентна прожимања свакојаке привреде између градова и простора који их окружују толико су интензивна, да је скоро немогуће бавити се изучавањем ма ког одвојеног предмета (развојем, привредом, популацијом, функцијама, морфологијом градова), а да се не третирају ова прожимања и односи. Због тога, савремена географија признаје као један од својих основних предмета изучавање односа града према региону и супротно.

Град је данас предмет изучавања многих наука, јер је сам по себи сложен и многостран објекат. Поред урбанизма, као већ афирмисане науке о градовима, данас су добрим делом већ конституисани и предмети и методи: урбане социологије, урбане економике, урбане хигијене и других наука које се занимају за градске проблеме. У таквој ситуацији сигурно је да постоји доста могућности за „губљење” предмета сопственог географског испитивања. Ако се томе дода да је сама географија комплексна наука, у чијем кругу егзистирају више или мање посебне научне географске специјалности, које се такође занимају за градове, тек онда се уочава колико географско изучавање градова мора бити истовремено и специјализовано и комплексно – синтетизовано.

Функционална класификација градова произлази из међуодноса градова и ширих територија које им гравитирају, с једне стране, и односа међу градовима у одређеној области, с друге стране. На тај начин, ова класификација је непосредни интерес географског изучавања градова уопште [...].

Односи између развоја функција града и морфолошке структуре, тј. њихове просторне организације, постају један од најважнијих предмета уже примењеног географског изучавања градова, односно један од проблема у чијем се решавању савремени урбанизам ослања на географију. Шире посматрано, то је истовремено један од основних проблема савременог урбанизма, односно најважнији проблем урбанистичког развоја градова уопште. Град са одговарајућим функцијама (са већом или мањом наглашеношћу једне или више функција) тражи адекватну морфолошку структуру и адекватну интерну организацију. Многи проблеми савремених градова настају због тога што одговарајуће промене и развој функција града временски не прате измене његове морфолошке структуре и просторне организације. Ова временска дисхармоничност између промена у развоју функција и промена структуре градова настаје због тога што до промена функција града долази некад у знатно краћим интервалима, уз релативно мање материјалне напоре и интервенције. Да би се радикалније изменила морфолошка структура града, потребни су дужи временски интервали и знатно већа средства. Због тога се суштина планске изградње градова састоји у обезбеђивању опште и посебне временске усклађености између развоја функција и интерне просторне организације града.

О АГЛОМЕРАЦИОНИМ СИСТЕМИМА И ЈЕДНА ПРЕТПОСТАВКА О АГЛОМЕРАЦИОНИМ СИСТЕМИМА СРБИЈЕ

Саопштено на саветовању „Југословенски простор и градови 2000. године”, Мостар, 1970.

Покушаји диференцијације појма насеља и система насеља познати су одраније. Треба истаћи да се појам насеља у свом првобитном значењу односи на физичку и просторну целину и јединицу. Ово значење и данас се са одређене тачке гледишта задржава као основно. Временом је појам насеља постао знатно комплекснији. Поред физичког, насеље постаје одређени појам и категорија друштвеног, економског и социјалног смисла.

Полазећи од технолошког и економског напретка који се може очекивати до краја овог века, реална су бржа, сталнија и динамичнија кретања и прожимања у простору. У том смислу, питање је да ли се у предвиђањима можемо уопште служити схватањима каква данас имамо о „месту становања – живљења”, „месту рада”, о броју становника датог града и сл. Тај процес ослобођења од локалног припадања, од завичајности у класичном смислу, биће интензиван због могућности које ће произаћи из укупног развоја друштва, у коме ће све мање деловати у извесном смислу затворени наслеђени односи и просторне целине. Због оваквих претпоставки, нашу пажњу привлаче закономерности међузависности развоја укупне мреже насеља, мреже градских насеља и саобраћајне мреже, као и закономерности све већег распрострањања групних форми у мрежи насеља.

Због рационалнијег размештања производних снага, напори друштва не могу бити усмерени само на ограничавање раста великих градова, већ и на рационалну мрежу свих насеља и градова као центара. При томе, планирање укупног развоја и одређених делатности у том склопу, пружа знатно већу шансу за рационалност уколико се изводи са више насеља или више градова, односно у оквиру агломерационих система и у мрежи, не више градова, већ мрежи система.

У литератури и практичним покушајима у урбанизму и просторном планирању, кад је реч о агломерационим системима или групама насеља, често се инсистира на форми као суштини проблема. Мада у планерско практичном погледу доста значи то да ли је реч о систему линеарног типа (најчешће развијеном уз комуникације), систему звездасте форме, гомиласте, итд. – ипак, суштина није у томе у каквој ће форми настати агломерациони систем, односно у каквој ће форми тећи процес његове кристализације из данашње релативно недиференциране мреже насеља. Основни предмет пажње морају бити могућности које постоје за конституисање система, а могућности не произилазе искључиво из међусобног положаја насеља која се стављају у одређени систем, изражен у формама просторног ширења. Оно што чини суштину система јесте прожимање међу насељима, изражено кроз обављање више делатности у различитим насељима која улазе у систем, односно могућност да се живи у једном насељу, а друге активности обављају у другом и обрнуто. Уско повезан са овим је степен рационалности територијалне организације, као основни критеријум конституисања система. Он је изражен у комплементарним односима међу насељима у систему и међу системима, а изражава се у међусобном допуњавању или заједничком решавању одређених проблема из домена производње, снабдевања, услужних и јавних делатности и др. Из свега произилази да конституисање агломерационих система треба схватити као прелаз у вишу форму укупне територијалне организације, а посебно територијалне организације насеља, подразумевајући при томе све аспекте те организације, од економских, социјалних до друштвених у најширем смислу.

О СРЕДИНИ И ПРОСТОРНОМ ПЛАНИРАЊУ

Супротстављање расту продукције, односно усвајање смањења раста продукције као полазне позиције (идеје) да би се сачувала „човекова средина”, не само да није реално, тј. безизгледно у односу на логику живота — већ је и супротно интересу већег неразвијенијег и сиромашнијег дела човечанства.

Онемогућавање финансирања изградње надзвучних авиона, удаљавање аеродрома од града или стедишта специфичног животињског света, спасавање последњих примерака појединих живих врста птица или риба, повећано финансирање истраживања различитих ефикаснијих филтера или производње аутомобила на нове погоне и слични подухвати завређују нашу пажњу и настојања. Ове победе ипак су периферне, јер не резултирају из решавања суштине проблема, већ су решавање понекад мање битних последица суштине. Колико год таква настојања ценимо и подржавамо их, не бисмо смели губити из вида да понекад из ових победа долазе велике заблуде. Основна и највећа заблуда је у веровању да се само оваквим, парцијалним, регионалним, а понекад и случајним, решењима може реализовати настојање човечанства да себи створи бољу средину.

И поред многих позитивних закона и настојања, изгледа да је онима који управљају продукцијом лакше и ефектније плаћати казне због различитих врста загађивања средине, него обезбедити врло високе почетне инвестиције да би исправили стање какво је данас. Ова чињеница указује бар на једно решење које може бити генерално. Можда је данас немогуће обезбедити инвестиције да би се спречиле или уклониле штете које различите врсте продукције својом технологијом старом више деценија чине човековој средини. Сигурно је да би требало планирати и програмирати инвестициона улагања у неутрализацију штетних дејстава оних технологија технике продукције коју данас градимо или ћемо градити у наредном периоду. Обавеза да у планирање и програмирање изградње нових продукционих и свих других постројења мора ући и ставка – инвестиција за отклањање штетног дејства тих постројења, може бити начело у свим земљама. Разумљиво да би реализација овог начела, изражена висином улагања, зависила од степена развијености појединих делова света, односно имала би своја регионална обележја и специфичности. Било би у овом моменту важно да то, као начело, буде прихваћено и да нађе свој израз у пракси изградње нових структура, у законодавству појединих земаља и др. Из наведеног произилази да минимум захтева представља обавеза да се пре изградње нових постројења, пре свих битних интервенција у физичким структурама, анализирају евентуални утицаји на квалитет човекове средине. Истовремено, треба обезбедити да реализација тих нових интервенција у простору, ако већ не побољша квалитет средине, бар не наруши постојећу ситуацију.

Према средини која нас окружује односимо се тако што у њој као субјекти настојимо реализовати своје циљеве, што безболније и што јефтиније. Два, три или више парцијалних циљева најчешће су међусобно супротни, а

морају се реализовати у истој физичкој средини, у истом простору. Познато нам је да исти део неке речне долине може у истом моменту бити простор интересантан за реализацију циљева у смислу регулисања вода (акумулацију), за путну инфраструктуру или пак за индустрију. Свако појединачно лако доказује неопходност реализације својих циљева. Разрешавање супротних циљева који непосредно делују на трансформацију човекове средине, односно синхронизација те трансформације, могуће је само кроз дисциплину планирања, која обезбеђује комплексност и интегралност схватања простора у коме човек живи. У постојећој констелацији видова и дисциплина планирања највише услова да на себе преузме ову функцију има просторно и урбанистичко планирање.

ЗАШТИТА СРЕДИНЕ ОД ПРОДУКЦИЈЕ МИНЕРАЛНИХ СИРОВИНА, ИНДУСТРИЈЕ И ЕНЕРГЕТИКЕ

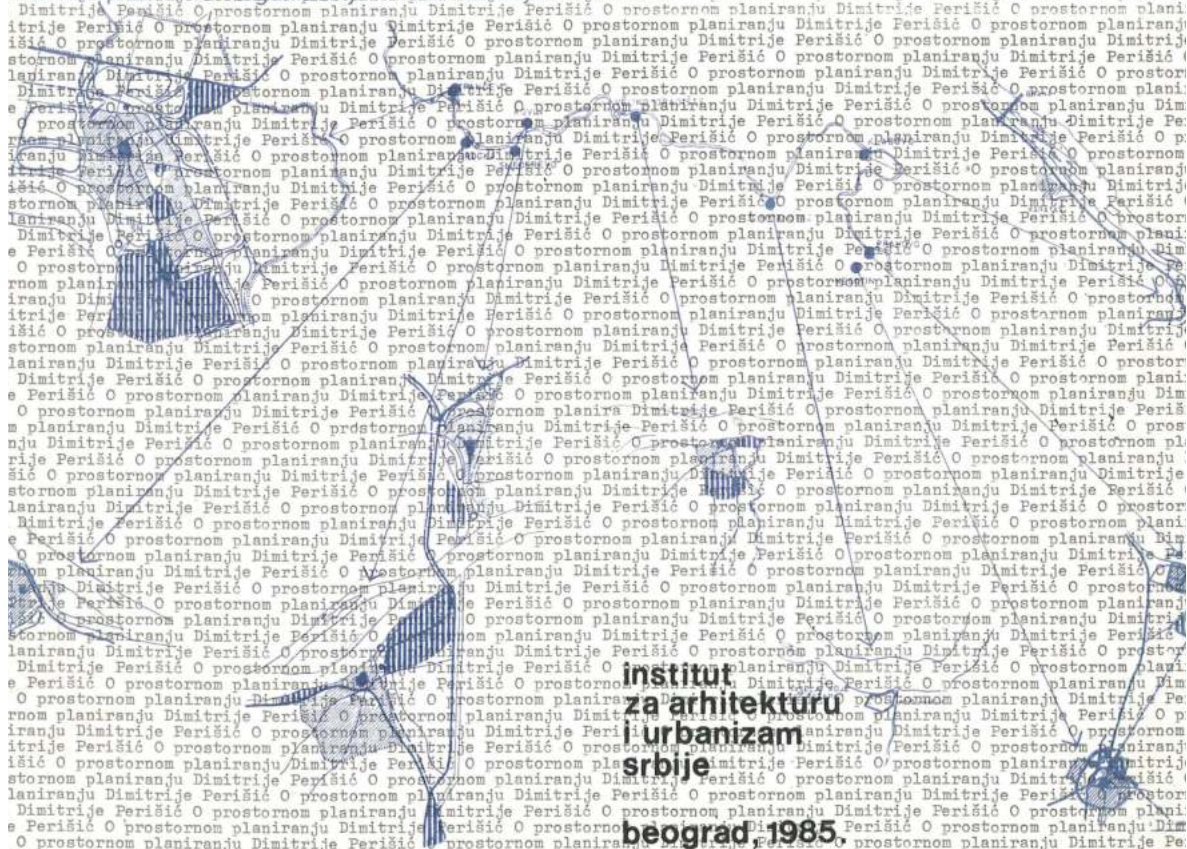
Извод из Националног извештаја „Стање и политика човекове средине”, Београд, 1983. Извештај је урађен у оквиру сарадње Југославије и OECD-а.

У Југославији се посебан значај придаје мерама заштите животне средине које су у домену просторног и урбанистичког планирања и земљишне политике. У новим просторним и урбанистичким плановима примењују се разрађена методологија и критеријуми лоцирања индустријских зона и објеката. Посебна пажња се поклања њиховом удаљавању од стамбених насеља, центара и зона рекреације и одмора. Један од принципа је и планирање већих индустријских зона (до степена који концентрација дозвољава), како би се омогућило да више предузећа – фабрика заједнички инвестирају у уређаје за пречишћавање, озелењавање, рекреацију и превоз радника и сл.

[...] Посебан проблем је и што се значајна лигнитска поља налазе у близини већих градова и у зонама које су не само пољопривредно активне, већ и густо насељене, са већ изграђеним грађевинским објектима, комуникацијама и другим, [...] те је потребно извршити релоцирање становништва, комуникација и привредних објеката. Основна концепција је да ово лоцирање траје привремено и да се након експлоатације ови простори тако уреде да могу поново примити и становништво и одређене привредне и друштвене активности. Разумљиво да је то повезано са мноштвом социјалних, економских, правних и техничких проблема. У циљу решавања тих проблема у Југославији су у току многа научна истраживања (снимања, анкетирања, истраживања ефеката релокације и сл.). Уведена је једна посебна врста просторних комплексних планова, којима се на дугорочној основи решавају ова питања. Ови планови се раде у сарадњи стручњака за просторно планирање, рударство, енергију, рекултивацију, потом рудника и термоелектрана, локалног становништва и локалне управе. Интереси и циљеви појединих актера (рудника и електрана с једне стране, и локалне средине с друге стране) понекад се суштински разилазе. Отуда су ови планови тек у свом завршном облику технички документи, а претходе им значајна техничка, економска и социолошка истраживања, усаглашавања супротних циљева и договарање.

О просторном планирању димитрије перишић

Будућа професионална организација неопходна свакој

институт
за архитектуру
и урбанизам
србије
београд, 1985.

2.2

Регистар изабраних радова

У наставку је листа од 63 изабрана рада професора Димитрија Перишића, приказана хронолошки, за период 1962–2005. године

1. **Perišić, Dimitrije** (1962) Godišnja skupština Urbanističkog saveza Jugoslavije. *Arhitektura urbanizam*, god. III, br. 17, str. 43.
2. **Perišić, Dimitrije** (1962) Još o ekonomskoj geografiji i načinu obrade prirodnih uslova. *Ekonomski pregled*, br. 2-3, str. 196-200.
3. **Perišić, Dimitrije** (1963) Prostorno planiranje turističkih područja i naselja. *Arhitektura urbanizam*, god. IV, br. 22-23, str. 5.
4. **Perišić, Dimitrije** (1963) III godišnja skupština Saveza urbanističkih društava Jugoslavije. *Arhitektura urbanizam*, god. IV, br. 24, str. 47.
5. **Перишић, Димитрије** (1964) Учесће наших географа у планирању с посебним освртом на просторно планирање. *Гласник Српског географског друштва*, св. XVIV, том XLIV, бр. 1, стр. 15-26.
6. **Перишић, Димитрије** (1965) Промене географске средине Ђердапа услед изградње хидроелектране. *Земља и људи*, бр. 15, стр. 57-64.
7. **Perišić, Dimitrije** (1965) *Funkcije većih naselja severoistočne Srbije*, doktorska disertacija. Beograd, Prirodno-matematički fakultet.
8. **Perišić, Dimitrije** (1965) Godišnja skupština Urbanističkog saveza Jugoslavije. *Arhitektura urbanizam*, god. VI, br. 33-34, str. 67.
9. **Perišić, Dimitrije** (1965) Problematika prostornog planiranja priobalnog područja Dunava i nekih centara. *Arhitektura urbanizam*, god. VI, br. 35-36, str. 54-56.
10. **Perišić, Dimitrije** (1967) Planiranje područja značajnih turističkih funkcija. *Arhitektura urbanizam*, god. VIII, br. 45-46, str. 10-13.
11. **Perišić, Dimitrije** (1969) Tretiranje prirodne sredine u fazi generalnog urbanističkog planiranja. *Urbanizam Beograda*, br. 4, str. 63-65.
12. **Perišić, Dimitrije** (1970) *O stanju i perspektivama (podsetnik za diskusiju)*. Kragujevac: Urbanistički savez Srbije.
13. **Perišić, Dimitrije; Manojlović, Nikola** (1971) O rezultatima istraživanja u prvom delu Prostornog plana Republike Srbije. *Arhitektura urbanizam*, god. XII, br. 68-69, str. 41-47.

14. **Perišić, Dimitrije** (1972) Projekt za izradu prostornog plana regiona Beograda. *Urbanizam Beograda*, br. 18, str. 16-18.
15. **Perišić, Dimitrije** (1973) Skica za analizu socio-psihološke strukture stanovništva u urbanističkom planiranju većih gradova. U: *Jugoslovenski simpozijum o stanovništvu: Ohrid, 20-23. april 1973. godine - Grupa saopštenja*. Beograd: Centar za analizu i projektovanje prostornih sistema ISPU, referat br. 5, str. 1-8.
16. **Perišić, Dimitrije** (1973) Strategija kompleksne zaštite životne sredine u mirnodopskim i ratnim uslovima. U: *Urbanizacija i prostorno planiranje: Izvod iz predavanja na seminarskom kursu „Prostorni sistemi i strategija njihovog razvoja (II kurs): Knjiga III/a - plan, program, teze i „civilni” deo predavanja*. Beograd: Građevinska uprava SSNO, str. 125-149.
17. **Перишић, Димитрије** (1974) Мрежа насеља и центара у Тимочкој крајини (стање и перспектива). *Развитак*, год. XIV, бр. 1, стр. 9-24.
18. **Перишић, Димитрије** (1974) Мрежа насеља и центара у Тимочкој крајини, II. *Развитак*, год. XIV, бр. 2, стр. 21-37.
19. **Perišić, Dimitrije** (1974) О средини и просторном планiranju. U: Čolić, B. Dušan (ured.) *Zaštita prirode i prostorno uređenje*. Beograd: Republički zavod za zaštitu prirode SR Srbije, str. 29-39.
20. **Перишић, Димитрије** (1974) Предговор. У: Ивановић, Здравко (аутор) *Урбано-географске промене у развоју Титограда*. Титоград: Скупштина општине Титоград, Одјељење за комуналне послове и урбанизам, стр. 7-8.
21. Радосављевић, Никола; Јовановић, Миодраг; Поповић, Милоје; **Перишић, Димитрије**; Катић, Жељко; Кузовић, Љубиша; Ерић, Христивоје; Јовичић, Живадин (аутори поглавља) (1975) *Путевима Србије*. Београд: Народна књига.
22. **Perišić, Dimitrije; Vujošević, Miodrag** (1977) Regionalni razvitak i mreža gradova. *Stambena i komunalna privreda*, god. X, br. 7, str. 22-31.
23. **Perišić, Dimitrije** (1978) *Razvoj, struktura i tipologija naselja*. Postdiplomski studij Prostorno planiranje i uređenje sredine, nastavni predmet „Naselja i naseobinski sistemi”. Sarajevo: Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu.
24. **Perišić, Dimitrije; Vujošević, Miodrag** (1979) *Društveni, opšti i pojedinačni ciljevi izraženi kroz elemente sporazumevanja i dogovaranja i njihovo ugrađivanje u planove i programe* - referat sa Drugog susreta prostornih planera Jugoslavije održanog u Dubrovniku 10-14. juna 1979. godine.
25. **Perišić, Dimitrije** (1981) Umesto predgovora. *Savremene urbanističke teme*, br. 8, str. 1-2.
26. **Perišić, Dimitrije** (1981) *Transformacija, funkcionalna organizacija i prostorno uređenje ruralnih naselja i aglomeracija (sela) u SR BiH. I-II - naučnoistraživački projekat*. Sarajevo: Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakulteta.
27. Spasić, Nenad; **Perišić, Dimitrije** (1983) Metodološke osnove izrade prostornog plana područja sa posebnom namenom primerenog rudarsko-energetsko-industrijskom kompleksu. U: Prodanović, Sonja (ured.). *Planiranje i uređenje prostora u zonama velikih strukturalnih promena na primeru REIK Kolubara - II Referati i saopštenja*, Beograd, 19-20. 12. 1983. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 51-59.

28. **Perišić, Dimitrije** (1983) Saopštenje sa Skupa. U: Prodanović, Sonja (ured.). *Planiranje i uređenje prostora u zonama velikih strukturalnih promena na primeru REIK Kolubara - III Diskusije i zaključci*, Beograd, 19-20. 12. 1983. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 20-23.
29. **Perišić, Dimitrije**; Hamidović, Muhamed (priređivači) (1983) *Transformacija, organizacija i prostorno uređenje sela u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Institut za arhitekturu, urbanizam i prostorno planiranje Arhitektonskog fakulteta u Sarajevu.
30. **Perišić, Dimitrije** (1984) Neka zapažanja o sadržaju i metodama prostornog planiranja. U: *Sedmi susret prostornih planera Jugoslavije*, Dubrovnik, 26, 27. i 28. april 1984. Dubrovnik: Jugoslavenski centar za prostorno planiranje pri Fakultetu za turizam i vanjsku trgovinu, str. 179-185.
31. **Perišić, Dimitrije** (1985) O urbocentrizmu, diskontinuitetu i planiranju. *Pogledi*, god. XV, br.4, str. 41-51.
32. **Perišić, Dimitrije** (1985) *O prostornom planiranju*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.
33. **Перишић, Димитрије** (1985) О географији и актуелним питањима просторног планирања. У: Васовић, Милорад (уред.) *Развитак и примена географске науке у Србији за протеклих девет деценија. Реферати са Симпозијума поводом 90 година рада Географског завода Универзитета у Београду*. Београд: Природно-математички факултет Универзитета у Београду, стр. 199-207.
34. **Perišić, Dimitrije** (1986) Pristup izradi GUP Beograda - neke pretpostavke. U: *Stručno savetovanje o pristupu izradi GUP-a Beograda*. Beograd: Savez inženjera i tehničara Beograda, str. 9-14.
35. **Perišić, Dimitrije** (1986) O urbanističkoj uređajnoj osnovi sela i nekim iskustvima planiranja i razvoja sela - diskusija. U: Dabić, Dragiša (ured.) *Turizam u razvoju sela Kopaonika: stručni skup - zbornik saopštenja i diskusija*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 122-123.
36. **Perišić, Dimitrije** (1986) O planskim osnovama razvoja područja Kopaonika - diskusija. U: Dabić, Dragiša (ured.) *Turizam u razvoju sela Kopaonika: stručni skup - zbornik saopštenja i diskusija*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 127-128.
37. **Perišić, Dimitrije** (1986) O problematici Nacionalnog parka Kopaonik - diskusija. U: Dabić, Dragiša (ured.) *Turizam u razvoju sela Kopaonika: stručni skup - zbornik saopštenja i diskusija*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 132-133.
38. **Perišić, Dimitrije** (1987) *Deset godina Jugoslavenskog centra za prostorno planiranje u Dubrovniku* - izlaganje sa Desetog susreta prostornih planera Jugoslavije održanog u Dubrovniku 23. i 24. aprila 1987. godine, Dubrovnik: Jugoslavenski centar za prostorno planiranje pri Fakultetu za turizam i vanjsku trgovinu.
39. **Perišić, Dimitrije**; Dabić, Dragiša (1987) Prostorni plan knjaževačkog dela Stare planine kao osnova bržeg razvoja. U: *Zbornik radova sa naučnog simpozijuma „Geografski problemi pograničnih regija naše zemlje”*. Beograd: Odsek za geografiju i prostorno planiranje Prirodno-matematičkog fakulteta; Vranje: Narodni muzej, str. 147-165.

40. **Perišić, Dimitrije** (1989) Jugoslovenski geoprostor - neka pitanja planiranja i reprodukcije prostora. U: Đukić, Vesna (ured.) *Jugoslovenski geoprostor - Naučni skup, 09. i 10. januara 1989. u Beogradu* - Zbornik radova. Beograd: Centar za marksizam Univerziteta u Beogradu, str. 283-286.
41. **Perišić, Dimitrije** (1989) Planiranje područja posebnih namena i posebnih aktivnosti. U: *Naučni skup: Razvoj i uređenje područja sa posebnom namenom - zbornik radova*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 7-10.
42. **Perišić, Dimitrije** (1992) Prostorno planiranje rudarskih i energetskih sistema u novim okolnostima. U: Kričak, Lazar; Jelisavac, Dragana; Brđović, Olgica (ured.) *Unapređenje tehnike i tehnologije površinske eksploatacije uglja - zbornik radova*. Beograd: Rudarsko-geološki fakultet, Katedra za površinsku eksploataciju, str. 25-29.
43. **Perišić, Dimitrije** (1994) Područje prostornog plana, regionalni i funkcionalni odnosi u bližem i širem okruženju REIS Kosova. *Razvoj, uređenje i revitalizacija područja eksploatacije kosovsko-metohijskih lignita*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 6-11.
44. **Перишић, Димитрије** (1994) Просторни план Републике Србије - генералне поставке. *Архитектура и урбанизам*, год. 1, бр. 1, стр. 7-13.
45. **Перишић, Димитрије; Спасић, Ненад** (1994) Перспективе планирања и уређења простора у Србији: 15-16. XII 1994: предмет, циљеви и резултати скупа. *Архитектура и урбанизам*, год. 1, бр. 1, стр. 98-99.
46. **Perišić, Dimitrije** (1995) Thoughts on Regional and Town Planning. *Архитектура и урбанизам*, год. 2, бр. 2, стр. 11-14.
47. Derić, Branislav; **Perišić, Dimitrije** (1995) Teritorijalizacija regionalnog razvoja Srbije. U: Milašin, Nada (ured.) *Prostorno planiranje, regionalni razvoj i zaštita životne sredine*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 3-8.
48. **Перишић, Димитрије; Дерић, Бранислав** (1995) Основна упоришта Просторног плана Републике Србије. У: Милашин, Нада; Спасић, Ненад (уред.) *Дугорочни развој, организација и коришћење простора Србије*. Београд: Институт за архитектуру и урбанизам Србије, стр. 3-8.
49. **Перишић, Димитрије; Дерић, Бранислав** (1995) Утицај географско-саобраћајног положаја Србије у организацији и уређењу простора. У: Милашин, Нада; Спасић, Ненад (уред.) *Дугорочни развој, организација и коришћење простора Србије*. Београд: Институт за архитектуру и урбанизам Србије, стр. 9-14.
50. Derić, Branislav; **Perišić, Dimitrije** (1996) Kriterijumi regionalizacije teritorije Srbije. U: Perišić, Dimitrije (ured.) *Prostorno planiranje, regionalni razvoj i zaštita životne sredine, knjiga 2*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 11-18.
51. **Перишић, Димитрије; Петовар, Ксенија; Џелебџић, Омиљена** (1996) Основне поставке и критеријуми у утврђивању потенцијалних зона за насељавање избеглог и прогнаног становништва на територији Републике Србије. У: Милашин, Нада (уред.) *Просторни аспект трајног насељавања избеглог становништва*. Београд: Институт за архитектуру и урбанизам Србије стр. 1-15.

52. Derić, Branislav; **Perišić, Dimitrije** (1996) (Ne)ostvarivost politike regionalnog razvoja. U: Spasić, Nenad (ured.) *Prostorno planiranje, regionalni razvoj i zaštita životne sredine, knjiga 3*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 3-11.
53. **Перишић, Димитрије**; Дерић, Бранислав; Ђорђевић, Дејан (1997) Шире образовање у планирању. У: Касалица, Слободан; Павловић, Мила (ured.) *Теоријско-методолошки проблеми наставе географије*. Никшић: Институт за географију Филозофског факултета; Београд: Географски факултет, стр. 239-248.
54. **Perišić, Dimitrije** (1997) Reflections on regional and town planning. *Spatium*, No. 2, pp. 5-9.
55. **Perišić, Dimitrije** (1998) О подунавској оријентацији Србије. U: Stojkov, Borislav (ured.) *Научни skup Подунавље и Србији - планирање одрживог развоја и коришћење ресурса*. Београд: Удружење урбаниста Србије, стр. 1-4.
56. **Perišić, Dimitrije**; Spasić, Nenad; Ђajić, Nenad; Boti, Emilija (1998) Implementacija Prostornog plana Republike Srbije i razvoj obimne eksploatacije u lignitskim basenima. *Energija, ekonomija, ekologija: list Saveza energetičara Jugoslavije*, god. 3, br. 1, str. 125-130.
57. **Перишић, Димитрије** (2000) Пројект за просторни план дунавско-савског појаса. У: Богдановић, Ружица; Стојков, Борислав (ured.) *Културне вредности као основ просторне интеграције подунавских земаља*. Београд: Удружење урбаниста Србије, стр. 61-71.
58. **Perišić, Dimitrije**; Mitrović, Slobodan; Milijić, Saša (2002) Pristup izradi i primeni regionalnog prostornog plana na primeru Kolubarskog okruga. U: Spasić, Nenad (ured.) *Noviji pristupi i iskustva u planiranju i implementaciji*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, str. 3-9.
59. **Перишић, Димитрије**; Мицић, Ратко (2002) Локална заједница, насеља и јавне службе у планинским подручјима. У: Митровић, Слободан (ured.) *Планина - 2002: раубовање ресурса, одсуство развоја, одлазак становништва / Конференција о развоју планинских подручја са међународним учешћем, Копачик, децембар 2002*. Београд: Савез инжењера и техничара Србије и Институт за архитектуру и урбанизам Србије, стр. 93-95.
60. **Perišić, Dimitrije**; Mitrović, Slobodan; Milijić, Saša (2003) Approach to the Regional Plan Elaboration: The Case of Kolubara District. *Spatium*, No. 9, pp. 1-7.
61. Maksin-Mićić, Marija; **Perišić, Dimitrije** (2003) Zaštita i rezervisanje prostora u prostornim i urbanističkim planovima u delu o implementaciji planova. U: *Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine*. Beograd: Asocijacija prostornih planera Srbije, str. 49-60.
62. Maksin-Mićić, Marija; **Perišić, Dimitrije** (2005) „Buvljak” u urbanizmu i prostornom planiranju. *Izgradnja*, god. 59, br. 10/11, str. 412-417.
63. Максим-Мићић, Марија; **Перишић, Димитрије** (2005) Слабости управљања, планирања и изградње градова у Србији. У: Богдановић, Ружица; Трифуновић, Верољуб (ured.) *Планирање и менаџмент градова и региона - зборник радова*. Београд: Удружење урбаниста Србије, стр. 301-311.

2.3

О Просторном плану Републике Србије

ТРИ ПРОСТОРНА ПЛАНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Доношењу првог ППРС² (1996. године) претходиле су неуобичајено дуге и дисконтинуалне активности на његовој припреми које су са прекидима трајале скоро 30 година. Припрема првог ППРС започела је 1968. године и трајала до 1976. године и у том периоду су урађена три фазна документа (елементи I–III о валоризацији и оцени стања простора, економским компонентама организације и концепцији просторне организације и уређења територије Републике до 2000. године). Припрема првог ППРС наставља се 1989. године. Нацрт ППРС достављен је Влади Републике Србије први пут 1990. године, а након тога 1994. године. Први ППРС донет је 1996. године за период до 2010. године.

У време доношења првог ППРС то је био једини општи стратешки плански документ који се односио на интегрални развој територије Републике Србије. У том периоду припрема секторских планских докумената за територију Републике није још започела, изузев Водопривредне основе Републике Србије³ чија се израда одвијала напореда са израдом и након доношења ППРС. То је био основни разлог за доношење ППРС посебним законом као кровног стратешког планског документа за све опште и секторске планове и стратегије.

Првим ППРС успостављен је интегралан приступ организацији и уређењу простора Републике, који је укључио све аспекте дугорочног територијалног развоја (просторног, економског, социјалног, заштите природних ресурса и животне средине). Првим ППРС уводи се аспект регионалног развоја применом територијално-функционалног приступа и функционалних урбаних подручја. По први пут у систем просторног планирања уводи се део о имплементацији планског документа. Наглашава се потреба доношења средњорочних програма његове имплементације, који ће заживети 15 година касније, по доношењу другог ППРС.

Првим ППРС у први план се ставља постизање веће функционалне интегрисаности простора Републике (равномернијег и усклађенијег развоја делова њене територије) и саобраћајне и економске интеграције Републике са

² Закон о Просторном плану Републике Србије („Службени гласник РС”, број 13/96)

³ Уредба о утврђивању Водопривредне основе Републике Србије („Службени гласник РС”, број 11/02)

суседним и осталим европским земљама. Може се оценити да је први ППРС био иновативан плански документ испред свог времена и изнад отежавајућих околности у којима се Република Србија налазила од почетка деведесетих година прошлог века. Овај План је поставио стратешки, концептуални и методолошки оквир и начин исказа планских решења и пропозиција, те је постао узор за друге просторне и секторске планове и стратегије.

Други ППРС донет је 2010. године за период до 2020. године⁴. И даље је био основни општи стратешки плански документ који се односи на интегрални развој територије Републике Србије. За разлику од претходног ППРС, у овом периоду се, по узору на инострана искуства, припрема или је донет велики број секторских стратегија у којима је ретко садржана просторна димензија развоја одговарајућег сектора у односу на делове територије и мрежу центара и насеља у Републици Србији. Зато су само поједине стратегије имале већег утицаја на планска решења и пропозиције другог ППРС. То је и време интензивне припреме за приступање Европској унији (у даљем тексту: ЕУ), јачања прекограничне и транснационалне сарадње и политике јачања планирања и управљања регионалним развојем у Републици, што је све имало позитивног одраза на садржај и пропозиције другог ППРС. У основи, други ППРС се наслања на оквире постављене првим ППРС, са извесним адаптацијама у погледу садржаја и начина исказа планских решења и пропозиција које су биле под утицајем актуелних иностраних искустава и појединих националних стратегија и политика.

Припрема трећег ППРС започела је 2019. године. Доноси се за период од 15 година (од 2021. до 2035. године). За разлику од претходна два ППРС, ово је период промена у систему просторног планирања који се прилагођава јачању улоге тржишта у управљању развојем. Након периода бројних секторских стратегија, започео је процес консолидације система јавних политика. Још увек није јасно у којој мери ће процес консолидације имати утицаја на просторну и секторску координацију јавних политика. Први напори указују на уједначавање садржаја јавних политика, али и на испољен недостатак концепције дугорочног развоја што се може неповољно одразити на дугорочну заштиту и резервисање простора, посебно за намене од националног интереса/значаја. Наставља се интензивна припрема за приступање ЕУ и коришћење расположивих европских и међународних фондова и јача прекогранична и транснационална сарадња. У основи, трећи ППРС се наслања на најбоље, проверене одреднице стратешког, концептуалног и методолошког оквира и на начин исказа планских решења која су постављена у претходним ППРС, у првом реду првог ППРС.

Сва три ППРС су припремана у периоду великих промена на макрорегионалном и глобалном нивоу, те су елементи флексибилности, неизвесности и ризика постали саставни део процеса планирања. Може се оценити да је још увек остао запостављен проблем спровођења ППРС којим су се бавила оба претходна плана. Први одговор на овај проблем су петогодишњи програми имплементације ППРС (у даљем тексту: ПИ ППРС), почев од 2010. године. Други одговор нуде решења Закона о планском систему чије ефекте примене још увек није могуће сагледати.

⁴ Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 88/10)

АКТУЕЛНЕ ПОСТАВКЕ И СТРАТЕШКИ ОКВИРИ ИЗ ПРВОГ ПРОСТОРНОГ ПЛАНА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Првим Просторним планом Републике Србије руководио је проф. др Димитрије Перишић и то је, према скромној оцени просторних планера, наш најбољи национални просторни план.

У наставку се даје извод из тог планског документа, чије су поставке и стратешки оквири подједнако актуелни данас као и у време његове израде и доношења.

Просторни план Републике Србије као стратешки развојни документ за период до 2010. године утврђује:

- дугорочне основе организације, коришћења и уређења простора Републике Србије;
- правце урбанизације и основне критеријуме уређења насеља;
- планска начела и критеријуме коришћења природних ресурса и заштите животне средине;
- услове за заштиту и коришћење подручја од посебног значаја; и
- коридоре основних инфраструктурних система.

Просторним планом се првенствено усмеравају и контролишу организација и уређење простора Републике, али су у њему садржане и пропозиције из других области развоја (економског, социјалног и др.). Утолико је План до одређеног степена интегративан. Разлог је у неодвојивости разних аспеката развоја, што је нарочито изражено у делу о спровођењу Просторног плана. Наиме, планске пропозиције о уређењу и коришћењу простора на националном нивоу не могу бити спроведене применом само просторних политика, мера и инструмената у ужем смислу, већ и покретањем и применом сложенијег инструментаријума, који обухвата и политике из назначених других области развоја.

Просторни план Републике Србије садржи и блок о примени и спровођењу: опште мере; посебне политике, мере и инструменти за остваривање Просторног плана; смернице за примену Просторног плана у просторним и урбанистичким плановима; списак просторних и урбанистичких планова од републичког значаја; одредбе о програмској, институционално-организационој, информатичкој и истраживачкој подршци остваривању Плана.

Просторним планом су обухваћене следеће врсте планских пропозиција: (а) циљеви различитог степена општости/посебности и временског досега, по појединачним областима/секторима; (б) плански искази о будућем развоју (пројекције, прогнозе, планске стратегије, планске концепције итд.); и (в) скуп мера о имплементацији.

У Просторном плану постигнут је степен синтезе планских решења могућ у датим околностима. Биће неопходно да се дугорочне концепције Плана разраде за средњорочни период и усагласе инструменти примене Просторног плана са политикама и мерама које ће бити коришћене у другим областима развоја. Проблем усклађивања разних интереса (често опречних и конфликтних) у коришћењу простора, у институцијама политичког система, захтеваће потпунију стручну и научну подршку, како информатичку и истраживачку, тако и институционално-организациону и програмску. У том смислу, приоритетно ће се приступити изради и доношењу посебног Програма за остваривање Просторног плана Републике Србије.

Основни општи циљ је постизање рационалне организације и уређења простора, усклађивањем његовог коришћења са могућностима и ограничењима у располагању природним и створеним вредностима и са потребама дугорочног социјалног и економског развоја. Остваривање овог циља постићи ће се:

1. заустављањем даље деградације простора, угрожавања и уништавања природних ресурса и добара, сузбијањем непланске изградње и ненаменског коришћења простора, ревитализацијом угрожених подручја, нарочито оних која имају перспективе развоја;
2. равномернијим размештајем становништва, привредних и других активности у складу са предностима појединих делова Републике, односно са потребама складнијег и просторно, енергетски и еколошки рационалног развоја производње и других делатности, успоравањем концентрације становништва, привредних и других активности у подручјима интензивног насељавања, подстицањем развоја у емиграционим и недовољно развијеним подручјима и обезбеђивањем услова за повратак становништва у популационо малобројна и ненасељена подручја;
3. усклађенијим регионалним развојем, нарочито недовољно развијених, брдских, планинских и пограничних подручја;
4. усклађивањем динамике између процеса деаграризације, индустријализације и урбанизације: глобалним успоравањем деаграризације; рационалним и умеренијим настављањем процеса индустријализације и бржим развојем сеоских подручја, кроз развојне програме и пројекте са тзв. чистом технологијом (у областима индустрије, туризма, пољопривреде, занатства, трговине, угоститељства, саобраћаја и др.); квалитативним побољшањима услова живота у најурбанизованијим подручјима;
5. усклађивањем организације, уређења и коришћења простора са потребама заштите од елементарних и других већих непогода и заштите државне територије, становништва, активности, природних и створених ресурса; и
6. заштитом животне средине.

Основно стратегијско опредељење је да се постигне већи степен укупне функционалне интегрисаности простора Републике Србије. Истовремено, да се обезбеде услови за знатно веће саобраћајно и економско повезивање Републике са суседним и осталим европским земљама (у томе посебно коришћењем предности положаја и планираних техничких система чија реализација предстоји у овом делу Европе); посебан значај за Републику Србију има повезивање са медитеранским земљама, преко луке у Бару, железничке пруге и коридора пута Београд – Бар, саобраћајног коридора који повезује Метохију са Републиком Црном Гором, као и правцем према Солуну.

Постизање већег степена интегрисаности простора Србије подразумева ублажавање/смањење регионалних диспропорција, односно квалитативне промене у просторној, економској и социјалној структури, нарочито подручја са израженим дисфункцијама социјалног и економског развоја. Упоришта равномернијег регионалног развоја су: (а) уважавање реалних фактора развоја; (б) предузимање подстицајних мера од стране државних и других фондова и других видова подршке програмима локалних заједница и привредних актера; (в) успостављање тржишних принципа и формирање одговарајућег институционалног оквира у коме ће тржишне институције моћи да функционишу; и (г) стварање регионално (територијално) диференцираног амбијента привређивања, путем одговарајућих политика.

У развоју система градова у Републици тежиште је на смањењу релативне концентрације становништва и активности у републичком и покрајинским центрима, односно на квалитативним променама њихове привредне и социоекономске структуре, уз интензивније коришћење грађевинских фондова, земљишта и локационих погодности, стручних, научних и развојних потенцијала којима располажу. Део ове стратегије је подстицање одговарајућих програма за побољшање квалитета живота у макро и регионалним центрима, као и стимулисање развоја мањих градова. Деметрополизација (селективно преношење појединих функција и активности – управно-административних, економских, културних, посредничких итд. – из републичког и макрорегионалних центара у друге градове) не означава заустављање развоја, већ неопходност квалитативног преображаја њихове просторне и социоекономске структуре. У оквиру агломерационог система Београда то се посебно односи на мале градове у његовим рубним зонама.

Решења у Просторном плану полазе од постојеће концентрације становништва и активности у дунавско-савском појасу и зони Велике, Западне и Јужне Мораве. Истовремено, делом планских пропозиција тежи се смањењу превелике концентрације становништва и активности у дунавско-савском појасу и у моравској зони, кроз примену принципа полицентричног развоја. Суштина ове концепције је селективно подстицање привредног развоја усклађеног са развојем заједничког и индивидуалног стандарда у мање развијена и подручја приоритетног развоја.

Сеоска насеља и подручја развијаће се као вишефункционални производни, социјални и културни простори јачањем економске снаге сеоских домаћинстава, стога циљ равномернијег развоја у простору Републике може да се оствари само квалитативним променама на сеоском подручју. Због тога се развој пољопривреде и сеоских подручја посматра као једно од најзначајнијих питања будућег развоја Републике.

Нужно је активирати и учинити привлачним за лоцирање привредних капацитета и насељавање више зона у односу на данашње стање и тенденције. Ово се у првом реду односи на делове Републике који имају значајне потенцијале (природне и створене) и релативно добар саобраћајни положај и доступност (део Поморавља, Подунавља, Браничево, Тимочка крајина и др.).

Развој недовољно развијених, брдских, планинских и приграничних подручја заснива се на интегралном развоју, који подразумева комбинацију фактора као што су: природни ресурси, демографски процеси, саобраћајна и друга инфра и супраструктурна опремљеност.

У инвестиционим одлукама о материјалној производњи стриктно ће се поштовати локациони, техноекономски и критеријуми заштите животне средине, који су усвојени на националном нивоу. Програми јавних служби и валоризација постојеће мреже биће усклађени са привредним развојем, финансијским могућностима и особеностима локалних заједница, као и са циљевима развоја појединих подручја. Програми развоја јавних служби подразумевају и одговарајућу подршку у другим секторима (у првом реду у саобраћајној инфраструктури).

Једно од основних упоришта Просторног плана односи се на штедњу, рационално коришћење и заштиту природних ресурса, нарочито дефицитарних и стратешки значајних за развој и квалитет живљења у Републици. Укупан биланс водних ресурса, као и њихов просторни и временски размештај, захтева изузетно пажљиво коришћење и у потпуности обезбеђен систем заштите

од загађења и непланског коришћења. Међу приоритетним опредељењима Просторног плана је заштита пољопривредног земљишта, а нарочито стриктно ограничавање претварања земљишта I-IV бонитетне класе у непољопривредне намене, као и очување квалитета и природне плодности земљишта. Исти значај придаје се пошумљавању, обнављању и побољшању квалитета шума. Неопходно је успоставити ефикасну контролу коришћења и уређивања грађевинског земљишта и утврдити норме и стандарде грађења и комуналног опремања насеља. Ради благовременог резервисања простора за рационалну изградњу и коришћење објеката / подручја од јавног интереса, утврђује се заштита коридора за изградњу инфраструктура, подручја експлоатације руда, простора за изградњу акумулација, као и простора заштићених природних и непокретних културних добара.

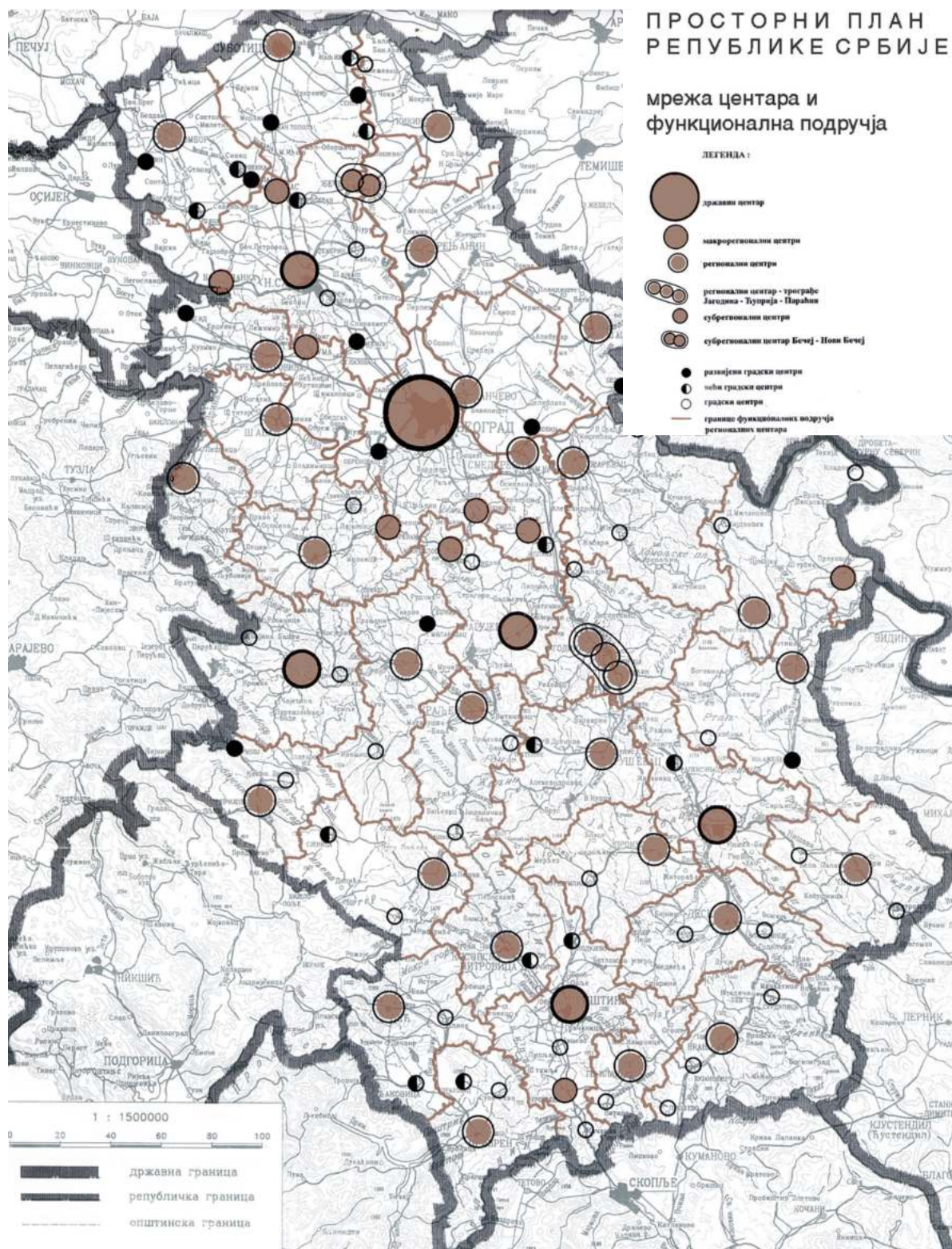
У заштити природних и културних вредности и настојању да се унапреди квалитет живљења у Републици, посебно тежиште је на унапређењу и заштити животне средине, чији степен угрожености и деградације је несразмерно већи у односу на постигнути ниво привредног и социјалног развоја. Стање животне средине и еколошки захтеви су битан фактор ограничења у планирању привредних активности. Посебан значај имају заштита и промоција вредне природне баштине и очување већих подручја посебне намене са природним вредностима од значаја за биодиверзитет и квалитет животне средине. У домену заштите и промоције културно-историјског наслеђа присутно је залагање за промену досадашње праксе, коју су карактерисали: регионална релативизација, занемаривање односа према окружењу у оквиру мера заштите споменика и сужен избор у односу на историјске периоде и врсте наслеђа.

Просторним планом се благовремено резервишу коридори за инфраструктурне системе. Имајући у виду трошкове изградње инфраструктурних система и дате економске могућности, тежиште је на техничком побољшању постојећих система, као и на побољшању услова њиховог функционисања.

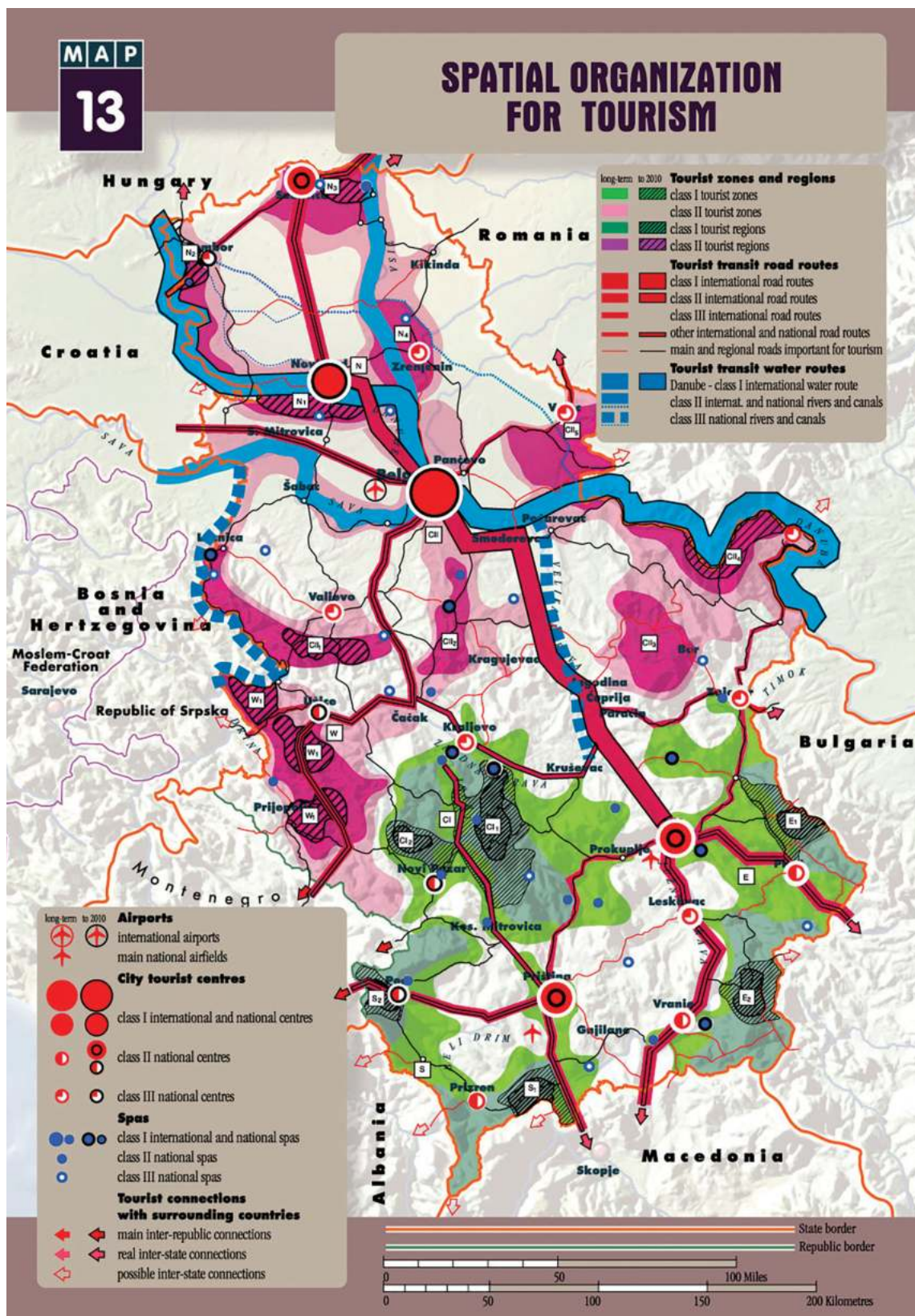
Предложен је нови облик територијалне организације, исказан у функционалним подручјима са регионалним центрима као тежиштима, ради рационализације управљања и организације јавних служби, квалитетнијег задовољавања потреба заједничке потрошње и ефикаснијег координирања активности локалних заједница.

Основу стратегије у организацији и коришћењу простора, у смислу подршке стратегији развоја привреде Републике, чине таква решења у простору која омогућавају:

1. већу атрактивност простора и шири избор решења, са локационог становишта, за улагање домаћег и страног капитала;
2. територијално диференцирање развојних политика, мера и инструмената;
3. заштиту природних и створених ресурса и добара, са становишта економских интереса и интереса очувања квалитета животне средине;
4. подстицање научног и технолошког развоја;
5. саобраћајно, информатичко и управљачко повезивање као предуслов за ефикаснију производњу и социјални развој;
6. развијање информационог система о простору и животној средини; и
7. локациону флексибилност у доношењу инвестиционих одлука.

ППРС из 1996. године – Карта мреже центара и функционалних подручја

ППРС из 1996. године – Карта просторне организације за туризам (енглеска верзија)

2.4

Регистар изабраних просторних и урбанистичких планова, студија, методологија, радних и научноистраживачких пројеката

Просторни планови Република:

1. *Просторни план Републике Србије, I елемент – Валоризација и оцена простора СРС* (руководиоци: Димитрије Перишић и Душан Радмановић), 1969 – 1971.
2. *Просторни план Републике Србије, II елемент – Просторне компоненте у развоју СРС* (учесник и редактор), 1972.
3. *Просторни план СР БиХ* (руководиоци, методолошке консултације, ОНО и ДСЗ: Димитрије Перишић и Ненад Спасић), 1982 – 1985.
4. *Просторни план Републике Црне Горе* (руководиоци, методолошка консултација и рецензије ППР, израда студије *Развој туризма и здравственог туризма на приобалном подручју СР Црне Горе*: Димитрије Перишић и Драгиша Дабић), 1985 – 1988.
5. *Просторни план Републике Србије, „Службени гласник РС”, број 13/96* (руководилац: Димитрије Перишић), 1990 – 1996.

Регионални просторни планови:

1. *Просторни план приобалног подручја Дунава од Београда до бугарске границе* (руководилац израде и учесник), 1960 – 1963. (1967)
2. *Програм и Просторни план за подручје Борско језеро и Брестовачка бања* (учесник), 1967.
3. *Регионални просторни план општине Кикинда* (руководилац израде и учесник), 1967.
4. *Регионални просторни план Гоча* (учесник), 1967.
5. *Регионални просторни план општине Бор* (руководилац израде и учесник), 1968.
6. *Регионални просторни план Копаноника* (учесник), 1968.
7. *Регионални просторни план Таре* (учесник), 1969.
8. *Регионални просторни план Голије* (учесник), 1970.
9. *Регионални просторни план Тимочке Крајине* (обрађивач дела о насељима), 1975.

10. *Регионални просторни план Подунавске међуопштинске регионалне заједнице* (консултант и руководилац савета пројекта), 1983 – 1984.
11. *Регионални просторни план подручја РЕИС Косова* (20 студија) (руководиоци: Ненад Спасић и Димитрије Перишић), 1988 – 1992.
12. *Регионални просторни план Луанде* (радни пројект) (руководиоци: Димитрије Перишић и Миодраг Јанић), 1988.
13. *Регионални просторни план подручја Колубарског округа погођеног земљотресом*, „Службени гласник РС”, број 70/2002 (руководиоци: Димитрије Перишић, Слободан Митровић и Саша Милијић), 1998 – 2002.

Просторни планови подручја посебне намене:

1. *Просторни план Колубара – РЕИК* (методолог, координатор истраживања (председник већа институција), руководилац синтезног тима), 1983 – 1988.
2. *Програм израде Просторног плана Дунавско-савског појаса* (руководилац израде) 1998 – 2000.
3. *Просторни план подручја експлоатације Косовско-метохијског лигнитског басена* (руководиоци: Ненад Спасић и Димитрије Перишић), 1999.
4. *Просторни план подручја експлоатације Колубарског лигнитског басена*, „Службени гласник РС”, број 122/2008 (методолошке консултације: Димитрије Перишић†), 2008.

Просторни планови јединица локалних самоуправа:

1. *Просторни план општине Ваљево*, „Службени гласник општине Ваљево”, број 14/07 (синтеза: Марија Максин-Мићић и Димитрије Перишић†), 2007.
2. *Просторни план општине Тутин*, „Службени лист општине Тутин”, број 9/09 (методолог, основне поставке регионалног развоја: Димитрије Перишић†), 2009.
3. *Просторни план града Новог Пазара 2020*, „Службени гласник града Новог Пазара”, број 2/2012 (руководилац, методолог, основне поставке регионалног развоја: Димитрије Перишић†), 2012.
4. *Просторни план општине Сјеница*, „Општински службени гласник Сјеница”, број 7/2013 (руководилац, методолог: Димитрије Перишић†), 2013.

Урбанистички програми:⁵

1. *Урбанистички програм изградње и уређења насеља Мајданпек*, 1962.
2. *Анализа шире локације Доњег Милановца и села Велико и Мало Голубиње – претходне скице*, 1962.
3. *Анализа релокације Доњег Милановца и села и концепција њихове нове организације*, 1963.
4. *Урбанистички програм Мионице*, 1965.

⁵ Димитрије Перишић је руководио израдом урбанистичких програма од бр. 16 до бр. 21 и учествовао у њиховој изради, док је код осталих наведених урбанистичких програма само учествовао у њиховој изради.

5. *Урбанистички програм за бању Врујци*, 1965.
6. *Урбанистички програм за насеље Бањевац*, 1966.
7. *Урбанистички програм Борског језера*, 1967.
8. *Урбанистички програм Брестовачке бање*, 1967.
9. *Урбанистички програм Ковина*, 1968.
10. *Урбанистички програм за Бајину Башту*, 1968.
11. *Урбанистички програм Бољевца*, 1969.
12. *Урбанистички програм за Књажевац*, 1970.
13. *Урбанистички програм за Кањижу*, 1972.
14. *Нови производни и стамбени комплекс Кривеља*, 1974.
15. *Урбанистички програм Књажевац*, 1974.
16. *Урбанистички програм за Прахово*, 1965.
17. *Урбанистички програм Неготина*, 1965.
18. *Урбанистички програм Ивањице*, 1967.
19. *Урбанистички програм Кикинде*, 1967.
20. *Урбанистички програм Смедерева*, 1968.
21. *Урбанистички програм Зрењанина*, 1968.

Генерални урбанистички планови, урбанистички планови и урбанистичка решења:

1. *ГУП Неготин* (учесник), 1966.
2. *ГУП Прахово* (учесник), 1966.
3. *ГУП Ивањица* (учесник), 1967.
4. *ГУП Књажевац* (учесник), 1972.
5. *ГУП Београда* (члан тима за синтезу и руководиоца обраде природних услова), Београд, 1972.
6. *ГУП Смедерева* (учесник), 1972.
7. *ГУП Зрењанина* (учесник), 1972.
8. *Урбанистичка уређајна основа насеља Кушићи* (руководиоци израде: Димитрије Перишић и Божидар Милосављевић), 1981 – 1982.
9. *Детаљни урбанистички план приобалне зоне општине Будва* (руководиоци израде: Недељко Боровница, Димитрије Перишић и Бранислав Дерић), 1982 – 1985.
10. *Ревизија ГУП-а Колашин и израда ППО Колашин* (методолог и редактор), 1983.
11. *Ревизија ГУП-а Будве* (координатор и методолог за израду плана и обрађивач делова: методологија, оцена планова Јужног Јадрана), 1984.

Одлуке које замењују урбанистичке планове:

1. Одлука за *Прахово* (руководилац израде и учесник), 1962.
2. Одлука за *Смедерево* (руководилац израде и учесник), 1965.
3. *Приградска насеља Бора* (руководилац израде и учесник), 1968.
4. *Анониман конкурс за решење потеза од Славије до Калемегдана* (члан групе која је добила II награду), 1969.

Студије, методологије, радни пројекти:

1. *Панчево – географско-историјске карактеристике развоја насеља, привреде и саобраћаја* (самостално), 1960.
2. *Програм активности на урбанистичком и руристичком развоју насеља и месних заједница у комуни Пожаревац* (учесник), 1961.
3. *Развој насеља и градова у САП Косову и Метохији* (учесник), 1962.
4. *Просторно уређење и стамбено-комунална изградња села* (учесник), 1962.
5. *Проблеми просторног планирања и задаци комуна у вези са Законом о урбанистичком и регионалном планирању* (учесник), 1962.
6. *Урбанистички план села – садржај и начин израде* (руководилац израде и учесник), 1962.
7. *Предмет и метод одлуке која замењује урбанистички план* (учесник), 1962.
8. *Предмет и метод анализе урбанистичких планова ради њиховог усаглашавања са новим законским прописима* (учесник), 1963.
9. *Урбанистички програм – предмет и метод израде* (учесник), 1964.
10. *Саобраћајна студија приобалног подручја Дунава од Београда до бугарске границе* (консултант и редактор), 1965.
11. *Метод и поступак анализе директивног плана Зрењанина и израде урбанистичког програма и генералног урбанистичког плана* (руководилац израде и учесник), 1965.
12. *Основи документације за регионално просторно планирање у СР Србији* (учесник), 1966.
13. *Развој ванградских насеља у СР Србији* (учесник), 1967.
14. *Основи методологије регионалног просторног планирања* (самостално), 1968.
15. *Методолошке пропозиције за израду просторног плана СР Србије I елемент* (самостално), 1969.
16. *Саобраћајна студија пута Е-5 Београд – Нови Сад – I и II књига* (учесник), 1969.
17. *Студија: Уређење простора око континенталног дела јадранске магистрале* (учесник), година непозната.

18. *Предлог студије: Регионални план САП Косова* (учесник), 1970.
19. *Основе Просторног плана Србије* (члан синтезног тима и обрађивач дела „Однос према суседним подручјима”), 1979.
20. *Радни пројекат за израду Просторног плана Бабин зуб*, 1981.
21. *Студија: Комплексна истраживања за потребе планирања дугорочног развоја, уређења и ревитализације простора зона утицаја великих рударско-енергетско-индустријских система на примеру РЕИК Колубара (12 потпројеката)* (руководиоци: Димитрије Перишић и Ненад Спасић), 1981 – 1983.
22. *Методологија израде Просторног плана рударско-енергетског система Косово* (у сарадњи са Ненадом Спасићем), 1982.
23. *Методологија израде Просторног плана општине Књажевац* (у сарадњи са Ненадом Спасићем), 1983.
24. *Методологија израде Просторног плана општине Дубровник* (учесник), 1983.
25. *Радни пројекат за израду новог Генералног урбанистичког плана Ваљева* (у сарадњи са Ненадом Спасићем), 1984.
26. *Студија организације и уређења подручја Копаноника* (руководиоци, синтезни тим и редактори: Димитрије Перишић и Драгиша Дабић), 1987.
27. *Радни пројект: Генерални урбанистички план Луанде, Ангола* (руководиоци израде: Димитрије Перишић и Ненад Спасић), 1988.

Научноистраживачки пројекти:

1. *Комплексна истраживања за потребе планирања дугорочног развоја уређења и ревитализације простора зона утицаја великих рударско-енергетско-индустријских система на примеру РЕИК Колубара* (руководиоци: Димитрије Перишић и Ненад Спасић), 1981 – 1983.
2. *Организација и уређење подручја Копаноника* (руководиоци: Димитрије Перишић и Драгиша Дабић), 1982 – 1984.
3. *Комплексна истраживања за потребе планирања дугорочног развоја, уређења и ревитализације простора у зонама утицаја великих рударско-енергетско-индустријских система на подручју СР Србије* (руководиоци: Димитрије Перишић и Ненад Спасић), 1986 – 1990.
4. *Просторно и урбанистичко планирање и програмирање. Потпројекат 4 – Развој, организација и уређење високопланинских подручја уже Србије (на принципу Копаноника)* (консултант), 1988.
5. *Управљање просторним развојем Србије. Потпројекат 4 – Управљање развојем и уређењем села* (руководилац), 1998 – 2000.

ОБРАЗОВНИ РАД

3.1

Формирање студијске групе Просторно планирање на ПМФ-у у Београду 1977. године и предмети и предавачи по годинама студија за период до 1996. године

У свом обраћању поводом прославе 25 година Катедре за просторно планирање (2002. године), проф. др Димитрије Перишић је рекао да је смер за Просторно планирање настао добром вољом неколицине људи. На Географском факултету у Београду било је доста присталица оснивања овог смера, међу којима треба поменути: Владимира Ђурића, Милована Радовановића и Срећка Николића. Перишић даље говори о томе да: „[...] на Архитектонском и Економском факултету није било подршке за оснивање смера, јер се сматрало да будући студенти овог смера могу одузети послове дипломираним студентима та два факултета”. (Др Димитрије – Мита Перишић, IN MEMORIAM, *Архитектура и урбанизам*, бр. 18/19, 2006, стр. 169). Од 1977. године, када је према Статуту Природно-математичког факултета из 1977/78. године на ООУР Одсеку за географске науке формирана студијска група Просторно планирање, па у наредних пет година, на овој студијској групи – смеру је био само **један** стално запослени професор – Димитрије Перишић. При оснивању студијске групе и одржавању наставе и вежби, том једином запосленом професору помагали су тзв. „трећинаши”⁶: Предраг Ђорђевић, Миомир Бабовић, Душан Радмановић, Сретен Вујовић, Добривоје Тошковић, Бранко Бојовић, Миодраг Јанић, Коста Андрејевић и Марија Богдановић. Без тих људи, иницијативе и идеје проф. др Димитрија Перишића о смеру Просторног планирања не би могле да се реализују. (ibid.)

У периоду од оснивања студијске групе Просторно планирање на ПМФ-у у Београду 1977. године, преко програма студирања из 1991. године, све до последњег курикулума Просторног планирања по старом програму студирања из 1996. године, а то је период којим је обухваћен цео опус наставног ангажовања проф. др Димитрија Перишића на овом факултету до његовог одласка у пензију 2000. године, било је 67 предавача који су били

⁶ „Трећинаши” су богатији сиромаси који су скоро самостални, имају кола, коња, опрему, оруђе, краву и другу марву, једино земља припада газди – трећина приноса остаје њима, остало предају газди (прим. уред.).

одговорни за извођење наставе на просечно 30 предмета по наставном плану четворогодишњег студирања. Њихова имена, према азбучном редоследу, јесу: Јелка Адамовић, Коста Андрејевић, Братислав Атанацковић, Миомир Бабовић, Драган Бањевић, Драго Батес, Душица Блажић, Марија Богдановић, Милан Бурсаћ, Милорад Васовић, Ратомир Васовић, Александар Вељковић, Душан Витас, Сретен Вујовић, Душан Гавриловић, Љиљана Гавриловић, Зоран Глишић, Бранислав Дерић, Душан Дукић, Вера Ђорђевић, Предраг Ђорђевић, Радомир Ђорђевић, Владимир Ђурић, Зоран Жегарац, Драгица Живковић, Мирослав Живковић, Јован Илић, Радован Илић, Михаило Исаковић, Миодраг Јанић, Милорад Јанковић, Милосав Јањић, Братислав Јаћимовић, Велимир Јовановић, Мирољуб Којовић, Милан Кукрика, Милутин Љешевић, Јован Марковић, Мира Марковић, Драган Миловановић, Јадранко Николић, Мирољуб Николић, Срећко Николић, Мила Павловић, Дражен Пантић, Димитрије Перишић, Мирко Перовић, Ксенија Петовар, Братислав Петровић, Бранислав Пиха, Душан Радмановић, Милован Радовановић, Радослава Ракић, Томислав Ракићевић, Драган Сочанац, Милена Спасовски, Љубинко Сретеновић, Србољуб Стаменковић, Никола Стијеповић, Стеван Стојановић, Борислав Стојков, Андрија Стојковић, Драгутин Тошић, Добривоје Тошковић, Јован Ћирић, Душанка Хаџи-Јованчић и Бранко Цаврић.

Први наставни план и програм за студијску групу Просторно планирање за школску 1977/78 годину ангажовао је следеће предаваче који су хронолошки наведени по табелама:

I ГОДИНА: семестри I и II

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Увод у планирање	2+0	Бранислав Пиха Душан Радмановић
2.	Основи математичке статистике	2+3	Стеван Стојановић Драган Бањевић Зоран Глишић
3.	Основи екологије	2+2	Милорад Јанковић Братислав Атанацковић
4.	Основи марксистичке филозофије	2+1	Андрија Стојковић Братислав Петровић
5.	Картографија са топографијом	2+4	Срећко Николић Љубинко Сретеновић Драгица Живковић
6.	Инжињерска геологија са техничком петрографијом	2+2	Милосав Јањић Миомир Бабовић Драган Миловановић
7.	Основи општенародне одбране I	2+0	Никола Стијеповић Мирољуб Николић Радован Илић
8.	Политичка економија са основама социологије	2+0	Мирко Перовић Мира Марковић

II ГОДИНА: семестри III и IV

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Теорија и методологија географије	2+0	Милован Радовановић
2.	Хидрологија	2+2	Душан Дукић Љиљана Гавриловић
3.	Климатологија	2+2	Томислав Ракићевић
4.	Геоморфологија	2+2	Душан Гавриловић
5.	Економска географија	3+2	Владимир Ђурић Јован Илић
6.	Теорија система и теорија информација	2+2	Миодраг Јанић
7.	Основи општенародне одбране II	2+0	Михаило Исаковић
8.	Физичко васпитање	2	Ратомир Васовић
9.	Аерокосмичке методе у просторном планирању	2+1*	Душан Дукић
10.	Демографија са географијом становништва	4+2*	Јован Ђирић Братислав Јаћимовић Милена Спасовски

* Предмет се слушао само у IV семестру.

III ГОДИНА: семестри V и VI

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Економика Југославије	2+2	Драго Батес
2.	Регионална географија	2+2	Милорад Васовић Радослава Ракић
3.	Просторно планирање	3+2	Димитрије Перишић
4.	Регионална географија Југославије	2+2	Јован Марковић
5.	Рурална и урбана социологија	2+2	Јован Ђирић Сретен Вујовић Ксенија Петовар
6.	Урбана географија	2+2	Александар Вељковић
7.	Методе просторне анализе и синтезе	2+2	Мирослав Живковић Марија Богдановић Добривоје Тошковић Милан Бурсаћ
	Теренска настава	у V семестру	Милорад Васовић

IV ГОДИНА: семестри VII и VIII

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Урбана економија	2+2	Миодраг Јанић
2.	Животна средина у просторном планирању	2+1	Милутин Љешевић
3.	Тематско картирање	2+3	Љубинко Сретеновић Драгица Живковић
4.	Методе програмирања развоја	2+2	Бранислав Дерић
5.	Инфраструктурни системи	2+2	Коста Андрејевић
6.	Састављање и редакција просторних и урбанистичких планова	1+3**	Добривоје Тошковић
ДИПЛОМСКИ РАД			

** Предмет се слушао само у VII семестру.

Други наставни план – група Просторно планирање и предавачи, 1991. година

I ГОДИНА: семестри I и II

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Увод у планирање и систем друштвеног планирања у СФРЈ	2+1	Бранислав Дерић
2.	Основи математичке статистике	3+3	Дражен Пантић
3.	Основи екологије	2+2	Братислав Атанацковић
4.	Философија	2+1	Радомир Ђорђевић
5.	Картографија са топографијом	2+3	Драгица Живковић
6.	Примењена геологија	2+2	Предраг Ђорђевић Вера Ђорђевић Велимир Јовановић
7.	Основи ОНО и ДСЗ***	2+1	Михаило Исаковић
8.	Социологија	2+1	Мира Марковић
	Физичко васпитање	0+2	Јадранко Николић

*** Предмет је укинут 1993. године.

II ГОДИНА: семестри III и IV

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Примењена хидрологија	2+2	Љиљана Гавриловић
2.	Примењена климатологија	2+2	Томислав Ракићевић
3.	Динамичка геоморфологија	2+2	Душан Гавриловић
4.	Демогеографија	2+2	Милена Спасовски
5.	Економска географија	3+2	Михаило Исаковић
6.	Информатика и системски приступ просторном планирању	2+2	Мирољуб Којовић Бранко Цаврић Милан Кукрика
7.	Рачунарство	1+2	Душан Витас
8.	Страни језик (енглески) I	1+1	Душанка Хаџи-Јованчић

III ГОДИНА: семестри V и VI

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Просторно планирање I	2+2	Димитрије Перишић
2.	Регионална географија	3+2	Радослава Ракић
3.	Регионална географија Југославије	2+2	Мила Павловић
4.	Примењена рурална и урбана географија	3+2	Милан Бурсаћ Србољуб Стаменковић
5.	Методе анализе и синтезе у просторном планирању	3+2	Борислав Стојков
6.	Тематско картирање	2+3	Драгица Живковић
7.	Аерокосмичке методе у просторном планирању	1+2****	Драган Сочанац
8.	Страни језик (енглески) II	1+1	Душанка Хаџи-Јованчић

**** Предмет се слушао само у VI семестру.

IV ГОДИНА: семестри VII и VIII

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Просторно планирање II	2+2	Димитрије Перишић
2.	Урбана економија	2+2	Јелка Адамовић
3.	Планирање животне средине	2+2	Милутин Љешевић
4.	Методe програмирања развоја	2+2	Бранислав Дерић
5.	Инфраструктурни системи	2+2	Зоран Жегарац
6.	Рурална и урбана социологија	2+2	Ксенија Петовар
ДИПЛОМСКИ РАД			

Стручна пракса за студенте III и IV године изводи се у Институтима и заводима за планирање.
Теренска настава 2 до 3 дана.

**Трећи наставни план – група Просторно планирање и предавачи, 1996. година
(Последњи програм по старом систему студирања)**

I ГОДИНА: семестри I и II

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Филозофија	2+1	Радомир Ђорђевић
2.	Социологија	2+1	Мира Марковић
3.	Увод у планирање	3+2	Бранислав Дерић
4.	Картографија са топографијом	2+3	Драгица Живковић
5.	Екологија	2+2	Братислав Атанацковић
6.	Примењена геологија	2+2	Велимир Јовановић
7.	Рачунарство	2+2	Милан Кукрика
8.	Енглески језик I	1+1	Душанка Хаџи-Јованчић Душица Блажић

II ГОДИНА: семестри III и IV

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Динамичка геоморфологија	2+2	Душан Гавриловић
2.	Примењена хидрологија	2+2	Љиљана Гавриловић
3.	Примењена климатологија	2+2	Томислав Ракићевић
4.	Демографија	2+2	Милена Спасовски
5.	Економска географија	2+2	Михаило Исаковић
6.	Примењена урбана и рурална географија	2+2	Србољуб Стаменковић
7.	Географски информациони системи	2+2	Милан Кукрика
8.	Енглески језик II	1+1	Душанка Хаџи-Јованчић Душица Блажић

III ГОДИНА: семестри V и VI

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Просторно планирање I	2+2	Димитрије Перишић
2.	Принципи и методе регионализације	2+2	Драгутин Тошић
3.	Урбана и рурална социологија	2+2	Ксенија Петовар
4.	Методе анализе и синтезе у просторном планирању	3+2	Борислав Стојков
5.	Тематско картирање	2+4	Драгица Живковић
6.	Урбано и рурално планирање	2+2	Борислав Стојков

IV ГОДИНА: семестри VII и VIII

Р. бр.	Предмет	Фонд часова (П+В)	Име и презиме одговорног наставника
1.	Просторно планирање II	2+2	Димитрије Перишић
2.	Географске регије Србије и Црне Горе	2+2	Мила Павловић
3.	Урбана економија	2+2	Јелка Адамовић
4.	Планирање животне средине	2+2	Милутин Љешевић
5.	Методе програмирања развоја	2+2	Бранислав Дерић
6.	Инфраструктурни системи	2+2	Зоран Жегарац
7.	Регионално планирање	2+2	Бранислав Дерић
ДИПЛОМСКИ РАД			

3.2

Извод из реферата за избор у звање ванредни професор, за предмет Просторно планирање 1978. године

Проф. др Димитрије Перишић изабран је у звање ванредни професор за предмет Просторно планирање 1979. године. Избору је претходио Реферат комисије у саставу: др Душан Стефановић, редовни професор Економског факултета у Београду; др Бранислав Пиха, редовни професор Природно-математичког факултета у Београду; др Владимир Ђурић, редовни професор Природно-математичког факултета у Београду и др Милован Радовановић, ванредни професор Природно-математичког факултета у Београду.

У наставку је приказан извод из *Реферата о кандидату за избор у звање ванредног професора за предмет Просторно планирање* од 8. новембра 1978. године, који је за потребе израде ове Монографије накнадно проверен и ажуриран доступним подацима из библиографије Димитрија Перишића.

Научно-истраживачки и стручни рад Димитрија Перишића у периоду до избора у звање ванредног професора 1979. године обухвата неколико међусобно тесно повезаних подручја и дисциплина: Регионално-просторно и урбанистичко планирање (65 библиографских јединица), Урбана географија и прилози из друштвено-економске географије (10 библиографских јединица) и Животна средина (2 библиографске јединице).

Приказ изабраних референци:

1. Основи методологије регионалног просторног планирања, ЗУКД СР Србије, Београд, 1968.

Рад представља један од првих и код нас доста ретких покушаја постављања и уопштавања методолошких питања регионалног просторног планирања и регионалног просторног плана. Већ у самом приступу исправно се диференцира регионално просторно планирање као посебан вид планирања од плана као акта и конвенције. Посебно се истичу два битна становишта о циљу: програмска координација различитих циљева по гранама и делатностима и територијално усаглашавање као синтеза регионалног просторног планирања. У вези са предметом и садржајем регионалног просторног планирања посебно се разрађују: опште категорије (простор, размере, границе, време и др.); посебне категорије (природни и друштвени комплекс и категорије које их обједињују); размере и начин посматрања категорија; међусобне везе и утицаји

– или синтеза. За регионални просторни план се сматра да исти садржи студију плана (као први део) и сâм план (као други део). Студија почива на документацији и полазним основама, затим на анализи и синтези елемената и појава, а план обухвата различите видове планова, образложење, смернице за спровођење итд. За поступак израде плана предлаже се следећи редослед: спознаја стања, анализа, синтеза, концепција плана. Ближе се образлажу следећи методи: метод приближавања гранских планова, метод приближавања – повезивања по датим категоријама просторних јединица, метод временског усаглашавања, метод укупне просторне координације, картографски метод и метод моделовања.

2. Путевима Србије, аутори поглавља: Радосављевић, Никола; Јовановић, Миодраг; Поповић, Милоје; Перишић, Димитрије; Катић, Жељко; Кузовић, Љубиша; Ерић, Христивоје и Јовичић, Живадин, Народна књига, Београд, 1975.

У монографији о развоју путне мреже друмског саобраћаја у Србији, Димитрије Перишић је обрадио однос путне мреже у Србији према југословенској путној мрежи, однос распореда становништва и привредног потенцијала на једној и путне мреже на другој страни, путну мрежу као део укупне саобраћајне инфраструктуре, њен однос према неразвијеним подручјима и систему насеља. Аутор је истакао и документовао законитости развоја привреде и путне мреже и извршио рејонирање СР Србије према степену задовољења путном мрежом. Посебну пажњу је посветио питањима територијалне, временске и других видова некоординираности различитих система саобраћајне инфраструктуре у Србији, што проузрокује повећање трошкова транспорта. Тиме се наглашава један од битних проблема даљег привредног развоја СР Србије, као и рационалнијег развоја друштвених делатности, економске и социјалне интеграције. С обзиром на приступ и методе које примењује, овај прилог аутора сврстали смо у оне радове који су од највећег интереса са методолошког становишта.

3. Просторни план СР Србије, I елемент, Београд, 1970.

Димитрије Перишић је био руководилац и организатор израде I елемента Просторног плана Србије, који садржи валоризацију природних, инфраструктурних, производних и социјалних вредности и анализу просторних односа. Ово је један од највећих пројеката ове врсте у нашој земљи, који је окупио више од 30 институција и око 100 сарадника. Поред текста, студија садржи и око 60 вишебојних карата. Као аутор, Димитрије Перишић је обрадио део који се односи на насеља, такође одељак о регионализацији СР Србије, где је истакао више од тридесет регионалних подела изведених по различитим критеријумима и обележјима. Интересантно је да аутор долази до закључка да се читава Тимочка Крајина издваја као целина, без обзира на то који је критеријум примењен у регионалној диференцијацији, док се код просторне организације функција у осталим крајевима Србије не може говорити о таквој подударности.

4. Још о економској географији и начину обраде природних услова. Економски преглед, бр. 2-3, Загреб, 1962, стр. 196-200.

Иако је ово један од првих прилога које је објавио, исти заслужује нарочиту пажњу будући да аутор са становишта савремене науке расправља о предмету економске географије и њеном односу према изучавању природних услова. Димитрије Перишић аргументовано подвргава критици дефиницију економске географије као науке која „проучава економске делатности у датом географском простору, анализирајући при томе природне, историјске и постојеће друштвене факторе, који објашњавају те делатности”. Аутор нарочито инсистира на томе да оваква одредба своди економску географију на описивање стања и сматра да је њен задатак утврђивање законитости размештаја и односа економских и других делатности у простору. Такође се детаљније образлажу принципи анализе природних услова у економској географији и њен однос према дисциплинама које се посебно баве појединим физичкогеографским елементима.

5. Учешће наших географа у планирању с посебним освртом на просторно планирање. Гласник Српског географског друштва, св. XXIV, том XLIV, бр. 1, 1964, стр. 15-26.

Димитрије Перишић је један од првих југословенских географа који је јасно и целовито поставио и образложио сложену и интердисциплинарну област просторног планирања, улогу и место географа и географске науке у различитим видовима просторно-планерске делатности. После уводних разматрања, Димитрије Перишић је истакао друштвено-привредно планирање као основни облик планирања у нашој земљи, а затим је разјаснио смисао, циљ и суштинске задатке просторног планирања. Такође је разјашњен однос појмова „просторно планирање” уопште, „регионално просторно планирање”, „просторно планирање градова” или „урбанистичко планирање” и „просторно планирање села” или „руристичко планирање”. Надаље је учињен осврт на учешће наших географа у просторном планирању, где је истакнута нужност заједничког, тимског рада са стручњацима различитог профила. Кроз посебне одељке Димитрије Перишић приказује рад наших географа на регионалном просторном и урбанистичком планирању, да би на крају нарочиту пажњу посветио улози географа у обради општих тема просторног планирања, где се та улога не исцрпљује кроз сарадњу у датом тиму, већ све чешће постаје руководећа у методолошком смислу.

6. Функције већих насеља североисточне Србије, докторска дисертација. Природно-математички факултет, Београд, 1965, стр. 1-270, са 43 графичка прилога.

Функције већих насеља североисточне Србије представљају најопсежнију студију коју је Димитрије Перишић написао и на основу које је и стекао научни степен доктора географских наука (1965. год.). На 270 страна текста (без прилога) аутор је обрадио проблематику географије градова, објаснио приступ конкретној теми истраживања, приказао основне географске карактеристике

североисточне Србије, студиозно обрадио утицаје географског положаја на развој функција градских насеља, фазе и континуитет развоја функција и насеља, затим данашње функције и функционалну класификацију већих насеља; такође су дати: класификација центара гравитације и зона утицаја, перспективе развоја функција већих насеља и утицај функција на структуру, пејзажне промене и урбанистички развој. Студија обилује резултатима конкретних истраживања, а утврђена факта служе постављању и решавању научног проблема који је у тесној релацији са практичним питањима развитка централних насеља североисточне Србије.

7. Карактеристике и перспективе регионалног просторног уређења Ђердапа, „Понатис” из ревије „Урбанизем”, бр. 3, Љубљана, 1965, стр. 1-8.

Актуелни проблем регионалног просторног уређења Ђердапа, у вези са крупним променама које су у овом подручју настале због изградње моћног хидроенергетског система, навео је Димитрија Перишића да захвати нека кључна питања и образложи своју концепцију развоја и расподеле функција у овом рејону. Аутор посебно инсистира на лоцирању индустријских објеката на улазу у дати сектор, као и на излазу из њега (у Кључу и Крајини), како би се сачувале укупне туристичке вредности на којима треба да почива једна од основних функција Ђердапа. Посебно су анализиране промене условљене изградњом хидроелектране (физичкогеографске, промене саобраћајних услова и промене у просторној организацији становништва и насеља).

8. Једна претпоставка о агломерационим системима СР Србије, изд. Завода за унапређење комуналне делатности СР Србије, Београд, 1969, стр. 1-36.

Перишићева расправа о агломерационим системима Србије садржи два дела: општи, теоријски, и конструктивни – који се односи на конкретне претпоставке о развоју агломерационих система. У општем делу захваћена су питања о појму насеља и система насеља, затим о детерминантама конституисања система насеља. Иако део теоријског карактера није већег опсега, он заслужује посебну пажњу будући да агломерациони системи у нашим условима и као појам и као реалност представљају појаву скорашњег датума којој тек треба у географској и осталој литератури посветити дужну пажњу. Перишић се критички односи према појединачним монографским изучавањима насеља и сматра да у оваквим радовима нису довољно изучени односи који резултирају из третмана насеља као елемената простора. Као основни циљ изучавања истичу се законитости развоја укупне мреже насеља, мреже градских насеља и саобраћајне мреже, као и законитости експанзије групних форми насеља. Аутор је указао да појам „агломерациони систем” није нов, али да се исти једнострано третира претежно са морфолошке стране (форма). Такође се детаљно анализирају детерминанте настајања агломерационих система које се деле на две основне групе: спољне (персоналне) и унутрашње (интерне). Посебан део расправе чини претпоставка о могућим агломерационим системима у Србији и перспективама њиховог развоја. Перишић је издвојио 12 примарних и 7 секундарних система, а затим је анализирао конституисање сваког система понаособ, као и њихове међуодносе.

9. Мрежа насеља и центара у Тимочкој крајини (стање и перспектива). *Развитак*, год. XIV, бр. 1, Зајечар, 1974, стр. 9-24; *Мрежа насеља и центара у Тимочкој крајини, II. Развитак*, год. XIV, бр. 2, Зајечар, 1974, стр. 21-37.

Димитрије Перишић је у овом раду о мрежи насеља и центара Тимочке Крајине развио даље своја вишегодишња истраживања Источне Србије, показавши да је несумњиво један од најбољих познавалаца њених природних и друштвених карактеристика и проблема. Студија садржи следећа поглавља: Положај и проблеми отварања подручја, Мрежа насеља и центара, Градска насеља – центри развоја. У уводном делу анализирају се међе североисточне Србије, са критичким освртом на раније покушаје ове врсте. Вредно је истаћи да читав аналитички поступак примењен у студији није подређен само утврђивању стања, већ се тежи и циљу постављања претпоставки развоја. Са теоријског и практичног гледишта, ова Перишићева студија се разликује од знатне већине уобичајених традиционалних географских истраживања.

10. Перишић, Димитрије; Вујосевић, Миодраг: Регионални развитак и мрежа градова. Стамбена и комунална привреда, год. X, бр. 7, 1977, стр. 22-31.

Предметни рад се бави питањима регионалног развитка и мрежом градова и садржи следеће аспекте: општи погледи на односе регионалног развоја, регионализације и мреже центара; ставови из програмских фаза рада на Просторном плану СР Србије у вези са регионалним структурама и центрима; агломерациони системи као конкретан облик регионализације, где се укључује и мрежа крупне инфраструктуре; регионална диференцијација СР Србије на основу критеријума погодности природних и саобраћајних услова за развитак градова; карактеристике мреже градова; мрежа градова као фактор редистрибуције становништва и др. Од интереса су ауторова запажања по којима су само Београд, Ниш и Крагујевац извршили значајан утицај на развој насеља у области својих гравитацијско-функционалних зона, такав утицај је осетан код још 10 других градова, док се за остала градска насеља може рећи да у односу на своју околину нису извршила такав подстицај. Ниво развијености, мерен односом дохотка и становништва по општинама (ако се републички просек узима за индекс 100), показује да су само следеће градске општине изнад вредности индекса: Бор (173), Београд, Ниш, Титово Ужице (нешто више од 130), Крагујевац, Краљево, Чачак, Светозарево, Крушевац (100-130).

11. О средини и просторном планирању. У: Чолић, Б. Душан (уред.) *Заштита природе и просторно уређење*, Републички завод за заштиту природе СР Србије, Београд, 1974, стр. 29-39.

У сажетој расправи о средини и просторном планирању аутор третира нека суштинска питања животне средине са савременог марксистичког становишта. Указује се на екстремна схватања и историјску условљеност изразите регионалне издиференцираности проблема и истиче се потреба планирања средине.

3.3

Реферат за избор у звање редовног професора и Решење о избору за редовног професора за предмет Просторно планирање на Одсеку за географију и просторно планирање ПМФ, 1986. године

ОДЛУКА О ИЗБОРУ ЗА ЗВАЊЕ РЕДОВНОГ ПРОФЕСОРА
ОДСЕКА ЗА ГЕОГРАФИЈУ И ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ
Бр. 265/1
28. 7. 1986 год.
БЕОГРАД

НАУЧНО-NASTAVNOM VEĆU ODSEKA ZA GEOGRAFIJU I PROSTORNO PLANIRANJE PMF

БЕОГРАД

Odlukom Naučno-nastavnog veća Odseka za geografiju i prostorno planiranje PMF, na sednici od 12. septembra 1985. godine imenovana je komisija u sastavu: dr Dušan L. Radmanović, red.prof., dr Milorad Vasović, red.prof. PMF i dr Vladimir Bjelikov, red.prof. Arhitektonskog fakulteta - za pisanje referata za izbor jednog redovnog profesora za predmet Prostorno planiranje.

Konkurs za ovaj izbor objavljen je u dnevnom listu "Borba" od 7. XI 1985. godine, a u utvrdjenom roku podneo je prijavu samo jedan kandidat, dr DIMITRIJE PERIŠIĆ, vanredni profesor na Odseku za geografiju i prostorno planiranje PMF.

Komisija je proučila prispelu prijavu i druga dokumenta i o tome podnosi Veću sledeći

R E F E R A T

Pregledom dokumenata Komisija je utvrdila da dr Dimitrije Perišić ispunjava sve formalne uslove postavljene Konkursom i da je prijavu podneo u utvrdjenom roku, pa s toga o ovom kandidatu dajemo sledeće podatke i ocenu naučno-nastavnog rada:

1. Osnovni biografski podaci

Perišić dr Dimitrije, rođen je 24. XI 1932. god. u Banjaluci. Gimnaziju je završio 1951. godine u Beogradu, a studije na Geografskoj grupi Prirodno-matematičkog fakulteta u Beogradu 1955. godine.

U periodu 1955. do 1960. godine D. Perišić je bio profesor u beogradskoj gimnaziji, a od 1960. do 1972. god. je radio u Zavodu za unapredjenje komunalne delatnosti SR Srbije - najpre kao stručni saradnik, zatim, kao viši stručni saradnik i rukovodilac grupe za regionalno prostorno i urbanističko planiranje.

Godine 1963. Dimitrije Perišić je na Katedri za geografiju PMF u Beogradu odbranio doktorsku disertaciju sa naslovom: "Funkcije gradova severo-istočne Srbije" i time stekao akademski stepen doktora geografskih nauka.

Odlukom Izvršnog veća i Skupštine SR Srbije dr Dimitrije Perišić je 1972. godine postavljen za pomoćnika Republičkog sekretara za urbanizam, stambenu i komunalnu delatnost SR Srbije i na toj funkciji se nalazio do 1980. godine.

Na osnovu vrlo uspešnog, obimnog i raznovrsnog naučno-istraživačkog rada i kao istaknuti stručnjak visokog jugoslovenskog renomea, koji se ubedljivo dokazao i u organizaciono-upravnim poslovima i u obrazovanju kadrova za prostorno planiranje - dr Dimitrije Perišić je juna 1979. godine izabran za vanrednog profesora za predmet PROSTORNO PLANIRANJE. Posle ovog izbora, u septembru iste godine, dr D. Perišić je preuzeo nastavu iz predmeta: prostorno planiranje, a po isteku mandata u Republičkom sekretarijatu za urbanizam SR Srbije (1980. godine) zasnovao je radni odnos na neodređeno vreme na Odseku za geografiju i prostorno planiranje, na kome se i danas nalazi.

2. Naučno-istraživački rad

Naučni i stručni radovi dr Dimitrija Perišića, do njegovog prvog izbora za vanrednog profesora 1979. godine - ocenjeni su u referatu za taj izbor, koji je objavljen u Biltenu Beogradskog univerziteta, br. 1641 od 13. II 1979. godine. Među ovim naučnim radovima, teorijsko-metodološki i radovi primenjenog karaktera obuhvataju: regionalno-prostorno i urbanističko planiranje - 65 bibliografskih jedinica,

urbana geografija i prilozi iz društveno-ekonomske geografije - 10 bibliografskih jedinica i prostorni planovi i studije, kao osnove planova, 2 jedinice.

Plodan naučno-istraživački rad D. Perišića se nastavlja i u narednom periodu (1979-1984.) koji je, takodje, ocenjen u referatu za njegov reizbor za vanrednog profesora, septembra 1984. godine, a koji su potpisali prof.dr D. Radmanović, prof. dr M. Vasović i prof. dr A. Veljković. U tome referatu ocenjeno je 8 studija, 5 metodoloških radova, 6 planova i studijskih osnova za izradu plana i desetak recenzija i drugih radova, a takodje se navodi, da je dr Dimitrije Perišić u tome periodu učestvovao na većem broju naučnih i stručnih skupova u organizaciji Jugoslovenskog centra za prostorno planiranje, Dubrovnik, Instituta za arhitekturu i urbanizam Srbije, Jugoslovenskog instituta za urbanizam i stanovanje, Instituta za arhitekturu i urbanizam BiH i Srpskog geografskog društva. Na ovim skupovima D. Perišić je ukupno podneo 9 referata i saopštenja.

Budući da članovi Komisije u celini prihvataju date ocene i mišljenja u navedenim referatima (koji obuhvataju period naučno-istraživačkog rada D. Perišića do njegovog reizbora za vanrednog profesora, tj. do septembra 1984. god.) i pošto su te ocene poznate Naučno-nastavnom veću, stoga ćemo se u ovom Referatu zadržati samo na pregledu i oceni naučnih i stručnih radova koji su objavljeni posle septembra 1984. godine.

U vremenu od reizbora za vanrednog profesora, oktobar 1984. do kraja 1985. godine, dr Dimitrije Perišić je objavio sledeće radove:

1. AKTUELNA PITANJA PROSTORNOG PLANIRANJA I UČEŠĆE GEOGRAFA I GEOGRAFIJE U NJEGOVOM RAZVOJU, saopštenje na skupu povodom 90 godina Geografskog instituta, Beograd, Zbornik skupa, u štampi.
2. O PROSTORNOM PLANIRANJU, knjiga, izdanje: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Beograd, 1985. g. (340 strana sa 31 grafičkim prilogom).

3. STUDIJA PROSTORNE ORGANIZACIJE I UREDJENJA PODRUČJA KOPAONIK, preliminarna skica, oktobar 1984. g., izdanje Instituta za arhitekturu i urbanizam Srbije, Beograd. (deo studije)
4. PROSTORNI PLAN OPŠTINE KOLAŠIN - osnove plana, mart 1985. g., redakciju ukupnog plana i obradu dela o turizmu uradio je D. Perišić, IAUS, Beograd, 1985. godine.
5. NACRT GENERALNOG URBANISTIČKOG PLANA BUDVE, učešće u sinteznom i rukovodećem timu, IAUS, Bgd, decembar, 1984. godine.
6. Radni projekt za izradu prostornog plana gradske zajednice opština Priština, - obradio poglavlje: "Polazne osnove, dijagnoze i pretpostavke" i poglavlje "Urbanizacija i mreža naselja" (ukupno 21.s.), IAUS, Bgd, oktobar 1985. godine.
7. Radni projekt za izradu prostornih planova opština T. Mitrovica, Gnjilane, Uroševac, Peć, Prizren i Djakovica, IAUS, Beograd, mart 1985. g. (strana 42).
8. Izveštaj o studiji uticaja usvojene trase autoputa kroz Paraćin na planska rešenja data u urbanističkom i prostornom planu Paraćina, IAUS, Bgd, juli 1985.g.
9. R e c e n z i j e :
 - "Studije mreža gradskih naselja Bosne i Hercegovine i usmeravanje odnosa u mreži", Institut za arh. i urbanizam, Arhitekt. fak., Sarajevo.
 - "Prostorni plan Crne Gore" - predlog, (recenzija sadrži 13 strana).
 - "Prostorni plan Dubrovnika".
 - Dr Milorad Vasović: REGIONALNA GEOGRAFIJA (udžbenik za studente prostornog planiranja).
 - Dr Jovan Marković: REGIONALNA GEOGRAFIJA JUGOSLAVIJE (udžbenik za stud. prostornog planiranja, u rukopisu).

Is spiska navedenih radova posebnu pažnju privlači knjiga O PROSTORNOM PLANIRANJU, za koju su iscrpnu recenziju i prikaz dali prof. dr V. Vjelikov i prof. dr M. Vasović - ukupno 10 kucanih strana.

Ova knjiga sa 340 strana, predstavlja, u stvari skup

većeg broja naučnih i stručnih članaka i rasprava na temu "prostorno planiranje", koje je autor sistematizovao u osam velikih poglavlja:

- I O SADRŽAJU I METODIMA PROSTORNOG PLANIRANJA
- II PROSTORNI PLANOVI
- III PLANIRANJE PODRUČJA POSEBNE NAMENE
- IV NASELJA - MREŽA NASELJA - PLANIRANJE MREŽE NASELJA
- V ŽIVOTNA SREDINA
- VI SAOBRAĆAJ
- VII RECENZIJE
- VIII IZ RADA U URBANISTIČKOM SAVEZU SRBIJE.

Stručna literatura ove vrste, u našoj javnosti je dosta oskudna, pa stoga, i sama pojava ove knjige zaslužuje pažnju i predstavlja pozitivan doprinos razvoju prakse prostornog planiranja. O pravoj naučnoj vrednosti radova objavljenih u toj knjizi reći će budućnost i praksa. Međutim, i sada se na osnovu sadržaja i kompozicije ovoga rada, može sa sigurnošću zaključiti da je autor obavio vrlo koristan posao pružajući stručnoj javnosti mogućnost da se upozna sa osnovnim kretanjima teorijske misli o prostornom i urbanističkom planiranju i razvoju prakse u našoj sredini. Prezentiranjem svojih radova iz dugogodišnje prakse D. Perišić je, nesumnjivo, obavio pionirski rad u ovoj, za naše uslove, novoj disciplini, pa se i bez dublje analize sadržaja i teorijskih principa koje autor zastupa, može zaključiti da će ova knjiga doprineti proširivanju saznanja i prakse prostornog planiranja u našoj zemlji.

Knjiga "O prostornom planiranju", kako i sam autor ističe, nema karakter klasičnog udžbenika, niti je njen sadržaj homogena celina. Ali, zajedničko za sve priloge jeste težnja da se iznošenjem stečenog iskustva iz dugogodišnjeg rada na teorijskim i praktičnim problemima prostornog i urbanističkog planiranja pruži čitaocu jedno vidjenje predjenog

puta u razvoju i sazrevanju potrebe neposrednog društvenog angažovanja na regulisanju i svesnom upravljanju sa tokovima organizacije i uređenja prostora.

Po svome sadržaju i načinu interpretacije materija (problemski pristup) ova knjiga istina, ne odgovara klišeu klasičnog univerzitetskog udžbenika, ali je ona, zato, nezabilazna literatura za sve koje interesuje prostorno i urbanističko planiranje, a posebno za studente koje će sadržaj pojedinih priloga u ovoj knjizi neposredno uputiti u praktične probleme prostornog planiranja i način njihovog rešavanja u našoj stručnoj sredini.

3. Nastavna delatnost

Posle izbora 1979. godine, dr Dimitrije Perišić je kao vanredni profesor, sa uspehom organizovao i obavljao nastavu iz predmeta PROSTORNO PLANIRANJE. Njegov naučno-istraživački rad i neposredno učešće u izradi prostornih i urbanističkih planova, odnosno, unošenje toga iskustva i u samu nastavu, daje samom procesu stručnog obrazovanja studenata posebno obeležje.

Velik deo svoje nastavne aktivnosti prof. dr D. Perišić je usmerio i na organizaciju ukupne nastave na smeru za prostorno planiranje. Obavljao je dve godine i dužnost upravnika Instituta za prostorno planiranje, a sada je šef Katedre za prostorno planiranje dajući bitan doprinos usaglašavanju nastavnih planova i usmeravanju angažovanja nastavnika na ovom, novom smeru Odseka.

Posebno je značajan doprinos D. Perišića podizanju planerskog i istraživačkog podmlatka obezbeđivanjem i organizovanjem stručne prakse studentima prostornog planiranja u urbanističkim zavodima i institutima. Isto tako, mnoge apsolvente D. Perišić je uključivao u neposredna istraživanja osnovnih elemenata za izradu prostornih planova, kao i u opšta istraživanja.

Pored angažovanja u nastavi na Odseku za geografiju i prostorno planiranje na PMF u Beogradu, dr Dimitrije Perišić je po pozivu izvodio nastavu na sledećim fakultetima:

- Prirodno-matematički fakultet u Prištini (dve godine)
- Šumarski fakultet u Beogradu
- Arhitektonski fakultet u Beogradu, poslediplomski kurs
- Arhitektonski fakultet, Sarajevo, poslediplomski kurs.

Kandidat je, takodje, učestvovao u više komisija za izradu doktorske ili magistarske teze i u komisijama za njihovu odbranu.

4. Društveno-politička aktivnost

Društveno-politička aktivnost dr. D. Perišića je vrlo obimna i raznovrsna. Na Odseku za geografiju i prostorno planiranje, bio je član sekretarijata osnovne organizacije SK. Član Republičkog saveta za prostorno planiranje i životnu sredinu i Odbora Skupštine grada Beograda za urbanističko i prostorno planiranje.

Član je strukovnih društava i saveza.

5. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

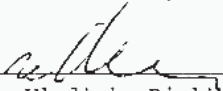
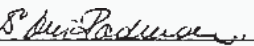
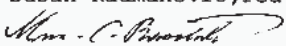
Ukupna stručna i naučno-nastavna aktivnost i rezultati koje je do sada postigao dr DIMITRIJE PERIŠIĆ, nedvosmisleno potvrđuju da je reč o zrelom i sposobnom naučnom radniku i pedagogu, koji je svoje stručne, naučne i vaspitno-obrazovne vrednosti iskazao u nizu objavljenih naučnih radova, članaka i stručnih rasprava, odnosno, u nesebičnom zalaganju u izvođenju nastave i težnji da pruži studentima što solidniju osnovu za njihov budući poziv u prostornog planera. Posle izbora i reizbora za vanrednog profesora na PMF (1979. odnosno, 1984.) dr D. Perišić je veoma doprineo razvoju,

upotpunjavanju i osavremenjivanju nastave na Odseku za geografiju i prostorno planiranje i time doprineo da se na tome Odseku obrazuju i stručno formiraju visoko-kvalifikovani stručnjaci za prostorno planiranje.

Imajući rečeno u vidu Komisija sa zadovoljstvom predlaže Naučno-nastavnom veću da dr DIMITRIJA PERIŠIĆA, vanrednog profesora izabere u zvanje REDOVNOG PROFESORA za predmet Prostorno planiranje na Odseku za geografiju i prostorno planiranje PMF.

ČLANOVI KOMISIJE

U Beogradu, 20.II 1986. god.

1.
Dr Vladimir Bjelikov, red.prof.
2.
Dr Dušan Radmanović, red.prof.
3.
Dr Milorad Vasović, red.prof.

928/1
16. VII 86.

Na osnovu člana 106. Statuta OOUR-Odseka za geografiju i prostorno-planiranje Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, u izvršenju odluke Saveta OOUR-Odseka sa sednice održane dana 25. juna 1986. godine, donosim

R E Š E N J E

1. PERIŠIĆ dr DIMITRIJE, vanredni profesor u OOUR-Odseku za geografiju i prostorno planiranje Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, BIRA SE na poslove odnosno radne zadatke nastavnika u zvanju redovni profesor, za predmet Prostorno planiranje u Institutu za prostorno planiranje OOUR-Odseka.

2. Prava i obaveze po ovom rešenju imenovanom teku od 1. jula 1986. godine.

3. Mesečna akontacija ličnog dohotka za navedene poslove odnosno radne zadatke imenovanom se određuje posebnim rešenjem.

O b r a z l o ž e n j e

Savet OOUR-Odseka za geografiju i prostorno planiranje doneo je odluku o raspisivanju konkursa za izbor redovnog profesora za predmet Prostorno planiranje.

Konkurs je objavljen u listu "Borba" od 7.11.1985. god.

Po podnetoj prijavi sačinjena je stručna ocena koja je objavljena u Biltenu Sekretarijata Univerziteta br. 2385 od 11.3.86.g.

Naučno-nastavno veće OOUR-Odseka donelo je odluku o prihvatanju referata komisije i utvrdilo predlog da se imenovani izabere u navedeno zvanje i na poslove odnosno radne zadatke.

Savet OOUR-Odseka za geografiju i prostorno planiranje, na sednici od 25.6.1986.godine, doneo je odluku o izboru imenovanog na poslove odnosno radne zadatke nastavnika, u zvanje redovni profesor, za predmet Prostorno planiranje u Institutu za prostorno planiranje.

S obzirom na izloženo, doneto je rešenje kao u izreci.

Protiv ovog rešenja imenovani ima pravo uložiti zahtev za zaštitu prava Savetu OOUR-Odseka u roku od 30 dana od dana prijema rešenja.

DOSTAVITI:

- Imenovanom
- Službi za pravne i opšte poslove
- Službi za finans.-mater. poslove
- Arhivi OOUR-Odseka

DEKAN OOUR-ODSEKA:

Dr Vladimir Djurić

3.4

Годишња награда из области просторног планирања „Димитрије Перишић”

Институт за архитектуру и урбанизам Србије је 2007. године донео одлуку о именовању својих традиционалних годишњих награда за најбоље завршне радове на Архитектонском факултету Универзитета у Београду и на Географском факултету Универзитета у Београду (касније је проширена могућност за конкурс најбољих завршних радова и са других факултета на Универзитетима у Србији који су акредитовани за предметне области којима се Институт бави). Од те године, награде које се у Институту додељују поводом прославе Св. Саве, 27. јануара, носе имена двојице значајних личности у областима архитектуре и просторног планирања, које су својим радом битно допринеле формирању и успеху самог Института. Годишња награда за најбољи дипломски и магистарски рад, односно мастер рад и докторат, из области архитектуре носи име „Милорад Мацура”, а истоврсна годишња награда из области просторног планирања носи име „Димитрије Перишић”.

Током ових 16 година, награду „Димитрије Перишић” понело је 24 лауреата, неки и два пута за различите врсте радова у различитим годинама, а укупно је награђено 7 докторских дисертација, 4 магистарска рада, 13 мастер радова и 4 дипломска рада.

Прегледна табела о годишњим наградама из области просторног планирања „Димитрије Перишић”

Школска година	Врста награђеног рада	Име и презиме добитника награде „Димитрије Перишић“	Наслов награђеног рада
2005/2006.	магистарски рад	Тијана Дабовић	„Теорија и методологија израде националних стратегија просторног развоја – пример Словачке”
2006/2007.	докторска дисертација	Велимир Шећеров	„Могућности унапређења стратешког планирања градова и њихових региона у Републици Србији”
	дипломски рад	Неда Живак	„Посавска развојна осовина Републике Српске”
2007/2008.	магистарски рад	Марија Невенић	„Значај Београда у регионалној интеграцији југоисточне Европе”
	дипломски рад	Јелена Јошановић	„Просторно-функционална организација општине Аранђеловац”
2008/2009.	магистарски рад	Јасмина Ђурђевић	„Просторни аспекти развоја у лигнитским басенима – конфликти и ограничења у организацији и коришћењу простора”
	дипломски рад	Данка Радоњић	„Функционално подручје Краљева – просторна организација”
2009/2010.	магистарски рад	Ненад Крчум	„Улога Града Смедерева у просторно-функционалној организацији Подунавског округа ”
	мастер рад	Јелена Јошановић	„Концепција развоја туризма у регионалним просторним плановима на примеру Тимочке Крајине”
	дипломски рад	Зоја Бејатовић	„Управљање медицинским отпадом на територији Републике Србије”
2010/2011.	докторска дисертација	Тијана Дабовић	„Могућност унапређења интегралног приступа у теорији просторног планирања”
	мастер рад	Александра Спалевић	„Трансформација насеља у периурбаном појасу Београда”

Школска година	Врста награђеног рада	Име и презиме добитника награде „Димитрије Перишић“	Наслов награђеног рада
2011/2012.	докторска дисертација	Драгиша Дабић	„Планирање одрживог просторног развоја планинског туризма на примеру Србије“
	мастер рад	Дејан Дољак	„Геопросторни услови за лоцирање соларних система“
2012/2013.	докторска дисертација	Марија Невенић	„Функционално урбани регион – инструмент полицентричног просторног развоја Србије“
	мастер рад	Љубица Петровић	„Еколошке мреже у функцији планирања и уређења простора“
2013/2014.	мастер рад	Душан Ристић	„Водоснабдевање насеља општине Прокупље“
2014/2015.	докторска дисертација	Неда Живак	„Регионализација као детерминанта просторног развоја Републике Српске“
	мастер рад	Дуња Илић	„Зонирање територије општине Смедеревска Паланка са аспекта потенцијалних поплава“
2015/2016.	докторска дисертација	Дејан С. Ђорђевић	„Улога и значај планирања инфраструктуре у развоју планинског туризма у Србији“
	мастер рад	Тијана Ђорђевић	„Проблеми планирања националних паркова на примеру Националног парка Фрушка гора“
2016/2017.	мастер рад	Милица Гачић	„Фактори просторног развоја подручја инфраструктурног коридора Ниш – граница Бугарске“
2017/2018.	мастер рад	Милан Веселиновић	„Анализа потенцијала и могућности коришћења биомасе у енергетске сврхе на простору АП Војводине“
2018/2019.	мастер рад	Бојана Ивановић	„Дефинисање индикатора одрживости урбаног метаболизма“
	мастер рад	Сара Анђелковић	„Еврорегиони као инструмент смањења регионалних диспропорција Републике Србије“
2019/2020.	мастер рад	Стеван Стојиљковић	„Стратегија третмана и евакуације отпадних вода из насеља општине Велика Плана“
2020/2021.	докторска дисертација	Драгана Поповић	„Реорганизација јединица локалне самоуправе као фактор просторно-функционалног развоја Републике Српске“
	мастер рад	Владимир Максимовић	„Унапређење методологије планирања коришћења пољопривредног земљишта на локалном нивоу у Србији“

Изглед награде „Димитрије Перишић”

Додела награде „Димитрије Перишић” Милици Гачић, Институт за архитектуру и урбанизам Србије, 27.1.2018. године

A large, dark gray, stylized number '4' graphic that serves as a background for the text. It has a thick, blocky appearance with a diagonal stroke for the upper part.

ДРУШТВЕНО АНГАЖОВАЊЕ
У ЈУГОСЛАВИЈИ И У ЗЕМЉАМА У РАЗВОЈУ;
НАГРАДЕ И ПРИЗНАЊА

4.1

Рад у Урбанистичком савезу Србије и у Урбанистичком савезу Југославије

УРБАНИСТИЧКИ САВЕЗ СРБИЈЕ

Формирање *Друштва урбаниста Србије* као претече *Урбанистичког савеза Србије*, везано је за прву деценију након ослобођења у Другом светском рату. Наиме, у периоду између 1955. и 1956. године основана су урбанистичка друштва у свим републикама бивше Југославије сем Црне Горе, а најпре су основани Урбанистичко друштво Словеније и Друштво урбаниста Србије (Sedlar, 1965a). Оснивачка скупштина *Друштва урбаниста Србије* одржана је 20. маја 1955. године. Педесет ентузијаста, на челу са архитектом Николом Добровићем, првим председником Друштва, основало га је као друштвено-стручну организацију „[...] како би се окупиле све снаге које су непосредно или посредно укључене у урбанистичку делатност у Србији” (Марић, 2018, стр. 199). У периоду до 1965. године председници Друштва су били и арх. Жива Ђорђевић, арх. Борко Новаковић, арх. Јосип Свобода, и арх. Велимир Остојић.

Године 1966. *Друштво урбаниста Србије* се трансформисе у *Урбанистички савез Србије*, а ова промена је била мотивисана тиме да се активности пренесу на локалне градске организације урбаниста док би се у Савезу координирала укупна активност. Истовремено, дошло је до промена на нивоимарепубличких, покрајинских и општинских органа у области урбанизма. Наиме, „[...] основан је Републички секретаријат за урбанизам, стамбене и комуналне делатности и одговарајући органи покрајина, донета је Резолуција о основама политике урбанизације у СР Србији, Одлука о издвајању буџетских средстава за израду просторних планова Републике и покрајина, афирмишу се локалне градске и општинске планерске организације, урбанистички заводи и слично” (Марић, 2018, стр. 199).

У том периоду, тачније током шездесетих година и почетком седамдесетих година прошлог века, Димитрије Перишић је био запослен у Заводу за унапређење комуналне делатности СР Србије (ЗУКД), и то на месту стручног сарадника, па вишег стручног сарадника и, на крају, руководиоца групе за регионално просторно и урбанистичко планирање. Први председник Урбанистичког савеза Србије био је проф. др Димитрије Перишић (1966–1972. године). Када је он 1972. године постављен за помоћника Републичког секретара за урбанизам, стамбену и комуналну делатност СР Србије, функцију председника Урбанистичког савеза Србије преузима проф. др Димитрије Младеновић (1972–1974. године).

Председници Савеза су такође били и проф. др Миодраг Јанић (1974–1977. године), арх. Милутин Главички (1977–1980. године), а након 1980. године је уведен једногодишњи мандат за избор председника те су до 1991. године ову функцију обављали Милица Јакшић, Јован Мишковић, мр Миша Давид, мр Михаило Медведев, мр Милош Бојовић, Оливера Ђурић, Боривоје Цвејић, мр Константин Костић, мр Љубодраг Вељовић и проф. др Владимир Мацура. На ванредној скупштини Урбанистичког савеза Србије, одржаној 24. новембра 1990. године у Сремским Карловцима, усвојен је нови Статут и промењен је назив Савеза у *Удружење урбаниста Србије*.

УРБАНИСТИЧКИ САВЕЗ ЈУГОСЛАВИЈЕ

С јесени 1945. године, тј. у првим месецима послератне обнове Југославије, Никола Добровић, који је тада обављао функцију начелника архитектонског одељења Савезног министарства грађевина, предложио је оснивање великог централног југословенског урбанистичког института. Идеја је била да такав институт са једног места и са искључивим овлашћењем руководи читавом урбанистичком политиком у држави. Предлог његове организационе шеме је био да обухвати одељења за документацију о физичкој средини и популацији; групе за израду техничких планова са свих подручја грађевинарства, комуналне технике и саобраћаја; групе за архитектонско обликовање; и групу политичких експерата „[...] који би требало да воде бригу о правилној политичкој оријентацији урбанизма” (Sedlar, 1965b, str. 8). Добровићев предлог за оснивање савезног института је био веома напредан за оно време и предвиђао је „[...] тесну и сталну сарадњу стручњака свих грана које улазе у просторно планирање: географа, економиста, социолога, статистичара, хигијеничара итд, а нарочито је наглашавана важност саобраћаја у коме је Добровић наслућивао најјачу покретачку снагу развоја градова” (Sedlar, 1965b, str. 8). Међутим, овај предлог оснивања великог централног југословенског урбанистичког института из 1945. године није био подржан, по речима Седлара (Sedlar, 1965b, str. 8): „[...] вјероватно због тежње за централистичком организацијом и због необичног повезивања урбанизма са политичком оријентацијом.” Међутим, позитивне тековине основних идеја изложених кроз овај предлог су рашчишћавање појмова о организацији урбанистичког планирања и убрзавање оснивања урбанистичких завода у читавој Југославији.

Урбанистички савез Југославије је прошао разне фазе које су се одражавале и кроз његове називе. На оснивачком конгресу у Сарајеву (заправо у Храсници, општина Илиџа), 26 – 30. маја 1955. године образован је *Савез друштава урбаниста* (Stojanović, 1965). Тај „[...] конгрес односно саветовање припремило је Урбанистичко друштво БиХ, док је припремама за оснивање Савеза руководио Хранислав Стојановић” (Sedlar, 1965b, str. 20). На II конгресу у Скопљу 1960. године донета је одлука о преименовању у *Савез урбанистичких друштава*, док је на годишњој скупштини на Бледу 1963. године, у складу са обимнијом делатношћу коју је Савез обављао, усвојен назив *Урбанистички савез Југославије* (Sedlar, 1965b). Савез је организација која окупља чланове „[...] не по стручној припадности или према врсти и карактеру квалификација, већ према предмету рада и интересовања” (Sedlar, 1965b, str. 14), а чланство у њему

Саветовање урбаниста Југославије, Суботица 1962. године (На говорници Борко Новаковић, у радном председништву Иван Таубман и Димитрије Перишић) (Sedlar, 1965b, str. 13)

не искључује рад у другим организацијама. Од оснивања *Савеза друштава урбаниста* прва саветовања су била са тематиком која се бавила готово свим тада текућим и нерешеним питањима. Међутим, касније су саветовања имала унапред припремљен програм којим се систематски обрађивала изабрана проблематика. На тај начин саветовања урбаниста Југославије преузимају улогу јавне трибине на највишем нивоу, са закључцима који су произлазили из озбиљних и свестрано простудираних стручних радова и извештаја, и са утицајношћу широм тадашње државе на даљи развој нашег урбанизма, од локалних активиста до Савезне скупштине (Sedlar, 1965b).

Дипл. геогр. Димитрије Перишић је 1965. године изабран на функцију генералног секретара Урбанистичког савеза Југославије. Осим њега, у Председништво Урбанистичког савеза Југославије су тада изабрани: арх. Саша Седлар (председник), а за чланове арх. Иван Таубман, арх. Војислав Мидић, арх. Андреј Токарев, арх. Јошка Слобода, дипл. екон. Душан Стефановић и дипл. екон. Фрањо Гашпаровић. Међутим, Перишић је већ од 1962. године био активно укључен у радно председништво Саветовања урбаниста Југославије, у Суботици 28. и 29. маја 1962. године. Непосредно пре овог саветовања, од 11. до 12. маја 1962. године у Загребу, *Савез урбанистичких друштава Југославије* је на иницијативу географа, сарадника планерских и урбанистичких установа, припремио стручни састанак географа-урбаниста, где је један од два главна реферата поднео Димитрије Перишић на тему *Актуелни проблеми професионалног и друштвеног рада географа запослених у урбанистичким и другим планерским установама* (Sedlar, 1965b).

Када је изабран за генералног секретара Урбанистичког савеза Југославије, Димитрије Перишић је у часопису *Архитектура урбанизам*, бр. 33–34 из 1965. године дао писани извештај Председништва Урбанистичког савеза Југославије са редовне годишње скупштине Савеза у оквиру III конгреса

Група фотографија учесника Саветовања урбаниста Југославије у Суботици 1962. године (Димитрије Перишић у горњем реду, крајње десно) (Sedlar, 1965a, str. 4)

и XII саветовања, одржаног од 6. до 8. маја 1965. године у Риједи. Том приликом је, између осталог, забележено: „[Извештај је] ... превазишао претензије фактографског приказа активности и стања организације Савеза. Посвећена је знатна пажња делатности просторног планирања и урбанизма у нашој заједници, из чега је произашао критички осврт на начин решавања многих проблема који непосредно и посредно утичу на ову делатност. [...] Констатован је неравномеран развој и различит третман урбанизма у појединим републикама и општинама, потом још нерешено питање стручног и друштвеног статуса урбанистичких установа и служби и стручњака који раде на урбанизму. Сматра се такође да је потребно, и поред постојања републичких закона који правно регулишу ову делатност, да друштвени и стручни органи уложе више напора у решавању мноштва правних и посебно стручно-методолошких питања просторног планирања и урбанизма. У том смислу у извештају се захтева да се успешније реши проблем размене стручног искуства на југословенском плану [...]. Даље, у извештају је речено како је стање школовања кадрова за послове просторног планирања и урбанизма знатно повољније него ранијих година, посебно на архитектонским факултетима, међутим осећа се потреба ширег избора форми и метода школовања и специјализовања кадрова за урбанизам не само на архитектонским, већ и на економским и грађевинским факултетима, географским и социолошким групама и другим високим школама. Потом, приказана је активност чланова Савеза у решавању стручне проблематике обнове Скопља и одато је признање појединцима и колективима. Посебно место у извештају добиле су активности Урбанистичког савеза Југославије на међународном плану. Поред чланства Савеза у Међународној федерацији за урбанизам и становање и активног учествовања у стручним манифестацијама ове федерације, последњих година [мисли се у односу на период писања овог извештаја, прим. ур.] дошло је до чешћих контаката југословенских урбаниста

са урбанистима суседних и других земаља, а стручни рад југословенских урбаниста добио је у више махова признање међународне стручне јавности. [...] Констатовано је знатно повећање броја чланова Савеза. Од 1963. године број чланова је скоро удвостручен 1965. године и то на око 1300 чланова појединаца и преко 100 чланова – колектива. [...] У наредном периоду рада Савеза предвиђа се третирање проблематике места и улоге просторног планирања у систему планирања у нас, статуса установа и стручњака, реализације урбанистичких планова, урбанистичких проблема стамбене привреде итд. [...] Један од закључака је да у решавање урбанистичке друштвене и стручне проблематике треба активно укључивати представнике одговарајућих државних и друштвених органа, нарочито оних који путем доношења прописа или других надлежности одлучују о овој проблематици. [...] Усвојене су и измене и допуне Статута Урбанистичког савеза Југославије а које се односе на одржавање редовних годишњих скупштина сваке друге године, уместо сваке године како је било до тада, као и на повећање броја чланова Председништва, и то оног његовог дела који се бира на годишњој скупштини (уместо 5 убудуће ће се бирати 8 чланова). Усвојен је такође нови Правилник о додељивању златне значке Урбанистичког савеза Југославије. Пре скупштине локална и републичка друштва детаљно су разматрала принципе и критеријуме за доделу овог признања. [...] Поводом јубиларне 10-годишњице постојања и активности Савеза, Скупштина је доделила златне значке Урбанистичког савеза Југославије већем броју истакнутих научних, стручних и друштвених радника и колектива. Посебно је одато признање члановима оснивачима Савеза. Златне значке додељене су: проф. арх. Михајлу Радовановићу, професору Универзитета у Београду, проф. инг. Милошу Црвчанину, професору Универзитета у Сарајеву, проф. географ. Светозару Илешићу, професору Универзитета, арх. Виљему Стрмецком, др Србобрану Ђорђевићу, лекару, арх. Војиславу Мидићу, арх. Љуби Поте, арх. Ивану Тасеву, арх. Лудеку Кубешу, арх. Лојзе Ројцу, арх. Зденку Колациу, арх. Стјепану Хрибару, арх. Александру Ђорђевићу, арх. Зденку Сили, Урбанистичком институту СР Хрватске, Урбанистичком заводу СР БиХ, Заводу за урбанизам – Пројективни атеље – у Љубљани, Заводу за унапређење комуналне делатности СР Србије, проф. арх. Едварду Равникару, професору Универзитета у Љубљани, Урбанистичком семинару ЗАВНОХ-а” (Perišić, 1965).

Већ на наредној редовној годишњој скупштини Савеза урбаниста Југославије, која је одржана 1967. године, златна значка Савеза је додељена и проф. др Димитрију Перишићу, дипл. географу.

4.2

Сусрети просторних планера Југославије у Дубровнику и оснивање и рад Југославенског центра за просторно планирање

Сусрети просторних планера Југославије (укупно 12) одржавали су се у периоду 1978–1990. године, традиционално у Дубровнику, и то сваке године осим 1989, најчешће у априлу односно у јуну месецу. Иницијатива да се ови Сусрети организују на годишњем нивоу подржана је од стране Скупштине општине Дубровник, а касније приликом прерастања Сусрета планера у Југославенски центар за просторно планирање (од 1981. године), Факултет за туризам и вањску трговину, као образовна и научна институција, прихвата Центар и обезбеђује организационо-техничке услове за његово функционисање.

Проф. др Димитрије Перишић је од самог почетка био међу кључним актерима Сусрета просторних планера Југославије као и касније, приликом рада Југославенског центра за просторно планирање, а до самог краја одржавања Сусрета био је председник Заједнице Центра.

Почетак одржавања сусрета био је у време доношења и спровођења Савезног закона и републичких закона о друштвеном планирању, што је отворило питања о утицајима које су на просторно планирање имала решења ових закона. Упоредо је бивало све актуелније средњорочно планирање коме је нарочита пажња посвећена током II и III Сусрета просторних планера. Нешто касније, покренуте су теме стабилизације и дугорочног програмирања развоја (IV и V Сусрет). Затим су разматрани: планирање развоја насеља, производних и инфраструктурних система, као и тема друштвеног стандарда (VI – IX Сусрет). Како се приближавао крај столећа (а нажалост и крај самих Југославенских сусрета просторних планера прекинутих услед избијања грађанских ратова на подручју бивше Југославије деведесетих година прошлог века), теме које су обрађиване односиле су се на просторно планирање на прелазу у 21. век (X Сусрет), спровођење планова (XI Сусрет) и просторно и урбанистичко планирање у условима привредне и друштвене реформе (XII Сусрет).

Прегледна табела о Сусретима просторних планера Југославије

Назив	Период одржавања / година	Тема Сусрета
I Сусрет просторних планера Југославије	1978. година	Основе система самоуправног планирања
II Сусрет просторних планера Југославије	10–14.06.1979.	Друштвено-економске основе за израду средњорочних планова у периоду 1981–1985. г.
III Сусрет просторних планера Југославије	јун 1980. год.	Планирање простора у средњорочним плановима
IV Сусрет просторних планера Југославије	10–13.06.1981.	Економски рационално и друштвено оправдано кориштење простора – битан фактор ефикасног социјалног развоја и економске стабилизације
V Сусрет просторних планера Југославије	15.04.1982.	Просторни аспекти у дугорочним програмима развоја
VI Сусрет просторних планера Југославије	21–23.04.1983.	Планирање дугорочног развоја насеља у Југославији
VII Сусрет просторних планера Југославије	26–28.04.1984.	Планирање производних система у просторним и урбанистичким плановима
VIII Сусрет просторних планера Југославије	18–20.04.1985.	Инфраструктурни системи у просторним и урбанистичким плановима
IX Сусрет просторних планера Југославије	17–19.04.1986.	Друштвени стандард у просторном и урбанистичком планирању
X Сусрет просторних планера Југославије	23–24.04.1987.	Просторно планирање на прелазу у XXI вијек – актуални проблеми и перспективе просторног планирања
XI Сусрет просторних планера Југославије	27–28.10.1988.	Проведбено – детаљно урбанистичко планирање и спровођење планова
XII Сусрет просторних планера Југославије	12–13.04.1990.	Просторно и урбанистичко планирање у увјетима привредне и друштвене реформе

JUGOSLAVENSKI CENTAR ZA PROSTORNO PLANIRANJE
DUBROVNIK

organizira

**OŠMI SUSRET PROSTORNIH PLANERA
JUGOSLAVIJE**

18, 19. i 20. APRILA 1985. GODINE U DUBROVNIKU

NA TEMU:

**INFRASTRUKTURNI SISTEMI
U PROSTORNIM I URBANISTIČKIM PLANOVIMA**

DOSADAŠNJI SUSRETI:

Prvi Susret na temu:

»Osnove sistema samoupravnog planiranja« održan 1978. godine u Dubrovniku

Drugi Susret na temu:

»Društveno-ekonomske osnove za izradu srednjoročnih planova u periodu 1981 — 1985. g.« održan 1979. godine u Dubrovniku

Treći Susret na temu:

»Planiranje prostora u srednjoročnim planovima« održan 1980. g. u Dubrovniku

Četvrti Susret na temu:

»Ekonomske racionalno i društveno opravdano korištenje prostora — bitan faktor efikasnog socijalnog razvoja i ekonomske stabilizacije« održan 1981. g. u Dubrovniku

Peti Susret na temu:

»Prostorni aspekti u dugoročnim programima razvoja« održan 1982. g. u Dubrovniku

Šesti Susret na temu:

»Planiranje dugoročnog razvoja naselja u Jugoslaviji« održan 1983. g. u Dubrovniku

Sedmi Susret na temu:

»Planiranje proizvodnih sistema u prostornim i urbanističkim planovima« održan 1984. g. u Dubrovniku

*** referati u zborniku (Selewi)**

JUGOSLAVENSKI CENTAR ZA PROSTORNO PLANIRANJE
pri
FAKULTETU ZA TURIZAM I VANJSKU TRGOVINU
DUBROVNIK

• referati posebno

XI SUSRETI PROSTORNIH PLANERA JUGOSLAVIJE

na temu:

"PROVEDBENO - DETALJNO URBANISTIČKO PLANIRANJE I
SPROVODJENJE PLANOVA"

PROGRAM RADA

Četvrtak, 27.X 1988.g. PRIJEPODNE

9,00-9,45

- Otvaranje XI Susreta
Predsjednik Zajednice Centra:
Prof.dr Dimitrije Perišić
- Pozdravna riječ
Predsjednik S.O. Dubrovnik
Ing.Tomislav Milković
- Uvodna riječ
Republički komitet za gradjevinarstvo,
stambene i komunalne poslove i zaštitu
čovjekove okoline SRH
Zamjenik predsjednika Ivan Sabo
- Osvrt na Stručni skup (predskup prostornih
planera) održanog 7. i 8. oktobra 1988. u
Prištini
Informira Pokrajinski Komitet za komunalnu djelatnost
i urbanizam SAP Kosovo

9,45-11,00 Referati po prvoj i drugoj tezi

- ✗ mr Dare Poženel: "Proces izvedbenog načrtovanja:
kontekst in metoda"
- Luka Sulentić i Antun Peš: "Položaj provedbenih
urbanističkih planova u sistemu planova"
- dr Miodrag Janić: "Mjesto i uloga zemljišne politike
u prostornom planiranju"
- ✗ Vido Vavken: "Izvedbeni načrt - kritična ocena z
vidika pomenjkljivosti nove zakonodaje"
- Paunović Antun: "Prilog analizi funkcioniranja
provedbenog planiranja u sustavu prostornih planova"

11,00-11,30 - p s u z a

11,30-13,00

- dr Miloš Perović: "Regulacioni plan - vs detaljni
plan u sistemu prostornih planova Beograda"
- ✗ Ignac Klemenčić: "Prostorski ureditveni pogoji in
njihov odnos do srednjeročnega in dolgoročnega
družbenega plana"
- mr Konstantin Kostić: "Problemi razrade GUP-a
Beograda kroz izradu detaljnih urbanističkih planova"
- Željko Plešćar: "Izrada provedbenih urbanističkih
planova na osnovu varijentnog modela"
- Sešs Dalla Valle: "Povećavanje normativizma u nacrtima
ne obezbjeđuje kvalitetnije intervencije u prostoru"
- ✗ mr Andrej Černigoj: "Izvedbeni načrt za poslovno
stanovnijsko četrt Zupančičeva jama"

У једном од извештаја посвећеног Трећем сусрету просторних планера Југославије на тему *Планирање простора у средњорочним плановима*, одржаном у Дубровнику јуна 1980. године, истиче се да су оваква „... [саветовања] корисна јер убрзавају размену стручних информација и изазивају полемике након којих извештај број „питања” престане то да буде. Осим реферата који су врло конструктивни и који дају основни тон оваквим научним скуповима, врло су плодне живе дискусије које не само да одражавају демократску борбу мишљења већ откривају слаба места у темељима на којима почива ова релативно млада научна дисциплина (просторно планирање, прим. ур.). Реферати који се праве у тишини сопственог кабинета увек су једносмерни, они представљају рефлекс неког система мишљења или специфичне атмосфере оног института у којем аутори раде. У отвореној дискусији заборављамо на неке „званичне ставове” или „протоколисана мишљења” те у већој мери дајемо одушка сопственим дилемама. То обогаћује фонд тема, развија дискусију и повољне услове за стваралачки рад” (Milenković, 1981, str. 84). На овим сусретима, забележено је у дискусији да је проф. др Димитрије Перишић констатовао да у нас „нема научног истраживања, те да због тога немамо ни апаратуру критеријума за вредновање елемената планирања, и због тога сматра да треба да унапредимо науку како бисмо на научној основи установили критеријуме” (Perišić, citiran u Milenković, 1981, str. 85). Иако је тешко успостављање равнотеже утицаја науке и свакодневне емпирије на развој друштва и обликовање простора у коме то друштво живи нема дилеме о томе је ли нам потребна наука или не. Оно што се сматра нужним јесте „избегавање техницистичког поступка који се рађа из уобичајене спреге теорија – прописи, односно, треба га проширити практичним искуствима како бисмо дошли до спреге теорија – пракса – препоруке” (Milenković, 1981, str. 85). Занимљиво питање које је такође разматрано током овог сусрета тиче се демократског самоуправног одлучивања у домену друштвеног планирања као основне претпоставке функционисања у самоуправном систему. Ово питање је, са једне стране, у вези са „могућношћу одлучивања непосредних произвођача о сопственом дохотку, али са друге стране, тиче се и одлучивања грађана о свим егзистенцијалним проблемима” (Milenković, 1981, str. 86). С тим у вези, о феномену (недовољног) ангажовања грађана у решавању сопствених проблема са скепсом говори и проф. др Димитрије Перишић, износећи своје виђење да „[...] нема никаквих илузија о томе да субјекти планирања могу на својим леђима да носе преобилне функције одлучивања. Без материјалне упорне тачке, без сопствених средстава за инвестиционо одржавање зграда, наши кућни савети могу да се баве само периферним проблемима као што су изношење смећа, закључавање капија, несташлуци деце и сл. О одлучивању за веће инвестиционе подухвате на нивоу насеља или општине не може бити ни речи!” (Perišić, citiran u Milenković, 1981, str. 86). Штавише, уколико би се овај однос грађани – средства – планирање пренео у сферу просторног планирања, проблем би растао путем геометријске прогресије (Milenković, 1981).

У кратким цртама преносимо и део приказа Фрање Ванчине (Vančina, 1981) о Четвртом сусрету просторних планера Југославије на тему *Економски рационално и друштвено оправдано коришћење простора – битан фактор економског и социјалног развоја и економске стабилизације*, који је одржан у Дубровнику од 10. до 13. јуна 1981. године. Основне реферате на поменутој тему имали су Звоне Драган, потпредседник СИБ-а и др Бранислав Шефер, делегат Већа република и покрајина Скупштине СФРЈ, који је уједно и председавао IV сусретом. Изложена су и четири реферата по тематским подручјима:

- *Проблематика ефикасне организације и коришћења простора у плановима друштвено-политичке заједнице са становишта операционализације системских закона*, референт др Миодраг Јанић из Београда;
- *Теза за расправу о неким питањима просторног плана општине*, референт др Димитрије Перишић из Београда;
- *Могућности рационалнијег рјешавања организације, уређења и коришћења простора у генералном и детаљном урбанистичком планирању*, референт дипл. инж. арх. Александар Бакал из Загреба; и
- *Алтернативе у фази израде и провјере програма уређења и кориштења земљишта у стамбеној изградњи*, референт мр Владимир Брацо Мушич из Љубљане.

Поред уводних и тематских реферата поднето је и 23 кореферата и саопштења који су допринели детаљнијем разматрању основне теме IV Сусрета. Сусрету је присуствовало око 180 учесника, стручњака из праксе и друштвено-политичких радника.

Четврти сусрет просторних планера Југославије подржава иницијативу о оснивању Југославенског центра за просторно планирање у Дубровнику. Као оснивачи Центра равноправно се јављају Факултет за туризам и вањску трговину и Скупштина општине Дубровник, а суоснивачи Центра би били Стална конференција градова и општина Југославије и Урбанистички савез Југославије.

О формирању и раду Југославенског центра за просторно планирање најбоље сведочи текст проф. др Димитрија Перишића *Десет година Југославенског центра за просторно планирање у Дубровнику* са Десетог сусрета просторних планера Југославије, 1987. године (Perišić, 1987). У наставку је препис овог текста чији је оригинал у латиничном издању потекао из архивске документације Сусрета просторних планера Југославије односно Југославенског центра за просторно планирање.

др Димитрије Перишић, проф. унив.

предсједник Заједнице Југославенског центра за просторно планирање у Дубровнику

ДЕСЕТ ГОДИНА ЈУГОСЛАВЕНСКОГ ЦЕНТРА ЗА ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ У ДУБРОВНИКУ

Десет година постојања и активности Југославенског центра за просторно планирање у Дубровнику није довољно дуг али ни кратак период за јубиларна сумирања успеха у раду и још више онога што смо мислили и желели али нисмо успели. Прве идеје о формирању Центра, тада као сталних облика Сусрета просторних планера Југославије, јавиле су се пред крај 1977. године. Став неколицине просторних планера да југословенски просторни планери и планери уопште немају адекватну ни институцију ни услове за размену искустава и афирмацију вредних достигнућа, подржан је од представника ондашњих републичких и покрајинских секретаријата за урбанизам, Сталне конференције градова и општина, Урбанистичког савеза Југославије.

Иницијатива да се ови Сусрети организују сваке године подржана је и од Скупштине општине Дубровник, а касније приликом прерастања Сусрета планера у Југославенски центар за просторно планирање, Факултет за туризам и вањску трговину, као образовна и научна институција, прихвата Центар и обезбеђује организационо–техничке услове за његово функционисање. Било је то време доношења и првих година спровођења Савезног закона и републичких закона о друштвеном планирању, као и многих недоумица којих и каквих утицаја су имала решења из ових закона на просторно планирање. Истовремено тада је све актуелнија тема средњорочног планирања. Нешто касније врло су актуелни проблеми стабилизације и дугорочног програмирања развоја. Настојећи да, поред основног циља размене искустава и афирмације вредних достигнућа у планирању, погледа, теоријских и практичних доприноса, Југославенски центар својим програмом прати и актуелна друштвено-економска и политичка збивања у земљи, првих пет скупова били су посвећени општим и тада актуелним питањима планирања развоја:

- 1978 – *Основе система самоуправног планирања,*
- 1979 – *Друштвено-економске основе израде средњорочних планова за период 1981 – 1985,*
- 1980 – *Планирање простора у средњорочним плановима,*
- 1981 – *Економски рационално и друштвено оправдано коришћење простора – битан фактор ефикасног и социјалног развоја и економске стабилизације,*
и
- 1982 – *Просторни аспекти у дугорочним програмима развоја.*

Крајем 1981. Сусрети просторних планера, које је сваке године организовао посебно бирани организациони одбор, прерастају у Центар, организован у заједницу за пословну сарадњу (тада је то била једина могућа правна форма). Заједница данас броји 34 члана, међу којима су углавном већи институти и заводи за урбанизам из целе земље, али исто тако и неке инжењеринг – организације и други. Заједница има своје органе, статут и друга акта, а њен рад обезбеђује Факултет за туризам и вањску трговину у Дубровнику.

Од 1982. године, на основу мишљења чланица Заједнице и учесника скупова, теме годишњих скупова усмеравају се на ужа тематска подручја, са идејом да се са неколико таквих скупова обезбеди целина погледа на проблематику планирања неколико основних система у простору:

- 1983 – *Планирање дугорочног развоја насеља у Југославији,*
- 1984 – *Планирање производних система у просторним и урбанистичким плановима,*
- 1985 – *Инфраструктурни системи у просторним и урбанистичким плановима,*
и
- 1986 – *Друштвени стандард у просторним и урбанистичким плановима.*

На девет редовних годишњих сусрета поднето је више од 310 реферата и саопштења и приближно толико забележених и регистрованих дискусија. До сада је регистровано више од 200 референата. Неки истакнути југословенски стручњаци учествовали су на више скупова, а неки истовремено са више саопштења на истом скупу. Разумљиво да ови подаци сами за себе не говоре много. Више би говорио зборник са свих скупова (са око 3.000 страна), који нажалост због материјалне ситуације Центра нисмо у могућности да објавимо. Ови подаци ипак потврђују заинтересованост југословенских просторних планера за организацију институције која би кроз прикладне форме осигуравала размену искустава и преко тога унапређивање теорије, метода и праксе просторног планирања код нас. Уколико се у томе бар делимично успело, имајући у виду и циљеве осигуравања перманентног образовања просторних планера у земљи (и иностранству), потом да се преко Центра афирмишу и учине доступним знања и искуства појединаца и институција, у истој мери се остварују и основна програмска начела Заједнице – Центра.

Од почетка рада, уз подршку чланица Центра, Факултета у Дубровнику и других, Центар је развијан без професионалног апарата, чак и без стално запослених, користећи организационе и техничке услуге кадрова са Факултета. Основна је идеја била не развијати у оквиру Центра професионални рад на изради планова, већ се усмерити на организовање специјалистичких и општих скупова, према интересу чланица Центра и учесника скупова, заснивајући рад, на тај начин, на њиховом интересу и професионалним могућностима.

Осим традиционалних Сусрета просторних планера Југославије, Центар је организовао и више других скупова. У сарадњи са републичким органима за урбанизам и просторно планирање, чија је помоћ у организовању била одлучујућа, као и у сталној сарадњи и подршци коју Центру пружа Координациони одбор за човекову средину, просторно уређење и стамбено-комуналне послове СИВ-а, организовани су:

- Стручни скуп, марта 1982 – тема: *Размена искустава о концептуалним, методским и другим питањима израде просторних планова република и покрајина*, Дубровник, уз Центар, организатор Републички комитет СР Хрватске;
- Стручни скуп, марта 1983 – тема: *Искуства у развијању интегралног планирања у СР Словенији*, Љубљана, уз Центар, организатор Републички комитет СР Словеније;
- Стручни скуп, марта 1984 – тема: *Искуства у просторном планирању након разорних потреса*, Херцег Нови, уз Центар, организатор Републички комитет СР Црне Горе;
- Стручни скуп, марта 1985 – тема: *Просторно планирање и развој континенталног туризма*, Сарајево, уз Центар, организатор комитет СР Босне и Херцеговине;
- Стручни скуп, марта 1986 – тема: *Планске и пројектантске активности на подручју Копаоника*, на Копаонику, уз Центар, организатор Републички комитет СР Србије; и
- Стручни скуп, марта 1987 – тема: *Планирање и уређивање Охридско-преспанског региона*, Охрид, уз Центар, организатор Републички комитет СР Македоније.

Уз помоћ Урбанистичког завода града Загребa, једног од активнијих чланова Центра, у фебруару 1984. организован је скуп на тему: *Средњорочни планови уређивања простора у функцији непосредне припреме за израду планских докумената за средњорочно раздобље 1986 – 1990.* Центар је био организатор – суорганизатор међународног скупа са планерима Мађарске, семинара о обликовању градова на примеру Дубровника и Требиња, међународног скупа о обликовању градова у сарадњи са Удружењем за обликовање градова из Беча, скупа са представницима планера из Велике Британије, међународног скупа који је организовала Конференција градова и општина Југославије 1985. и других скупова.

Центар нема никаквих посебних дотација, односно његове се активности покривају из чланарине чланица и котизација априлских скупова, уз чињеницу да многе чланице имају незавидну финансијску ситуацију, и уз корисну помоћ априлским сусретима Координационог одбора СИВ-а. Ово је нужно уважавати у оценама досадашњег рада Центра као и у планирању будућег рада.

Као и увек на почетку, амбиције су биле веће. Много тога што смо планирали и желели једноставно нисмо успели остварити. У оваквој материјалној и организационој ситуираности Центра, где основу рада чини ентузијазам појединаца из редова чланица Центра, било је тешко реализовати неке идеје и задатке о којима се размишљало од првих дана оснивања Центра. Без подршке и материјализованог интереса својих чланица, подршке покрајинских, републичких и савезних организација и органа не би било могуће реализовати неки проширени програм активности Центра. Наше је уверење да од таквог проширеног програма не треба одустати, посебно уз поменуте подршке, и нарочито уз ангажовање за остваривање програма већег броја млађих сарадника из организација чланица Центра и других који су спремни да се ангажују. Прилика је да поменемо и активности које смо само делимично реализовали или уопште нисмо успели реализовати:

- стално информисање чланица о активностима и могућностима сарадње у земљи и ван земље, путем посебног гласила;
- сталнију размену публикација, методологија и сл.;
- сарадњу у иступању у међународној јавности, преко сарадње са одговарајућим државним институцијама и органима;
- сарадњу са земљама у развоју и посебно активности Центра у образовању кадрова из тих земаља;
- сарадњу са институцијама високог образовања;
- окупљање експерата из иностранства на краћим семинарима у Центру; и
- организацију краћих, уже специјализованих семинара и сл.

Вероватно би било немогуће у организацији овог типа паралелно реализовати све ове тачке проширеног програма. Предност ће свакако имати оне које буду подржане од чланица Центра и других у нашој земљи.

На претходним страницама нисмо споменули и другу страну вредности југословенских скупова у организацији Центра. Она најчешће није предмет извештаја иако је понекад значајнија од онога што се исказује у официјелним рефератима и дискусијама. Ради се о међусобном упознавању стручњака из разних крајева наше земље, контактима, дружењу и значајним разговорима ван сале за састанке. Не треба потценити интегративност ове друге стране наших скупова, а онима који су у томе били најактивнији одајемо дужно признање (признање за дружење).

Задовољни или незадовољни радом Центра, били бисмо неправедни ако не бисмо поменули институције и појединце који су највише допринели његовом раду. У првом реду признање заслужују чланице Центра и појединци из редова чланица, без чијег ангажовања Центар не би могао остварити активности. У првим годинама велику помоћ пружили су нам ондашњи републички секретаријати за урбанизам, данас комитети у републикама и покрајинама, посебно Републички комитети СР Хрватске и тадашњи републички секретар Данијел Режак. Увек смо имали разумевања и помоћи од стране Координационог одбора за човекову средину, просторно уређење и стамбено комуналне послове СИБ-а, председника тог одбора Ж. Ковачевића, А. Сучића, Н. Нералић-Миливојевић, и руководиоца служби одбора арх. Ђ. Миљевића. У првим годинама ванредну помоћ организацији наших скупова пружио је и часопис *ЕКОНОМИКА* и сарадници овог часописа, а посебно другарица Јасна Радовановић. Од првог дана за наше активности имали смо подршку Скупштине општине Дубровник и посебно општинског комитета за урбанизам. Рад Центра у многоме је зависио од ангажовања неколико ентузијаста међу друштвеним и научним радницима. Са жаљењем што не можемо све поменути, усуђујемо се посебно захвалити Б. Шеферу, М. Рожићу, С. Богуновићу (рано преминулом и последњем председнику Центра), М. Јанићу, И. Сабу, А. Бакалу, Н. Ковачевићу и многим другима. У отежаним условима рада својим разумевањем пуно је допринело раду Центра руководство и други сарадници Факултета за туризам и вањску трговину у Дубровнику. Треба споменути какво је разумевање за рад Центра имало руководство и особље хотела, првих година на Бабином куку, а касније у Либертасу. Коначно највише посла и одговорности понео је арх. Стјепо Бутијер, водитељ Центра, па му и овом приликом у име чланица одајемо признање за успешан 10-годишњи рад.

Десете, јубиларне сусрете симболично смо назвали *ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ НА ПРЕЛАЗУ У XXI ВЕК*. Прву тему о месту просторног планирања у перспективи у систему друштвеног планирања посвећујемо многим нашим ранијим расправама. Иако се чини општом, мислимо да она стално остаје актуелна. Другу тему оријентишемо на, у нашој заједници актуелној расправи о могућем утицају технолошких иновација на планирање, организацију и уређење простора. Трећа тема посвећена је променама у законодавству. Жеља нам је да последње часове рада скупа искористимо за разговоре о даљем програму рада Центра и о теми следећих сусрета.

У Београду, априла 1987.

Као епилог приче о Сусретима просторних планера Југославије и Југославенском центру за просторно планирање наводимо извештај Александра Левија из часописа *Čovjek i prostor*, број 5 из 1990. године о последњем, XII сусрету просторних планера Југославије. Упркос чињеници да је тај текст писан годину дана пред почетак ратних сукоба на подручју бивше Југославије, њиме провејава ентузијазам кроз мишљење да ће континуитет Сусрета „прећи у традицију и вјеројатно Дубровник учинити најзначајнијим мјестом за размјену идеја у области планирања у простору, у нас” (Levi, 1990, str. 6). Истакнуто је да Центру континуирано пружају помоћ водеће планерске институције у земљи: Урбанистички институт СР Хрватске, Институт за архитектуру и урбанизам Србије, Урбанистички институт Словеније и Институт за архитектуру, урбанизам и просторно планирање Архитектонског факултета из Сарајева.

Овај Сусрет је осмишљен као „претходни, консултативни скуп” на коме се први пут, уместо излагања реферата, ради по систему „округлог стола”, са унапред припремљеним тезама за разговор о следећих 5 области: општа питања система планирања у условима тржишне привреде; промене у начину планирања, изградњи и уређењу градова; промене у стамбеној изградњи и стамбеним односима; реформа просторног планирања; и нова позиција просторног и урбанистичког планирања у планирању и изградњи великих привредних и инфраструктурних система.

XII сусрете је отворио проф. др Димитрије Перишић, председник Заједнице Центра. У изношењу теза за разговор, референти, као и сви дискусанти, имали су по 5 минута на располагању. Излагали су: Рајмонд Рехницер, Анте Стипанчић, Јоже Деклева, Димитрије Перишић, Петар Басин, Миодраг Вујошевић, Владимир Брацо Мушич, Борислав Стојков, Александар Леви, Зринка Рудеж, Ненад Спасић, Небојша Додер, Александар Миленковић, Мирослав Вили и др. Код свих излагача и учесника у дискусији „осетила се извесна нота забринутости за простор и за струку” (Levi, 1990, str. 6). Између осталог, чињенице говоре о томе да урбанистички савези једва да функционишу уколико се суди по броју њихових активности, а једини урбанистичко-планерски часопис у земљи у то време је *Urbani izziv* у издању Урбанистичног института Словеније. Урбанисти и планери полажу наде да ће јачање правне државе и поштовање закона убудуће вратити дигнитет њиховом позиву, али с друге стране изражавају бојазан да ће простор као предмет њиховог деловања коначно изгубити утакмицу од привредне реформе у раздобљу интензивне акумулације капитала (Levi, 1990). Одговор на нове захтеве биће могућ применом нових приступа и методологија. Мора се преиспитати однос краткорочно – средњорочно – дугорочно планирање. Такође, као два кључна проблема за будућност наводе се земљишна политика и стамбено питање, али њихово решавање не зависи директно од самих планера, иако ће на будућност планирања имати огроман утицај... (Levi, 1990).

4.3

Руковођење консултативним мисијама за просторно и урбанистичко планирање као помоћ СФРЈ земљама у развоју

Проф. др Димитрије Перишић је у периоду од седамдесетих до деведесетих година прошлог века био руководилац неколико консултативних мисија за област просторног и урбанистичког планирања, као део помоћи коју је СФРЈ пружала земљама у развоју.

Прва од тих земаља којима је пружана консултативна подршка била је Република Гвинеја Бисао. Ова држава, раније португалска колонија, стекла је независност 1974. године, а њен првоизабрани председник Луис Кабрал је имао слуха да за потребе реконструкције земље ангажује стручњаке из Југославије, између осталог и да доведе, преко југословенског Савезног завода за међународну научну, просветно-културну и техничку сарадњу, Прву консултативну мисију за просторно планирање и урбанизам на челу са проф. Перишићем. Консултативне мисије су биле од директне помоћи Министарству јавних радова Гвинеје Бисао, које на почетку није имало искуства ни домаће кадрове за обнову тек ослобођене државе.

Поред Димитрија Перишића, дипл. географа, који је у то време обављао функцију помоћника секретара у Републичком секретаријату за урбанизам, стамбене и комуналне делатности СР Србије, у Првој мисији за област просторног планирања и урбанизма (период јун – јул 1975. године) били су ангажовани и мр Божидар Милосављевић, дипл. инж. арх, самостални истраживач у Институту за архитектуру и урбанизам Србије (ИАУС), као и Радован Реџић, дипл. инж. грађ, сарадник ИАУС-а.

Ова мисија је омогућила да се идентификују најхитније интервенције од интереса за Гвинеју Бисао и направила је елаборат – *Пројект и тезе садржаја за израду Генералног урбанистичког плана града Бисао*. Циљ који је изнет у елаборату јесте да се истраже место и улога Бисаа као главног града државе, са идејом да ће и у перспективи он задржати овај значај. Истраживани су утицаји и улога главног града у Гвинеји Бисао, односно утицаји простора државе на капацитете и карактер појединих активности и функција у граду, од којих су најважније: пристанишна функција, државна управа и друге инсталације државног значаја, за које је било потребно одредити глобалне капацитете и потребе за простором. Таква анализа подразумевала је посматрање целокупног простора државе, као и утицаја из суседних држава, чиме се допунио недостатак регионалног просторног плана. Једно од битних опредељења био је „концепт децентрализације, односно децентрализованог развоја” за који се, по основним информацијама, Република Гвинеја Бисао била определила (*Konsultativna misija za urbanizam*, 1975).

Друга консултативна мисија за просторно и урбанистичко планирање у Гвинеји Бисао боравила је на терену у периоду 28. 12. 1976. до 11. 02. 1977. године. Руководилац је поново био др Димитрије Перишић, помоћник републичког секретара за урбанизам, стамбене и комуналне делатности СРС, а чланови тима су били мр Миодраг Јанић, директор Југословенског института за урбанизам и становање и арх. Ненад Спасић, самостални планер у ИАУС-у. Мисија је била ангажована на пословима финализације ГУП-а Бисаа и пратећих нормативних и других материјала за његово доношење и спровођење као и на методолошким, организационим и нормативно-правним проблемима у областима планирања и стамбеној и комуналној делатности, односно на пословима који су у надлежности Министарства јавних радова (Comissariado de Estado de Obras Públicas, Construção e Urbanismo). Рад Друге консултативне мисије је примарно опредељен методолошким основама које је поставила Прва консултативна мисија из 1975. године, као и документационом, студијском и другом грађом која је у међувремену формирана у Министарству јавних радова. Током периода свог ангажовања, Друга консултативна мисија је сарађивала са функционерима и кооперантима Министарства јавних радова, а успоставила је контакт и са представницима других министарстава и органа општинске управе Бисао. Начелно, могу се издвојити три групе активности на којима је било тежиште рада Друге консултативне мисије за просторно и урбанистичко планирање у Гвинеји Бисао: 1) Послови од интереса за државу – Основи земљишне и стамбене политике; 2) Израда ГУП-а Бисаа – Програмски део ГУП-а (становништво, привреда, комерцијалне и друштвене делатности, редакција и допуна ранијих текстова о регионалним факторима развоја Бисаа, снабдевању водом и одводу отпадних вода, саобраћајном систему града) и Планске основе ГУП-а – Објашњење методолошког приступа у раду на ГУП-у, Постојеће стање (Намена површина, Валоризација природних услова и изграђених структура, Мрежа и објекти инфраструктуре), Перспектива (Саобраћајна мрежа и објекти) и Упутство за израду карата ГУП-а; и 3) Материјали од значаја за спровођење ГУП-а – Нацрт Одлуке о усвајању и спровођењу ГУП-а Бисаа, Концепт организације комуналне службе Бисаа, Упутство за израду детаљних урбанистичких планова стамбених заједница („baira”) и Анализа услова за примену савремених породичних групација у даљој стамбеној изградњи Бисаа (Konsultativna misija za urbanizam, 1977).

Трећа консултативна мисија из Југославије у саставу проф. др Димитрије Перишић, проф. др Миодраг Јанић и арх. Ненад Спасић, боравила је у Гвинеји Бисао од 13. 01. до 11. 02. 1983. године. Циљ боравка мисије био је да на основу обиласка терена, појединих насеља и њихових окружења у регионима Оио и Кашеу, као и да прегледом документационе основе и кроз разговоре који су обављани на разним политичким и стручним нивоима, добије општи увид у проблеме развоја региона, а како би се на основу свега тога сачиниле полазне основе за просторно и урбанистичко планирање. За овако формулисан врло сложен и обиман задатак чланови мисије су имали на располагању време од свега месец дана. Имајући у виду знатно пространство и разноликост ова два региона, потом оскудне документацију и информатику, чланови мисије су у тим условима покушали да укажу на основна полазишта за даљи рад, упуштајући се у разраде и појединости онолико колико је то било могуће. Сачинили су извештај намењен стручњацима Гвинеје Бисао и кооперантима за израду просторних

1

2

и урбанистичких планова региона Оио и Кашеу. Том приликом, чланови консултативне мисије су добили велику помоћ од појединих министарстава Гвинеје Бисао, министра јавних радова, грађевинарства и урбанизма Камарада, а нарочито од другарице директорке Миланке Лиме-Гомес, чији су залагање и пажња у највећој мери допринели успешном раду мисије (*Konsultativna misija za urbanizam*, 1983). Извештај треће консултативне мисије из Југославије у Гвинеји Бисао је умногоме помогао каснијој изради просторних планова других региона у овој западноафричкој држави.

Након седмогодишње паузе, почетком деведесетих година прошлог

5

6

1 - 6 Из Гвинеје Бисао

века, организована је још једна, четврта по реду, консултативна мисија у сличном саставу стручњака као и током претходна два пута – др Димитрије Перишић, редовни професор Универзитета у Београду и др Ненад Спасић, директор Института за архитектуру и урбанизам Србије. Мисија је на захтев Министарства јавних радова, урбанизма и изградње Гвинеје Бисао разматрала организациона и институционална питања из области планирања и уређења простора као и организационе и друге проблеме израде ГУП-а Бисаа. Кроз елаборат су третирани следећи прилози: 1) Препоруке за унапређење рада органа управе; 2) Општа и организациона питања израде ГУП-а Бисаа; и 3) Фазе и садржај ГУП-а Бисаа (Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, 1990).

Осим консултативних мисија у Републици Гвинеји Бисао, проф. др Димитрије Перишић је 1979. године предводио консултативну мисију у Зеленортској Републици. Мисија, чији су чланови поред проф. Перишића били Миодраг Јанић, Ненад Спасић, две колегинице са Шумарског факултета у Београду, односно из Центра за становање – ИМС, и архитекта Боснић из Сарајева, радила је на урбанистичким плановима за главни град Праја и главну луку Миндело.

Током осамдесетих година прошлог века, у оквиру међународне сарадње, посредством „Аероинжењеринга”, проф. др Димитрије Перишић је ангажовао раније осведочену екипу стручњака (Миодраг Јанић и Ненад Спасић) за нове послове у Африци – припрема понуде за методолошку основу и израду Генералног урбанистичког плана Луанде, главног града Анголе и израда радног пројекта за Регионални просторни план Луанде (1988. године). Нажалост, ови послови нису добијени, али је иза свега остао Радни пројекат за израду ГУП-а Луанде на српском и португалском језику у луксузном повезу и штампи, као квалитетна методолошка основа за планирање урбаног развоја у афричким метрополама.

У Републици Анголи, последња понуда Института за архитектуру и урбанизам Србије за израду планске документације, у којој је учествовао и проф. др Димитрије Перишић, била је за провинцију Намибе и градове Намибе и Томбва, 2002. године. Међутим, ти послови, као ни претходне понуде за Анголу, нису реализовани.

Изабрана признања, плакете и дипломе

UKAZOM
PREDSEDNIKA
SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
JOSIPA BROZA TITA

BROJ 164 OD 22. oktobra 1973. GODINE

ZA NAROČITO ZALAGANJE I POSTIGNUTE USPEHE
U SOCIJALISTIČKOJ IZGRADNJI NAŠE ZEMLJE

ODLIKOVAN JE

Dr. Dimitrije M. Perišić

ORDENOM RADA
SA ZLATNIM VENCEM

O ČEMU SE IZDAJE OVA POVELJA
KANCELARIJA ORDENA
U BEOGRADU 22. oktobra 1973. GODINE

ŠEF KANCELARIJE ORDENA,

[Signature]

urbanistički savez jugoslavije

урбанистички савез југославије

urbanistična zveza jugoslavije

урбанистички сојуз на југославија

DIPLOMA

U POVODU SVJETSKOG DANA URBANIZMA I ZAŠTITE

ČOVJEKOVE SREDINE – ZAGREB 1973

URBANISTIČKI SAVEZ JUGOSLAVIJE OVIME IZRAŽAVA

POSEBNO PRIZNANJE DRUGU-ARICI

DIMITRIJE PERIŠIĆ

ZA NJEGOV DUGOGODIŠNJI PREDANI RAD NA RAZ –

VIJANJU URBANISTIČKE MISLI I STRUKE

ZA RAD NA ORGANIZIRANJU I ZA DOPRINOS U DJE –

LOVANJU DRUŠTVENIH USTANOVA I DRUŠTVENIH

ORGANIZACIJA URBANISTA JUGOSLAVIJE

ZAKLJUČENO NA SJEDNICI PREDSEDNIŠTVA

URBANISTIČKOG SAVEZA JUGOSLAVIJE U ZAGREBU

8.11. 1973. GODINE

Tajnik:
(Dr. Stanko Žuljić)

Predsjednik:
(Dr. Zvonko Petrinović)

POVODOM GODIŠNJE NAGRADE

JUGOSLOVENSKOG INSTITUTA ZA URBANIZAM I STANOVANJE
ZA IZVANREDNE REZULTATE U OBLASTI URBANIZMA
KOJA JE U 1974. GODINI DODELJENA
ZAVODU ZA PLANIRANJE RAZVOJA GRADA BEOGRADA
ZA GENERALNI URBANISTIČKI PLAN BEOGRADA
»BEOGRAD 2000 GODINE«
ZAVOD ZA PLANIRANJE RAZVOJA GRADA BEOGRADA

DODELJUJE

SPOMEN PLAKETU

*Dr. Dimitriju Perišiću
kao članu tima -odgovornom za sintezu
u izradi GUP-a Beograda*

Beograd, 14. novembar 1975.

Zavod za planiranje razvoja
grada Beograda

Predsednik Saveta radne organizacije

Perić Hukora

СКУПШТИНА
СПОРТСКОГ ДРУШТВА „РАДНИЧКИ” БЕОГРАД

ПОВОДОМ ОБЕЛЕЖАВАЊА
60-ГОДИШЊИЦЕ ПОСТОЈАЊА И
35-ГОДИШЊИЦЕ ДЕЛОВАЊА У
СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ САМОУПРАВНОЈ
ЈУГОСЛАВИЈИ

ДОДЕЉУЈЕ

Перишић Звонимир

ПЛАКЕТУ

КАО ЗНАК ПРИЗНАЊА ЗА ИЗВАНРЕДАН
ДОПРИНОС РАЗВОЈУ И УСПЕСИМА
КОЛЕКТИВА УДРУЖЕНИХ КЛУБОВА
СПОРТСКОГ ДРУШТВА „РАДНИЧКИ” БЕОГРАД

У БЕОГРАДУ, 20. АПРИЛА 1980. ГОДИНЕ

ПРЕДСЕДНИК,
Касим Хусовић
КАСИМ ХУСОВИЋ

Асоцијација просторних планера Србије
Spatial Planners Association of Serbia

НАГРАДА ЗА ЖИВОТНО ДЕЛО

додељује се

Проф. др Ђулић-Парићу Перишићу

Београд
24.10.2002. год.

Председник АППС
Велимир Шећеров

**ЈАВНА ОБРАЋАЊА
И НОВИНСКИ ЧЛАНЦИ**

5.1

Саопштење приликом избора за председника Урбанистичког савеза Србије, 1970. године

Саопштење Димитрија Перишића које следи преузето је из његове књиге *O prostornom planiranju* (1985: 327-340) у издању Института за архитектуру и урбанизам Србије из Београда.

О СТАЊУ И ПЕРСПЕКТИВАМА

Саопштење је дато као основа за програм рада Урбанистичког савеза Србије приликом избора Димитрија Перишића за председника Савеза, Крагујевац, Годишња скупштина Урбанистичког савеза Србије, 1970.

УМЕСТО УВОДА

Доста времена узела би нам детаљнија анализа свих позитивних промена које су пратиле развој урбанистичке мисли и праксе у последње две деценије. Иако то није циљ овог подсетника, треба истаћи као најзначајније промене у схватањима појма и суштине просторног планирања и урбанизма. Ово схватање битно се изменило и код оних којима је просторно планирање и урбанизам професионална делатност, а исто тако је и у нашој заједници у целини, код грађана у њиховим представничким телима, асоцијацијама и сл. Од екстремних једнодисциплинираних схватања, која су доминирала још пре десетак година, данас смо у већини на позицијама о интегралном схватању просторног планирања и урбанизма. Не треба губити из вида да код нас, као уосталом и у свету, има још схватања о преминацији обликованог, техничког, естетског, а у новије време и социјалног елемента у просторном планирању и урбанизму. Таквих схватања биће и убудуће, али то не може битно утицати на прихватање просторног планирања и урбанизма, и као науке и као друштвене делатности, чија се интегралност и посебност метода огледају баш у томе што се развој у простору и организацији простора посматра са различитих становишта, од техничког и технолошког, до социолошког и обликованог. Суштина просторног планирања и урбанизма је уочавање битног и разрешавање супротног код ових (различитих) становишта, кад је реч о простору и његовим променама.

Развојна линија урбанистичке мисли и делатности имала је подударности са развојем заједнице, променама друштвених и економских односа, подударности са развојем друштвене базе у целини. Прихватање просторног планирања и урбанизма као делатности којом обезбеђујемо рационалност, човечност и организованост средине у којој живимо, нормално постаје све израженије уколико је друштвена заједница те средине економски развијенија и богатија.

Чињеница је да данас можемо бити задовољнији него икада раније односом који заједница има према овој делатности. Већа пажња која се у скупштинама општина и покрајинама посвећује овој проблематици, нарастала

урбанистички заводи и по броју и по свом саставу, пажња која се овој делатности посвећује у Републичкој скупштини, Социјалистичком савезу и посебно постојање и деловање Републичког секретаријата – последица су потреба које богатија и развијенија заједница има, а упоредо и промењених схватања.

Јубилеји су обично прилика када се са извесном сентименталношћу гледа на време иза нас, када сабирамо и оцењујемо, када у себи и код других тражимо подршку за оно што смо до сада урадили. Јубилеји су истовремено прилика, бар у овом нашем времену, без обзира колико је то понекад дисонантно у односу на њихову сентименталну страну, да се погледа унапред. Сумирајући и закључујући о ономе што је прошло и о томе докле се стигло, прилика је да се разговара о томе шта је још потребно урадити, односно докле се још није стигло, а где желимо и можемо стићи.

Овај подсетник нема никаквих претензија да се бави анатомијом стања једне делатности, нити пак да служи као основа за програм Урбанистичког савеза. Његова је једина намена, као што и наслов каже, да послужи као подсетник и регистар дела проблема о којима се на овом саветовању може дискутовати. Како би било најцелисходније решавати неке од проблема који се у подсетнику региструју може и треба да буде предмет посебних студија, предмет којим би се позабавиле стручне организације, екипе, органи и можда сви заједно. Отуда, појединац је у стању само да их назначи и то, разумљиво, субјективно ценећи њихову тежину и правац решавања.

ПРОБЛЕМИ И СЛАБОСТИ НАУЧНЕ БАЗЕ

Познато је да супротност и неравномерност развоја научне базе и праксе представљају опасност и за праксу и за науку. Чини се да просторно планирање и урбанизам код нас у овом моменту карактеришу све интензивнији развој практичне делатности и заостајање научне базе те делатности. Не постоји институција чији програм рада, методи и стил гарантују перманентност одржавања и развоја научне базе просторног планирања и урбанизма. Повремено бављење неким општим методолошким и проблемским темама у републичким и покрајинским институцијама не може заменити једну организовану и сталну научну базу, која би предмет свог рада налазила у проблемима које пракса истиче, односно у њиховом уопштавању, изучавању научних метода за њихово решавање и сл.

И она базна изучавања која се врше одвијају се разбијено, без довољне координације програма између институција које се овим баве, што је сасвим супротно чињеници: а) да наша заједница није још толико богата да би могла финансирати разједињене програме; и б) да немамо довољно научног кадра.

Битна последица оваквог стања базе је заостајање у примени нових метода рада у пракси, односно оперисање са таквим методама рада које су превазиђене. Морамо признати да наша пракса заостаје у примени егзактних метода којима се појаве и процеси у простору квантифицирају, тенденције и правци развоја за краће време (значи ефикасније) уочавају и недостају методе којима се у пракси егзактније и лакше долази до алтернативних решења, њихове компаративне анализе и коначно предлога које чинимо заједници о томе како треба развијати неко насеље, део насеља или подручје. Још се примењује дескрипција проблема, интуиција у њиховом решавању, тамо где би интуиција морала бити замењена новим начином рада.

Све је то последица недовољне научне развијености и система сталног школовања и усавршавања кадрова.

Институције које и имају извесних предиспозиција за бављење проблемима општије природе (републичке и покрајинске у првом реду) најчешће нису у стању, из материјалних разлога, своје програме рада усмерити у овом правцу у довољној мери, већ се и оне претежно оријентишу на практично решавање развоја појединих места или подручја, тј. израду урбанистичких планова.

Очито је да питање финансирања научних делатности представља кључни проблем. Питање можда има свој одговор и у томе да се финансира онолико колико заједница може или колико је у овом моменту уопште потребно. Са таквим одговором се не бисмо могли сложити. Треба се озбиљно позабавити постојећим механизмом финансирања научне базе у просторном планирању и урбанизму. Научни фондови, републички и савезни, до сада нису за ову област издвајали средства. Први резултати помоћи ових фондова тек се могу очекивати. У тој ситуацији финансирање се сводило искључиво на средства из републичког буџета, која су обезбеђивана преко надлежног секретаријата.

Не постоји довољно сарадње и посебно изостаје систем информисања о резултатима које постижу неке научне дисциплине за које смо заинтересовани. Због тога се дешава да у нашим урбанистичким и регионалним плановима неке проблеме (на пример: климе, геомеханике, саобраћаја и сл.) третирамо резултатима добијеним класичним и већ превазиђеним методама, да исказујемо из те проблематике оно што на урбанистички или просторни план нема много утицаја, неинформисани да се одређеним методама и комбинацијама података може доћи до веће и корисније апликације.

Можда ми нисмо толико развијени да бисмо се уопште могли рационално бавити проблемима којима иначе желимо да се бавимо, поготово у данашњем свету где није велики проблем сазнавати резултате тих истраживања до којих су дошле веће и богатије заједнице, које имају и више средстава за финансирање научне базе. Ако је тако, онда ипак не можемо без доброг система и центара информисања о томе шта раде други, па коначно и шта и како радимо у нашој републици, као и без научне базе која би могла критички и објективно трансформисати искуства других, прилагођавајући их нашој средини, условима и потребама.

Има неколико битних питања у вези са проблемом научне базе која траже решења.

Да ли се може усавршити и проширити механизам финансирања научних истраживања, тако да поред републичког и савезног фонда, евентуално посебних средстава из буџета, у овом механизму учествују и други фактори (на пример, сами урбанистички заводи, потом асоцијације појединих привредних и друштвених делатности за чији је даљи развој битно то како се и на којим основама планира и организује простор итд.)?

Којим се начином може координирати научни рад, у првом реду на републичком па и на савезном нивоу, у смислу превазилажења институционалне затворености, а са циљем рационалније употребе средстава и коришћења постојећих и нових кадрова?

Како је могуће успоставити ефикаснији систем информисања о томе шта се у другим републикама и земљама ради у овој области, којим методама, шта и како сами радимо и каква су достигнућа у наукама чије резултате користимо?

ПРОБЛЕМИ ШКОЛОВАЊА КАДРОВА

Често о кадровима говоримо не познајући довољно њихову бројност и структуру. Проблематика припремања кадрова представља тему за посебну студију, која би се заснивала на снимљеном постојећем стању кадрова, програму потреба које резултирају из данашње или претпоставки о будућим потребама и решењу како тај кадар припремати.

У целини не можемо бити задовољни стањем школовања кадрова. Ово је такође област која показује очито заостајање за потребама које пракса исказује и значењем које већ има и које ће у развијенијем друштву имати просторно планирање и урбанизам.

Може се изразити отворена забринутост за начин школовања кадрова на факултетима са којих долази већина стручњака који касније раде или у урбанистичким заводима или у одељењима одговарајућих служби скупштина општина. Ово је посебно важно ако се има у виду да се налазимо у периоду реформе високог школства.

На Архитектонском факултету у Београду, који даје и даваће највећи број стручњака за ову делатност, настава урбанизма и просторног планирања покушава се свести у оквире и садржаје мање адекватне од постојећих, што не само да није прогрес, већ представља корак уназад. У оквиру реформе наставе на овом факултету постоји могућност потпуног укидања Катедре за урбанизам као самосталне јединице која се стара о организацији и садржају наставе из урбанизма. Предмет Урбанистичко пројектовање стапа се, уз губитак дела постојећег фонда часова, у један нови предмет у саставу атељеа и катедри за пројектовање, а тиме настава из овог основног урбанистичког предмета губи свој планерски аспект, коме је до сада доста пажње посвећивано захваљујући и урбанистичким преокупацијама наставника са Катедре за урбанизам.

У тој ситуацији није сасвим извесна ни судбина неких других предмета за које смо заинтересовани, као што су *Увод у урбанизам* и изборни предмет *Урбанистички план и пејзажна архитектура*.

Савез и други фактори наше делатности не могу бити индиферентни према тенденцијама истискивања наставе урбанизма, односно могућностима да нови кадрови који буду долазили са овог факултета донесу схватање о урбанизму само као дисциплини обликовања великих архитектонских система.

Не можемо бити задовољни наставним програмима ни на неким другим факултетима са којих студенти по завршетку студија долазе у урбанистичке институције и службе. То се односи на економске факултете, Саобраћајни факултет у Београду, Географску групу Природно-математичког факултета, грађевинске факултете и сл. У већини случајева, у току редовних студија нема никаквог или је практично сасвим безначајно усмеравање, образовање или „информирање” студената за проблематику просторног планирања и урбанизма.

Било би сасвим једнострано узроке тражити само на факултетима и у субјектима формирања и извођења наставног програма. Треба признати да је у овом правцу изостала иницијатива и воља оних фактора који су могли утицати на позитивне промене. Није, на пример, познато да су Урбанистички савез, наш секретаријат, урбанистички заводи, појединачно или заједнички, имали утицај на наставне програме и планове.

Тешко је веровати да би ма ко имао нешто против таквог утицаја и мишљења, поготово данас, у општим настојањима јачања спреге између привредних и других организација за које се кадрови припремају и школа у којима се ти кадрови припремају. Како Савез, Секретаријат и заводи нису ни добијали наставне програме и планове о којима би давали мишљења, сами нису за њих показивали посебан интерес – сарадња и међусобни утицаји, који су иначе познати у неким другим делатностима, у нашој делатности су изостали.

Треба посебно изучити проблем школовања кадрова за спровођење и реализацију урбанистичких планова. До сада смо најчешће имали у виду школовање кадрова за стручни рад у урбанистичким заводима, односно за фазе израде планова, а мање за фазе њихове реализације и спровођења у живот. Велико је питање да ли данашњи профил стручњака који излазе са Архитектонског и неких других факултета и виших школа уопште одговара овом сасвим практичном делу урбанистичке делатности. Наиме, док код једних недостаје друштвено-правни аспект познавања проблематике редакције урбанистичких планова и пројеката, код других је недовољно познавање техничког аспекта. У тој ситуацији размишљања о решавању проблема иду у два правца: или у правцу формирања посебне више или високе школе која би школовала овакве кадрове, или пак у организованом и посебном усмеравању (можда дошколовању) за ову проблематику студената на Архитектонском, Грађевинском, Правном и неким другим факултетима и школама. Који је пут исправнији и у овом моменту прихватљивији може одговорити детаљнија и студиозна анализа.

Заслужује пажњу и питање метода рада које студенти уче и усвајају, па самим тим преносе и у праксу. Ако смо претходно констатовали да се у планирању простора још у великој мери служимо класичним, спороходним, недовољно егзактним и сувише дескриптивним методама – онда исходишта таквог рада треба тражити у школама које припремају кадрове. Уколико се наставни кадар који предаје предмете значајне за нашу делатност не придобије и не овлада савременим методама просторног планирања не треба очекивати такве методе у пракси.

Можемо сматрати великим успехом и одати пуно признање иницијаторима оснивања и рада трећег степена наставе из просторног планирања и урбанизма на Архитектонском факултету. Овај степен, бар за сада, врши функцију и замењује једну високу интегралну урбанистичку школу, каква ће се можда у перспективи појавити. Овај курс има услова да прерасте у сталну институцију међуфакултетског карактера.

Подухват раван организацији и одржавању овог курса, кроз који су до сада прошле три генерације дипл. архитеката, географа, економиста, геодетских и других инжењера, не може и даље егзистирати само на ентузијазму неколицине наставника. Треба истаћи да је у вези са овим курсом, као и уопште са школовањем кадрова, изостала материјална и морална подршка многих заинтересованих фактора (завода, Урбанистичког савеза), изузимајући донекле почетну материјалну помоћ Републичког секретаријата.

Материјална помоћ посебно је потребна слушаоцима овог курса, како би им се путем стипендирања или повременим ослобођења од редовних обавеза омогућило ефикасно ангажовање на студијама. Међутим, проблем је тешко решив, не због тога што у установама у којима слушаоци курса раде нема разумевања, већ баш због тога што су ти слушаоци најчешће носиоци рада у

својим установама, па би њихово повремено искључивање имало негативног одраза на реализацију рада установа. У тој ситуацији питање је да ли курс у целини није постављен сувише екстензивно. Да ли би се већи интензитет студија постигао са мањим бројем полазника, којима би онда било могуће обезбедити и повољније услове?

Да је неопходно усмерити цео курс на интензивније студирање указује и чињеница да је курс, иако постоји већ неколико година, завршио мали број полазника.

Материјални услови одређују и релативно низак ниво наставе на курсу. Мада се на овом курсу припремају стручњаци који ће, вероватно, активно радити и у 2000. години, не постоје услови да се они практично упознају са методама програмирања уз коришћење електронских рачунара, без чега већ данас скоро да нема просторног и урбанистичког планирања у неким технички развијеним земљама.

Битна питања у вези са школовањем кадрова, за чија решавања треба да се заузима наш савез и други актери у нашој делатности била би:

- Да се стручно и систематски изучи проблематика стања, потреба и профила кадрова у овој области, што треба да буде предмет посебне студије.
- Треба се ангажовати и пронаћи начин који би обезбедио утицај завода, Секретаријата и Савеза на садржаје наставних програма на оним факултетима на којима се школују кадрови за урбанизам. Тај утицај морао би изражавати савремено схватање о овој делатности потребе праксе, а по потреби и супротстављање оним схватањима која оценимо као превазиђена.
- Потребно је пронаћи форме пружања веће материјалне и моралне помоћи појединцима, групама и катедрама који показују иницијативу унапређења школовања кадрова за нашу делатност.
- У вези са многим проблемима око школовања кадрова до сада смо се налазили по страни, међутим како је у пуном јеку реформа наставе на високим и вишим школама, треба очигледно брзо реаговати.

ОДНОС СА ДРУГИМА

Може се претпоставити да већина нас има мање-више слична становишта о карактеру, значају и суштини просторног планирања и урбанизма. Питање је да ли смо довољно јединствени у мишљењу о томе какво место заузима ова делатност у систему делатности у овом моменту у нашој заједници, односно шта мислимо о томе какво место треба да заузима.

Размишљања о овом проблему воде нас у оцењивање тога да ли ми можда више него што је то основано, просторном планирању, урбанистичком планирању и пројектовању желимо дати исти карактер какав имају неке делатности општедруштвеног интереса (здравство, просвета, безбедност). Питање је колико наша делатност и да ли у свим својим фазама може и треба да има функције и статус какве имају ове делатности.

Очито је, на пример, да би требало више диференцирати врсте и фазе послова. Наручивање и израда планова и пројеката у нашем систему све мање могу бити законским мерама одређивани, а нормално је да су све више одређивани стварним потребама и аргументима који произилазе из самог развоја. Исто тако резултати и решења ових планова све мање могу

деловати својом правном снагом и логиком или чињеницом да иза њих стоје представничка и политичка тела, а све више логиком науке, аргумената и рационалности коју морају прихватити субјекти ових планова-пројеката.

Мислим да је квалитативно друга ситуација у фазама рада када се један већ усвојени и донети план реализује. Иако извесност реализације једног плана / пројекта зависи од вредности његових аргумената и решења, њихове подобности и еластичности, сигурно је да се од момента његовог усвајања и доношења, урбанистичка делатност и механизам кроз који реализација тече, могу сматрати пословима од општег интереса за заједницу, сличним делатностима којима заједница перманентно штити неке своје опште циљеве (здравство, безбедност и сл.).

То не значи вечито веровање у ваљаност већ донетог плана, јер је очито да су сталне допуне и промене неминовне, али начин на који се те промене и допуне врше мора бити сасвим утврђен, стручан и јаван. Све док промене планова и пројеката нису такве можемо их сматрати анонимним и не би смеле бити важеће за оне којима је посао њихова реализација.

Можда треба дискутовати о томе да ли је материјална и морална спрега завода и организација које се баве урбанизмом исувише јака са представничким телима, пре свега скупштинама општина, њиховим службама и коначно са буџетом као претежним извором финансирања стручног рада. Да ли можда кроз ту спрегу понекад непотребно и вештачки покушавамо одржати некакав „државни”, „управни” или сличан статус и установа и делатности?

Сарадња са скупштинама општина, републичким органима је неопходна, њу треба свакако развијати, али уз веће напоре да се у свим срединама јасно издиференцирају улоге, обавезе и права појединих актера и њихова одговорност. Другим речима, у том правцу потребно је наступати професионалније, ослобађајући се понекад још присутних комплекса о „државној” моћи урбанизма. Има примера општина у којима су ови односи прецизно и врло инструктивно решени. Насупрот томе, има примера да скупштина општине по захтеву једне велике и богате организације „изда налог” или „замоли” урбанистички завод да обради локацију и урбанистичке услове за објекат. Овај елаборат за који је сигурно утрошено време, одлази поменутој организацији без надокнаде. Завод који је радио тај елаборат покушава потом своје уложено време наплатити кроз неке сасвим друге послове – и ето извора неспоразума, несређеног стања и слично.

Још увек везани за време када се сигурно могло очекивати да ћемо у свему па и материјално бити подржавани углавном од органа скупштина, сада када та спрега постаје све слабија – нисмо се ни сами довољно организовали нити добили подршку, а још мање ухватали у механизам сарадње са различитим фондовима, пре свега комуналним, потом привредом, а посебно асоцијацијама појединих привредних делатности које имају интереса за то (туризам, саобраћај, асоцијације делатности других инфраструктура и посебно банке). Сваку нову форму и појаве сарадње и прожимања наше делатности са привредним и другим организацијама треба подржавати и тражити у томе инструкције и моделе за даљи рад.

И као Савез и као појединци професионалци имамо интереса да у одељењима или организацијама скупштина општина надлежним за проблеме изградње и уређења насеља и ширих подручја постоје уходане службе и такав кадар, и по броју и стручности, који ће моћи примити на себе онај део

изванредно важних послова, од којих зависи животворност свега онога што се у стручним институцијама ради. Мора се признати да је организација и састав кадра у оваквим службама препуштен систему од „случаја до случаја”, ако је то уопште систем. Можда се може одмах одговорити да је то искључиво ствар самих општина, односно потреба и могућности које су различите.

Такав одговор могао би се само делимично прихватити, јер има случајева где су потреба, па и могућности за организовањем, бројнијом и стручнијом службом знатно већи од стања те службе. Хтели то или не, морамо признати да на овом плану још изванредно делују субјективна мишљења и ставови појединаца или више појединаца чија су мишљења у општинама одлучујућа.

Интересантно је, а питање је како то треба изменити, да су и у оквиру деловања Савеза и Секретаријата мање више сарадња и рад оријентисани претежно на урбанистичке заводе. Иако је у више махова било говора о укључивању у Савез и његове акције појединаца и организација, било да су то одељења скупштина општина или организација комуналних фондова (комуналних завода) – и данас су и појединци и ове организације још по страни и од нашег савеза а и утицаја Секретаријата. Како је улога ових организација и служби за нашу делатност од виталног интереса, њихов је број све већи, а стручно и кадровски су све јаче, те је очигледно да се наш савез па и сви други актери морају окренути према овим организацијама. Данас се сарадња између ових организација и завода одржава само на нивоу општина, а могуће је и треба постићи извесну јединственост у деловању ка истим циљевима и на другим нивоима (регионалним, покрајинским, републичким). Правци нашег деловања морају бити усмерени, поред скупштина општина, знатно више на сарадњу са привредом и различитим асоцијацијама које делују у нашем систему, а где постоји логична основа и обострани интерес тих веза.

Треба се изборити за постојање јасних односа и принципа сарадње са скупштинама општина, који би обезбеђивали наше професионалне интересе, тамо где то већ није постигнуто.

О МЕХАНИЗМУ НАШЕГ УРБАНИСТИЧКОГ ПЛАНИРАЊА И ПОЈАВИ „УРБАНИСТИЧКОГ ДОГМАТИЗМА”

Сви су изгледи да се налазимо у периоду неке врсте бума, или као што је уобичајено рећи „конјунктуре” урбанистичке делатности. Већина стручних организација има довољно, а често и више посла него што су кадровске и друге могућности. Овај бум није случајан, вероватно неће никада ни престати, јер је са перспективом развоја људског друштва у изразитој вези функција друштва да планира, мења и уређује простор у коме се налази. Промене у људским односима, технологији, економској снази, свести и хтењима толико су интензивне да собом носе увек опасност заостајања, споре трансформације наслеђених механизма и схватања, а самим тим и губљења ритма у односу на укупност средине.

Питање је, које свакако тражи много више времена, простора и компетенције – да ли у нашој делатности не делују већ архаично неки наслеђени механизми урбанистичког планирања и реализације, неки појмови о садржајима и суштини?

Пођимо прво од некакве „наслеђене надлежности” на право и обавезу да просторни и урбанистички план ради ова или она организација. У томе

делује нека врста урбанистичког тржишта, али не онога које би се заснивало на томе шта организација која ће посао радити стварно нуди у погледу садржаја и метода којима ће посао бити обављен, односно резултата, већ претежно на припадности и „надлежности” организације у односу на политичко-друштвену заједницу, или пак, чега има исувише, личним везама и афинитетима. Делује већ помало архаично спремност наших организација да раде све, односно одсутност поделе рада и специјализације.

Како, најчешће, ниједна друштвена заједница не може у данашњим условима обезбедити довољна средства за рад на урбанистичком планирању и пројектовању, то се посредно у ово укључује архитектонско пројектовање и извођење, што би иначе било сасвим исправно и повољно, када у многим случајевима ово задње не би било једини циљ, а прво само споредна врата из којих се улази у главну салу. Правилан механизам подразумевао би равноправно постављена и једна и друга врата и њихову међусобну функционалну усклађеност, јер су коначни циљеви ипак исти. Супротан екстрем је појава „урбанистичког догматизма”, или веровања у надвредност и свемоћ урбанистичких планова и пројеката. Понекад смо склони да верујемо, кад смо урадили план за неко насеље, да смо све у вези са развојем тог насеља или дела решили, заборављајући да нас интензивне промене могу демантовати још у фази „док су нам цртежи и идеје у оловци”. Заборављамо на могуће врло широке спектре различитих околности према којима морамо подешавати и решења и реализације и у фази када се план ради као и након његовог доношења.

Најмање можемо ми бити присталице мењања планова и пројеката по систему „како ко хоће и како се стигне”. Претерана тврдокорност и убеђеност у исправност онога што смо једном већ планирали може бити за нашу делатност исто толико опасна. То нас понекад може дистанцирати од суштинских токова и праваца развоја, односно одвајати од стварности.

Посебно се могу сматрати неповољним покушаји кочења и извесног спутавања изградње под изговором „планови још нису готови”, осим у изузетним приликама необично значајних зона, или када је извесно да се налазимо пред непосредним завршавањем плана.

У практичној ситуацији, честим притисцима оних који имају веће (економске или друштвене) ауторитете од нас за измену планова или неку врсту издаје урбанистичких принципа, што у данашњем механизму није редак случај, јасно је да се не можемо супротставити својим ауторитетом, али морамо се супротставити научним и стручним аргументима, захтевом рационалности или хуманости. Ако и то није довољно онда се свакако треба храбро дистанцирати од таквих измена и покушаја, не примајући непотребно на себе критику и садашњих и будућих генерација. У том механизму увек је најбоље и најчистије кад се јавно зна ко и за шта сноси одговорност или пак славу. Да бисмо се супротстављали стручним и научним аргументима, једноставна је истина да их морамо имати заступљене у довољној мери у нашим плановима и пројектима и да их морамо сазнавати и употребљавати у свакодневной пракси.

Како данас радимо већину планова – пројеката, велико је питање да ли ћемо моћи дуго држати корак са захтевима и променама које се дешавају. Они често формално испуњавају или законске прописе или неке методолошке захтеве. Почињу се толико унифицирати да постаје проблем разазнати шта је ипак главни или витални проблем развоја простора за који је план урађен. То је појава извесне склоности за задовољавањем формалне стране комплексности

и свеобухватности урбанистичких планова, која може имати за последицу губљење и нерешавање оних неколико генерално важних проблема или упоришних тачака. Познато је да свако насеље или подручје има таквих виталних проблема развоја (код неких је то однос према водама, код већине саобраћај, проблем центра и његове реконструкције, туризма или слично томе).

Највише осећамо недостатак егзактности у изучавању и планирању процеса, појава и садржаја у насељу или ширим подручјима. Разумљиво да већи степен егзактности захтева и овлађивање методама којима се она постиже, а све је то заједно скопчано, на крају или почетку, и са средствима која се дају за израду планова и пројеката. Уколико та средства нису довољна, односно не обезбедимо реалне и потребне износе за овакав рад, онда сигурно таквог рада не може ни бити. Изгледа да се ту круг затвара. Не би било искрено, а можда би било исувише самозадовољно, ако не бисмо признали и да у постојећим условима и висини средстава не можемо постићи већи квалитет нашег рада.

У нашим плановима и студијама могли бисмо и у овим условима, на рачун извесне преопширности и екстензивности, знатно више неговати методе оптимизације. Данас сасвим мало, или скоро никако, не нудимо више решења, више варијанти и самим тим више цена које заједница мора да плати да би реализовала једну или другу варијанту решења или правца развоја.

Питање је колико се дуго још могу одржати схватања која данас имамо о томе шта је урбанистички план, какав је његов садржај, који су му видови и делови и да ли је увек неопходан и исправан, редослед фаза његове израде и доношења, или у свему томе, од случаја до случаја, могу постојати и извесне специфичности.

Очито је да ми још нисмо ни довољно зрела нити довољно развијена средина у којој би се овог момента могло потпуно одустати од прописивања (боље рећи заједничког регулисања) неког неопходног минимума о томе шта план садржи и шта он мора да буде. Таква ће нам конвенција недостајати можда још много година. То, међутим, не значи да се тај неопходни минимум не може испуњавати различито: са више или мање садржајности, аргументовано или мање аргументовано, засновано на неким научним (објективним) доказима или интуитивно, са више или мање варијантности итд.

Неке закономерности развоја и принципа не могу се сазнавати радом на конкретном урбанистичком или просторном плану. У том раду оне се примењују. Примењујемо их и у неким нашим свакодневним решавањима проблема, онда када се не можемо ослонити на план – примењујемо их, више или мање, у зависности од тога колико их знамо. Верујем да никада неће доћи време када ће нам план све рећи, односно време када ћемо бити потпуно ослобођени перманентног решавања свакодневних проблема у урбанистичкој пракси. Зато, уколико се више зна општих законитости и принципа, односно уколико смо у току са њима, веће су способности за овакав рад.

Сазнавање тих општих услова развоја, законитости и принципа обезбеђује се не радом на конкретним урбанистичким плановима, већ изучавањем у извесном смислу проблемских тема, опитним и сличним радњама. У том смислу, треба подржавати, укључивати се и упознавати решења до којих се долази у оваквим студијама које се раде у нашој републици, Југославији и у свету. У такве проблемске студије спада и концепција просторног развоја СР Србије, изучавање проблематике развоја села, а вероватно ће временом доћи на ред и изучавање других проблема.

О СТАТУСУ УРБАНИСТИЧКИХ ЗАВОДА И УРБАНИСТА И НАШЕМ САВЕЗУ

Чињеница је да се број урбанистичких завода повећава из године у годину, све је већи број организација и служби у чијим је надлежностима изградња и уређење насеља.

У таквој ситуацији питање је да ли Урбанистички савез, Секретаријат, или ма која друга институција у нашој шеми, могу уопште представљати асоцијацију која би могла координирати рад ових институција и пре свега решавати оне проблеме који су директно везани за статус урбанистичких кућа и њихове професионалне интересе.

Може се констатовати да данас рад установа није довољно обједињен и међусобно координиран, иако су познати напори неке врсте обједињавања и координације на регионалном нивоу (североисточна Србија – Бор, југоисточна – Ниш). Већина урбанистичких кућа има одређених проблема свог деловања и рада који су заједнички, као што су, на пример: систем и висина надокнаде за послове које обављају, однос према скупштинама општина, инвеститорима уопште, координација у програмима рада, међусобна помоћ у ангажовању оних профила стручњака које једна институција има у свом саставу, а могуће је да се повремено укључују у рад у оним установама које немају стручњака те врсте итд.

Заједничко је питање регулисања неопходних услова и минимума кадрова или профила кућа које уопште могу радити просторне и урбанистичке планове. Такође се заједнички и организовано могу вршити понуде за послове, односно обезбедити то да могући инвеститори не користе међусобне неспоразуме за скидање вредности појединих послова. У заједнички договор спада и договор око специјализације и усмеравања појединих кућа. Питање је, на пример, да ли се можемо сложити са чињеницом да урбанистичке планове може да ради свака организација која то у неким својим актима означи као једну од врста делатности. Питање је да ли ће то икада уопште моћи да се регулише само законским прописима и да ли јаче од закона може деловати нека наша иницијатива да сами успоставимо и учврстимо неке врсте стручних и професионалних кодекса и правила. При свему томе, могуће је, поред завода за урбанизам за заједничко решавање ових проблема придобити и друге врсте институција које се баве просторним и урбанистичким планирањем, као што су неке инжењерске организације, бирои за урбанизам и архитектуру итд.

Недељиви су професионални и егзистенцијални проблеми урбанистичких завода и других установа у овој делатности од професионалних проблема појединаца који у тим установама раде. Сигурно је да има доста недореченог у томе шта је то уопште урбаниста и ко се урбанизмом може професионално бавити. Да ли ће се моћи још дуго толерисати данашња ситуација у којој звање и стручни статус људи који раде у овој области зависе скоро искључиво од интерних прописа самих радних организација, односно од тога где се ко налази или ће се наћи?

Можда је у нашем систему то једини могући начин. Међутим, има примера у неким другим делатностима да се проблеми звања стручњака регулишу на ширем нивоу радне организације (здравство, просвета, итд.). Очигледно је такође да најмање изгледа има и да би било неисправно проблеме ове врсте решавати само законским прописима.

Није непозната пракса у неким земљама да се овакви и слични проблеми, који се ипак највише тичу одређеног цеха или професије, решавају најчешће на иницијативу и у формама организације унија или кооперација тих цехова или професија. У таквим унијама доносе се кодекси и води битка о томе ко какав посао може радити, шта је и како се морају поштовати правила професионалне игре и односа.

Ако бисмо сумирали многе од проблема који се односе на рад, статус, координацију у раду урбанистичких завода и других кућа које делују у овој делатности – лако је уочити да се извориште многих неспоразума и нерашчишћених схватања налази у неком сталном очекивању да се та питања реше законски или „системски” – тако да та решења буду подједнака за све, све доведу на стартну линију. При томе има недовољно иницијативе да се заједнички иступа у односу на оне органе или организације заједница чији ставови у нашем систему и односу према нама битно одређују и наш професионални рад.

Овим долазимо до кључног питања: имамо ли данас организациону форму која би омогућавала наше заузимање да заједнички и организованије решавамо оне проблеме који су типично професионални и тичу се статуса, рада, координације рада установа и интереса појединаца који раде у овој делатности?

Доста је раширено убеђење, о чему свакако треба још разговарати, да такве форме нема. Урбанистички савез свакако није таква организација, и то из више разлога. Он је од првог дана тако организован, а такав му је садржај – програм и форме активности, да делује као друштвена организација. Замишљен је и до сада негован доста широк фронт његовог интереса и активности, од пропаганде и развоја урбанистичке мисли, до окупљања свих пријатеља урбанизма, укључујући ту само као један део и оне који у урбанизму професионално раде. Његова специфичност, па и оно што је увек позитивно цењено кад је било речи о упоређивању овог савеза са неким другим организацијама, јесте баш то што није окупљао ни индивидуално ни колективно чланство на бази некаквог цеховног (уско професионалног) интереса, већ на бази општих циљева и идеја о развоју једне делатности, укључујући и оне који у тој делатности делују не професионалном већ друштвеном припадношћу.

Не треба говорити о томе какву је улогу Савез одиграо на том плану и шта се све можда још могло урадити, али је очигледно да он ни по концепту, ни по својој организованости и материјалној снази не може преузети улогу уније или корпорације која би била у стању да решава и бори се за решавање професионалних проблема о којима је у овом подсетнику било речи.

Још мање је могуће очекивати да иницијативу решавања тих проблема или улогу уније професионалних организација могу преузети покрајински и републички органи, или секција при Сталној конференцији градова.

Из свега се намеће закључак о коме се може свакако дискутовати са различитих становишта, да смо све ближе времену да из Савеза, у његовом оквиру, ван њега али у сарадњи са њим, треба да произађе нека врста нове асоцијације. Таква асоцијација, чији би иницијатори могли бити они који стварно осећају потребу њеног деловања у смислу решавања проблема о којима је било речи, морала би имати искључиво професионални карактер. Своје постојање могла би оправдати уколико постигне или обезбеди решавање оних проблема који су заједнички за њене осниваче или је у стању да рационализира и олакша рад оснивача.

Познато је да су се и у Међународној федерацији за урбанизам и становање, као и у неким националним унијама које су сличне нашем савезу, издвојиле организације професионалних планера, у одређеном моменту, када је постало очито да те уније својим врло широким и пре свега општим програмима и циљевима не могу решавати све компликованије и бројније проблеме оних који се професионално баве урбанизмом.

Свакако да би се врло пажљиво морао поставити програм и организациона шема такве уније, јер су чести случајеви да је у оваквом удруживању порекло многих слабости из ових првих корака настајања.

У овом случају може постојати нормална бојазан, као што се често дешава, да нови плод поједе или уништи матицу. О томе такође треба дискутовати. Ако би се, међутим, постигли договори о карактеру и програмској оријентацији такве заједнице и усагласили са програмом нашег Савеза, у шта иначе треба веровати, онда нема места претходно поменутој бојазни. У програму Савеза и даље би остали циљеви окупљања чланства из ширих и различитих средина којима је заједнички циљ унапређење урбанистичке делатности, урбанистичке културе уопште и иступања пред органе и организације у заједници онда кад је ова делатност у питању. Савез може и треба да задржи карактер јавне трибине када се расправља о општим стручним и другим темама за које је шира заједница и ван нашег Савеза заинтересована, а које су по свом карактеру или из проблематике планирања и изградње простора или у непосредној вези с тим. Савез ће вероватно задржати своју улогу, а чини се да ту неће никада моћи да се створи адекватна замена, да он својим скуповима окупља, приближава, међусобно упознаје и обнавља стара познанства својих чланова, да истиче оне који за истицања имају заслуга и сл. То је она људска страна активности, коју понекад недовољно негујемо. Све у свему, Савез би и надаље задржао карактер друштвено-стручне организације. Оне уже професионалне и пословне проблеме решавала би посебна заједница, а постојала би нормална координација између ње и Савеза.

Савез и надаље треба да остане друштвено-стручна организација са циљем унапређења урбанистичке делатности, неговања и развијања урбанистичке културе, окупљања чланова при разматрању општих стручних и других тема, организовања друштвеног живота чланства и иступања у име чланства. Уже професионалном проблематиком егзистенције и рада урбанистичких завода и оних чланова Савеза који се професионално баве овом делатношћу, а са циљем обезбеђивања заједничког поступања у професионалном раду координације и заузимања за решавање оних проблема који су пословног интереса, треба да се бави одговарајућа професионална заједница. Њен програм, као и програм свих других актера морали би бити међусобно усаглашени.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

У време када обележавамо 15 година Савеза и када можемо констатовати повећан интерес и напредак делатности просторног планирања и урбанизма, има доста основа, не само да размишљамо о томе какви су нам садржаји и методи рада, како смо уопште организовани, већ и да почињемо храбрије мењати нека наслеђена схватања, структуре и механизам организованости.

Баш из професионалних разлога, јер је поглед унапред основа нашег свакодневног рада, морали бисмо се више и брже прилагођавати од других оним захтевима промена које долазе. Нормално је да у својој делатности покажемо динамику и схватање новог, ако желимо да други такву динамику и ново схвате кад им то предлажемо у нашим стручним радовима. Наш Савез је на својим стручним саветовањима постављао увек широку лепезу питања која на различите начине утичу на укупност стања и развоја просторног планирања и урбанизма. Као стручна и друштвена организација ми смо увек задржавали право да се залажемо за њихова решавања, па ако треба и супротстављамо органима и организацијама чија наступања и деловање осетимо као супротстављање нашем програму.

Ипак, треба имати у виду да Савез, без професионалне апаратуре, материјалних средстава, а понекад и довољног ауторитета, не може бити организација која ће проблеме о којима је било речи у овом подсетнику решити.

Савез испуњава своју улогу друштва и стручне организације тиме што многа питања поставља на дневни ред и тиме што ће се преко својих органа и чланства залагати за њихово решавање. Коначно решавање многих проблема зависи у већој мери од других актера, у првом реду радних организација, тј. урбанистичких завода, од органа у покрајинама и републици и, што је посебно важно, од нашег деловања и активности у општинама. Један од циљева првог реда треба да буде већа организованост и усаглашеност у деловању и активностима свих актера, а та усаглашеност увек се лакше постиже уколико свако кроз свој програм, своју функцију, без непотребног преплитања са другим, испуњава свој део јединственог задатка.

5.2

Јавно обраћање поводом прославе 25 година Катедре за просторно планирање, 2002. године

Транскрипт јавног обраћања Димитрија Перишића поводом прославе 25 година Катедре за просторно планирање 2002. године преузет је из часописа *Архитектура и урбанизам* у издању Института за архитектуру и урбанизам Србије из Београда (др Димитрије – Мита Перишић, IN MEMORIAM, *Архитектура и урбанизам*, бр. 18/19, 2006, стр. 169-170).

- И данас ми није јасно шта је то просторно планирање.
- Мислим да је 1957. година била врло значајна.
Тада је одржано саветовање у Аранђеловцу. Почивши Никола Добровић је, том приликом, исказао мисао да не можемо планирати градове без околине. Кореференти су му били Ф. Гашпаревић и С. Жуљић, географ из Загреба.
И данас, с одговорношћу, тврдим да просторно планирање није научна дисциплина, али се заснива на многим другим научним дисциплинама из домена физике простора, социјалног и антропогеног живота и техника.
- Просторно планирање је млада дисциплина у Европи, а још млађа у Југославији. Просторно планирање настало је позајмицом предмета и метода из урбанизма, економије и географије.
- Биће да су, по образовању, најближи синтези били географи.
Вероватно су се створили услови да се на Географском факултету отвори смер за Просторно планирање. Пре тога, неколико географа су се истакли као просторни планери.
- Смер је настао добром вољом неколицине људи.
На Географском факултету било је доста присталица оснивања овог смера, међу којима треба поменути: В. Ђурића, М. Радовановића и С. Николића.
Треба признати да на Архитектонском и Економском факултету није било подршке за оснивање смера, јер се сматрало да будући студенти овог смера могу одузети послове дипломираним студентима та два факултета.
- Првих пет година на смеру је био само један стално запослен професор.
Оснивање смера и одржавање наставе и вежбања том једином запосленим професору помагали су тзв. „трећинаши”: П. Ђорђевић, Бабовић и Д. Радмановић (на жалост, сви почивши), као и С. Вујовић, Д. Тошковић, Б. Бојовић, М. Јанић, К. Андрејевић и гђа М. Богдановић.
Без тих људи, моје иницијативе и идеје о смеру просторног планирања не би могле да се реализују.
Овом приликом, и почившим и живим дубоко захваљујем.

- На моју срећу, просторно планирање је постало призната дисциплина у Србији и има вас, мојих бивших студената, у државној управи, предузећима и политичким партијама.
- Ово је прилика да захвалим институтима и заводима за урбанизам, који су прихватили и запослили моје студенте.
Професионализам и писменост стичу се годинама и верујем да ће моји бивши студенти успешно да се баве синтезом друштва и природе.
- Изнад свега вас молим да будете професионалци, са високим нивоом савести и морала и да не улазите у дневне политичке игре.
Само они који држе до своје личности и интегритета изнад свега стављају професију, а они који то немају, баве се дневним политичким интригама.
- Поздрављам вас, са жељом за добар породични живот, са жељом да очувате ваше личности и да промените Србију у земљу добробити.

ваш професор
Димитрије Мита (Марков) Перишић

5.3

Новински чланци из дневних листова *Борба* и *Политика* у вези са доношењем првог Просторног плана Републике Србије (период: 1994–1996. година)

Stop za najveće srpsko selo

Snežana
Pokrajac-Stamatović

H oće li posle gotovo tri decenije po-
rođajnih muka prvi Prostorni plan
Republike Srbije uskoro ugledati
svetlost dana? Iako se, s pravom tvrdi,
da je posle Ustava prostorni plan po svojoj
važnosti drugi dokument jedne države
(svojevremeno su u svetu državnici „pa-
dali“ na pitanju takvih dokumenata) još
će, po svemu sudeći, proći vremena dok
ovaj strateški razvojni dokument Srbije
koji reguliše „ravnomernan razvoj zemlje
i racionalno korišćenje prostora i prirodnih
resursa“ – bude definitivno završen i
usvojen. Za sada je pripremljena radna
verzija Nacrta plana urađena po odluci
Skupštine Srbije iz 1989. godine a na
osnovu prostornih planova za Kosovo i
Vojvodinu i nacrtu za središnji deo Srbije
rađenih sedamdesetih i početkom osam-
desetih godina.

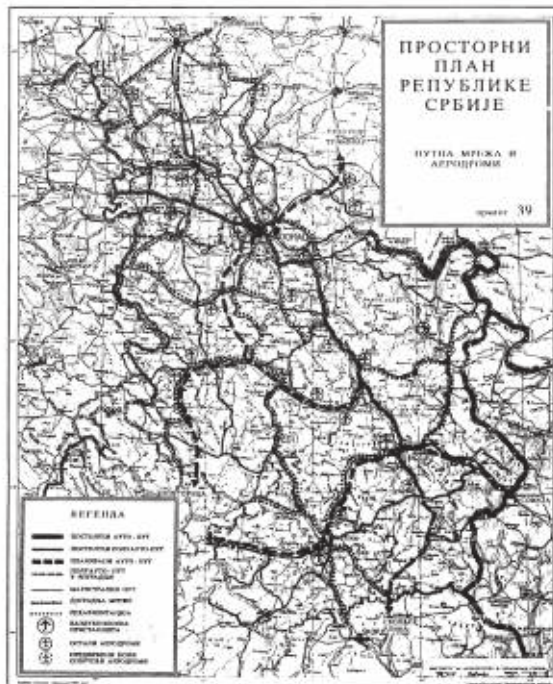
Sudeći prema prošionedeljnoj najavi
jednog od potpredsednika republičke
Vlade, već sledeće nedelje Vlada bi tre-
bala da razmatra Nacrt PPRS i potom će
ga poslati na javnu raspravu. Rasprava
je, međutim, nezvanično već krenula.
Tako je Savet Nove demokratije javno
raspravio (prošle nedelje u Kragujevcu)
o prostornom planu razvoja Srbije
ukazujući na njegove nedostatke: ne
sadrži konačno rešenje za sve srpske
zemlje, pitanje regionalizacije nije dobro
rešeno... a iz valjevskog okruga stigle su
primedbe na predviđenu lokaciju gaso-
voda i pitanja valjevske zaobilaznice.

Ilegalne rasprave

Rukovodilac naučne ekipe za izradu
projekta Prostornog plana Srbije formirane
pri Republičkom Institutu za arhitekturu
i urbanizam prof. dr. Dimitrije Perišić ističe
da je u izradi Nacrta prostornog plana
Republike učestvovalo 16 fakulteta i insti-
tuta i 186 naučnih radnika a plan je za-
snovan na 35 studija. Iako je po mišljenju
prof. Perišića Prostorni plan pored stru-
čnog i politički dokument on ne bi „trebao
da zavisi od promena ministara i Vlade i
političkih odnosa“. Nazivajući dosadašnje
rasprave o Nacrtu plana „kao se može
o nečemu raspravljati što još nije izašlo u
javnost“ „ilegalnim“ prof. Perišić kaže:
„Mi smo predložili jedan koncept čiji je
osnovni cilj integracija Srbije odnosno in-
tegralni pogled na razvoj Srbije, i mislim
da smo u tome uspeali, a burne regional-

Čekaјуći prvi Prostorni plan Srbije

Planeri žele da zaustave rast Beograda, što se ne
može bez decentralizacije. Nema rezervnih
varijanti za eventualno pripajanje RS i RSK Srbiji.
Planom se može eliminisati separatizam Kosova
i Sandžaka, a sve pod uslovom da konačno
dospe do poslanika

U izradi Prostornog plana pošlo se od
toga da centralizacija u Srbiji koja je bila
nužna jednog momenta iz političkih i
državnih razloga ne može dugo trajati
„na dobrobit naroda“ pa se zato u Planu
favorizuju rešenja koja se odnose na su-
bregionalna područja i lokalnu samoupr-
avu. Iz tih razloga sve primedbe o centrali-
stičkoj koncepciji plana, posebno one ko-
je je iznela Nova demokratija nisu osno-
vane. Plasmio se da članovi Saveta ND
nisu ni pročitali plan – kaže prof. Perišić.

Dunav srpsko more

Koncept Nacrta prostornog plana
Srbije koji smo uradili zasnovan je na
Dunavsko-savskoj zoni kao zoni preko
koje se ulazi u Evropu. Dunav je srpsko
more. To ni malo nije novi koncept. U
savremenom smislu polazimo od ideja
Mihaila Obrenovića i Garašanina. Ne
potcenjujemo, naprotiv, značaj Balkan-
ske veze i veze sa susednim balkanskim
državama, ali „evropeizacija“ Srbije u du-
goročnom smislu je osnovna strategija.
Takođe, planom je rešena demetropoli-
zacija Srbije, da bi se smanjio uticaj Be-
ograda na Srbiju i nenormalan rast Beo-
grada u odnosu na druge centre – po-
sebno ističe prof. Perišić. Uz naglasak
na činjenici da su mnoga rešenja u Nacrtu
PPRS još za naučnu diskusiju, glavni
obrađivač ovog dokumenta kaže da je
plan potpuno otvoren za diskusiju, ali sa
argumentima i bez lokal-patriotskih ili
patrijskih primedbi.

Rezervacija prostora

Ministar za urbanizam i stambeno-kom-
unalne poslove u Vladi Srbije Branislav
Mirović, nezadovoljan što se već previse

javno istupa jer „ne treba govoriti o knjizi
koja još nije pročitana“, nije nam želeo
da kaže ništa konkretnije o rešenjima u
samom Planu, da to ne bi stvorilo nepo-
trebne reakcije pre same rasprave.

Uz napomenu da Srbija već 26 godi-
na čeka na donošenje ovog važnog do-
kumenta (1968. godine doneta odluka da
se radi), liković ističe: „Osnovna namena
plana je strateška rezervacija prostora za
određene namene. Primedbe koje se tiču
makroregionalizacije su manje bitne jer je
to manji deo Prostornog plana i ima
mnogo važnijih stvari. Pre svega se ide
na to da se društvena nadgradnja bolje
organizuje. Moramo pametno rezervisati
prostor, a ne da gradimo brane između
jući sela“, kaže liković.

Razgovarajući sa naučnim radnicima
koji su Prostorni plan RS pročitali, bele-
žimo i mišljenje prof. dr. Aleksandra
Veljkovića iz Geografskog instituta Srp-
ske akademije nauka, koji kaže: „Treba
podržati akciju da se PPS donese što je
mooguće brže.“

Mora se sročiti dosadašnja ne tako
retka praksa i odnos prema prostoru, po-
sebno jednostranost, subjektivizam i pri-
kladan stepen improvizacije u postupku
donošenja odluka o lociranju i stvaranju
privrednih zona, neracionalno korišćenje
i raubovanje geopotentijala, stihijno za-
hvatanje plodnih terena za stambenu iz-
gradnju itd“. Uz odavanje punog pri-
znanja obrađivačima za obavljenu rad,
prof. Veljković smatra da je najobimniji
projeat u Nacrtu PPRS u tome što nisu
razmatrani problem stvaranja sistema
velikih privrednih zona na Dunavu, sa
slobodnim carinskim zonama (Beograd –
Pančevo – Smederevo – Kovin – Kosta-
lac), očekivani efekti u prostornoj struk-
turi Srbije i njihova saglasnost sa ned-

Bioloska distanca planera i korisnika:
Prof. dr. Dimitrije Perišić

loženim ključnim ciljevima i planskim po-
stavkama i što nisu razmatrani pristup i
rešenja nedavno usvojenog dokumenta
o politici regionalnog razvoja Srbije, niti
se vidi kakav je odnos ovog plana prema
tom dokumentu. I prof. Veljković smatra
da PPRS treba rešiti nekontrolisani rast
Beograda.

Beogradizacija Srbije

Ukazujući na pogubnu koncentraciju
stanovništva, kapitala, kadrova i institu-
cija u Beogradu što dovodi do „polariza-
cije između Beograda i ostatka Republi-
ke“, prof. dr. Miroslav Janić sa Odselka za
prostorno planiranje Prirodno-matemati-
čkog fakulteta kaže da hitno treba pre-
seći sve što je dovelo do pomeranja u
razvoju, da PPRS treba da demetropoli-
zuje Beograd. „Prostorni plan treba da
ima regulacionu funkciju, odnosno plan-
sku regulativu, ali je njegova prevashod-
na uloga razvojna, pa tek onda dolazi re-
gulatorna komponenta“, kaže Janić. Po
njegovom mišljenju treba hitno uraditi
društvene račune na nivou okruga i tako
onemogućiti prelivanje dohotka, a pre
definitivnog usvajanja PPRS trebalo bi
otformirati međuresorsko telo pri Vladi Sri-
be za prostorni razvoj Republike. Planom
bi se, po mišljenju prof. Janića, trebalo
da izvrše ozbiljna emancipacija nerazvi-
jenih i dekoncentracija funkcija na gra-
dove drugog i trećeg reda. „Moramo for-
mirati jake banke. Pored Novosadske,
Vojvodanske, zašto nema Šumadijske,
Kragujevačke, itd?“

Moramo stvoriti uslove da mnogi gra-
dovi u Srbiji postanu atraktivni za kadro-
ve različitih profila, i dok su stručni i na-
učni radnici, poslovni ljudi i planeri u Ho-
landiji, Belgiji, Francuskoj, Španiji, Italiji
itd, polurelati, i to sa uspehom, probleme
regionalnog, urbanog, ekološkog, a pre
svaga neravnomernog razvoja svojih ze-
malja, dotle, u Srbiji, sem nekih izuzetaka
i povremenih i krajnje stidljivih upozor-
enja na opasnost od „beogradizacije“
Srbije, najveći deo stručne, naučne i po-
litičke javnosti mirno je posmatrao odvi-
janje haosa u prostoru Srbije, naglašava
Janić. Dodaje, takođe da je nužno da
sve važne institucije, kao i fondovi za ra-
zvoj, moraju biti tamo gde je središte ra-
zvivljenja.

Plan za razbijanje secesionizma

Potpredsednik Skupštine Srbije Voji-
slav Andrić smatra da je Prostorni plan
Republike Srbije mogućnost da se neke
secesionističke i separatne ambicije raz-
bijaju. „Treba da se ujednačanim regi-
onalnim razvojem Kosova i Sandžaka do-
vedu u položaj ekspanzije pravaog razvo-
ja koji će ukloniti sve eventualne razloge
za separatizam“. Prostorni plan Republi-
ke mora, po njemu, rešiti pitanje slobod-
nih carinskih zona, kao i pitanje Beog-
rada kojeg ogroman prikrat stanovništva
čini najvećim srpskim selom. „Ravno-
mernog regionalnog razvoja nema kada
je sve centralizovano i bez decentraliza-
cije se to ne može rešiti“, smatra Andrić.
Posebno ističe da PPRS mora podrazu-
mevati i rešenja ukoliko dođe do zaku-
ženja teritorije Srbije sa Republikom
Srpskom i Republikom Srpskom Kraji-
nom. Na ovo ukazuje i predsednik ND
Dušan Mihajlović, koji Planu zamera ne-
postojanje konačnog rešenja za sve srp-
ske zemlje.

Bez sumnje je da će predstojeća jav-
na rasprava o Nacrtu Prostornog plana
Srbije otvoriti brojna stručna, naučna i,
naravno, politička pitanja, pogotovo al-
t eventualno u ovoj godini PPRS stignu i
do poslanika republičkog parlamenta.

Akcentat na razvoju malih gradova

Nacrt Prostornog plana Srbije zaga-
vava znatnu racionalizaciju korišćenja
prostora, što u većini slučajeva znači
da će se građevni gradili na prostoru na
kojima su danas, a ne širenjem na
druge, nove prostore. Predviđeno je
apsolutno iskoriscavanje ogromnih re-
zervi u industrijskim zonama (Beo-
grad, Valjevo, Niš) jer se tu radi o
hišadama hektara zemljišta. Kao pro-
tiviteža Beogradu insistira se na ra-
zvoju Niša i Novog Sada, a veliki je
akcentat dat na razvoj malih gradova
jer bi taj razvoj bio jeftiniji (Arandelo-
vac, Knjaževac i drugi) – rekao je u
razgovoru za „Borbu“ prof. dr. Dimitrije
Perišić.

Industrijske zone biće vezane,
prema Nacrtu PPRS za Savu i Dunav
i centre na njima, a data je i precizna
klasifikacija potencijalnih turističkih
područja (Prokletije, Slanu planina,
Sara).

ne i lokal-patriotske reakcije imaju dva
izvorišta: regionalni partikularizam pri
čemu svaki centar u Srbiji smatra da je
izlud drugog centra a postoji, međutim, i
primitivna profesionalna surevnost, na-
ročito kod onih koji su pozvani da rade
na Planu a nisu se uključili a sada vide
koliko je interesovanje javnosti za taj do-
kument. Postoji i problem biološke di-
stancije u odnosu na one koji prave plan i
odlučuju o njemu i onih koji treba da žpe
u rešenjima tog plana. To je pitanje uop-
šte svakog odlučivanja.

Извор: Борба, 8. октобар 1994. године, стр. VIII

ВИЗИЈА СРБИЈЕ ДО 2010. ГОДИНЕ

На цени мањи градови

Да би се спречила „београдизација“ Србије, предвиђено је јачање регионалних центара, мањих градова, заосталих брдско-планинских и приграничних подручја уз размештај привреде која ће омогућити равномернији развој

Милици Тороп

Унутрашња интеграција (а у већини случајева и са суседима), интензивнија употреба резерви у већ постојећим индустријским зонама, претезио у динамичко-савременом и моралско-заједничком појасу и попречним осовинама, уравниотеженији развој јачањем регионалних центара и мањих градова као противтежа преобликовању Београда, оживљавање села и еманципација заосталих брдско-планинских и пограничних подручја, стварање за живот припадника урбаних и тржишних центара — само су неке од поставки Нацрта првог Просторног плана Србије до 2010.

Овај обиман документ (саставио је тим од 178 научних и стручних радника и велики број сарадника у оквиру осам факултета и института, а почива на 35 студија и планова Војводине и Косова. Ових дана крећу је из премијеровог кабинета на „Јавну расправу“, како би, према неким замислима, већ крајем године могао да се нађе и пред посланицима републичке Скупштине.

Подрезак региона

Полазећи од претпоставке да ће заживети тржишна привреда, и да ће сви облици својинских односа бити равноправни, планери су Србију поделили у 37 функционалних целина. Основу схеме чинила би хијерархија градских центара на тзв. субрегионалном нивоу. Идеја је да се рационализују друштвене делатности и управни послови, чиме би се, у ствари, што и планери потврђују, „рекабилно“ крели регионализације. Овај критеријум, по њиховој оцени, је „посредно“ спојен са проблематику неразвијених подручја, уз неодефинисану улогу међуопштинских регионалних заједница, тим пре што је и у свету регионални ниво планирања познат као основни. Окрут, као нека врста регионалне, или субрегионалне, регулације интереса државе, нису, уверени су планери, у супротности са мером успостављања функционалних подручја.

Полазећи од сазнања да свако једно од ових целина може да се супротстави метрополитанској Београдској планири су утврдили шест тзв. макорегионалних целина. То су: Војводина (без делова који улазе у урбану регију Београда), са центрима у Новом Саду и пет регионалних центара (Суботица, Сомбор, Зренанин, Кикинда и Вршац); Моравско-шумадијска регија, са центрима у Крагујевцу и шест једних регионалних центара на већој удаљености од Крагујевца и са већ развијеним функцијама и положајем, често бољим и од оних које обавља Крагујевца (Балево, Чачак, Краљево, Крушевац, Пожаревац и Шабац); Јужно-моравско-тимочка регија, са центрима у Нишу и четри јака регионална центара (Зачар, Лесковац, Пирот и Врање); Ужичко-рашка регија, са центрима у Ужичу и два јака регионална центара у јужној области (Пријепоље и Нова Пазар); урбана регија Београда и Космет, са центрима у Приштини и три јака регионална центара (Пећ, Призрен и Косовска Митровица).

Развој првог и другог реда: београдизација Србије, према предлогу Просторног плана

Макорегије, регије и градови преузеле улогу полова раста. Док макорегије треба да задрже палан раст Београдске регије би требало да представљају функционалне целине, а градови — да послуже као фактор рационалног трошења средстава и реализације приоритета и стратегије развоја. Региони без макорегије довели би до тога да се Београду препушта координација регионалног развоја са већ познатим неповољним исходима.

Оваква организација подрезака и трансформацију постојећег система једносмерног управљања „одозго надолу“, у нови комбинациони, двосмерни систем одлучивања одозго надолу и „одозго надолу“. Тиме би се, уверени су планери, зауставила једносмерна демографска и социјално-економска кретања ка Београду (капитал, инвестиције, становништво, издржавање, радна места...) и створили услови за интегралне развојне процесе.

Растеретио би се Београд највише подручје (3,2 одсто територије Србије) жупи (према попису из 1991) 15,8 одсто становништва Републике, не рачунајући избеглице и новодоселене последњих година, а ради чак 24,5 одсто укупно запослених у Републици.

Већ и ово говори о израженој поларизацији Србије. Проблем продубљује чињеница што београдско подручје има највећи просторно-развојни потенцијал (то отежава равномернији регионални развој) и што су његовим стопана крећу и Нови Сад и Ниш. У овим подручја живи петина становништва и сваки трећи запослени у Србији, остварујући

трећину укупног националног дохотка Републике, који је, по становнику за 42,1 одсто већи од републичког просека.

Пројекција становништва и капацитета

Да би могли да се оријентису у времену и простору, планери су били принуђени да сачине намењену пројекцију становништва закључено са 2001. године, уз велике резерве, јер је заснована на слабо употребљивим подацима из последњег пописа. Према тој пројекцији, Србија би, до 2001. године, имала 10.633.000 становника (са тзв. миграционом компонентом), односно 10.605.000 (без миграционе компоненте).

Највише би било 19-годишњака (29,2 одсто), затим младе-средовечних становника (27,4 одсто), потом старије-средовечних (24,7 одсто), а најмање старих житеља 18,6 одсто). Радно способних би било 6.564.000 (61,7 одсто укупног становништва), а фертилност — 2.522.000 (23,7 одсто).

Уз бољу организацију простора, размештај привреде и насеља, смањење броја независних, пременом би се уједначила демографска кретања („бела куга“ у Војводини и добром делу средишње Србије, и експлозија становништва на Космету).

Дунавско-санска зона и даље ће запошљавати највећи број становника, јер се предвиђа концентрација производних капацитета у већ постојећим индустријским зонама где постоје огромни ресурси. У плану је и размештај капацитета и смештање индустрије у мале градове брдско-планинских подручја, граничних ре-

гиона и неразвијених крајева. Предвиђен је развој малих предузећа и постоја, чиме би се остварила концепција децентрализованог развоја и размештаја индустрије.

Предвиђа се смањење укупних пољопривредних попуњава за око 377.000 хектара како би се повећао простор под шумама са садашња 24.242 квадратна километра на 28.061 квадратни километар до 2010. године. Шуме би спречиле даљу ерозију тла и погодовали би развоју водопривреде, на коју се много полаже, јер је Србија сиромашна водом.

У таквом окружењу дозвољен је смишљен развој градова, али не и непланско ширење на рачун драгоценог околног земљишта. Очекују се и промене у хијерархијском систему сеоских насеља, чији ће се број преполовити, а сеоско становништво ће се све више окупљати у центрима заједница насеља. Очекује се да ће сада малобројна домаћинства са поседом преко 10 хектара бити мањина, а они најбројнији — са три до пет хектара — у фази стагнације.

Јадран — прозор у свет

Да би се обезбедила складна однос функција и потреба становништва, планери предвиђају завршетак градње и доградње постојеће инфраструктуре. Под фирмом рационализације, приоритет дaju завршетку већ започетих објек-

та. Доста штуро, спомину се и брзе путеве. Није предвиђена градња ниједног новог аеродрома, нових лука и пристаништа, осим већег броја маринова за прихват туристичких пловила — чамаца и јахта. Планира се завршетак значајних телекомуникационских веза са светом, укључујући и завршетак градње сателитске станице „Југославина III“ за повезивање са земљама Европе.

Иако у овом тренутку можда делују и утопички, решења из Нацрта упућују на већу интеграцију, пре свега економску, са суседним земљама, следећи формирања заједничких граничних регија. У плану је и наставак градње нишког аутопута до Скопља као и градња попречних магистралних путева према Бугарској, Румунији и Јадрану. У део стратегије отварања према Медитерану спада би и веза Србије са Црном Гором преко Метохије.

Планери су саставили и читаву листу приоритета у области туризма, класификацију културних добара и, ваљда први пут, дали детаљнију анализу заштите природе и живог света. Чак и ако би им се могло приговорити на општености, Нацрт просторног плана представља велики помак, ако се има у виду да до јуче Србија није имала свој просторни план, док су Французи, на пример, још 1848. прогласили свој план општим друштвеним добром.

Извор: Борба, 1. новембар 1994. године, стр. 13

ПОСЛЕ ДВЕ И ПО ДЕЦЕНИЈЕ ОД ПРВЕ ОДЛУКЕ

Почиње расправа о Просторном плану Србије

Радна верзија стратешког документа добила зелено светло. – Предаћемо јавно и стручне консултације о предложеним решењима са представницима округа, градова, општина, научним и стручним институцијама и организацијама, привредницима, Српском академијом наука и уметности и универзитетским центрима. – Просторни план у Скупштини до средине идуче године

После две и по деценије од прве одлуке републичког парламента да се сачини Просторни план Србије, овај стратешки документ највишег ранга уобичајен је у радну верзију која је недавно, после провере у свим министарствима, добила и владино зелено светло. Истакла, овако је учињен озбиљан корак на путу до коначног циља: да Србија добије, прикључив се европској историји, један од најважнијих (стручњаци тврде, уз Устав, најважнији) докумената сваког државног уређења да се складно и равномерно развија, сачува и рационално и економски ефикасно користи свој простор и потенцијале.

Сада се чини савином бесмисленим издржављати на подешавањима ко је и зашто у протеклих 20 година сусрећемо усвајање плана, пап је на крају крајева на једној страни отворило метролози која се гушва, савија и трча у планинама, ванских, индустрија, леталишта и урбанизација без икаквог плана и реда, а на другој опустошена села и општинске општине.

Рок: април 1995.

По најновијем плану Министарство за урбанизам, комунално-стамбене делатности и грађевинарство у којој је државној надлежности израда овог документа, преузело је обавезу да предлог закона о Просторном плану и предлог Плана државних влада почетком априла идуче године изнесе на јавно слушање и да процедура планирања, била укључена и додацима Скупштини Србије на коначну одлуку. До тада пројекат на коме је под палишом Института за архитектуру и урбанизам Србије радило 178 научних и стручних радника, са осам факултета и катедрата, који за подлогу имају план од 20. јуна и експертизу, како је предложено требало би да прође, издржава рече, прикључи се решењу.

Радна верзија првог републичког Просторног плана била је преломна одлука на много питања: у ком правцу ће се Србија убудуће развијати, како би требало да изгледа нова мрежа градова и насеља, чији развој ће се до 2011. и касније планирати, како што боље искористити оно што је приroda дала – воду, земљиште, руду, где би требало развинути пољопривреду, а где индустрију или туризам, како би требало да изгледа систем јавних услуга, где грађевинарство, где путне инфраструктуре, где привредна гасоводна и нафтоводи, како ће бити уредити, а истовремено заштитити природу и културна добра...

Јавне консултације нап чинах прописују решења криву почетком идуче недеље – скуп

пом у београдском Центру „Сана“ на коме ће стручњаци институција и представницима владе са представницима округа, градова и општина сучини ставове. Кон-

Ускоро расправа о новим решењима за округе, градове...

султације ће се наставити са привредницима у Комори Србије, а потом појединачно са градовима и окружјама у Београду, Крагујевцу, Нишу, Новом Саду и Приштини. Круга дилата предлог децембра – научном скупом „Перспективе планирања и уређења простора у Србији“ на коме ће учествовати представници Српске академије наука и уметности, универзитетских центара, научних институција и стручних организација.

Опште изнад појединачног

Због значаја просторног плана владе неће реално очекивати, паралелно, да расправа у наредних месеци дана на моменте буде и јача-

на и да се попла ломе око никаквих питања и то како под палбом стручних и научних аргумената тако и под ударом локалистичких интереса. Према, једно од питања које је остало отворено и после консултација у влади, ово кога чини министарство пољопривредства за водопривреду, здравље и енергетику са министарствима за животну средину и културу јавно планирају коришћење вода Студентског и Пешачког Бистрице за водоснабдевање и изградња хидроелектрана на Дунаву код Новог Сада и на Дрини.

Такође, уз готово општу сагласност стручњака да је један од најважнијих услова за равномернију развој Србије децентрализација Београда, односно Србије и регионализација републичког простора, стварање такве мреже градова у којој ће бити, између осталог, и макрорегионални центри издвајају регионални, субрегионални и општински центри, постојећи у функционалне целине, неће бити могуће да партије иницијативе и на ову тему. Када се дође на терен конкретних допредела и тиме кини дати предлог у развоју, који су градови општеопштински на планове, а који на основи развоја других елемената, како се може догодити да криву и питања у стилу зашто они, а не ми.

У Министарству тврде, а и у коначној информацији ише, да је управо ова консултација и предвиђање расправе да се регионализација регионалне супротности и локални интереси, да се постави у други план, зарад онога што је интерес државе и партије у целини.

Колико ће томе допринети предвиђање расправе и колико ће се у томе уметати, остаје да се види.

Васа Јеличић

Извор: Политика, 8. новембар 1994. године, стр. 11

КОНФЕРЕНЦИЈА ЗА НОВИНАРЕ У ВЛАДИ СРБИЈЕ О ПРОСТОРНОМ ПЛАНУ

Национални интереси изнад локалистичких

Прекосутра у Центру „Сава“ почињу консултације о предложеним решењима у радној верзији првог републичког Просторног плана. – Повезивање републичког простора, очување и рационално коришћење природних ресурса, развој градова према стварним могућностима, деурбанизација Србије – неке од основних поставки плана

Јавна расправа, овога пута насловљена као јавне стручне консултације, о радној верзији Просторног плана Србије, после ви-

шемо пребродити регионалне супротстављености и локалистичке интересе и ставити их у други план. Јер, под ударом ло-

мене одговарајућих политика и мера да би се до сада неразвијени крајеви учинили привлачним за инвестирање и насељавање (али наравно у складу са својим потенцијалима) и потребу деурбанизације Србије, као услова за развој регионалних центара и санацију и обнову градова. Такође, министар је напоменуо да када је реч о конкретним решењима из Просторног плана треба имати у виду да се овим документом заправо предлаже резервација простора за одређене објекте и намене што сматра домаћинским потезом, а да ће реализација умногоме зависити од могућности привреде и друштва.

ИЗ СКУПШТИНЕ СРБИЈЕ

Градња могућа и кад плана нема

Општине ће, по свему судећи, и даље моћи да утврђују услове за изградњу објеката и кад за ту локацију не постоји урбанистички план, иако чланови Одбора за урбанизам и комунално-стамбене делатности у Скупштини Србије јуче нису прихватили амандман народног посланика Обрена Николића, којим је предложена оваква могућност. Посланик Николић је својим амандманом предложио да се продужи петогодишњи рок (који ускоро истиче) дат Законом о планирању и уређењу простора, јер многе општине, међу којима и општина Велика Плана, нису покривене детаљним плановима, због, између осталог, веома високих трошкова њихове израде.

Представници Министарства

за урбанизам сложили су се да је решење које својим амандманом нуди посланик умесно јер би се у супротном зауставиле многе инвестиције, али су као разлог неприхватања навели текст новог Закона који ће следеће недеље бити упућен Влади Србије. Бесмислено би било мењати стари закон кад се у новом нуди решење које предлаже посланик.

Иначе, са јучерашње седнице Одбора Скупштини је упућен предлог да се убудуће овај Одбор зове Одбор за урбанизам и грађевинарство уз образложење да ће у делокругу његовог рада бити и проблеми из комунално-стамбене области. Измена би се увела у нови скупштински Пословник.

В. Ј.

ше од две и по деценије од доношења прве и пет година од обновљене одлуке да се изради овај стратешки документ, почеће прекосутра представљањем предложених решења на тродневном скупу у Центру „Сава“. У наредних месец дана наставиће се консултације са привредницима у Комори Србије, а потом и са представницима градова и округа у Београду, Нишу, Новом Саду, Крагујевцу и Приштини, а завршиће се научним скупом „Перспективе планирања и уређења простора у Србији“ 17. децембра. Након тога, стручњаци Министарства за урбанизам, комунално-стамбене делатности и грађевинарство и Института за архитектуру и урбанизам Србије размислиће предложене примедбе и оне које оцене умесним узети у предлог Просторног плана који заједно са предлогом Закона о просторном плану Влади Србије треба да буде достављен почетком априла. Потом следи расправа у Скупштини Србије и коначна реч посланика.

– Намера нам је да у наредних месец дана чујемо што више па, и супротстављених мишљења, да сучелимо аргументе и дођемо до решења која ће заиста бити у интересу државе у целини, којима

калистичких интереса толике године просторни план и није усвојен – објаснио је на јучерашњој конференцији за новинаре у Влади Србије Бранислав Ивковић, министар за урбанизам, комунално-стамбене делатности и грађевинарство.

Повезивање с Европом

Упознајући новинаре са значајем и основним поставкама овог развојног документа, како рече, највишег ранга у Републици и уз Устав најважнијег, министар Ивковић је нагласио да се пре свега у његовој изради пошло од задатка да се предложеним решењима постигне што већа интегритетност републичког простора, што већа ефикасност у производњи, друштвеним делатностима, заштити животне средине. Србија се, по речима др Ивковића, мора знатно више саобраћајно, економски и социјално повезати са простором и токовима у свом окружењу, пре свега са Средњом и Западном Европом и српским земљама.

Министар Ивковић је такође између осталог указао на велики значај очувања природних ресурса, пре свега боље и рационалне искоришћавања пољопривредног земљишта и вода, значај при-

Складнији развој

Професор др Димитрије Перишић, руководилац тима стручњака који је радио на изради Просторног плана, указао је на потребу децентрације производње кроз развој малих предузећа и концентрацију друштвених делатности, односно јавних служби. Уз то, напоменуо је да развој Србије убудуће морају носити места у долинама речних сликова, пре свега на дунавско-савском појасу, јер се тиме остварује веза Србије са Европом. Развој дунавско-савског појаса подразумева и подршку развоју Шапца, Сремске Митровице, Ковина, Пожаревца, Костолца, Неготина и Прахова.

Услов за испуњење коначног циља складнијег и равномернијег развоја Србије по ономе што се чуло на јучерашњој конференцији за новинаре јесте регионализација републичког простора. Радном верзијом Просторног плана предложена је подела републичког простора на макрорегионалне целине, са макрорегионалним, регионалним али и субрегионалним центрима који би у просеку имали по око 300.000 становника. Један од главних задатака јесте и деурбанизација Србије. Нови Сад и Ниш, по речима професора Перишића, постали би противтежа Београду, дала би се пуна подршка рехабилитацији регионалних центара, потом и подршка малим градовима са 30 до 40 хиљада становника.

В. Јеличић

Извор: Политика, 12. новембар 1994. године, стр. 11

U PRILOG JAVNOJ RASPRAVI O NACRTU PROSTORNOG PLANA SRBIJE DO 2010.

Utopija ili planiranje nepoznatog

Prostorni plan, čija se radna verzija Nacrta nalazi na „turneji“ po okruzima, predstavlja spisak želja, jer je, zbog blokade, i dalje neizvestan odnos sa susedima, a status bivših YU-republika — geopolitički nedefinisan

Žitelji Srbije doživeli su da radna verzija Nacrta prvog prostornog plana njihove republike krene na „javnu raspravu“ (termin koji podseća na rečnik iz doba samoupravljanja, ali koji sad ima novo značenje). Sasvim je izvesno da šira populacija papir neće ni videti, a kamoli se o njemu izjašnjavati, čak ni posredno preko svojih izabranika u opštinskim skupštinama. Na pitanje po čemu je rasprava „javna“, odgovor glasi da su okruzi označeni kao najniža instanca do koje će pomenuti dokument stići. Drugim rečima, seli se iz Vladočinog u kabinet njenih 29 poverenika širom Srbije (koliko ima načelnika okruza u Republici).

Čemu žurba?

Posle „turneje“ po okruzima, ova, po svemu sudeći ne i poslednja, verzija Nacrta plana preselila bi se u Republičku privrednu komoru, gde bi se o njoj raspravljalo uz učesće privrednika, stručnih i javnih radnika, uključujući i predstavnike pokrajinskih i regionalnih komora. Prema prvobitnoj zamisli, dokument je trebalo da se do kraja godine nađe i pred poslanicima Skupštine Srbije.

Šivalo se, međutim, da ne treba žuriti, jer je još mnogo toga, dok traju sankcije, neizvesno. Rok je pomeren za kraj januara iduće godine, kada bi, posle uvodne rasprave u Beogradu, dokument trebalo da se vrati ekspertnom timu na proveru i eventualnu doradu. Tek kad Vlada bude utvrdila predlog, i republička Skupština bi njime mogla da se pozabavi.

Za pojedine stručnjake upućene u celu stvar i to je nerealno kratak rok, jer je mnogo toga, minulih godina, „do te mere izmaklo kontroli, da su nastale duboke i složene razvojno-prostorne disproporcije“, koje je sada teško jednim potezom perca otkloniti.

Planeri kao da tumače po mraku. Nave se prognozama koje nemaju razvojne podloge i to otvoreno kažu u svom Nacrtu. Iako dokument počiva na 35 studija i prostornim planovima Vojvodine i Kosova (na čemu je radilo oko 200 naučnih radnika

i stručnih saradnika iz 16 fakulteta i instituta). „nedostaje mu multidisciplinarni pristup“. Mogu se već čuti i stručne ocene da je „toliko početnički da je to zapaljajuće“.

Kod se izuzmu mape, legende, tabele, popis sveg rudnog i kulturnog bogatstva uključujući i sadržaj i spisak ljudi koji su učestvovali u njegovoj izradi — više od polovine ovog obimnog materijala (od nekih 200 strana) zauzima opis sadašnjeg stanja, poduprt podacima iz statističkih godišnjaka. Još jedan dokaz da

nalno ponašanje svih, pa i institucija i organizacija, uopšte moguće planiranje, i to još na dugi rok, onda kada su nužni kratkoročni potezi, počev od zaustavljanja degradacije sredine i neracionalnog korišćenja prostora“.

U uvodnim, a potom i u posebnim napomenama u svakom od 15 poglavlja, planeri se, u neku ruku, pravdaju da bi im bilo lakše da su počeli od nule. Zatečeni su ostacima višedecenijske socijalističke izgradnje i dogovorne ekonomije u kojoj su lokalni moćnici, vođeni svojim

da će ikada biti i dovršeno, a da pri tom vreme, koje sobom nosi nove ideje i tehnologije ne pregaži.

Da ni tadašnjim planerima nije bilo lako, potvrđuje mala anegdota (koja nikada nije demantovana) da su, rastrzani između želja i mogućnosti, ispustili Gornji Milanovac iz svojih planova! Tako je, vele upućeni, ovo mesto, sa statusom nerazvijenog područja, sasvim samo krenulo u neizvesnu budućnost. „Srećna je okolnost da su se tadašnji kadrovi, umesto na poli-

pušten), a onda se deklariraju za revitalizaciju sela i preraspodelu prostora kako bi svima, pa i nerazvijenim, prigraničnim i napuštenim područjima bilo potažan, bežeći od policentričnog razvoja.

Beograd, koji je već postao nezgrapna mešavina glavnog grada i provincije, planeri vide čak do Buzulje. Već se nekima učini nerealnom ideja da se podstigne funkcionalni razvoj centara koji su jedni na drugi upućeni (na primer Beograda i Novog Sada), a da se magistralni putevi ne pretvore u ulice.

Pod firmom racionalizacije, planeri zagovaraju svodenje sadašnjeg broja od 6.152 naselja na 3.200. To je već izazvalo nevericu kod onih koji pamte da je za 50 godina broj naselja redukovao za samo desetak. Pri tom upozoravaju da Evropska unija ima čitav spisak naselja i sela koja hoće da razvije.

Među prvim nezvaničnim primedbama na ponuđeni tekst Nacrta Prostornog plana jeste i ona da ne valja što je država do apsurdne centralizovala i materijalna sredstva (limitiranje budžeta opština nezavisno od njihovih potreba, sa istim kriterijumima za jedno Podujevo kao i za Novi Sad). Da bi se ostvarila vizija planera, vele, nužan je čitav niz dodatnih mera. Tako bi za razvijeniji razvoj bile potrebne selektivne stope oporezivanja. Jednake stope zapravo pogoduju onima koji su već razvijeni.

Ni podržavanje privrede, kako se misli, ne vodi ničemu, jer onda je pozivanje na tržišne zakonitosti deklaracija. „Samo Republički fond za razvoj ima akcije u više od polovine privrede Srbije i, kao takav, predstavlja najveće državno preduzeće“.

S druge strane, mogu se čuti zamerke da se planeri poštavaju rešenjima visokocivilizovanih zemalja, „gazeći“ preko postojeće infrastrukture, materijalne i kulturne baze, koja čini ovo područje specifičnim. A da bi planeri mogli da pomire sve zahteve, prošlost i sadašnjost, i uspešno obave posao koji im je poveren, treba da se preslikažu, kako svojevremeno reče jedan od njih, „kad i gde cvetaju džamarike, jer to je važno za ovo podneblje“.

Milica Torov

KONFERENCIJA ZA ŠTAMPU U VLADI SRBIJE O PROSTORNOM PLANU

Pravovremena rezervacija prostora

Beograd. — Da li će sve što je planirano do 2010. godine biti ostvareno veliko je pitanje ali mi smo pokušali da pravovremeno rezervišemo prostor koji treba optimalno sačuvati za određene namene — rekao je na jučerašnjoj konferenciji za štampu u Vladi Srbije ministar za urbanizam, stambeno-komunalne delatnosti i građevinarstvo Branislav Ivković, govoreći o Prostornom planu Srbije čija je radna verzija posle gotovo trideset godina ugledala svetlost dana.

Naglašavajući da je PPS razvojni dokument najvišeg ranga, ravan Ustavu, Ivković je njegovo dosadašnje nedonošenje objasnio „lokalističkim interesima“, ali su sada u ovom dokumentu „nacionalna optimalna rešenja za državu Srbiju“. Do sada se prostor trošio bez kontrole, gradilo se bez kontrole i to se mora sprečiti rekao je Dimitrije Perišić, rukovodilac izrade Plana. Prostor Srbije zamišljen je kao 37 subregionalnih celina a PPS će se najviše primenjavati na regionalnom i lokalnom nivou pri čemu je akcenat stavljen na demetropolizaciju Beograda, odnosno razvoj malih gradova, posebno na Kosovu.

Pored razvojne, Prostorni plan ima regulativnu funkciju prvenstveno u pogledu korišćenja poljoprivrednog zemljišta za koje je predviđeno da se striktno čuva i da se značajan deo zemljišta

vrati šumama, rekao je prof. Perišić, dodajući da je „jedna od ideja plana da se prošire zone koje bi prihvatile novo stanovništvo, nova radna mesta, na pr. požarevački kraj, Timočka krajina, dok bi regionalni centri Zaječar, Kraljevo, Kragujevac... nosili protivtežu rastu Beograda. Prioritet je dat saviško-dunavskoj zoni koja predstavlja vezu sa Evropom, a što se tiče veze sa Republikom Srpskom i Republikom Srpskom Krajinom rečeno je da i one rađe svoje prostorne planove te da će npr. biti formiran, prema rešenjima Plana, jak Utički makroregion koji će biti „značajan most sa RS“, sa kojom Srbiju veže osam putnih i železničkih veza“.

Vlada Srbije je, inače, prošlog meseca prihvatila radnu verziju Prostornog plana u koju će javni uvid imati okruzi, opštine i gradovi od 17. novembra do 17. decembra, a javna prezentacija PPS započinje konsultacijama sa predstavnicima okruga, opština i gradova 14. novembra u Centru „Sava“. Potom sledi javne konsultacije sa privrednicima a predviđeni su i naučni skupovi o ovom važnom strateškom dokumentu. Prema rečima ministra Ivkovića izrada i razmatranje Predloga zakona o PPS, sa Predlogom Plana kao sastavnim delom zakona trebala bi da počne u januaru a republički parlament da ga donese do sredine 1995. godine.

S. P. Štamatić

je teško praviti nove raspodele u već zauzetom prostoru.

Muke planera

I ovaj materijal predstavlja, prema priznanju njegovih tvoraca, utopiju, samim tim što je, zbog ekonomske blokade, i dalje neizvestan odnos sa susedima, a status bivših YU-republika — geopolitički nedefinisan. Najzad i sami planeri postavljaju dilemu: „da li je u vreme duboke krize koja je nametnula iracio-

megalomanskim apetitima, zapravo diktirali razvoj Republike. Tako je, malene, svaki veći centar nastojao da dobije svoju šeceranu, svoju cementaru, svoju železaru, rafineriju, aerodrom...“

Posledica toga bilo je pretvaranje Srbije — kako jednom reče ondašnji planer, Miloš Stadić — u „jedno veliko gradilište“. Krize, rat, blokada, nestašica para, učinili su svoje — mnogo toga je započeto, i mali su izgledi

biti, orijentisali na razvoj“, komentarišu današnji stručnjaci.

Prividna nacionalizacija

Da ne bi ponovili stare greške, planeri danas svima preporučuju da se sa više poštovanja odnose prema onome što nam je priroda podarila, da rudne i druge rezerve nisu neiscrpne, te da je svaki pedalj zemlje skup. Pri tom, međutim, ponovo reafirmišu koncept polova rasta, (koji je, koliko je poznato, u svetu na-

Извор: Борба, 12-13. новембар 1994. године, стр. 10

ПОЛИТИКА

ПРИМЕРАК 30 ПАРА
80 СПТ; 25.00 ДЕН.

ЛИСТ ИЗПАЗИ СВАНОГ ДАНА – РУКО-
ПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ – ПРЕТПЛАТА ЗА
НАШУ ЗЕМЉУ: МЕСЕЧНА 8,10; ТРОМЕ-
СЕЧНА 24,30; ПОЛУГОДИШЊА 48,60

БЕОГРАД, ПОНЕДЕЉАК 14. НОВЕМБАР 1994.
Број 29124 – Година ХСІ

ДАНАС У БЕОГРАДСКОМ ЦЕНТРУ „САВА“

Почиње јавна расправа о просторном плану Србије

Стратешки документ, уз Устав најважнији, треба посматрати као намеру државе да испланира домаћинско газдовање простором, истиче републички министар за урбанизам Бранислав Ивковић. – Сучељавањем ставова до решења у националном интересу

У београдском Центру „Сава“ данас почиње јавна расправа, или тачније прва у низу јавних и стручних консултација, о првом републичком Просторном плану, на којој је Србија чекала више од две и по деценије.

На тродневном скупу први пут ће пред начелницима округа, челним људима градова и општина из целе Србије, бити представљена радна верзија овог стратешког документа највишег ранга у Републици, уз Устав најважнијег, на којој је радило 179 стручњака из осам института и факултета. Реч је о обимној научној студији у којој се на више од 200 страна дају смернице за будући складнији и равномернији развој Србије, за рационалније и ефикасније коришћење републичког простора и потенцијала.

У наредних месец дана консултације ће се наставити са привредницима у Комори Србије, а затим и са представницима градова и округа у Београду, Нишу, Новом Саду, Крагујевцу и Приштини. Круна свега биће научни скуп „Перспективе планирања и уређење простора у Ср-

бији“ који ће се одржати средином децембра, а на коме ће аргументе сучелити предлагачи радне верзије Просторног плана са представницима Српске академије наука и уметности и универзитетских центара. После тога, стручњаци Министарства за урбанизам, комунално-стамбене делатности и Института за архитектуру за урбанизам Србије размотриће предложене примедбе и оне умесне унети у предлог Просторног плана, да би га заједно са предлогом закона о Просторном плану, доставили Влади Србије почетком априла. Скупштинску расправу о предложеним документима, бар како се сада процењује, треба очекивати средином идуће године.

Циљ јавних и стручних консултација, по речима министра Бранислава Ивковића, јесте да се чује што више па и супротстављених мишљења, да се сучеле аргументи и дође до решења које ће бити у интересу државе у целини, којима ће се пребродити регионалне супротстављености и обуздати локалистички апетити.

(Наставак на 11. страни)

Извор: Политика, 14. новембар 1994. године, насловна страна

ДАНАС У БЕОГРАДСКОМ ЦЕНТРУ „САВА“

Почиње јавна расправа о просторном плану Србије

(Наставак са 1. стране)

Наравно, ма колико Просторни план служио актом највишег ранга, нереално је очекивати да ће се његовим доношењем преко ножи решити сви нагомилани развојни проблеми. Ма колико и сами планери постављали питање да ли у условима у којима су радиле (криза, блокада, недефинисани односи са окружењем) заиста има могућности за озбиљно планирање на дужи рок, и ма колико сам свестан свих ограничења, министар Иљковић је на прошлонедељној конференцији за новинаре покушао да разувери оне који већ увелико јавно говоре да се Планом предлаже једна велика утопија:

— На Просторни план Србије сада заиста треба гледати као на покушај државе да правовремено резервише и сачува оптималне просторе за одређене намене. Нико не каже да ће се све што је предложено заиста и градити. То зависи узимаче од продуктивности рада, од могућности привреде и друштва. Али, најгоре је не сачувати простор. Онда би настало, кад будемо могли да градио, скупо коштало.

Градови гутали оранице

Наравно, сада је тешко правити прерасподелу већ заузетог простора, али виља пробати и урадити онолико колико је могуће. Како објашњавају стручњаци, у изради Просторног плана пошло се од задатка да се предложеним решењима постигне што већа интегритетност републичког простора, што већа ефикасност у производњи, друштвеним делатностима, заштити животне средине.

— Србија се мора знатно више саобраћајно, економски и социјално повезати са простором и токовима у свом окружењу, пре свега, са Средњом и Западном Европом и српским земљама, наглашава министар.

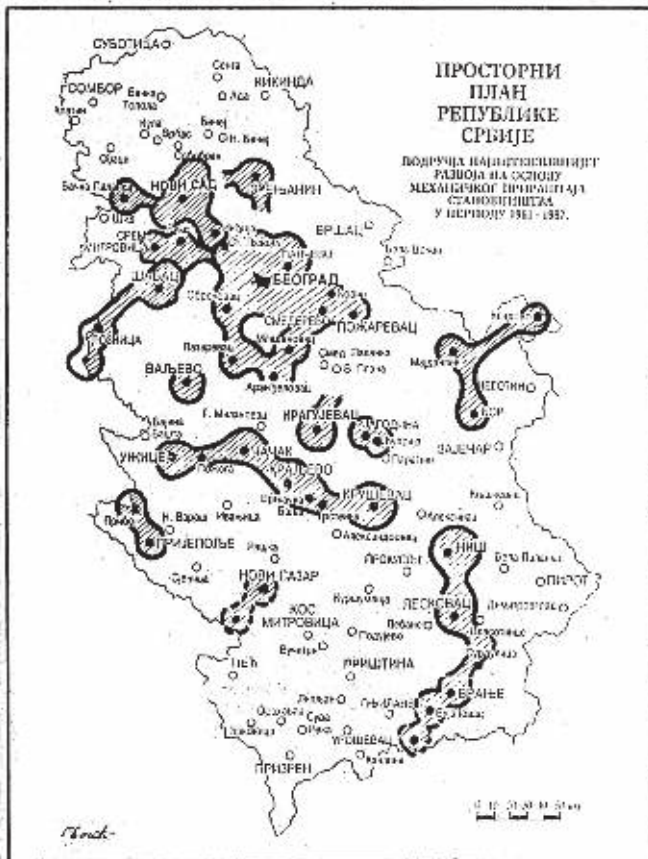
Такође, више него значајно је очувати природних ресурса, боље и рационалије искоришћавање руда, земљишта и воде. Јер, Србија и њени грађани већ испаштају грехе вишедеценијског недомислиског понашања. Док су друге државе отимале земљу од воде и песка, код нас су најбоље оранице гутали градови, стамбена насеља и индустријске зоне. Планери су сада изричитии: пологриредно земљиште, и то само оно најнеквалитетније, може се жртвовати искључиво шумама, посебно онима које ће заштити акумулације.

Градови ће ускоро бити жедни и свака кап воде мора бити употребљена на неку адресу, упозоравају стручњаци, уз објашњење да на транзитне воде углавном може рачунати индустрија.

Нове метрополе и развој малих градова

Могућност коришћења вода Саве и Дунава, осим тога што је реч о зони која отвара пут у Е-

нији и складнији развој у будућности. Београд, у коме на 3,2 одсто републичке територије живи 15,8 процената становништва, а ради четвртина запослених, у коме је ухлебљење нацло 58 одсто укупног високог стручног кадра Републике и 150.000 индустријских радника (као последица прелазна дохотка и концентracије инвестиција) — мора добити конкуренте. Противтежу Београду планери виде у Новом Са-

репу, један је од разлога што се дунавско-савском појасу даје приоритетни значај у развоју.

— Ми тиме не заговарамо развој урбане регије Београда, већ предност дајемо градовима као што су Шабац, Митровица, Ковин, Пожаревац, Неготин или Прахово који имају развојне потенцијале недовољно искоришћене и који могу растеретити Београд, наводи проф. др Димитрије Перишић, руководилац стручног тима — аутора Просторног плана. Деметрополитација Србије услов је за њен равномер-

ду и Нишу као новим метрополама, али и у развоју малих градова са око 30 до 40 хиљада становника. То је први корак који ће омогућити да се предахне и пуним плућима уђе у обртону сада запустелих регионалних центара. Без макрорегионализације републичког простора, као и његове поделе на 37 функционалних субрегионалних целина и успостављања нове мреже градова и насеља у Републици, упозоравају планери, то ће бити тешко изводљиво.

Весна Јеличић

Извор: Политика, 14. новембар 1994. године, стр. 11

ПОЛИТИКА

ПРИМЕРАК 30 ПАРА
60 СЛТ; 25,00 ДЕН.

ЛИСТ ИЗЛАЗИ СВАКОГ ДАНА – РУКО-
ПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ – ПРЕТПЛАТА ЗА
НАШУ ЗЕМЉУ: МЕСЕЧНА 8,10; ТРОМЕ-
СЕЧНА 24,30; ПОЛУГОДИШЊА 48,60

БЕОГРАД, УТОРАК 15. НОВЕМБАР 1994.

Број 29125 – Година ХСІ

ЛУЧЕ У БЕОГРАДСКОМ ЦЕНТРУ „САВА“ ПОЧЕЛА РАСПРАВА
О ПРВОМ РЕПУБЛИЧКОМ ПРОСТОРНОМ ПЛАНУ

Како ће се развијати Србија

Просторни план Србије је стратешки плански документ којим се обезбеђује интегрални и целовит приступ развоју Републике, рекао је Светозар Крстић, потпредседник владе Србије. – Др Бранислав Ивковић: Решења у интересу нације у целини

У београдском Центру „Сава“ јуче су, у организацији републичког Министарства за урбанизам, комунално-стамбене послове и грађевинарство, после готово три деценије од доношења одлуке да се изради Просторни план Србије, почеле прве у низу јавних и стручних консултација о најновијој радној верзији овог документа.

– Просторни план Србије је стратешки плански документ којим се дугорочно усмерена и обезбеђује интегрални и целовит приступ развоју Републике и чији је основни задатак успостављање правилног односа у коришћењу и очувању пре свега укупног простора као основног ресурса. Стога се као заједница морамо понашати одговорније, ефикасније и рационалније и увођењем више реда користити расположиви простор и остале ресурсе – рекао је потпредседник владе Србије Светозар Крстић отварајући тродневни скуп на коме ће стручњаци, аутори Просторног плана, челним људима округа, градова и општина представити предложена решења, односно визију развоја Србије до 2011. године. Потпредседник Крстић је, такође, подсетио да је Просторни план Србије уједно и управљачки документ који представља основу за успостављање контроле и оквира државне регулације у управљању коришћењем простора и ресурса. Планом се, нагласио

је, дефинише и потребна институционална, информатичка и истраживачка подршка и инструменти за усмеравање развоја који су најчешће у домену економске и социјалне политике, а без чијег се дејства не могу остварити планом постављени циљеви.

Подсећајући да је циљ јавних и стручних консултација о радној верзији Просторног плана провера предложених задатака и планских решења, али и начин да се дође до коначних решења у интересу нације у целини, проф. др Бранислав Ивковић, министар за урбанизам у влади Србије, подсетио је учеснике скупа да на Просторни план, пре свега, гледају као на намеру државе да правовремено резервише оптималне просторе за одређене намене.

(Наставак на II. страни)

Извор: Политика, 15. новембар 1994. године, насловна страна

ЈУЧЕ У БЕОГРАДСКОМ ЦЕНТРУ „САВА“ ПОЧЕЛА РАСПРАВА О ПРВОМ РЕПУБЛИЧКОМ ПРОСТОРНОМ ПЛАНУ

Како ће се развијати Србија

(Наставак са 1. стране)

Говорећи детаљније о Основним поставкама и циљевима Плана (већи степен повезаности и интегрисаности простора Србије, децентрација материјалне производње и концентрација јавних служби, пемиповно уклањање у окружење, деметрополизација Србије растерећењем Београда и развојем до сада недовољно искоришћених подручја) професор др Димитрије Перишић, руководилац стручног тима за израду Просторног плана указао је да ће План остати само цртеж ако не буде подржан другим политикама и програмима и да је у периоду до кога досеже хоризонт овог документа нереално очекивати радикалне промене.

Да је најбољнија тачка просторног планирања заправо негова примена, на чему су „пали“ и просторни планови Војводине и Косова, указао је и др Ненад Спасић, директор Института за архитектуру и урбанизам Србије. Без дугорочне стратегије организације и координације у раду државних органа и пратећих институција, развијања информатичких система и базе података, без разраде Просторним планом предложених решења у средњорочним развојним плановима, али и просторним и урбанистичким плановима нижег ранга, без подршке у мерама, инструментима, политикама, програмима и научним истраживањима – решења зацртаја у Просторном плану остаће мртво слово па папиру, суштина је јучерашњег излагања др Спасића, али и магистра Миодрага Вујошевића.

Учесницима скупа мр Омиљена Целебрић представила је план глобалне намене простора а о плану коришћења природних ресурса у поподневном делу расправе говорили су проф. др Бранислав Ђорђевић (воде), др Марија Николић (пољопривредно земљиште), др Лутцан Јовић (шуме) и др Вук Радовић (минералне сировине).

Јуче су се у Центру „Сава“ чула и прва мишљења и замјерке предложеним решењима у Просторном плану. Др Владимир Живановић, помоћник директора за

развој у Електропривреди Србије указао је на потребу да се коришћење вода за водоснабјевање и енергетику планира координисано, док је Верко Трифуновић, директор крагујевачког Завода за урбанизам замјерио творцима Плана да нису разрешили два главна демографска чвора – Београд и Космет, да ће се судећи по пројекцијама становништва датим у Плану поставити досадашње тенденције концентрације становништва, да није објашњено како ће се то и где концентрисати јавне службе, да је без јасних доказа исфорсиран дунавско-савски развојни појас а да су макрорегионални центри остали по страни и да није дата јасна слика колико то сада и колико ће

убудуће становника имати макрорегије... По мишљењу др Живадинова Јовичића демографија је најслабија тачка овог Просторног плана и да је нејасно како то стручњаци мисле да „иселе“ индустрију и раднике из Београда. Одговарајући на примједбе проф. др Димитрије Перишић је истакао да Просторни план није документ који утврђује демографску политику Србије, да се пре свега бави физичалим планирањем, као и да Шумадији мора већ једном бити јасно да нема воду, основни услов за развој процесне индустрије. Изван дунавско-савског појаса, по речима проф. Перишића, може се развијати само она индустрија која не троши много воде. В. Јеличић

Извор: Политика, 15. новембар 1994. године, стр. 11

ПОЛИТИКА

ПРИМЕРАК 30 ПАРА
60 СПТ; 25.00 ДЕН.

ЛИСТ ИЗЛАЗИ СВАКОГ ДАНА – РУКО-
ПИСИ СЕ НЕ ВРАЋАЈУ – ПРЕТПЛАТА ЗА
НАШУ ЗЕМЉУ: МЕСЕЧНА 8,10; ТРОМЕ-
СЕЧНА 24,30; ПОЛУГОДИШЊА 48,60

БЕОГРАД, СРЕДА 16. НОВЕМБАР 1994.
Број 29126 – Година ХСІ

НАСТАВЉЕНЕ ЈАВНЕ КОНСУЛТАЦИЈЕ О ПРОСТОРНОМ ПЛАНУ СРБИЈЕ

Приоритет изградњи путева

До 2010. године биће завршени започети аутопутеви, обновљено 1.750 км магистралних, 2.000 км регионалних и пет-шест хиљада локалних путева

У наредних 15 година, тачније, до краја прве деценије 21. века, приоритет се, у радној верзији првог републичког просторног плана, даје грађани већ започетих аутопутева, којима ће се Србија, гледајући дугорочије (изградњом укупно 1.700 км аутопутева) активно уклопити у европску путну мрежу.

Предложена је, такође, у овом периоду обнова 1.750 км и доградња постојећих магистралних путева, изградња обилазница на главним магистралним правцима, покривање савременим кола-

возима 1.500-2.000 км регионалних и изградња и реконструкција пет-шест хиљада локалних путева.

Ово би, у најкраћем, био план развоја путне мреже у Србији до 2010. године, чијим су представљеним, јуче у београдском Центру „Сава“, настављене прве јавне консултације о радној верзији просторног плана Републике.

План развоја железничке мреже, како се јуче чуло, заснован је на, између осталог, програмима изградње магистралних брзих прута (Суботица – Нови Сад –

Београд – Ниш – Димитровград, Шид – Ипфија и Ниш – Табановце, према Скопљу) и програмима електрификације, реконструкције и доградње постојећих прута.

Учесницима скупа јуче је представљен и план коришћења домаћих енергетских извора, пре свега лигнита, као основног, као и планова развоја туризма, телекомуникација, заштите животне средине и културних добара и план развоја Јавног предузећа РТВ Србије.

В. Јелићкић

Извор: Политика, 16. новембар 1994. године, насловна страна

4 ДНЕВНИК

БОРБА
УТОРАК 6. ДЕЦЕМБАР 1994.

У НОВОМ САДУ РАСПРАВЉАНО О ПРОСТОРНОМ ПЛАНУ СРБИЈЕ

Заштита ораница и водотокова

Нови Сад. — У амфитеатру спортског центра „Војводина“ у Новом Саду одржане су јуче јавне консултације о радној верзији просторног плана Републике Србије, уз присуство представника Владе Србије, округа на територији Војводине, скупштина општина и града Новог Сада, Универзитета, јавних предузећа и привредних комора. Организатори су јужнобачки округ, новосадска скупштина и Универзитет у Новом Саду.

Обраћајући се присутнима потпредседник Владе Републике Србије **Светозар Крстић** је нагласио да план полази од рационалног и квалитетног коришћења и очувања вредности најзначајнијих природних ресурса на подручју Војводине — пољопривредног земљишта, те да се приоритет даје

ратарско-сточарској производњи. Истовремено планирано је комплексно и рационално коришћење вода, а нарочито заштити квалитета подземних вода и водотокова.

Републички министар за урбанизам, стамбено-комуналну делатност и грађевинарство **проф. др Бранислав Ивковић** је нагласио да праворедним решењем у области коришћења простора и расположивих ресурса, Србија се окреће будућности, те да грађани Србије на овај начин испуњавају свој етички дуг према потомству. О концепцији заштите поставки, плана говорио је руководилац израде плана **проф. др Димитрије Перишић**, а своје виђење ове проблематике изнели су представници војвођанског округа.

Н. М.

Извор: Борба, 6. децембар 1994. године, стр. 4

БОРБА
СРЕДА 7. ДЕЦЕМБАР 1994.

БЕОГРАД 21
334-291

КОНСУЛТАЦИЈЕ О ПРОСТОРНОМ ПЛАНУ СРБИЈЕ

Malo hvale, mnogo kritike

У организацији Скупштине града и Београдског универзитета јуче су одржане јавне консултације о Просторном плану Републике Србије. О значају, циљевима и концепцији Плана говорили су републички министар за урбанизам **Branislav Ivković** и руководилац израде проф. др **Dimitrije Perišić**. У дискусији која је потом уследила, učestvovali су представници округа, скупштина општина и Града.

Универзитета, јавних предузећа, регионалних и привредних комора са подручја града Београда, маџванског, поднавског, браничевског, босанског округа.

Будући да је израда Плана започела још давне 1988. године, низ критика се односио на činjenicu да нису адекватно праћене

многобројне друштвене промене. Многи професори БУ негодовали су што се у тиме носиоци израде нису нашла многи eminentni стручњаци, а у Плану чак и неки незаобилзни аспекти. Jedno od svakako nakaniljivijih pitanja bilo je da li se računalo sa mogućim ulaskom u, na primer, konfederalno povezivanje sa drugim zemljama i da li će Prostorni plan u takvom slučaju biti dobar. О значају плана за Београд говорио је и градоначелник **Nebojša Čović**. Београд очекује да му се потврди место главног града СРЈ. Предвиђена decentralizacija Београда prihvatljiva je samo u smislu smanjenja mehaničkog priliva stanovništva.

Ј. Т. — О. М.

Извор: Борба, 7. децембар 1994. године, стр. 21

ШТА СУ ОКРУЗИ И ОПШТИНЕ ПРЕДЛАГАЛИ ТВОРЦИМА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

Сви би да буду најважнији

Главним осовинама будућег развоја Србије, ако је судити по предлозима већине округа и општина, место је баш на њиховим територијама. – Како у свет – преко Суботнице или Тимочке крајине

Прошле недеље, чим се као никада раније, тако гласно и интензивно развијало се и говорило, предлагало и полемисало о томе како и где Србија треба да се развија и како би требало да изгледа у будућности. На предложеном решењу за складницу и рационализацију развоја Републике према старим могућностима појединих крајева и већом интеграцијом републичког простора унутар и са околним, стручњаци која су га сачинили у раду израду Просторног плана путујући по Србији провекли седам дана укретили су кола са људима на терену.

Инсистирајући да се у расправи обуздају локалистички аматери зарад проналажења најоптималнијих решења за државу као целину, актуелни министар за урбанизам, комунално-стамбене послове и грађевинарство проф. Бранислав Иконић од грађана Србије, односно њених представника, упорно је тражио да му одговоре само на два питања: да ли је Просторни план као стратегијски развојни документ неопходан и да ли су његове генералне поставке прихватљиве. И заиста скуда је добијао потврдама одговор.

Страх од заплета

Међутим, у страху да не остану у заплету, многи главних развојних правца и облика, не могући да се отупе личним уверењем да оим горе из Београда који су правили план неку баш могли најбоље да сагледају каква то блага и могућности леже на њиховим територијама, већина је покушавала да укаже да баш њихови крајеви припадају месту на главним осовинама развоја, а ако не то онда да би требало да се нађу бар на неком развојном крајчићу.

Тако рецимо за разлику од творца Просторног плана који су предлажали да главне осовине развоја буду дупинско-савска и дупинско-моравска, Шумадија развојну осовину прегне према правцу димитровградској Србије и Београда види на свом подручју – на путу Београд – Крагујевац – Краљево (с могућношћу продужења у правцу Краљево – Рашка – Нови Пазар и даље према Црној Гори) на коју би се постављала хоризонтална осовина Заорник – Дотница – Валево – центар Шумадије. То би, како предлажу Крагујевчани, подразумевало нарочито да пут за јужни Јадран води баш преко Шумадије, максималну реконструкцију Ибареке магистрале Београд–Крагујевац, градњу аеродрома на путу Крагујевац – Краљево, претварање Крагујевца и Крушевца међу „метрополитанским развојама“. Јер, средњини део Србије надмашује капацитете Наша и Новог Сада, снажују у Крагујевцу.

Наравно да у Нишу и Новом Саду тако не мисле. Ниш је, како то рекосе његови представници, добио оно што му по месту и значају следеће, јачи је и од Новог Сада и мора се посматрати и као балкански центар.

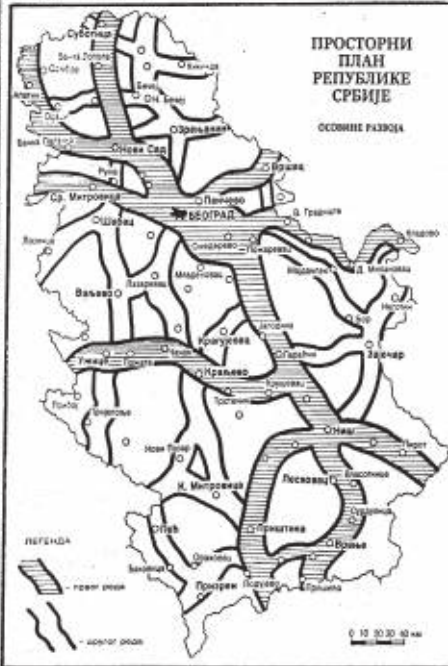
У Колубарском округу, наводећи воду и на своју воденицу као и сви остали, мисле да посебно треба потенцирати развојну правцу Суботница – Нови Сад – Рума – Шабац – Валево – Ужиче – Прибој и даље према Подгорци, на који би се постављала такође значајна осовина Заорник – Лозница – Валево – Лазаревац – Шумадија (односно Валево – ЗМ – Обреновац).

У долини Велике Мораве мисле да развојну у Србији поред осталих треба да држи трогора Јагодина, Параћин, Ђуприја. У

Златиборском округу страхују да ће на овом подручју, богатом водама, шумама, чистим ваздухом које треба посебно штитити, индустрија бити заустављена.

Војводику не муче дилеме сре-

уравнотежити развој српске индустрије. Топличани су они који инсистирају да бар добију „развојни крајчић“, да коначно не буду, само како то духовито примићу њихов представници, добри

дине Србије. Јасно јој је да пут у Европу мора преко ње, али представници појединих округа међусобно се не слажу куда то води најближа траса ка Западу. На северу Бачке мисле да је с југа у Европу најбоље преко Суботнице и то преко градоначелне прелаза Келебија, док у Западно-бачком округу предлажу да поред путног правца Београд – Нови Сад – Врбас – Суботница – мађарска граница, Палан предвиди и градњу аутопута или полуаутопута Врбас – Суботница – мађарска граница (градоначелник Рибича) што је, тврди, за око 100 километара краћа веза. Наравно, у Банату инсистирају на повезивању са Европом „Винатском магистралом“ и то трасом Смедерево – Копин – Зренянин – Кикинда, са изградњом десетине Мокрен – Црна Бара – Нови Косовица са мезом за Валу и Хоргош.

Међутим, у Зајечарском округу мисле да излаз у свет није само преко Суботнице. Да су недовољно вредновали могућности Дупина и веза са Истоком преко Тимочке крајине. Европска роба ће Дунавом на Исток, као што су у њеним могућности највеће са истокотом тржишту, упозоравају. У Борском округу центар равнотеже и концентрације индустрије виде у троуглу Бор – Неготин (Пракоси) – Кладово – Мајданек и зато инсистирају на изградњи путева и пруга према Румулији и спречавању Пракова међу слободне зоне. Из Пирота сугеришу да дупинско-моравска развојна осовина добије крак Ниш – Пирот – Димитровград, да се трогут Пирот – Ниш – Зајечар (подупрт слободном зоном у Пироту и Врбасу и робно-транспортним центрима Пироту и Димитровграду) сјерста међу оне који ће

полицијни и официри, ако ни због чега другог оно због близине Космета.

А на Космету кажу, ма колико се лутали Краљевци, да приоритет у реализацији треба дати путу Ниш – Приштина – Пећ – Чавош – Јужни Јадран над путним правцем Појате – Крушевци – Краљево – Чачак. Сматрају да је неоправдано заоставање правца Качаник – Урошеница – Приштина – Косовска Митровица – Рашка – Краљево, па самим тим и развојну могућност на овој осовини.

Примедбе веће од Плана

Наравно, набројали смо само неке предлоге и жеље који су се чули на јавним консултацијама у Новом Саду, Нишу, Крагујевцу, Београду, Приштини. Кад би се све сабрало и нагласило, било би то обимније дело од Просторног плана. Кад би се сви предлози прихватили и кад би се одлучило да се гради све предложено, Србија би требало да буде на десетине пута већа, шира и дубља и степене пута богатија него што је сада.

Скуп оптималних решења за јавно подручје не даје увек најоптималније решење за државу као целину. О томе ће водити рачуна и тим стручњака док буде разматрао све примедбе које су се чуле и које ће стави у Министарство. У крајњем случају, све што се буде градило мора и да се заради. Сада само унапред ваља резервисати најпогодније просторе за одређене намене да би се касније јефтиније градило.

После свега и пре свега, било је ово најчешће упозорење представника државе које се чуло прошле недеље.

Весна Јеличић

Извор: Политика, 12. децембар 1994. године, стр. 11

SVE JE VIŠE ZAMERKI NA RADNU VERZIJU PROSTORNOG PLANA SRBIJE

Sporni autori još spornijeg dokumenta

Ponudjenim rešenjima u Prostornom planu predstavnici okruga su potpuno nezadovoljni. Pre svega regionalizacijom teritorije Republike i pogrešno definisanim prirodnim uslovima. Valjanost radne verzije Vlada brani stručnošću autora ali je beogradska javna rasprava pokazala da i oko toga postoje sumnje i dileme

Sredinom iduće godine Srbija će najverovatnije dobiti svoj Prostorni plan. Posao dug četvrt veka Vlada Mirka Marjanovića čvrsto je rešila da konačno privede kraju. Radna verzija Plana koju je Vlada Srbije usvojila sredinom oktobra meseca sada se nalazi na javnoj raspravi. Sudeći po onome šta je i kako dosad izrečeno o ovom planskom dokumentu, stavu njegovih autora kao i jednoglasnoj oceni srpske štampa „da je reč o teškim porođajnim mukama“ sve su očigledniji simptomi sindroma „Georgina“. Pitanje je samo kako ubediti Radovana da se dete rodi?

Prostorni plan je najvažniji planski razvojni dokument, po sebi Ustava najvažniji u Republi-

Demetropolizacija — strateško opredeljenje

Jedno od neobjašnjenih osnovnih strateških opredeljenja radne verzije Prostornog plana je i demetropolizacija pre svega Beograda i Kosova. U dokumentu piše da se radi o „usporavanju metropolizacije Srbije te bržem razvijanju i komplementarnoj funkciji struktura i aglomeracionih sistema Niša i Novog Sada kao i stimulacije manjih gradova“. Šta to znači na primeru Beograda nema ni reči pojašnjenja. Za sada pomenuta demetropolizacija se zasniva na nadama gradonačelnika, mr Čovića da se radi samo o zaustavljanju daljeg mehaničkog priliva stanovništva u njegov grad.

ci. Za cilj ima „racionalnu organizaciju i uređenje prostora, usklađivanje njegovog korišćenja sa mogućnostima i ograničenjima u raspoloživim prirodnim i stvorenim vrednostima kao i potrebama dugoročnog socijalnog i ekonomskog razvoja do 2010. godine“. Tako piše u radnoj verziji Plana i to je za sada i jedina nesporna stvar za sve učesnike javne rasprave. Sve os-

talo je, saglasno Anšajnu — relativno.

Zanemareno suštinske primedbe

Izrada Prostornog plana Srbije započela je 1968. godine. Nakon nekoliko prekida poslednji ciklus krenuo je 1989. Posao je poveren Institutu za arhitekturu i urbanizam, koji je okupio 178 saradnika sa osam fakulteta Beogradskog Univerziteta i isto toliko naučnih institucija na čelu sa profesorom Dimitrijem Perišićem. Prema rečima autora, radna verzija Plana je urađena na osnovu analize postojećih dokumenata: Prostornih planova SAP Kosova (1973.) i SAP Vojvodine (1978.). Nacrta izmene i dopuna prostornog plana Vojvodine i Nacrta prostornog plana središnjeg dela Srbije (1982.) kao i dodatnih ekspertiza sredinom ove jeseni ponudena verzija Plana usvojena u Vladi Srbije i sada se čeka da učesnici javne rasprave i Skupština Srbije daju svoj glaslov pa se ceo posao srećno okonča.

Republički ministar za urbanizam, stambeno-komunalne delatnosti i građevinarstvo, dr Branislav Ivković, ponosan što se za vreme njegovog mandata rad na Planu privodi kraju, kao i autori Plana, rešeni je da Plan idućeg aprila po svaku cenu progura kroz Skupštinu. Verovatno je i to jedan od razloga što se insistira na „usmerenoj“ javnoj raspravi. Mišljenja, sugestije i predloge učesnika rasprave, organizatori (Vlada i autori) pokušavaju da svedu na principijelno izjašnjavanje za ili protiv ponuđene radne verzije, onako skupštinski „u načelu“.

Činjenica je da su predstavnici okruga kompletno nezadovoljni i da su na javnu raspravu izišli i sa spiskom potreba svog rodnog kraja kao i da je vlada dužna da prvenstveno vodi računa zajedničkim i jedinstvenim interesima Republike. Pitanje je međutim, da li treba zanemariti

primedbe suštinske prirode. Pre svega regionalizaciju teritorije Republike i pogrešno definisane prirodne uslove.

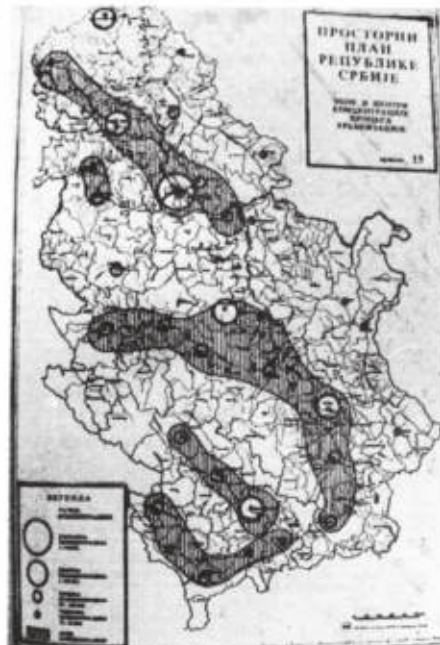
— Radna verzija ne sadrži jasna merila po kojima je vrednovan i podeljen prostor Republike Srbije. Čak se ni granice izdvojenih funkcionalnih područja ne poklapaju sa granicama okruga, mišljenje je Vojvodanskog kluba iz Novog Sada koji

Ko je prvi čovek prostornog plana

Profesor Dimitrije Perišić, rodom Banjalčanin po vokaciji je geograf. Radi na Geografskom fakultetu pri Prirodnomatematičkom fakultetu u Beogradu kao redovni profesor i šef katedre za Prostorno planiranje.

Tokom svoje bogate karijere bio je pomoćnik ministra za urbanizam, stambene i komunalne poslove u Vladi SR Srbije. Objavio je preko 40 naučnih i 60 stručnih radova koji su prevedeni na ruski, nemački i francuski. Jedan je od osnivača naučne i praktične discipline Prostorno planiranje u Srbiji i Jugoslaviji, kao i katedre za ovu oblast na PMF, koja je dugo osporavana od strane Arhitektonskog fakulteta. Bio je i predsednik Jugoslovenskog centra za prostorno planiranje i Naučnog veća Instituta za arhitekturu i urbanizam. Dobitnik je Zlatne zvezde Urbanističkog saveza Jugoslavije, nosilac Ordena rada sa zlatnim vencićem i Ordena zasluga za narod sa srebrnim vencićem.

traži produžetak rasprave o ovom dokumentu. Dobrirovo Budimirović-Bidža, poslanik SPS u republičkoj Skupštini tvrdi „Prostorni plan je bio-roba. Oni koji su ga pravili čak i ne znaju da više ne postoji šumadijsko-pomoravski region, niti su čuli za pomoravski okrug“. U Kragujevcu Prostorni plan je postao političko pitanje na kome opozicija namerala da obori vladajuću stranku.

Danasnja urbanizacija Republike — Prostorni plan Srbije (P. Perišić i A. Stanković)

Za ponuđena rešenja Vlada za sada ne nudi nikakvo objašnjenje već insistira na tvrdnji da ponuđena regionalizacija nema blage veze sa vlašću i politikom. Sudeći po reakcijama „Vlasi“ su se ipak dosetili da domaća dugoročna planiranja, pa i prostorna, kao i da svaka koncentracija industrije i privrede povlači za sobom i političku moć.

Apolitična regionalizacija

Druge krupna zamerka tiče se analize prirodnih uslova — inženjerskegeoloških i hidrogeoloških — za koja su profesori Rudarsko-geološkog fakulteta rekli da je nestručno urađena, netačna i najblaže rečeno gotovo neupotrebljiva za bilo kakvo ozbiljnije planiranje prostora.

Sve ove primedbe — prema rečima ministra Ivkovića, Vlada će razmatrati u radnom telu koje će se formirati na nivou Republike, ali je iz ugla pogrešno urađene najvažnije prirodne podloge i geološke, sve ostalo prestipanje iz šupljeg u prazno.

Valjanost ponuđene radne verzije Prostornog plana Srbije autori i Vlada brane brojnošću tima i zastupljenošću naučnih institucija koje su na njemu radile. Međutim, beogradska javna konsultacija je pokazala i da oko stručnosti autorskog tima postoje sumnje i dileme.

Najkritičniji su bili predstavnici Beogradskog Univerziteta i ljudi iz privrede. Za profesore sa katedre za urbanizam Arhitektonskog fakulteta, koji se žale da su mnogi viđeni urbanisti jednostavno izostavljeni, sporan je i izbor prvog čoveka stručnog tima, profesora Perišića. Mada treba imati u vidu tradicionalnu esnafsku netrpeljivost između urbanista i planera, činjenica je

da su u izradi radne verzije Plana učestvovali samo „provereni“ urbanisti — ljudi koji su kao profesor Perišić do sada bili članovi raznih posleratnih Vlada ili se istakli kao autori spornih DUP-ova, Slavija, Vračarski plato.

— Ako je čovek središte ekosistema do koga ovaj Plan toliko drži zašto u ovom poslu nema ljudi iz medicine?, pitanje je profesora Mihaila Nikolića sa Medicinskog fakulteta. Slično su razmišljali i profesori Petar Lokim i Zoran Stevanović, sa Rudarsko-geološkog fakulteta, koji su u spisku autora Plana uzalud tražili nekog od svojih kolega specijalizovanih za izradu potrebnih geoloških podloga.

Reakcije autora na izrečene primedbe kreću se od nezainteresovanosti do potpune neubedljivosti ili čak otvorene arogancije. Zalaganja ministra Ivkovića „da se u interesu izrade najbolje varijante Plana čuje što više kritika i predlogi“, osim njegove lične ljubaznosti i dobre volje da svakog sasluša, ostala su samo na rečima. Prvi čovek ponuđene Plana, profesor Perišić, koji kako se čulo od svoje 34 godine radi na ovom poslu, tvrdi da se „svi svi prave pametni a da niko zapravo ne zna šta je to Prostorni plan“. Izostanak pravih stručnjaka za određene oblasti pravda rečima „Za pomenute probleme nisam mogao da nadim kompetentna imena“. Ne-znanje ili nešto drugo? Sva je prilika da autore zanimaju samo poltrone. U Vladi su realniji i kritičniji ali bi radije da o problemima razmišljaju kasnije. Detete će očigledno biti doneto i bez Radovanove saglasnosti.

Jelena Tukić

RASPRAVA NA BIOLOŠKOM FAKULTETU

Plan ne voli ekologiju

Mora li Srbija da proizvodi tri i po puta više žita nego što joj treba? Šta sa generacijama koje dolaze, i njima treba ostaviti kvalitetno zemljište za proizvodnju hrane i ne ispoštuno, upropašćeno. Zar je uopšte od nalet opstanka i kvaliteta zemljišta, sredine, važnije, da za račun izvoza što većih količina Rusiji, Ukrajini, upropašćujemo ono što nam je priroda dala? Da li se može očekivati svetla budućnost Srbije ako je zasnovana na ekostemiju koji se održava uz dosta energije i pomoć čoveka, a ne na samoodržavajućem, autonomnom sistemu. Ovo su samo neka od pitanja, konstatacija učesnika višesatne rasprave na Biološkom fakultetu koja je bila posvećena rešenjima zaštite životne sredine i živog sveta koja su predviđena Prostornim planom Srbije. Govoreći o oblasti ekologije učesnici su se takođe pitali da li su tvorci Plana imali u vidu da se na našim prostorima pred-

viđa jedan sušni period kao i da li planeri zaista veruju da se vođa koja je u Srbiji neravnomerno raspoređena može pritiskom na dugme i cevima biti preusmerena iz jednog kraja republike u drugi. Prof. Ivo Savić je konstatovao da biologija kao nauka uopšte nije učestvovala u formiranju plana, a da su biolozi u odnosu na zastupljenost ostalih stručnjaka bili zastupljeni sa 0,5%. Planom je predviđena do 2010. godine, pošumljavanje 37,7 odsto teritorije Srbije umesto, naglasio je prof. Savić potrebnih 41,4 odsto, odnosno da Plan nije predvideo pošumljavanje ogoljenih erozivnih područja srednje Srbije (Kosovo-Metohija). Neka od rešenja Plana po prof. Saviću su u suprotnosti sa postojećim zakonskim aktima. Uredbom o zaštiti, Luđaško jezero se nalazi u prvoj zoni zaštite dok ga Plan pretvara u zonu rekreacije, istakao je Ivo Savić. Prof. Vera Mitrović Titandžić je napomenula da Srbija, sudeći

prema Planu, ne poštuje mnogo u ribarstvo, saniranje i izgradnju novih ribnjaka. Kao posebno pogubne za kvalitet pijaće vode i za život ribljeg sveta navela je akumulacije reka, koje se ne čiste i na kojima se, kao na primer na Derdapu, stvara 10-15 metara sedimenta i tako dalje. Direktor Saveznog hidrometeorološkog zavoda Slavko Maksimović, zahvaljujući se što je po prvi put Zavod zvanično pozvan da učestvuje na raspravi koja se tiče Prostornog plana, naglasio je da hidrometeorološka služba, kao uostalom i mnoge druge važne delatnosti i službe, nisu konstatovane prilikom izrade Prostornog plana Srbije. — Hidrometeorologija je, to mnogi zaboravljaju — rekao je Maksimović — puna dragocenih podataka, na šta je defektni Biološki fakultet, profesor dr Ivica Radović zamolio da se takvi podaci radi kvalitetnije nastave dostave fakultetu.

M. R.

Izvor: Borba, 13. decembar 1994. godine, str. 14

РАД ОДБОРА СКУПШТИНЕ СРБИЈЕ

Јединствен просторни план

Овај документ сачињен је после скоро тридесет година и сада верзија, а радила га је екипа од 180 стручњака

Одбори за саобраћај и везе и заштити животне средине Скупштине Србије подржали су на јучерашњим седницама владин Предлог закона о просторном плану Републике.

На Одбору за саобраћај и везе, Бранислав Ивковић, министар за грађевинарство и урбанизам, рекао је да се предлогом први пут интегрално сагледавају ресурси и хармонија развоја Србије, да су документом дати сви потенцијали Републике, уз поштовање свих ресурсних пројеката, као и да је документ гарант рационалне изградње. Ивковић је доношење просторног плана оценио као свечани тренутак у историји Србије, не само зато што је последњи план донет 1988. године, већ и зато што се, захваљујући уставним променама, из 1990. године, сада доноси јединствен план за целу Републику.

Министар је објаснио да је дата пројекција инфраструктурних објеката до 2010. године, као и да је ово седма варијанта просторног плана, коју је радила екипа од 180 стручњака на челу са професором Димитријем Перишићем. Ивковић је казао и да се бојао политичких, верских и националних подела, када се кренуло у посао, чега није било, али је било локалних, јер је свако желео да своје „утура“ у план.

Министар за саобраћај и везе Алекса Јокић нагласио је пуну координацију ресорних министарстава приликом израде плана и казао да су предложена решења у складу са програмом развоја Србије, као и да је реч о квалитетним решењима која треба прихватити. Он је рекао да пројекција инфраструктурних објеката зависи од развоја привреде, а приоритет је дат аутопуту и заштити деонице међународног

пута Мађарска – Суботица – Нови Сад.

Одбор је подржао и Предлог закона о обезбеђивању дела средстава за путеве који је поднео посланик Родољуб Џамић (СПС), а по коме би се за путеве издвајало 12 одсто од литра деривата нафте. Министар Јокић је предлог оценио као добар и нагласио да влада о њему није још расправљала, али је најавио да ће то брзо бити учињено.

Одбор за заштиту животне средине није имао значајније примедбе на Предлог просторног плана, али је имао сугестију да се овим прописом мора прецизирати да од дана његовог ступања на снагу ништа у Србији не може да се гради ако је у супротности са планом.

Просторним планом утврђују се решења, критеријуми и смернице екологије: рационално коришћење необновљених и делимично обновљених природних ресурса, рационализација коришћења енергије, рециклажа и безбедно депоновање отпадних материја, санација и рекултивација општењеног земљишта, спречавање ерозије, деградација шума и пашњака, смањење загађења тла, воде и ваздуха.

Влада Аранђеловић, заменик министра за урбанизам и грађевинарство, казао је да је после јавне расправе о Предлогу просторног плана стигло око 1.300 примедби на 4.000 купаних таблица, које су већином уважене. Владан Јеремић (ДС) није имао примедби на део који се односи на животну средину, али је био скептичан према роковима за реализацију, док је Родољуб Џамић (СПС) оценио да је власт већма одговорно урадила свој посао и обезбедила комплетно уређење ове области. **И. Авојнич**

Извор: Политика, 13. март 1996. године, стр. 11

РАД ОДБОРА СКУПШТИНЕ СРБИЈЕ

Подржан просторни план Републике

Замерке досадашњој аграрној политици. – Одбачене измене Закона о транспорту, дистрибуцији и коришћењу природног гаса

Одбор за пољопривреду и село Скупштине Србије подржао је на јучерашњој седници владин Предлог закона о просторном плану Републике. Одбор за индустрију одбацио је, такође, владин Предлог измена и допуна Закона о транспорту, дистрибуцији и коришћењу природног гаса.

На Одбору за пољопривреду указано је да ће се тешко остварити све оно што план предвиђа, а било је и више замјерки на досадашњу аграрну политику која је оцењена као главни кривац за стање у коме се налази село. Живко Цигурски (СПС) имао је примједбе на решења путне и железничке мреже у Потисју, а Радолан Радовић (СПС) казао је да би овај план могао да буде само списак лепих жеља пошто за његово остварење треба много новца. Бојана Ристић (СПО) говорила о депопулацији села, посебно у граничним местима са Косовом и Метохијом и о маргинализацији југа Србије у овом плану, казала је да све стаје код Ниша и набројала аутопут, оптички кабл, далековод, гасовод и заложила се да и Власотинце добије статус градског центра.

Владан Јеремић (ДС) говорио је о нереалном планирању везаном за шумарство до 2000. године. Треба пошумити 151 хиљаду хектара, а по данашњим ценама то кошта 80 милиона динара. Томе треба додати 20 милиона динара за мелиоризацију и исто толико за борбу против сече, што укупно износи 120 милиона динара годишње, а у овој години је за те намене предвиђено само пет милиона динара, казао је. Пал Шандор (ДЗВМ) најгласније је да ће поднети неколико амандмана и рекао да Бечеј треба да буде један од субрегионалних центара. У томе га је подржао његов суграђанин Цигурски.

Одговарајући на примједбе посланика, Влада Аранђеловић, заменик министра за урбанизам, рекао је да овај план даје само коридоре како се не би дешавало да се убудуће нешто гради па руши и да није ни календар ни финансијски документ који обезбеђује новац. Битно је да овај план не признаје границе до којих се нешто развија, већ први пут Србију третира као интегралну целину, рекао је он.

На Одбору за индустрију, Нада Житко, секретар Министарства за енергетику, објаснила је да предложена решења у изменама Закона о транспорту, дистрибуцији и коришћењу природног гаса уређују питања страног улагања. Према новим одредбама поред јавних предузећа овим пословима могу да се баве и мешовита, с тим што капитал страног улагача мора бити мањи од 50 одсто. Убудуће би контролу и одржавање гасовода и

унутрашње гасоводне мреже могли да обављају и сами потрошачи, или да те послове повере предузећима која за то имају могућности и услове уз одобрење Министарства за енергетику. Техничка контрола и даље остаје предузећима за транспорт и дистрибуцију – рекла је Житко.

Зоран Јовитић (ДСС) питао је ко је страни улагач и какве везе са тим има „Прогрес“, а Коста Прстић, заменик министра за енергетику, одговорио је да у овој фази постоје вербални интереси: „Нисам убеђен да ће страни капитал баш да нагрне.“ Прстић је додао да ће се, након доношења закона, тражити најоптималнији партнер, с тим што се мора водити рачуна о нашим интересима. На питање да ли је постојао договор владе и „Прогрес гас – трејдинга“ да након укидања санкција ово предузеће отвори приватну мрежу, Прстић је одговорио да колико он зна није.

И. Анојчић

Извор: Политика, 14. март 1996. године, стр. 11

Зелено светло Просторном плану

— закључено на Одбору за урбанизам и грађевинарство. — Овај стратешки документ отвара могућности за хармоничан развој свих делова Републике, истакао др Бранислав Ивковић

Одбор за урбанизам и грађевинарство Скупштине Србије јуче је, пред предстојеће скупштинско заседање, дао зелено светло (у начелу и појединостима) Закону о Просторном плану Републике и Просторном плану. Чланови Одбора нису подржали владин предлог измена Закона о становању којим би се издвајања за стамбени допринос ове године смањила са 1,3 на 1 одсто од бруто зарада ради потпуне пензионисаности. Како је прокоментарисано на састанку, од ове измене не би имали велике вајде пензионери, а доводило се у питање завршетак већ започетих стана солидарности.

О значају Просторног плана као стратешког документа који отвара могућности за хармоничан развој свих делова Републике према расположивим ресурсима и којим се утврђује оптимална стратегија управљања простором на целој територији, говорио је министар за урбанизам и комунално-стамбене послове и грађевинарство проф. др Бранислав Ивковић. Он је нагласио да се кренуло од затеченог стања које је последица дугогодишњег непланског коришћења простора, тј. директна последица уставних решења из 1974. године.

Очигледно задовољан што је

мог почетка, после готово три деценије, завршен, проф. др Димитрије Перишић, шеф тима стручњака који је израдио Просторни план, подсетио је да је у околностима у којима се радило, због непостојања верификоване друштвено-економске и социјалне стратегије развоја Републике, било тешко планирати на дужи рок, али да се урадило колико се максимално могло. Коначно, усвајањем Просторног плана стаје се на пут „нојевском“ урбанизму који је затварао очи и забијао главу у песак пред оним што није ваљало. Али, да би се план реализовао и осетио бољитак, ваља га подржати механизмима стимулације и репресије, мерама, инструментима и политикама, упозорио је професор Перишић, наводећи примере развијених земаља у којима су планска опредељења била подржана, између осталог, и фискалном политиком.

Горица Гајовић (СПС) одала је признање представницима Министарства на добро обављеном послу и истакла значај документа за развој Републике и тиме да су локалистички интереси преладани у корист интереса државе као целине: „Ако ни због чега другог, План је значајан јер је, сагледавајући ресурсе, отклонио заблуде да смо богата земља.“

По Ђорђу Башићу, велики хендикеп планера је био у недостатку стратегије развоја Србије као подлоге, а лично је посумњао у реализацију зацртаног у плану кад економисти предвиђају да ће Србија тек 2005. године достићи ниво друштвеног производа из 1990. На ово је реаговао министар Ивковић још једном истичући да се Планом резервише простор за одређене намене, а колико ће од онога што је у План уписано бити реализовано, зависи и од могућности привреде.

В. Јеличић

Извор: Политика, 15. март 1996. године, стр. 11

РАСПРАВА О ПРОСТОРНОМ ПЛАНУ У ОДБОРУ ЗА УРБАНИЗАМ И ГРАЂЕВИНАРСТВО

Нема градње мимо плана

Дефинише се оптимална стратегија употребе простора — изјавио је министар урбанизма проф. др Бранислав Ивковић ● При изради просторног плана пошло се од стручног, рационалног и реалног погледа на Србију — оценила је Горица Гајевић, шеф посланичког клуба СПС

Просторни план Републике Србије „прошао“ је јуче већином гласова, и скупштински матични одбор — за урбанизам и грађевинарство.

Како је члановима Одбора, уз „промоцију“ четири карте, образложио министар за урбанизам проф. др Бранислав Ивковић, у Србији више нико неће моћи да гради мимо плана, који дефинише оптималну стратегију употребе простора. Министар је посебно истакао да план не доноси никакве границе између макрорегиона, и да само резервише простор за изградњу инфраструктурних и других објеката до 2010. године.

Проф. др Димитрије Перишић, руководилац екипе експерата која је радила просторни план изјавио је да је он један од најзначајнијих стратешких државних докумената и да ће као такав значити крај „нојевског урбанизма“ у Србији и прекретницу у пракси нерационалног коришћења и лаког захватања простора. Као пример за ово је навео податак како је до сада најинтензивнија стамбена изградња на Космету била управо на лежиштима лигнита. План треба да уведе домаћинско газдовање

простором, каже др Перишић али, ако не буде правесн одговарајућим механизмима остаће само документ на радном столу неког функционера.

Шеф посланичке групе СПС у Народној скупштини Србије, Горица Гајевић, је истакла да се у изради просторног плана пошло од стручног, рационалног и реалног погледа на Србију при чему су ува-

жавани интереси и свих локалних средина али и државе као целине.

Потпредседник републичког парламента Ђорђе Башић је предложио да приоритет у плану буде изградња складишта природног гаса и затражио да се преиспитају стручне процене о рудним богатствима, резервама нафте и гаса у Републици. **М. Вожић**

ОДБОР СКУПШТИНЕ СРБИЈЕ ЗА ЗАКОНОДАВСТВО

Целовит развојни докуменат

Одбор за законодавство Скупштине Србије је на јучерашњој седници подржао Влади предлог Закона о Просторном плану Србије, Закон о информационом систему, као и предлог измена и допуна Закона о транспорту, дистрибуцији и коришћењу природног гаса. Зелено светло добио је и пакет пореских закона: о социјалном, пензијском и инвалидском осигурању, порезу на доходак грађана и измене и допуне Закона о акцизама и порезу на промет.

Заменик републичког министра за урбанизам, стамбено — комуналне послове и грађевинарство Влада Аранђеловић рекао је да је Просторни план интегрални развојни документ који садржи просторну и социолошку димензију и на најбољи начин валоризује Србију и њен географски положај на Балкану и у Европи. Влада ће у року од годину дана припремити мере за спровођење закона, а општине се обавезују да ће за две године усагласити своје урбанистичке планове са Просторним планом Републике.

Извор: Борба, 15. март 1996. године, стр. 3

РАСПРАВА О ПРОСТОРНОМ ПЛАНУ РЕПУБЛИКЕ

Сагледана Србија као
јединствена целина

Циљ просторног плана да обезбеди што рационалније коришћење простора у Републици. – Како наћи изворе финансирања.
– Годишњи извештај о реализацији

Одбор за развој и економске односе са иностранством Скупштине Србије је на јучерашњој седници подржао владин Предлог закона о просторном плану Републике, уз многе похвале овом документу. Одбор за индустрију није дао већину гласова просторном плану, а примедбе су биле углавном локалног карактера.

На Одбору за развој и економске односе са иностранством, о просторном плану Републике, говорио је координатор експертског тима за његову израду професор Димитрије Перишић. Он је рекао да је циљ плана да обезбеди што рационалније коришћење простора у Републици, односно да се избегну нерационализације. Указао је на недовољно функционалну мрежу јавних објеката, и рекао да је јасно да ће реализација плана бити тешка. Перишић је објаснио да имамо мање богатства него што ималимо и навео податке да чинимо три одсто простора Европе, 2,8 одсто становништва и два одсто енергетских ресурса. Професор се сложио с предлозима да се подноси извештај о реализацији плана.

Списак лепих жеља

Оскар Ковач (СПС) казао је да ови и сличним документима недостају извори финансирања, а Небојша Атанацковић (СПО) је рекао да се види да је план озбиљно рађен, али да је то списак лепих жеља, јер се не зна када ће бити довољно новца да се Република овако уреди. Слободан Ранковић (СПО) приметио је да смо направили лажну индустрију а уништили пољопривреду. Драган Цекић (НД) је оценио да је план поштен и добро урађен и да би иза њега требало да стане и држава а не само ресорно министарство.

Борђе Башић, председник Одбора, закључио је да би влада сваке године требало да подноси извештај о томе шта је урађено, а сваких пет година план би требало да се новелира, с чим су се сложили присутни и прихватили попуњени Предлог просторног плана.

На Одбору за индустрију просторни план је образложио Влада Анђелковић, заменик министра за урбанизам, који је подсетио на хрватологију настанка тог документа чија је прва радна верзија

била утврђена 12. октобра 1994. године а потом је обишла 49 градова и пет универзитетских центара Србије. Након јавних расправа достављено је 321 мишљење, 4.000 сугестија на 1.700 страна, које је дванаесточлани консултантски одбор (представници САНУ и еминентни стручњаци) разматрао седам месеци, поглавље по поглавље, да би се дошло до ове седме верзије. Анђелковић је изразио жаљење што се дискусије са овог Одбора нису чуле током јавне расправе која је претходила документу, јер просторни план представља реалност а приликом његовог усвајања потребна је политичка, људска и национална рационалност, која је потребна у овом тренутку за усвајање плана.

Примедбе локалног карактера

Анђелковић је објаснио да план треба да буде интеграциони фактор свих грађана Србије без политичке, верске и националне конотације. Он је казао да план проистиче из Устава 1990. године и сагледава Србију као јединствену целину и њен развој до 2010. године, и да зато просторни план треба усвојити јер је то императив данашњег времена с обзиром на то да од 1988. године Република нема овакав документ.

Одговарајући на примедбе посланика, Анђелковић је подсетио да је ресорно министарство, марта прошле године припремило и доставило Скупштини четири закона из те области а парламент је то усвојио у новембру. Он је нагласио да је план требало да буде усвојен на јесењем редовном заседању прошле године, али је стицај околности учинио да тај документ буде разматран после Конгреса СПС-а и да документ ни у ком случају није био у функцији тог скупа.

Ни после свих образложења Владе Анђелковића, документ није добио већину гласова присутних посланика. Посланици су углавном имали примедбе локалног карактера, као на планирани неравномерни индустријски развој, затим да је у Београду концентрисано 80 одсто банкарског капитала, и питање да ли је Копаоник национални парк, туристички центар или пак рудник. Замерено је и да план није довољно обухватио развој тимочке и лозничке регије.

И. А.

ПОЛИТИКА понедељак 18. март 1996.

11

Први републички Просторни
план

Припремајући стратегију развоја Републике до краја овог века, влада Мирка Марјановића кинију двогодишњицу рада обезбедиће доношењем, како струка и држава тврде, највишијег документа за једну земљу после Устава. На заседању републичког парламента, које почиње сутра, посланици би, како је планирано и судећи по досадашњој расправи у одборима, требало да дају зелено светло првом републичком Просторном плану. Стратешком документу за земљу који намерава да се

складно и хармонично развија, да рационално и економски ефикасно користи свој простор и потенцијале. Ако ни по чему другим, влада Мирка Марјановића остће у историји Србије забележена као прва влада који је после 30 година од доношења одлуке да се сачини Просторни план и исто толиког – одговарајуће успела да за само две године сачини предлог овог документа, представи га јавности, консултује све оне које је требало консултовати и коначно предложи га Скупштини.

Извор: Политика, 16. март 1996. године, стр. 11

Извор: Политика, 18. март 1996. године, стр. 11

ПРОСТОРНИ ПЛАН СРБИЈЕ — ЦЕНТРАЛНА ТЕМА ПРОЛЕТНОГ ЗАСЕДАЊА РЕПУБЛИЧКОГ ПАРЛАМЕНТА

Крај „нојевског“ урбанизма

Усвајањем стратешког државног документа који дефинише оптималну стратегију управљања простором, стаће се на пут досадашњих пракси нерационалног коришћења и лаког захватања простора

„Пред вама је дефинитивно СЕДМА, оптимална варијанта Просторног плана Републике Србије“ — изјавио је министар урбанизма проф. др Бранислав Икковић, на матич-

путну трансферзалу која је интегрисана са Србијом! Могућност да на прави начин сагледа све своје потенцијале и ресурсе, Србија је добила тек устаним променама из 1990. годи-

плана трпи више дорада да би се коначно, седма, на-давно и успојила.

— Приликом рада на Просторном плану, није било националних, верских, нити политичких подела, али су зато јако биле изражене локалистичке поделе, као и сукоб струке. Међутим, победила је Република Србија, јер план гледа интерес целине и дефинише оптималну стратегију управљања простором — објасниће на последњем Округлом столу министар Икковић.

Тако ће се посланицима републичког парламента у уторак понудити предлог стратегије урбанизације развоја и уређења насеља и мреже центара, услови за коришћење и заштиту природних ресурса и створених добара, мреже крупне инфраструктуре као и смернице за просторни размештај привредних и других активности, услови за заштиту и унапређење животне средине и друга решења и смернице који

Усаглашавање Србије и Црне Горе

Представници пригорске владе у почетку су показали бојазан да се запоставља вела Србије са Црном Гором форсирањем саобраћајне осовине Суботица — Нови Сад — Ниш — Београд и дубавско-санског појаса. Министар Икковић наглашава да је постигнута сагласност. Јер, преко дубавско-санске развојне осовине и Црна Гора излази у свет, док су, с друге стране, Србији битне медитеранске везе преко Црне Горе и луке Бар. Тако је и железнички путни правац Београд — јужни Јадран, један од приоритета.

ном одбору за урбанизам и грађевинарство који је, игром случаја, био ДЕВЕТИ на реду да „исфитрира“ понуђена решења. Девети одбор као девети Дантеов круг! Али, ако се сетимо кроз шта је све требало да се прође од идеје из 1966. за приступање издаци Просторног плана, па до његове коначне верзије, онда је асоцијација сасвим на месту.

Уставне промене старој

врати
Као највећа кочица доношењу јединственог републичког плана и услед тога, диспергентног развоја у Србији, показао се Устав из 1974. године, али и ЗУР-овска одредаба привреде. Тако ће у серији критика што је Србија, по питању овог стратешког документа, остала „кратких рукуна“, министар Икковић поделити „пацке“ Војводици чија је покрајинска скупштина довела свој план ве размислајући о томе шта је преко Дунава и Косову и Метохији који су, такође по свом плану, проблем воде решавали тако што је комплетно 56 кубних метара у секунди чисте воде Дрина одлазило у Албанију. Да се не говори, рецимо, о томе да Метохија нема чак ни једну

не. Тако је прва радна верзија првог републичког Просторног плана разматрана 1994. године. Након консултација по министарствима, као и примедби и пристиглих предлога, сачињена је нова верзија коју је Влада Србије усвојила у октобру 1994. и представила јавности. Турнеја Просторног плана обухватила је 49

Гасоводи и нафтоводи

Планом се предвиђа да се у наредних пет година гасоводна мрежа удвостручи, да се изгради још 1537 километара гасовода тако да би укупна дужина свих гасовода била 3650 километара. То ће се остварити изградњом осовине Бечеј — Госпођинци — Сомбор — Апатин, Госпођинци — Бачка Паланка — Ошаци, Госпођинци — Елемир — Банатски Двор, Ада — Бачка Топола, Титова — Бела Црква, Госпођинци — Беоцин, Хоргош — Суботица, Бечеј — Нови Бечеј, Бачка Паланка — Шид, и то све у дужини око 428 километара, чиме ће се омогућити прикључење нових око 170 хиљада потрошача.

Предвиђена је и изградња нафтовода који ће повезати новооткривена лежишта са постојећим нафтоводима, а то је, у првом реду, нафтовод Турција — Сепер — Рафинерија Нови Сад. Предвиђа се изградња два енергетских рафинерија у Новом Саду и Паччеу.

градова и општина, а њен резултат је четири хиљаде страница мишљења и сугестија на основу којих су планери понудили следећу верзију. У Влади Србије, се оснива консултантски одбор састављен од најеминентнијих стручњака, и после 12 месеци, радна верзија

су значајни за рационалну организацију, уређење и коришћење простора Републике.

Компјутерске обраде

Саставни део Закона чине и четири синтетске карте. Први пут су у нашој земљи, захваљујући ангажовању републичког геодетског завода на челу са проф. др Душком Јоксичем, урађене на компјутеру комплетно карте Просторног плана.

— Њихова вредност, објашњава министар Икковић, је у томе што су за свако место узети сви подаци, и уз коришћење такве технике, план има потпуно загарантовану координацију. Нема сукоба у простору, нема прекрета. Прво се даје план намење простора и коришћења природних ресурса, од односа површина

Карта железничке мреже из Просторног плана

пољопривредних добара до површина под шумама. Истовремено се даје план туризма и заштите простора, план инфраструктурних система и мреже центара и регионалних организација. Као посебно важно, министар Икковић је подвукао да се добро зна да инфраструктура не иде оним правцем где је намењено коришћење неког природног ресурса, или, рецимо, оном долином у којој је предвиђена акумулација за водоснабдевање, или за енергетски потенцијал.

— Ми смо до сада живели у кући, у стану у којем нисмо имали једну глобалну организацију намење простора, него је то била спорадична организација према онима који су у том моменту одлучивали — знао је да упозори министар урбанизма на многобројним турнејама.

На „свој начин“ то је објашњавао и руководилац скипе експерата која је радила на Просторном плану, проф. др Димитрије Перишић. По њему, усвајање овог стратешког државног документа ће значајно крај „нојевског урбанизма“ у Србији и прекретницу у пракси нерационалног коришћења и лаког захватања простора, као што је на Космету, рецимо била најинтензивнија стамбена изградња управо на лежиштима лигнита. Иако су сви сегменти Просторног плана од великог значаја за будући развој Србије, проф. др Бранислав Икковић је, у више наврата, посебно издвајао три области: становништво, воду и село.

План село резервиса простор

Према усвојеној варијанти пројекције Србија би 2.011. године имала 10.522.000 становника односно 7,6 одсто више него 1991. године. И даље би се задржале велике међурегионалне разлике у темпу раста, али би се осетно ублажиле у поређењу са досадашњим изјављивањима.

Један од одлучујућих фактора за добру демографску политику, судећи по решењима Просторног плана, је развој села и сеоских домаћинстава у чему кључну улогу мора да одигра држава и да поисти-

И рекама у Европу!

План каже да је неопходно приступити укључивању наше мреже у европску пловну мрежу пловним путем Рајна — Мајна — Дунав. Основ развоја подног саобраћаја представљају четири главне луке у Београду, Панчеву, Новом Саду и Прахову. Њима треба додати и остале међународне луке Апатин, Смедерено и Сента на Тиси, као и националне луке и пристаништа.

цајним мерама мотивише селака да се не пресељава у град. Равномернији размештај становништва допринео би и деметрополитизацији Србије, стварање противтеже Београду, не само у Нишу и Новом Саду, већ и у мажорегионалним центрима као што су Ужице или Крагујевац.

Још један услов за развој је рационално коришћење вода. Зато је зацртано да ће се подземне воде високог квалитета користити за снабдевање насеља и индустрије за коју је то неопходно, док ће вода за технолошке потребе бити захватана по правилу из водотокова. Планом је предвиђена изградња 33 нове акумулације потребне за реализацију планираних регионалних система и предвиђен је простор за још 25 акумулација које ће се градити када буде било могућности.

Савремени Просторни план физички је испланирао простор, односно резервисао оптимални простор за одређене намење. Све што се до 2010. године не уради, план „чува“ за следећа поколења.

Мониторинг

Ауто-путем до...

На списку будућих аутопутних коридора у Србији, осим главних, од границе Мађарске преко Суботице, Новог Сада и Београда, са два крака, напали су се и коридор који прати правац међународног пута Е-70 (Хрватска — Београд — Вршац — граница Румуније), као и ауто-пут Ниш — Приштина — Пећ — Чакор са везом за ауто-пут Београд — јужни Јадран. Вагајући локалне и националне интересе удовољено је захтевима Шумадије па се у Просторном плану нашао и неки коридор Баточина — Крагујевац — западноморавски коридор који повезује ауто-пут Београд — Ниш са западноморавским коридором.

Извор: Борба, 19. март 1996. године, стр. 9

БЕОГРАД, СРЕДА 20. МАРТ 1998.
Број 20002 - Гласник ЈАСП

БЕОГРАД, СРЕДА 20. МАРТ 1998.
Број 20002 - Гласник ЈАСП

(Наставак на 12. страни)

Мирко Марјановић и Бранислав Иљковић јуче у Скупштини Србије
(Слика: Ж. Јовановић)

Оно што је за нас најважније, па-
гласио је Ивоковић, Просторни
план у потпуности интегрише Ре-
публику Србију са окупацијом, пре-
сметавши са Црном Гором. Влада Црне
Горе одлучила је да измени и допу-
ни свој Просторни план, а простор-
ни планови две републике формира-
ју Просторни план СФРЈ. Прејко

Горица Гајевић, шеф Посланичког клуба СПС, истакла је да послијаници овог скупштинског сазива ниједну обавезу да одлучују о законском акту која је по важности одмах иза Устава. Како је рекла, овај Предлог закона је рађен дуго, у обиласке расправе и консултација.

И. Анојчић
Р. Ранковић
В. Јежић

ГЛАВНА ОБРАЋАЊА И НОВИНСКИ ЧЛАНЦИ 157

ПОЧЕЛО ПРОЛЕЋНО ЗАСЕДАЊЕ СКУПШТИНЕ СРБИЈЕ

Стратешко управљање простором

● Поред просторног плана, посланици су јуче усвојили и Закон о информационом систему републике, и измене и допуне Закона о транспорту, дистрибуцији и коришћењу природног гаса као и измене Закона о пензијско-инвалидском осигурању

Посланици Скупштине Србије окупили су се јуче на првој седници редовног пролећног заседања која је, како је приликом њеног сазивања и најављено, протекла „у знаку“ републичког Просторног плана усвојеног већином гласова. Иако су се на дневном реду од десетак тачака нашла још два закона који су такође добили „зелено светло“ — о информационом систему Републике и транспорту, дистрибуцији и коришћењу природног гаса, као и измене недавно усвојеног пореског пакета, сама чињеница да Србија на целовит Просторни план чека 28 година, дала је овом Закону и додатну „тежину“.

Обраћајући се посланицима, министар за урбанизам проф. др Бранислав Ивковић је управо нагласио да се први пут догађа да Република Србија на дневном реду своје Скупштине има документ так-

вог значаја као што је Просторни план.

— Мислим, рекао је министар Ивковић, да је то прави тренутак да влада господина Мирка Марјановића прослави своју двогодишњицу, јер, оваквим једним документом, показује

то, пре свега, припало покрајинама и њиховим обавезним сагласностима. То је резултирало доношењем просторних планова и Војводине и Косова и Метохије, док Србија то није никада учинила.

Тек су уставне промене

Бабића, обезбеђује квалитетну информациону основу.

Измене и допуне, на јучерашњој седници републичког парламента, доживео је и Закон о транспорту, дистрибуцији и коришћењу природног гаса. Како

Домаћинска оријентација: са јучерашњег заседања Скупштине Србије

своју потпуну домаћинску оријентацију ка развоју ове земље, успостављању свих односа и сагледавању ресурсних потенцијала.

Министар урбанизма је, затим, у једном времепољу од 1968. године до данас презентирао кроз шта је све просторни план прошао да би уопште стигао на дневни ред јучерашње седнице.

— Управљање простором, рекао је министар Ивковић, није било смештено на прави начин у Републичку скупштину, него је

из 1990. „отвориле врата“ привођењу крају рада на просторном плану. После турнеје плана кроз 49 градова Србије, бројних сугестија, рада стручног тима проф. Димитрија Перишића и посебног консултантског одбора при Влади Србије, Просторни план је у седмој, коначној, варијанти завршио у републичком парламенту.

Посланици су усвојили већином гласова и Закон о информационом систему Републике Србије који, по речима министра Милуна

је објаснио министар за енергетику и рударство др Драган Костић, републичка влада се руководила потребом усаглашавања закона са савезним прописима односно Законом о страним улагањима.

Пред сам крај радног времена подршку посланика добиле су и измене и допуне Закона о пензијско-инвалидском осигурању. Скупштина данас наставља рад разматрањем још неколико закона из „пореског пакета“.

М. Божич
В. Лукић

Извор: Борба, 20. март 1996. године, стр. 3

ШТА СУ ПРИОРИТЕТИ У ДО-
НОШЕЊУ РЕПУБЛИЧКИХ
ПРОСТОРНИХ ПЛАНОВА

Простор позајмљен од потомака

Три основне групе ● Значај дунавско-савског појаса ● Подручје Старе планине ● Државни интерес
● Потребно обезбедити 17 милиона динара

С првим се тврди да је после Устава просторни план једне државе по својој важности други документ. Он регулише "рационално коришћење простора и природних ресурса" и чини основу развоја државе. Када је, пре нешто више од годину и по дана (март 96), после тогово три деценије "порођачних" мука (1968. године понета одлука да се ради) први просторни план Републике Србије коначно угледао светлост дана било је јасно да је то тек први корак у великом послу који следи. Шта је тренутно актуелно и на којим се пословима консолидира када је у питању просторни план Републике Србије?

Према речима министра грађевина Бранислава Инковића, у Републичкој влади су дефинисани приоритети у припремању и доношењу републичких просторних планова, за шта ће у наредној години у буџету бити обезбедено око 17 милиона динара. Формирање су три основне групе приоритета које треба урадити до краја овог века. То су регионални просторни планови, просторни планови подручја посебне намене и про-

сторни планови у области мреже инфраструктуре, односно мреже попутца или објеката са посебним функцијама. У области регионалних просторних планова приоритети су: административно подручје града Београда, Јужна Бачка и Срем, Понишавље и Топлица, Поморавље и Шумадија, Косово и Метохија, Косовско Поморавље и Јужна Морави.

ПОСЕБНО ТУРИСТИЧКА ПОДРУЧЈА

Према тврђењу министра Инковића највише посла биће на Косову и Метохији, односно на делу Србије који је старим просторним планом за некадашњу АП Косово и Метохија ово подручје практично интегрисао са земљама из околине Србије, а не са савом Србијом. Управно ППРС сада ће интегрисати те просторе.

Од просторних планова подручја посебне намене посебно је актуелан дунавско-савски појас. То је фактички, по просторном плану Србије, излаз Југославије у Европу. Тренутно се остварују контакти са земљама подунавског региона, прикупљају елементи у сара-

њи са осталим министарствима, посебно министарством туризма, јер је просторни план овог подручја ("Дунав - српско море"), изузетно значајан. Он омогућује Србији да максимално користи простор подунавско-савског појаса иде ка "европеизацији" и развоју земље. Ту су и колубарски лигнитски басени, косовско-метохајски басени, подунавско-лигнитски басени, борско-рударски и зона Нуклеарног института у Винчи. У приоритетној изradi просторних планова треба истаћи и туристичка подручја: Стара и Шар планина, Проклетије, Власина са Крајиштем и Голија, док у зону највреднијих непокретних културних добара спадају Ромулијана код Зајечара, манастир Студеница, Грачаница, Пећка патријаршија, Дечани и Стари Рас са Солчанима.

ПЛАНИРАЊЕ БУДУЋНОСТИ

Да би се овај посао што пре урадио, и због неопходности да се о јединственом простору Србије и њеним ресурсима брине на свиреп, одговоран и организован начин, пре четири месеца је први Министарству грађевина почео да ра-

ди Републички завод за просторно планирање и урбанизам. Изузетно важна устнови за, како многи кажу, "практичан почетак планирања будућности", директор Завода за просторно планирање и урбанизам Влада Аранђеловић за "Борбу" каже:

- Просторни план као стратешки и дугорочни развојни документ представља суштинску смерницу просторног планирања које нас, за време које је пред нама, а његова имплементација је пренаходни државни интерес. Три су чиниоца која у систему вредновања и коришћења простора уносе праве критеријуме и одговарајућа правила понашања и од чијег међусобног комуницирања све зависи. То су мудри и мет, образовни и морални планери и едукативни грађани - став је Аранђеловића. Он, такође, истиче да простор нисмо населили од предака већ позајмили од потомака, па је стога наше нужно добро и наш интерес одрживи развој као синтеза социјалног, економског, еколошког и историјско-културолошког аспекта.

С. Покрајак-Стаматовић

Извор: Борба, 8. децембар 1997. године, стр. 5

A large, dark gray, stylized number '6' that serves as a background element for the text.

ДРУГИ О МИТИ ПЕРИШИЋУ

МИЛОРАД МИША БЕРБАКОВ †

Текст говора пок. Мише Бербакова, који је он прочитао на испраћају проф. Димитрија Мите Перишића

„Проћи ће још много година док се роди, ако се роди Андалуз тако сјајан, тако налик на њега”.

Не може се рећи ништа лепше, ништа краће и ништа прикладније од тога што је Лорка већ рекао пре 80 година за неког другог, а да се односи и на мог и Вашег пријатеља Миту Перишића, за пријатеље званог Бледи.

Имао сам ту привилегију и част да живим у времену које је он обележио и омеђио својим постојањем и својим делима.

У незабораву ће ми остати први сусрет са њим, који ће умногоме одредити и моју судбину, као и судбине многих његових следбеника и ученика. Било је то једног сунчаног јесењег дана раних шездесетих година у Новом Саду у холу испред „Плаве сале” скупштинског здања, где се окупио читав тада урбанистички крем велике нам државе. Запитао сам неког мени тад непознатог колегу: „Шта се чека, зашто не улазимо?”, а он ми је одговорио: „Па чекамо генералног секретара Урбанистичког савеза Југославије.” Потом се на степеништу зачуо жамор. Уз гласне реплике, смех и одобравање пратње, уз степенице се пење млад и насмејан одрасли дечак непрестано нешто причајући великом брзином. Био је витак и енергичан у црном сакоу и „гештрафт” панталонама, црне косе („као у гаврана”, што је увек говорио) која заокружује бледо лице са танким брчићима и размакнутим очима. Настаје граја и одобравање. Он прилази сваком и сваког ословљава по имену уз пригодну досетку. Одједном, цео скуп оживи и сви се кроз њега препознају. Улазимо у салу и он седа на место председавајућег. Заседање може да почне. После првих уводних речи ја не могу да сакријем одушевљење. Питам првог до мене: „Ко је то?”. У чуду ме погледа, тихо одговори да је то Мита Перишић, не схватајући да сам ја једини у сали који то не зна. Тако је све почело. Ја сам тог дана открио свог идола, и у деценијама које су уследиле наши животни путеви су се вишеструко преплитали.

Ко је био Мита Перишић?

Сергеј Јесењин је записао: „Лицем к’ лицу не види се лице, велико се види на растојању”. Ми, из његове близине, можда зато тешко имамо одговор на то питање.

За себе је говорио да је он Мита – профа Чубурац из Бања Луке. За мене је био командант Дринске дивизије са Цера и Сувобора, а истовремено и творац Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, потом Југославије свих предзнака. Његови пријатељи су: Словенац Брацо Мушич, Хрват Бранко Тукач, Македонац Благоје Колев, босански јевреј Таубман, Србин Миле Јанић и Банаћанин Миша Бербаков. Градови у којима је био радо виђен и уважени гост су: Љубљана, Ријека, Загреб, Сарајево, Нови Сад, Суботица, Крагујевац, Ниш, Скопље, Никшић, Мостар и сви други.

Његова престоница био је Дубровник.

Не постоји ни један једини човек из наше струке који га није лично познавао.

Не постоји ни један келнер из многих кафана широм бивше нам државе који се није клањао кад Мита улази.

Није знао да пева, а волео је песму.

Нема те теме ни обести која му је била страна.

Подједнако је волео и „велике” и „мале” људе.

Нисам чуо да је неког мрзео.

И када смо често после ноћних бдења, са првим зрацима сунца, ми из пратње одлазили на заслужени одмор, Мита је улазио у конгресну дворану и председавао стручном скупу или држао предавање.

За многе је био Сирано што шапуће из мрака, а они само понављају његове речи стичући славу и награду.

Шта рећи на крају? Краја нема.

Нека му се уместо мене обрати лично Хорације кад је испраћао Хамлета:

„Добра ноћ, добри кнеже, хорови анђела нек ти отпоје МИР”

ВЛАДА АРАНЂЕЛОВИЋ

Човек који је могао и знао да види простор у времену и осети његову енергију живота за данас, али и за сутра – то је проф. др Димитрије Перишић.

Он је на себи својствен начин знао да осети, али и предосети, шта садашњост простора жели да каже његовој будућности у времену које долази и трајању живота у које сви верујемо и које желимо.

Проф. Перишић је био човек суштине. Он је увек и непогрешиво знао да дефинише јасно и једнозначно прави циљ у сваком послу кога се прихватао.

Њега није никад занимала периферија било ког циља, јер је добро знао, ако се промаши циљ, онда периферија нема никакву, сем формалну, амбалажну улогу.

Он је потпуно разумевао енергију простора у датом времену и ту позицију је бескомпромисно бранио и никад није од тога одустао. Истина, знање и реалност су увек и једино биле његове звезде водиле.

Био је свестан да немогуће увек у себи садржи и део могућег, као што и свако могуће просторно решење има и део немогућности.

Ту и такву дијалектичку енергију простора у датом времену он је увек осећао својом интуицијом, а авалирао је својим великим и стварним знањем.

Луцидно сагледавање простора и значајко дефинисање реалног живота и његовог трајања, били су отисак његовог живота и његовог стваралаштва у сваком послу који је радио, искрено, без остатка и компромиса.

Био је милосрдан у аргументованој стручној расправи и милосрдан у разумевању човека самог. Борац са пушком у једној и крстом у другој руци.

Био је увек близак са истином, реалношћу и знањем, а увек непоколебљива опозиција свему што то није било.

Ја нисам из те струке, али сам увек схватао суштину његове поруке, можда због тога што нисам носио формализоване наочаре дате струке, које понекад, од лишћа не виде шуму.

За мене су његове стручне шуме увек одисале свежином и озоном и увек јасном поруком.

По мом мишљењу, Просторни план Републике Србије из 1996. године је капитално дело проф. Перишића, ИАУС-а и Министарства грађевина за времена сва.

Сви просторни планови после Тога из 1996. године, са великим Т, само су мали планови, са великим М.

Кад кажемо Мита Перишић, то значи – Капу доле, њему у част и велику захвалност и дужно поштовање за све што је учинио за нас.

Многи од његових ђака постигли су и постижу завидне резултате на пољу просторног планирања, што нас радује, храбри и улива нам наду да ће време које долази и које је пред нама изнедрити још неког новог и непоновљивог Миту Перишића, њему у част, а нама на срећу, понос и радост стварања у области просторног планирања, са новим рукописом новог времена.

Овај нови сусрет и виртуелно виђење са проф. др Димитријем Перишићем за све нас је празник који дефинише и сам живот и његово трајање.

БРАНИСЛАВ ЂОРЂЕВИЋ

Димитрије Мита Перишић: утемељивач српске школе просторног планирања, ерудита, визионар и човек највишег професионалног интегритета

Професора Димитрија Миту Перишића упознао сам осамдесетих година, када сам, на позив ИАУС-а, активније почео да се бавим и радом на изради делова разних просторних планова који се односе на воде и водопривредну инфраструктуру. Тада смо се сретали углавном на разним консултативним састанцима и ревизијама. Већ тада је међу нама успостављен однос високог међусобног стручног и људског уважавања. Врло тесну сарадњу смо успоставили када ме је професор позвао да будем део синтезног тима за израду Просторног плана Републике Србије (убудуће: ППРС) чијом је израдом он руководио, а мени је поверена израда веома одговорног и деликатног дела који се односи на воде и водопривредну инфраструктуру, што је увек један од најзахтевијих делова свих просторних планова, а посебно ППРС. Тада смо почели да се радно састајемо веома често, понекада буквално по цео дан, посебно онда када се, на сасвим оправдан захтев професора Перишића, цео синтезни тим више дана издвојио у хотелу на Опленцу, да у целодневним подробним дискусијама изврши усклађивање ППРС, помири неке опоненције које се нормално јављају у захтевима које поједине струке имају према простору, и изврши коначну редакцију ППРС. Тада сам се веома подробно уверио у изванредну особину професора Перишића да развој посматра визионарски, уз сагледавање свих социјалних, економских, еколошких, ресурсних и других ограничења која треба уградити у стратегију коришћења простора. Заједнички рад је настављен и касније, посебно током презентације ППРС у бројним центрима и институцијама Србије, када је читав синтезни тим, на челу са проф. Перишићем и замеником Министра грађевинарства г. Владом Аранђеловићем, посебним „владабусом” (како смо га звали) свакодневно обилазио Србију да саслуша примедбе локалних самоуправа, објасни неспоразуме и оправдане примедбе и предлоге уградити у коначну верзију ППРС.

Захваљујући професору Перишићу, за мене, а и водопривредну струку којом се бавим, то је била драгоцену прилику да у тај најважнији стратешки плански документ Србије унесем реално стање о водама, које одликују неоспорне чињенице: (а) да је Србија водом сиромашна земља, већ и на нивоу просечних вредности, а посебно када се разматра и у светлу веома неповољне расподеле воде и по простору и по времену, и (б) да ППРС као одговор на ту чињеницу мора да предвиди објекте акумулација, које су просторно доста захтевне, и заштити просторе потенцијалних изворишта, јер само на тај начин може у будућности да се обезбеди стабилност у подмиривању потреба за водом насеља, пољопривреде и индустрије Србије. Професор Перишић је ту концепцију „планског реализма” у домену вода одмах прихватио, за разлику од низа других утицајних људи тог времена који су такав реализам одбацивали, што под утицајем тада важеће мантре о наводном водном богатству Србије, а понекад и са запрепашћујућим образложењем да ће прича о водном сиромаштву Србије стварати лошу слику о њој! Професор Перишић је био први високопозиционирани планер који је схватио неминовност изградње бројних акумулација, нужност резервације простора за њих, као и њихов значај за опстанак и развој Србије.

Сарадњу смо наставили и касније, током израде неких просторних планова, посебно за планерски веома осетљиве општине Нови Пазар, Сјеница и Тутин. Израду тих планова је водио проф. Перишић све до своје преране смрти, а касније је ту улогу преузела проф. др Марија Максин, под чијим су вођењем ти просторни планови завршени на најузорнији начин. Та доста дуга сарадња са професором Перишићем за мене је била врло драгоцену и ја желим да са највећим уважавањем и пијететом начиним најсажетија уопштавања, која ми се намећу увек када се сетим (а сетим се често) професора Димитрија Мите Перишића.

Човек изванредне ерудиције. На разним скуповима мене је увек изнова импресионирао знање које је поседовао из свих области о којима се разговара, али и невероватно памћење бројних чињеница које су релевантне за неко одлучивање. Био сам присутан на састанцима у разним градовима Србије, када би професор готово постидео градске челнике јер би се на основу његових излагања јасно видело да о историјату тог места и људима који су допринели његовом развоју зна више од њих, који ту живе и руководе градом. Та врлина, да поседује велика знања из свих релевантних области које утичу на одлучивање о простору, сама по себи стављала је професора на врх пирамиде експерата који раде на просторном планирању.

Узорна систематичност и способност синтезе. Сви који смо радили са професором могли смо од њега много да научимо о систематичности и јасној синтези при доношењу одлука, а посебно при њиховом приказу у планском документу, који треба да помири два наизглед контрадикторна захтева: да приказ планских решења буде и јасан и сажет. Сећам се детаља који ми се трајно урезао у сећању. Када се разговарало о проблемима регионализације Србије, испоставило се да је професор већ подробно изучио, ако се добро сећам, око 36 разних видова регионалних подела Србије, при чему је, памтим, једна била и подела на епархије СПЦ, уз професорове афирмативне напомене и о ваљаности и о историјској оправданости такве поделе. Током синтезе

ППРС ја сам и сâм научио од професора једну врло важну лекцију. У првој апроксимацији ја сам систематизацију регионалних водопривредних система и подсистема направио у облику сажетог текста, па ми је професор сугерирао да то направим у виду јасних табела, које тај важан сегмент ППРС доводе на виши, плански много прегледнији ниво. Када сам то урадио одмах сам увидео колико је он био у праву, тако да сам тај вид систематизације касније користио и усавршавао.

Природни лидер и мобилизатор људи. Након непријатног искуства са јавношћу око ХЕС „Студеница” схватио сам да као планер у сектору воде немам довољно знања у важној науци – Социјалној психологији, па сам се уз помоћ дивног човека проф. Николе Рота, највећег znalца у тој области, латио систематичног изучавања те важне области, без које се успешно не може окончати ни презентовати ни најбољи пројекат, веома користан и са социјалног, еколошког и економског становишта. Захваљујући тим знањима сада могу рећи да је проф. Перишић био рођени лидер. Лидер способан да окупи и мобилише људе, да веома успешно координира њихов рад, да из њих извуче оно најбоље што могу да дају, да организује и формира изванредну школу просторног планирања, која је убрзо, захваљујући управо њему, постала препознатљива као Београдска школа просторног планирања, са веома високом репутацијом. Но, не само то. Прави лидери се исказују и у свакодневном раду. Већ поменуте посете градовима и регијама током дискусије поводом ППРС, подразумевале су и врло важне радне ручкове, који су били одлична прилика да се људима из тих места и регија објасне још неки детаљи, или пак, да се изгледе неспоразуми и несугласице који су настали током официјелних састанака. Ја сам са занимањем посматрао како професор мирно и спонтано, баш као што то чине прави лидери, постаје стуб тог занимљивог социјалног догађаја какав је заједнички обед. Ненаметљиво и духовито би причао разне занимљивости, и ако би човек то пажљиво пратио, а ја сам то заиста са занимањем чинио, видео би да је то све у функцији стварања атмосфере погодне за евентуално решавање још неких отворених питања. Управо једном таквом приликом један од локалних руководица, који је седео крај мене, импресионирано ми рече да: „... професор историју развоја града и људе који су се ту родили познаје боље од нас”. Знајући све то – да професор спонтано постаје кључна фигура таквих дружења – ја сам једном приликом, када сам мало пре других дошао у ресторан, упитао домаћег функционера који нас је дочекивао и упућивао где да седнемо, где су предвидели да седи професор са домаћим челницима. Када ми је показао да је то на челу врло дугачког стола, ја сам га дискретно замолио, оно што и јесте по правилима за такве догађаје, да професора и главног домаћина сместе у средини стола. Касније, када је пажња људи са обе стране стола била усмерена искључиво на професора, због његовог занимљивог приповедања, тај човек ми је захвалио, рекавши да је научио врло важну протоколарну лекцију.

Професионални и лични интегритет. Велики научник и стваралац мора да има висок и професионални и лични интегритет. Управо такав интегритет је поседовао професор Перишић. То подразумева да се не подлеже притисцима, који, сви знамо, при изради стратешких просторних планских докумената долазе са свих страна, па и из високих кругова власти. Професор је знао да се врло умешно и тактички супротставља таквим притисцима, увек са веома ваљаном и убедљивом аргументацијом. Трудећи се, наравно, да не

ствара „злу крв” која би могла да омета усвајање исправних планских решења. Сећам се једног таквог догађаја. Из највиших руководећих кругова једног врло важног града стигао је готово панични, али и осорни захтев да се решење ППРС за њихов град радикално измени. Толико су били утицајни у тада владајућој партији која је формирала Владу, да је надлежни министар захтевао да синтетички тим дође на састанак са њима усред државног празника. Сви смо били згранути нелогичношћу њиховог захтева: да им два ауто-пута прођу кроз град, да се непосредно крај града планира потпуно нов аеродром (мада на растојању уобичајеном за удаљеност аеродрома од градова већ постоји један), итд. Професор ме је импресионирао са колико је стрпљивости, трпељивости и надахнуто исказане аргументације успео да одбрани предложено решење, тако да се и та „прва гарнитура града” (која је укључивала градоначелника са функционерима, али и врх тадашње партије на власти) ипак невољно, уз тихо дефанзивно гунђање неких „ситнијих играча”, вратила кући необављеног посла. Ето примера и професионалног и личног интегритета који је красио професора и који га је чинио и предводником струке и узором млађима како треба бранити струку и од утицајних неучких људи.

Брига о развоју младих кадрова. Ја не знам податке о броју кандидата којима је професор Перишић био ментор за магистарске тезе и докторске дисертације, али сам као дугогодишњи сарадник ИАУС-а и као човек који се кретао у друштву просторних планера и разговарао са тим младим људима, био сведок тога са колико се бриге и прилежности професор Перишић старао о њиховом развоју. Најпре са врло јасним дефинисањем циљева њихових истраживања, врло битним са гледишта научних и развојних доприноса, а затим и у активној помоћи да се та истраживања заокруже на најбољи начин. Зато су млади просторни планери и волели и прижељкивали да им ментор буде управо проф. Перишић. А са поносом су то и истицали.

Обим који нам је задат за писање ових прилога ограничава ме да се овде зауставим у својим сећањима на заједнички рад са професором Димитријем Митом Перишићем и у изношењу драгоцених искустава која сам стекао кроз ту сарадњу. Додаћу само још једну врло важну чињеницу. Једно од највећих признања које велики професори, креатори струке и науке могу да стекну, јесте када се у читавом еснафу, не само те струке, већ и у оним са којима та струка сарађује, људи препознају само по имену, чешће надимку. За све људе у просторном планирању, али и бројним струкама које су сарађивале са просторним планерима, професор је био препознатљив само по надимку Мита. Било је довољно рећи, примерице: „То је и Митино мишљење”, и свима би било јасно о коме је реч, без икаквих других титуларних префикса и презимена. Ја сам на неколико примера у разним струкама са којима сам сарађивао током пуних шест деценија непрекидног стручног и научног рада у области вода и хидроенергетике, недвојбено закључио да је то највеће признање које могу добити људи који су стратешки утицали на формирање и развој тих научних и стручних области. Зато са задовољством и пијететом закључујем: Мита је као научник, организатор цењене високе школе просторног планирања, као планер и учитељ бројних генерација, најзаслужнији што је та област израсла у респектабилну научну и стручну дисциплину, па се о њој сада може говорити као о врло цењеној Београдској школи просторног планирања.

СТЈЕПО БУТИЈЕР

Reći nešto o znanstveniku, suradniku i prijatelju, gosparu prof. Perišiću – Miti, a da bude mudro, vrlo je teško jer njegov bogat opus znanstvenih radova u prostornom planiranju zahtijeva detaljniju obradu i daleko veći prostor. Moja suradnja s Mitom temelji se pretežito na stručnim pripremama, prezentaciji i vođenju Susreta prostornih planera u organizaciji Jugoslavenskog centra za prostorno planiranje, koji je isključivo za to osnovan.

Od samog početka održavanja Susreta prostornih planera krajem sedamdesetih pa sve do kraja osamdesetih godina prošlog stoljeća prisutnost i uloga prof. Perišića bila je velika, a možemo reći i nemjerljiva. Kroz sve te Susrete prostornih planera i pojedine stručne seminare uspjeli smo koliko koliko „nametnuti” značaj i ulogu prostornog planiranja za održivi razvoj, a nadasve ublažiti neke negativne utjecaje politike na dugoročni urbani razvoj zemlje kako se ne bi obistinila krilatica: „Politike se mijenjaju, a prostor ostaje i trpi promjene.”

U velikom broju aktualnih tema, koje smo obrađivali s nizom stručnih suradnika, prof. Perišić bio je glavni pokretač smjernica i kriterija te poticao „burne” diskusije i rasprave kako bi se došlo do pravih zaključaka. Napomenut ću samo nekoliko aktualnih tema, sa Susreta prostornih planera, koje smo obrađivali s nizom stručnih suradnika: „Društveni standard u prostornom i urbanističkom planiranju”, „Društveno-ekonomske osnove za izradu srednjoročnih planova u periodu od 1981. do 1985”, „Planiranje prostora u srednjoročnim planovima”, „Iskustva u integralnom planiranju u Sloveniji”, „Planiranje proizvodnih sistema u prostornim planovima”, „Ekonomske, racionalne i društvene opravdanosti korištenja prostora – bitan faktor efikasnog i socijalnog razvoja i ekonomske stabilizacije” i mnoge druge teme.

Mišljenja sam da su ove teme s nizom aktualnih znanstvenih referata ostavile traga u razvoju prostornog planiranja i ukazale na to kako se zastarjele koncepcije i politike dugoročnog razvoja moraju mijenjati.

Ono što smo konstantno upozoravali prostorne planere jest da je osim znanosti važan doprinos u planiranju prostora odnos planera i javnosti – jer u mnogim slučajevima građani bolje prepoznaju kompleksne probleme, a posebno u odnosu na humanizaciju društva i uređivanja prostora za rad, stanovanje i druge svakodnevne potrebe. Uz to, i permanentno smo ukazivali na to da se neželjene posljedice prostornog razvoja mogu isključivo otkloniti uključenjem interdisciplinarnog tima znanstvenika koji vlada tom problematikom.

Na kraju, što reći o prof. Perišiću, popularnom Miti, mom prijatelju i osobi koja je uz osnovno obrazovanje posjedovala različita znanja iz više znanosti, što je usklađeno sa mišlju čuvenog arhitekta Vitruvija. Ono što ga je u prvom redu krasilo, primarno je bio znanstvenik, veliki entuzijast, oštar u ukrštavanju mišljenja i onaj koji brzo shvaća i brzo reagira.

Osim našeg druženja na stručnim susretima i seminarima, u slobodno vrijeme živjeli smo život punim plućima družeći se s prijateljima u gradovima na kopnu i moru, pa i u kavanama, konobama i restoranima.

Sjećanje na suradnika i prijatelja... od arhitekta Stjepa Butijera.

МАРИЈА НИКОЛИЋ

Димитрије Перишић – ауторитет разума

У просторно планирање сам ушла случајно, такорећи на мала врата, крајем осамдесетих година прошлог века, када је проф. Димитрије Перишић са својом екипом дошао у Институт за економику пољопривреде (ИЕП) и предложио израду експертизе о коришћењу пољопривредног земљишта за Документациону основу више пута започињаног, а до тада још увек незавршеног Просторног плана Републике Србије. Понуда је прихваћена. Формиран је тим под руководством др Душана Радмановића, ондашњег директора ИЕП. Ја сам добила задатак да напишем концепцију и кратак методолошки приступ.

Инспирирана тезама које је кратко, прецизно и на само њему својствен, провокативан начин изнео проф. Перишић, присетила сам се свега што сам научила на Пољопривредном факултету престижне Главне школе за сеоску привреду (SGGW) у Варшави, међународно познате под именом Warsaw University of Life Sciences, која данас има и Одсек за просторно планирање. Преиспитала сам нова сазнања стечена током израде докторске дисертације на Пољопривредном факултету у Новом Саду и научно-истраживачког рада у ИЕП, нарочито на спровођењу бројних анкета по селима широм Србије. Затим сам, мукотрпно и са великим осећајем одговорности написала текст који је проф. Перишић оценио као добар, чак врло добар. Захваљујући томе уследило је моје даље ангажовање на разradi Плана коришћења и заштите пољопривредног земљишта. У завршној фази припрема за доношење тог првог Просторног плана РС (1996) укључена сам и у рад на Концепцији развоја села, коју је маестрално сročила Ксенија Петовар.

За разлику од Концепције развоја села, коју је дочекао велики аплауз научно-стручне јавности, политички моћан агроекономски лоби је током јавне расправе покренуо невиђену хајку на Предлог плана коришћења и заштите пољопривредног земљишта, са већином апсурдним, често мотивисаним сујетом, понекада и лично увредљивим примедбама. Ништа нису вредели моји аргументовани одговори. Ту фарсу од јавне расправе зауставио је ауторитет професора Перишића, као личности и као институције. Преживела сам и мој првобитни секторски прилог је без битних измена укључен у финалну верзију тог првог, данас већ легендарног, Просторног плана Републике Србије.

Наставила сам сарадњу са ИАУС-ом на бројним регионалним, локалним и другим просторним плановима, било под непосредним руководством проф. Перишића, било под руководством слебденика, ученика и поштовалаца тог корифеја просторног планирања у Србији који је свој бриљантан ум и дивовску животну енергију посветио идеји уређења простора по мери човека, достојних услова живљења, како у градовима и варошицама, тако и по селима и засеоцима. Нема сврхе да поименце набрајам све просторне планове у којима ми је указана част разrade вишеслојно сложених проблема развоја пољопривреде и села. Поменућу само своје одушевљење младалачким ентузијазмом са којим је проф. Перишић, онда већ озбиљно нарушеног здравља, приступио изради Просторних планова општина Нови Пазар, Сјеница и Тутин (2004). Тај посао је са изузетним пијететом према научном ауторитету и личности проф. Перишића успешно привела крају Маја Максин.

Постоје различите дефиниције и вредновања појма „ауторитет”, од крајње негативних тумачења (наметање послушности, лишавање слободе и друга негативна значења везана за појам власти), до стављања тежишта

на људску тежњу за тражењем ослонаца у нечијем општепризнатом угледу и стеченом поверењу. Разрешавање тог спора остављам филозофима (Б. Скарга: Шта ће нам ауторитети?, у: Б. Рајчић *Антологија пољског есеја*, Службени гласник, Београд, 2008).

Ја признајем ауторитете. Они су мени потребни као узор разумног понашања и друштвеног става, као чувари непролазних вредности. Оличење таквог ауторитета, који у данашњем политички и морално хаотичном свету завређује посебно поштовање, за мене је био и остао професор Димитрије Перишић. Као оснивач смера за Просторно планирање на Географском факултету Београдског универзитета стекао је такође ауторитет институције која бројним генерацијама студената преноси, не само стручно знање, већ и на разуму утемељена правила понашања којима се обезбеђују узајамно поштовање у међуљудским односима, поштење и савесност у науци. Уваженим професорима и другим сарадницима, апсолвентима и студентима тог смера искрено честитам 45. рођендан њихове Алма матер. Желим да успешно наставе крчење путева које је трасирао њихов Мита.

С обзиром на незајажљиве апетите разноврсних финансијских и других моћника за претварање кукурузних њива у складишта и производне погоне мултинационалних корпорација и друге видове злочиначког „арчења” (реч проф. Перишића) простора и природних ресурса, просторно планирање као струка има врло незахвалну улогу. Понекад се питам да ли је то борба са ветрењачама? Да ли је Димитрије Перишић био духовни побратим Милоша Црњанског који је о себи написао (1918): „Ко га је родио? Мати једна од камена као Мештровићева; ко му је био отац? – Ох, он је син Дон Кихотов”.

Нисам компетентна да дајем оцену научних доприноса и укупног стваралачког опуса професора Перишића. Писање путоказа у вези са наслеђем тог горостаса, који је имао прометејску амбицију да постане Господар простора, да својим сународницима подари услове за бољи и срећнији живот, остављам такође његовим ближим, реномиранијим и дугорочнијим сарадницима. Имам само једну поруку за драге младе просторне планере: читајте и усавршавајте своју писану реч! Читајте радове својих колега и друге научно-стручне публикације. Читајте класике књижевности и бестселере савремених домаћих и страних писаца. Читајте поезију!

Једном ме је професор Перишић запитао: „Марија, да ли знате да је Црњански био не само генијални романописац, већ пре свега велики песник?”. Нисам знала, па сам почела да читам. Повремено читам и данас у сенкама, сумрацима и зорама Фрушке горе, где поветарац доноси мирисе расцветалих трешања и земље свеже окопаних винограда, где у пролетње вече долином тихо Дунав тече...

Светлим сенима поштованог професора Димитрија Перишића посвећујем последњу строфу једне песме Милоша Црњанског (Беспуће; 1920):

*Далеко, негде, око света,
где снег и лед и небо цвета
све ће се слити,
и од свега бити:
Мир,
мир,
мир....
Вечна му слава!*

СТЕВАН М. СТАНКОВИЋ

Димитрије Перишић, човек који је познавао простор и људе

Као активиста у Српском географском друштву, Димитрија Миту Перишића упознао сам 1965. године. Били су то познанство, дружење и сарадња за дуге наредне деценије. Он, као професор географије у гимназији, и ја, као асистент на Географском факултету, редовно смо присуствовали предавањима у Наставном и Научном одсеку Српског географског друштва, која су одржавана два пута месечно. Не сећам се да је он, као млад професор географије, држао неко предавање, али сам, као повремено записничар, понекад у свеску уносио његове речи и реченице, осврте на одређене појаве, процесе и догађаје. Схватио сам да много зна, да је елоквентан, брз у мислима, конкретан у предлозима и закључцима. Била је то последица чињенице да је на студијама имао изванредне професоре, међу којима четири академика. Геоморфологију му је предавао Петар С. Јовановић, Антропогеографију Војислав С. Радовановић, Регионалну географију Боривоје Ж. Милојевић и Физичку географију Павле М. Вујевић, ауторитети без преседана, какве географија од тада до данас није имала.

Стогодишњица рођења Јована Цвијића, поред осталог, обележена је откривањем његовог споменика у Лозници и организовањем великог научног скупа у Бањи Ковиљачи. Били су то сунчани и топли октобарски дани 1965. године, када смо се интензивно дружили, при чему је он према многим био искрен и добронамеран. Памтим да смо молили професора хидрологије Душана Дукића да нас упозна са академиком, биологом, Синишом Станковићем, који је био на челу Научног одбора скупа. Са старим професором брзо смо нашли заједнички језик. Мита се похвалио да је прочитао његову књигу *Охридско језеро и његов живи свет* и да ће је, по повратку у Београд, поклонити мени, јер се ја, под руководством професора Душана Дукића, почињем бавити лимнологијом – науком о језерима. Старом господину, тада другу, било је пријатно то чути, али смо се због његове заузетости и наше скромности са њим кратко задржали.

Професор Мита Перишић је био човек који се веома добро сналазио у многим ситуацијама. Лако је комуницирао са бруцошима и апсолвентима, асистентима и професорима, почетницима и академицима, музичарима и музикантима, политичарима и политикантима, војницима и генералима. И више од тога, увек је настојао да буде први, бољи, мудрији, духовитији, и уз то бескрајан кавалер, свуда и увек. Када је изабран за професора Просторног планирања на Географском факултету, на седницама Научно-наставног већа седели смо један поред другог. Тада сам јасније него раније упознао његове ставове и перцепције природе, човека, друштва и простора. И данас памтим, а повремено и сам указујем на простор који има дужину, ширину, надморску висину, прошлост, садашњост и перспективу.

У свом научном и наставничком раду и данас уважавам бројне елементе простора које је он заснивао на учењу Јована Цвијића и често истицао. Реч је о спајању и прожимању, одвајању и изоловању, контакту и транзиту, продирању са периферије ка центру и ширењу из центра ка периферији. Биле су то основе са којима је прилазио планирању простора, станишта, ареала, биоценоза, регија или административних целина, које је увек подређено виталним потребама човека и савременог друштва. Усвајао је основе Цвијићеве географске школе, јасног погледа на свет, тј. простор који му је постао основна истраживачка преокупација.

Са Митом Перишићем сам сарађивао најчешће посредно. Наиме, он ме је упућивао на професора Бранислава Пиху, писца обимног уџбеника о просторном планирању и руководиоца неколико истраживачких института и пројеката. Као природњаку, повераване су ми теме из домена физичке географије, хидрологије, климатологије и туризма. Увек сам се консултовао са Митом Перишићем, без обзира да ли се радило о Борском језеру и окружењу, Јерменовцима и Јаношику у општини Алибунар, јужном Банату, општини Топола, Подунављу, туризму на планинама Цер и Радан, санацији и валоризацији Палићког језера, потенцијалима за развој туризма општине Топола, туристичкој валоризацији вештачких језера Србије и др. Његове идеје и сугестије водиле су ме на прави пут, на реалне ставове и закључке. Тако смо сарађивали и као ментори или чланови комисија за одбрану магистарских и докторских дисертација. Једноставно речено, допуњавали смо се у писаним и изговореним реченицама.

Широко образован и начитан, имао је стваралачки исправан резон о простору. Само тако је успео да кроз плодносно каријеру, обављајући различите дужности, утемељи извесне географске, природњачке, основе просторног планирања. Генерације студената којима је предавао памте га и данас. Несебичан, елоквентан, искуствено богат, уливао је поверење.

Немирни дух није га напуштао ни у време тешких повреда и болести. Из инвалидских колица подстицао је своје сараднике, рецензирао њихове радове, анализирао елаборате и исправљао докторске дисертације. Када сам му из штампарије у Земуну однео кући неколико примерака књиге о просторном планирању која је још мирисала на штампарску боју и која још није била доступна јавности, као дете се обрадовао. Такав је био и у данима своје крсне славе, када је примао бројне госте. Тада је претеривао у понуди. Код Мите је свега било у изобиљу, од јела и пића до шала и озбиљности. Лако се са свима и у свакој ситуацији сналазио и готово увек доминирао. У наслеђе младим генерацијама оставио је читаву библиотеку просторних планова из различитих година, просторних обухвата, обима, значаја и намене. Чини се да морамо све то истражити и једном приликом промовисати библиографију стручних, научних и апликативних радова, дела врсног ствараоца која су га надживела јер се и даље цитирају и коментаришу.

ВЕРОЉУБ ТРИФУНОВИЋ

Текст је уврштен у ову Монографију уз претходне сагласности аутора и информативног гласила „Гласник Инжењерске коморе Србије”, као прилагођена верзија текста Последњег поздрава Димитрију Перишићу, аутора Верољуба Трифуновића, објављеног у бр. 2 Гласника из 2006. године.

Ово је само део личних сећања урбанисте који је током четири деценије често укрштао своје радне путеве са активностима Димитрија Перишића.

Упознао сам га средином шездесетих година. Просторни план Републике Србије. Елемент 1 – Валоризација и оцена простора СРС. Обрађивач: Завод за унапређење комуналне делатности Србије. Носилац: млад географ др Димитрије Перишић. Агресиван. Бриљантан. (Касније сам сазнао од његових школских другова да су га они звали Перикле!). За нас у урбанистичким заводима сусрет са обрађивачима ПП Републике Србије био је сусрет са

просторним планирањем. Почињемо да своје градове сагледавамо у систему насеља Србије.

Од 1969. године сам на постдипломским студијама на Архитектонском факултету у Београду. Професор Борко Новаковић је старешина. Тема курса – просторно планирање. Елитни предавачи из целе СФРЈ. Наравно, и др Перишић. У његовим предавањима откривам тему карактеристичну за мој Крагујевац, али и за све српске градове у индустријској фази урбанизације – рубне зоне. Раст градова је велика тема. Процес је заменио схватање о граду као идеализованом статичном пројекту.

У смењивању урбаниста-пројектаната у Србији урбанистима-планерима, веома је значајна улога професора Димитрија Перишића. Тих година он путује од града до града и од саветовања до саветовања, често спајајући дане и ноћи, стварајући пријатеље и противнике. Морам да поменем његова дружења са урбанистима Зрењанина (на челу са Мишом Бербаковом), Крагујевца (Дуле Милосављевић и магистар Вељовић), Ужица (Гага Петронијевић), Ниша (Миша Медведев) и бројним другим колегама.

Средином седамдесетих у Крагујевцу почиње циклус континуираног планирања града. ГУП „Крагујевац 2000. године” др Димитрије Перишић је пратио као најближи сарадник надлежног републичког министра Ратка Вујновића. Разматрање ГУП-а на Републичкој комисији било је под председништвом самог министра, а уз учешће еминентних професора и експерата. „Велика парада” – говорио је Димитрије. Урбанизам је имао висок третман у републичким органима власти.

Од 1991. године живи значајна урбанистичка манифестација Салон урбанизма у Нишу. Председник жирија је више пута био др Перишић. Својим личним интегритетом и стручним ауторитетом помогао је да Салон прохода. Одлуке жирија биле су обојене његовим утицајем. Тако је на првом Салону одбио да потпише прву награду за ГУП „Крагујевац 2005” – други циклус континуитета. Ваљда је остао привржен концепту оног претходног. Само је рекао: „Сељачки план...”. Нисмо се љутили – Мита је био изнад сваке замерке.

Професор Димитрије Перишић је докторирао са тридесет и три године. Био је први сарадник министрима за урбанизам Пенезићу, Вујновићу и Ивковићу. Председавао је Урбанистичком савезу и представљао га на Брионима. Радио је бројне планове. Заснивао је студије за просторне планере. Писао књиге...

Међутим, уверен сам да му је кључан допринос српском урбанизму рад на Просторном плану Републике Србије. Имао је снаге да тај посао започне шездесетих година прошлог века и доведе га до краја 1996. године. Пуне три деценије је трајала припрема првог Просторног плана Републике. У конфузним српским државним околностима Србија је добила план. У ППРС је уграђен и рад тимова које су водили Стеван Јовановић, па Борко Новаковић, па Коста Вујовић, али професор др Димитрије Перишић га је довео до циља. То је његово капитално дело.

Током 1994. године имали смо муке да убедимо тим др Перишића да прихвати неке сугестије које смо у Крагујевцу давали борећи се за положај града и регије. Професор је био најтврђи, али и најдобронамернији. Крагујевац и Шумадија су нашли одговарајуће место у ППРС.

На 11. Салону урбанизма одржаном 2002. године у Крагујевцу имали смо задовољство да др Димитрија Перишића поздравимо у победничкој екипи категорије просторних планова. Био је најстарији учесник међу победницима, бриљантан и оштар као и увек.

Ваљда је професор отишао задовољан да се просторно планирање укоренило у Србији.

Хвала Ти, Димитрије, за све што си допринео српском урбанизму. Као савременик могу да сведочим да спадаш у најужи круг заслужних.

СОЊА ПРОДАНОВИЋ

Са дужним уважавањем и поштовањем одазивам се позиву да успоменама кроз призму свог професионалног учешћа, дружења и образовања, али и личне обавезе да узгред искажем и нека уверења, сажетим одговором на две кључне теме, допринесем овој Монографији.

Монографија је посвећена сећањима на значај личности проф. Димитрија Перишића, иницијатора оснивања смера за Просторно планирање на Географском факултету ПМФ Београдског Универзитета пре 45 година.

У том периоду, радећи у ИАУС-у, сведочила сам инспиративном менторском раду и односу према сарадницима и студентима, а донекле и персоналном профилу проф. Димитрија Перишића. Упознала сам га као помоћника републичког секретара за урбанизам, стамбену и комуналну делатност СР Србије, али у Институту је био, а и за све нас свакодневно, пре свега велики стручњак, ментор и координатор тимова Просторног плана Србије.

Импресивно је било његово познавање простора, историје и актуелне друштвене сцене Србије (али и југословенске геостратешке целине и државне генезе), као и капацитет окупљања сарадника уз огромну радну енергију, на високом нивоу и на неколико професионалних сцена.

Ту двојаку улогу носио је без контрадикција, али тек сад накнадно доживљавам чињеницу да је веровао у примат државног централизованог планирања. Можда сам професионално, али никад лично, била удаљена од њега и пројектних тимова, али никад нисам осетила реваншизам, напротив, дозвољен ми је мој избор алтернативних и накадно сукобљених опредељења. Као архитекта, урбаниста и магистар Урбане екологије (University College London, 1973), често сам имала различите стратешке и методолошке постулате за агенде пројекта у току. Због тога нисам била ни у ком погледу маргинализована. Било ми је чак толерисано да се више активирам у алтернативним еколошким и друштвеним покретима (Европски еколошки форум, Екофеминизам, Мировни покрет Србије и др.). На преломним локалним изборима 1996. године изабрана сам за одборницу странке ГСС-а у Општини Звездара. Због свега овог нисам осетила нити доживела никакво оспоравање. Ту слободу и подршку, али и очување радног места током тешких дана деведесетих година прошлог века, увелико приписујем прећутној подршци професора Димитрија Перишића, али и колега у Институту. И за то сам им свима посебно захвална, настојећи да ничим и никад не деградирам ту заједницу којој сам припадала читавих 30 година, а и дан-данас сам део ње.

Професор Димитрије Перишић ме је ангажовао да му две године будем сарадник у настави на Шумарском факултету Универзитета у Београду, на одсеку Пејзажног планирања. Импресионирали су ме посебни педагошки квалитети професора, вишеслојно знање и искуства из праксе планирања развоја Србије, као и способност да у кратком периоду упозна и брине о сваком студенту. Често ми је остављао самосталност у вођењу предавања и вежби. Своја залагања слободно сам исказивала: да се појача степен инклузије развоја, потенцијала, ресурса и друштвене заједнице, елаборирањем, синхроним законодавством за заштиту ресурса (природних и створених), јавних добара и културног наслеђа и приватног поседа / наслеђа уз веће уграђивање партиципаторних и енвајронменталних атрибута планирања.

Увек сам поштовала, пре свега, његово знање и објективност менторства, учествујући на различитим пројектима и догађајима, а нисам оспоравана, скоро бих могла рећи да сам била и заштићена од проф. Димитрија Перишића. То није био само посебан став према мени, већ једна од његових основних вредности као врсног педагога и одличног организатора, ментора тимског рада, од локалних планова па до његовог највећег подухвата – израде Просторног плана Србије.

Нажалост, немам много сећања на Сусрете просторних планера у Дубровнику 1978 – 1990. године, чији је професор Перишић био суоснивач, али и инспиратор и другар водећим планерима „од Вардара па до Триглава”. Волео је сусрете у Дубровнику, на Брезовици, у Приштини, на Старој планини и друге, а и њега су свугде волели.

Имам снажне успомене везане за један посебан заједнички дан у Дубровнику, кад смо пренакрцаним чамцем мог оца, невештог морнара, отпловили преко залива у Затон Мали у познати ресторан „Орсан”. Не знам како се петнаестак водећих планера, оснивача и учесника Скупа није тада утопило, а још мање данас знамо и разумемо зашто смо се сви интеррегионално следеће деценије утопили. Наставили смо сви рад у новим доминантно националистичким, сукобљеним агендама, прекидом још и данас толико неопходних међусобних професионалних, али и личних веза по питању изучавања екологије, енергије, климатских промена.

Погледајмо данас разноликост и богатство тема разматраних од 1978. до 1990. године, само на Скупу у Дубровнику. Још увек не можемо објаснити апсурдност и контроверзност „слома парадигме” просторног планирања – ратним разарањем државе, социјалних заједница, посебно градова, и данас тако потребних, али и деградираних природних и створених ресурса диљем ширег интеррегионалног простора.

То наводим јер поштујем агенду ове Монографије да повеже сећање на значајну личност генезе наше струке, проф. Димитрија Перишића, са намером да она буде истовремено и „сведочанство и путоказ за будућност”. То управо поштујем верујући да овим текстом скромно доприносим потреби редеофинисања вишеслојности парадигми урбаног и просторног планирања и експлицираних система културних и развојних демократско-партиципаторних система вредности.

ДРАГИША ДАБИЋ

Кад сам од Института позван да направим свој прилог за монографију о Димитрију прихватио сам то подржавајући обележавање живота и дела овог значајног човека, али сам брзо схватио да мојим писањем о Димитрију не могу да заобиђем значајан део сопствене биографије. С друге стране, не желим да о Димитрију сведочим по формалном принципу „о покојницима све најбоље”, јер је као жив човек, поред више добрих одлика, имао и својих мана. Зато сам се одлучио за компромис својих успомена на Димитрија.

Упознао сам га почетком 1967. године кад сам, после дипломирања на Архитектонском факултету, почео да радим као сарадник професора урбанизма Борка Новаковића. Долазио је у жутом сакоу од вештачке коже, са танким брчићима и жустро причао са професором о просторном планирању и Просторном плану Србије (који је рађен од 1968. до 1976. али није донет због промене Устава Србије 1974). Димитрије је тада у оквиру Завода за унапређење комуналне делатности Србије руководио израдом Првог елемента ПП РС (Документациона основа плана) и са професором Борком Новаковићем договарао програм првог постдипломског курса о просторном планирању и урбанизму на Архитектонском факултету.

Мало ближи контакт са Димитријем остварио сам као полазник трећег постдипломског курса урбанизма и просторног планирања на Архитектонском факултету 1969/70. године, на коме је он предавао просторно планирање као најмлађи међу тада елитним интелектуалцима из области филозофије, права, економије, географије, урбанизма, теорије система и других релевантних области. Димитрије је шармантно проповедао нову дисциплину просторног планирања, посебно њену практичну разложност за Србију.

Будући да сам од септембра 1968. као сарадник, а од почетка 1969. године као запослен у Институту био ангажован у оквиру тима за израду Трећег елемента Просторног плана Србије (Концепција организације и уређења простора) и делом у оквиру тима за израду Другог елемента ПП РС (Концепција социоекономског развоја), повремено сам имао контакте са Димитријем, али само из пословних разлога. Стално дружење са Димитријем почело је мојим ангажовањем на планирању Старе планине 1974. године, интензивирано је планирањем Копаоника после земљотреса, постало редовно током израде ПП РС из 1996. и трајало све до његове смрти.

Димитрије је изразитије почео да ме подржава средином осамдесетих година, почев од учешћа у Студији развоја туризма на приобалном подручју Црне Горе (Драгиша Дабић, суобрађивач, Димитрије Перишић, консултант), преко израде Студије организације и уређења подручја Копаоника (руководиоци Димитрије Перишић и Драгиша Дабић) до израде првог Просторног плана Националног парка Копаоник (руководилац Драгиша Дабић). Подршку је давао и мом најдужем стручном ангажману на планирању Старе планине, мало као консултант, а више као позната фигура коју су у провинцији ценили и као госта својих кумова у Књажевцу. Када сам га 1987. године питао могу ли да докторирам на одсеку Просторно планирање Географског факултета (тада је било могуће да се докторат пријави без магистратуре, на основу планерских референци) пристао је без размишљања, обезбедио ми ментора и био члан комисије за приступни испит из физичке географије (после тога прогласио ме је за најбољег географа међу архитектама, а одобрени докторат и поред

подршке Димитрија и колега нисам тада успео да завршим у року). Позивао ме је повремено као гостујућег предавача на редовним и постдипломским студијама на одсеку Просторно планирање Географског факултета. Био ми је члан комисије за магистарски рад 1998. године.

Највеће поверење Димитрије ми је пружио одредивши ме за руководиоца израде поглавља о туризму у првом донетом Просторном плану Србије из 1996. године (чија израда је била омогућена новим Уставом Србије и разумевањем министра Бранислава Ивковића) иако нисам био ни магистар ни доктор наука (за разлику од изразите већине обрађивача плана). Сâм сам одабрао тим и саставио програм студије и планског поглавља, у чијој сам изради значајну сарадњу имао само са архитектом Слободаном Митровићем. Такође ми је поверио и дизајн комплетних тематских и рефералних карата плана, као и улогу редактора плана (заједно са осталим члановима ужег синтезног тима). Димитрије и тадашњи ресорни министар Бранислав Ивковић нису од мене захтевали да се у приоритетне туристичке просторе уврсти и планина Црни врх код Бора, где је кренула изградња туристичког центра по идеји породице Милошевић (иако су носиоци ове идеје сматрали да приоритетност ове локације у Србији не треба доводити у питање, па је тако и написано у студијском елаборату за овај центар). При јавном излагању Просторног плана, Димитрије је подржао мој одговор проф. Живадину Јовичићу (творцу одсека за туризам на Географском факултету) на његову примедбу о „небулозном” концепту туризма у плану, без ранијих благовремених реакција и без конкретног образложења (а највише зато што је био изостављен као обрађивач).

Димитрије је за собом оставио дубок траг као прагматик струке просторног планирања у Србији, уводећи заједно са групом еминентних интелектуалаца ову струку на Географски факултет, у законску регулативу и праксу израде планова. Као помоћник два министра битно је утицао да се просторно планирање афирмише као један од инструмената управљања развојем земље. Својим ауторитетом и познанствима по Србији омогућио је запослење бројним свршеним студентима просторног планирања и њихово институционално организовање (Центар за просторно планирање са годишњим Сусретима планера и др.). По својој сарадњи и дружењу са колегама из свих република био је и прави Југословен (најчешће је помињао своје пријатеље из Зрењанина, Ивањице, Бруса и др., али и из Сарајева, Загребa, Скопља и др.). Његове сјајне говоранице и бритке чланци, анализе и критике текућег просторног развоја и његових социјалних, економских, културних и политичких условљености и последица имали су непосредан утицај на дневну и средњорочну развојну политику појединих насеља и области у Србији.

Нама који смо га познавали остаће у сећању људске врлине Димитрија, које свакако превазилазе његове мане. У трезном и благо пијаном стању био је „мек човек” (његов израз за добре људе) спреман да саслуша и помогне. Био је социјализовани хедониста, јер је волео да ужива у друштву (посебно ако он у њему води главну реч). Студенти и сарадници памте га више по анегдотској него по класичној професорској реторици. Умео је да шармира и заинтересује слушаоце за своју причу о животу и просторном планирању. Да би се за новије генерације сачували његови најзначајнији резултати потребно их је систематизовати и вредновати на једном месту, у чему видим главни задатак ове Монографије.

Др Димитрије Перишић – географ, просторни планер, визионар

Крајем децембра 1969. године зазвонио је телефон у Географском институту „Јован Цвијић” САНУ, где сам се, после дипломирања и одслуженог војног рока, запослио. Позив је био за мене. Јавио сам се и, први пут, разговарао са Димитријем Перишићем, кога до тада нисам ни познавао. Рекао ми је да се сутрадан јавим арх. Милутину Главичком, помоћнику директора Урбанистичког завода града Београда, ради разговора (и договора) о мом укључивању у рад на пројекту ГУП града Београда. Димитрије Перишић је био задужен да, за потребе реализације овог пројекта, укључи и млађе кадрове географе. Сутрадан сам обавио разговор са арх. Милутином Главичким и прихватио позив да пређем на рад у поменути Завод. Већ 10. јануара прешао сам на рад у Урбанистички завод града Београда.

Рад на пројекту ГУП града Београда био је почетак моје активности на вредновању простора за потребе развоја овога града. У то ме је усмерио Димитрије Перишић. Његово ангажовање ишло је дотле да је био и мој ментор за израду докторске дисертације 1986. године (*Вредновање простора за потребе планирања насеља*).

Димитрије Перишић је био одважан организатор, ефикасан и подстицајан за све учеснике у просторном планирању, а посебно за младе кадрове.

Био је један од кључних заговорника заједничког рада архитеката-урбаниста и географа на изради урбанистичких и других просторних планова као и један од водећих кадрова на изради Просторног плана Републике Србије, а са млађим сарадницима развијао је идеју о примени географских информационих система (ГИС) у просторном планирању.

Са Димитријем Перишићем остварио сам теренска истраживања на просторима градова и општина Београда, Титограда (данас Подгорице), Никшића, као и на просторима Голије и Старе планине, а после вишегодишњег рада и искуства, укључио ме је и у реализацију пројекта Просторног плана Републике Србије.

Био је један од водећих географа који је подстицао рад на примењеној географији. Остваривао је то и својим радом на оснивању студијске групе за просторно планирање на Одсеку за географију ПМФ (данас Географског факултета) Универзитета у Београду, заједно са др Александром Вељковићем, др Милованом Радовановићем, др Милорадом Васовићем, др Јованом Илићем. У тој активности сам, захваљујући Димитрију Перишићу, и ја учествовао. Оснивање је реализовано 1977. године.

Својим радом и промишљањем Димитрије Перишић је, постепено, развијао идеју о просторном планирању као трећој фази у развоју географије – фази примењене географије. Тако просторно планирање обједињава неколико својих поддисциплина: урбану географију, руралну географију, туристичку географију, демогеографију, политичку географију, формирање географских информационих система. Њиме се, дакле, обједињује примена резултата истраживања природногеографских и друштвеногеографских вредности и ресурса неког простора.

Претходни наводи указују на то да, ако је Јован Цвијић, са сарадницима, био оснивач научне фазе у развоју географије, Димитрије Перишић је, са својим сарадницима, оснивач примењене фазе у развоју ове науке.

Зато школовани просторни планери, али и географи, имају обавезу да настављају тамо где је Димитрије Перишић стао.

Надлежне институције и установе државе Србије треба да подстичу израду квалитетних урбанистичких и других просторних планова, а посебно да обезбеђују њихову доследну реализацију, јер ови документи имају развојни карактер.

То је била и стална жеља проф. др Димитрија Перишића.

НЕНАД СПАСИЋ

Др Димитрије Перишић у планирању и у вези са планирањем

Проф. др Димитрије Перишић дао је немерљив допринос развоју просторног планирања у Републици Србији, а добрим делом и у СФРЈ односно СР Југославији, што укључује: научноистраживачки рад, методолошке, нормативне и институционалне основе, едукацију и развој научног и стручног кадра, информатичку подршку планирању и др.

Он је већ крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века био веома познат и представљао је ауторитет за област просторног и урбанистичког планирања.

Имао сам привилегију да га упознам још 1969. године кад сам из Општине Књажевац (Одељење за урбанизам) прешао у Урбанистички завод Бора. Урбанистички завод Бора у то време је имао преко 70 запослених, међутим у стручном саставу Завода није било стручњака са искуством у стратешком просторном и урбанистичком планирању. Пошто је непосредно по мом доласку у Урбанистички завод уговорена са Општином Књажевац израда Урбанистичког програма и Генералног урбанистичког плана Књажевца, било је неопходно да се за тај посао потражи стручна помоћ са стране. Урбанистички завод се обратио за помоћ др Димитрију Перишићу који је преко Завода за унапређење комуналне делатности Србије (ЗУКД) у претходном периоду урадио Регионални просторни план општине Бор као и програмске основе и Просторни план Борског језера и Брестовачке бање. Др Димитрије Перишић је прихватио позив и на изради планског документа за Књажевац укључио још неколико експерата из Београда. За мање од две године урадили смо Урбанистички програм и Генерални урбанистички план. Након њиховог усвајања приређен је ручак у новом излетничком ресторану на Бараници (иначе мом првом изведеном пројекту). Сећам се једног детаља са тог ручка... Наиме, у поодмаклој фази ручка најбучнији су били Димитрије, његова тадашња супруга Лина и др Мишић из Урбанистичког завода Београда који су се надметали у причању вицева...

Приликом боравка у Књажевцу Димитрије Перишић је упознао моје родитеље и према њима се односио са поштовањем. У наредном периоду у више наврата је био њихов гост.

Димитрије Перишић је био посебан човек. Волео је људе и волео је да се дружи са људима из различитих струка и различитог степена образовања. Наравно, волео је и кафану и волео је да попије...

Његови пријатељи, чланови породице и рођаци су га кратко звали Мита, ја сам га оловљавао у почетку са поштовани професоре, а касније са Димитрије. Иако је помагао многе младе људе који су почињали да се баве

урбанизмом и просторним планирањем, мене је прихватио као млађег колегу на посебан начин. Тако је почело наше пријатељство кроз професионалну сарадњу која је трајала готово пола века.

Након мог преласка из Бора у Институт за архитектуру и урбанизам Србије (ИАУС) крајем 1973. године наставила се наша сарадња, најпре на изради новог Генералног урбанистичког плана Књажевца 1977. године, а касније на изради Просторног плана општине Књажевац.

У то време др Димитрије Перишић је постављен за помоћника секретара у Републичком секретаријату за урбанизам, стамбене и комуналне делатности СР Србије. Са те позиције могао је значајно да утиче на сва догађања у области просторног планирања, урбанизма, уређења и изградње простора.

Крајем шездесетих година прошлог века започета је израда првог **Просторног плана Републике Србије**. Рад на Просторном плану је био подељен у три фазе / елемента:

- Први елемент: Анализа и оцена стања простора Србије; носилац ЗУКД у сарадњи са ИАУС-ом – руководилац др Димитрије Перишић;
- Други елемент: Пројекције (просторног) развоја Републике Србије; носилац Економски институт из Београда – руководилац др Душан Радмановић; и
- Трећи елемент: Просторна организација Републике Србије; носилац ИАУС у сарадњи са Институтом за системе планирања и управљања – руководиоци Борко Новаковић (ИАУС) и др Милош Синђић (ИСПУ).

Средином осамдесетих година прошлог века завршена је радна верзија Просторног плана и штампана под називом *Студија просторне организације Србије*. Студија је писана претенциозно као теоријска расправа са бројним „мудростима“, страним појмовима и сложеним конструкцијама реченица које су често деловале комично. Др Неђа Боровница, иако је био члан тима за израду Просторног плана, није одолео да се на једној „представи“ у Институту нашали на рачун написаних „мудрости“ у тој Студији. Било је јасно да такава Студија не може да буде основа за финализацију Просторног плана. Др Димитрије Перишић је највише допринео оцени да та Студија нема услова да се преформулише у Нацрт просторног плана па је донета одлука од стране надлежног министарства да се одустане од даљег рада на тој верзији Просторног плана и да се у наредном периоду покрене израда новог. Нови Просторни план је урађен у ИАУС-у у периоду од 1991. до 1995. године и усвојен 1996. године. Руководилац израде тог Просторног плана био је наравно др Димитрије Перишић.

Стручне активности у Африци

Средином седамдесетих година прошлог века двоје студената који су дипломирали на Архитектонском факултету у Београду – Алберто Антонио Вос Лима Гомес и Миланка Савковић Лима Гомес су постали министар у Министарству јавних радова и урбанизма, односно, директор(ка) у Дирекцији за изградњу у Републици Гвинеји Бисао. Они су се у име Владе Гвинеје Бисао обратили надлежним органима Југославије за стручну помоћ у области просторног планирања, урбанизма и изградње. Тај захтев је прихваћен па је за координатора будуће стручне помоћи Гвинеји Бисао одређен др Димитрије Перишић, тадашњи помоћник секретара у Републичком секретаријату за урбанизам, стамбене и комуналне делатности СР Србије.

Реализација одобрене стручне помоћи је ишла преко Савезног завода за међународну научну, стручну и просветну сарадњу. У периоду од 1975. до 1991. године из Србије је послат већи број стручњака различитих профила за рад у Министарству јавних радова и урбанизма Гвинеје Бисао, и то:

- већи број стручњака за рад на текућим стручним пословима у Министарству јавних радова и урбанизма на период од једне до више година; и
- већи број консултантских мисија чији је боравак трајао 2–3 месеца, а чији је задатак био да понуде решења у области законодавства и институционалних основа као и израда стратешких основа за урбани развој главног града Бисао и неколико региона. Консултантским мисијама је руководио др Димитрије Перишић. Прва мисија је реализована 1975. године у саставу др Димитрије Перишић, арх. Божидар Милосављевић и инж. Радован Реџић, а друга 1977. године у саставу др Димитрије Перишић, др Миодраг Јанић и арх. Ненад Спасић.

У наредном периоду реализовано је још неколико долазака Консултантске мисије у саставу Димитрије Перишић, Миодраг Јанић и Ненад Спасић, 1983, 1990. и 1991. године.

У току боравка консултантских мисија у Гвинеји Бисао, поред стручног рада, обиласка терена и бројних консултација са државним званичницима и стручним службама у Министарству, било је доста слободног времена за упознавање земље и њених традиционалних обичаја.

Једног викенда организован нам је излет до архипелага Бижагос. До Бубаке, главног острва у архипелагу и будућег туристичког центра, путовало се великим руским хеликоптером. На излет смо са Албертом пошли само Димитрије и ја, а др Миодраг Јанић није волео да иде на „ризична“ путовања. Кад смо стигли на Бубаку Алберто је хтео да нам покаже и нека друга мања острва. Нека од тих острва су ненасељена па су ту пуштене свиње да живе слободно. У вези са насељеним острвима рекли су нам да на тим острвима влада прави матријархат. На пример, када се муж врати кући из лова или риболова и испред улазних врата затекне своје кућне папуче то је знак да је „добрио отказ“ од дотадашње жене и да мора да тражи ново удомљавање.

Пошто је море у зони архипелага веома плитко, ту је утицај плиме и осеке невероватан: преподне јури велика (морска) река у једном правцу, а поподне у другом. Приликом повратка на Бубаку моторним чамцем, у једном тренутку каже нам Алберто да смо потрошили готово сво гориво јер је обилазак неколико острва био дуг, односно, остало је тек толико горива да са њим „пресечемо“ најбржи део морске струје, а дотле је најбоље да се прихватимо веслања. И веслали смо сва тројица скоро цео сат...

За обилазак терена на копну 1991. године имали смо на располагању један камионет и возача Сержа.

Када смо једном приликом послом ишли у обилазак региона Кашеу (на граници са Гамбијом) уочили смо да је Сержо у отворени део камионета ставио два празна пластична бурета од по 100 литара. Питамо га зашто је повезао ову бурад, а он каже да му је умро један рођак и да је он задужен од породице да набави вино за обред који ће се обавити следеће ноћи. По повратку из главног места региона Капеу Сержо је свратио у једно село да набави вино. Ради се заправо о палмином вину које се држи у укопаним земљаним амфорама и пије се док је у фази врења што смрди „на километар“. То вино је могао да проба само Димитрије. Међутим, за Сержа није постојало боље вино од „вињо де палма“, француска и друга вина за њега нису била добра!

Једном приликом чули смо невероватну причу – када умре главни домаћин у породици обичај је да се закоље сва стока коју је поседовао, испече и поједе у данима жалости, а новом домаћину преостаје да крене све испочетка...

Такође је била интересантна и прича о специјалитету за који је потребно искористити корен једне биљке. Такав специјалитет може да конзумира само добар домаћин који има више жена јер оне морају брзо да га сажваћу, и на тај начин уситне, пре кувања. Ми (на срећу) нисмо били у прилици да пробамо овај специјалитет.

У време боравка Консултантске мисије, у Гвинеји Бисао 1990. године била је доста велика криза. Продавнице хране су биле празне. Нас су сместили у бараке ван града које су биле неусловне за становање. Ту су становали и неки државни чиновници са породицама. Димитрије и Миле Јанић су ту „зарадили” маларију па су завршили на инфективној клиници кад смо се вратили у Београд.

Наш возач Сержо нам је рекао да не треба да бринемо за храну пошто ће он да нам набави рибу. Прошло је од тог обећања неколико дана, а на наше питање где је та риба Сержо каже: „Катен!” (нема), односно има, али је „мујто пекењо” (много мала). После недељу дана виче он са улице: „Камерадо, мујто бонито пеиш” – много добра риба! Кад смо погледали кроз прозор, а он и још један његов друг једва носе огромну рибу... Димитрије није био само шеф мисије већ је био и шеф кухиње. Пронашао је у комшилуку неку мачету и инстранжирао целу рибу. Нама је оставио мањи део, а све остало поделио је породицама које су ту становале. Такав је био Димитрије.

Др Димитрије Перишић је 1979. године предводио Консултантску мисију и за Зеленортску Републику. Предвиђено је било да будемо смештени у главном граду Праја, уз могућност обиласка других острва. Поред нас тројице, у екипи су биле једна колегиница са Шумарског факултета и једна из Центра за становање – ИМС. Тамо је већ радио у оквиру техничке помоћи Југославије архитекта Боснић из Сарајева који је придодат нашој мисији. Мисија је радила на урбанистичким плановима за главни град Праја и главну луку Миндело која се налази на другом острву. Колега Боснић нас је иначе сваког дана возио на посао и враћао са посла, а увече нас је водио у Џонсон бар.

Током боравка у Зеленортској Републици председник Аристрид је лично тражио да нам се омогући за викенд одлазак на острво Фоگو. Острво Фоگو је иначе вулканска купа активног вулкана усред Атлантика висока 3000 m. Острво је насељено и има аеродром у главном месту. По доласку одвезли су нас на расед вулканске купе на око 2000 m н.в. у коме се налазило активно насеље (делимично затрпано лавом 1951. године).

С обзиром да је на том раседу било веома топло, питали смо нашег домаћина да ли има негде воде за пиће. Рекао је да има, па нас је одвео код једног домаћина. Домаћин је изнео хладну воду и рекао успут да има нешто боље од воде. Онда је донео црно вино, најбоље које смо пре и после тога икад пробали. Рекао је да има свој виноград на западној страни вулканске купе и да то вино сам производи. Понели смо два балона вина од којих је један стигао у Београд.

Ангажовање екипе из консултантских мисија за Гвинеју Бисао (Перишић, Јанић, Спасић) на пословима у Африци наставило се 1988. године у припреми методолошке основе и понуде за израду Генералног урбанистичког плана Луанде, главног града Анголе. Др Димитрије Перишић је тим поводом посредством „Аероинжењеринга” путовао у Луанду. Посао није добијен, али је

остао Радни пројекат за израду ГУП-а Луанде на српском и португалском језику у луксузној штампи и повезу који представља добру методолошку основу за планирање урбаног развоја у афричким метрополама.

Просторно планирање у великим рударским басенима

Др Димитрије Перишић и ја смо, почев од 1980. године па надаље, били главни иницијатори покретања развоја посебне области у истраживачком и стручном раду која се односи на просторни развој у великим рударским басенима. Све је почело од припреме и израде првог просторног плана за један рударски басен – Просторног плана за зону утицаја рудника „Велики Кривељ” и рудника „Церово” код Бора. Тај просторни план ИАУС је урадио у сарадњи са ЈУГИНУС-ом и Заводом за урбанизам из Бора. Донет је на локалном нивоу 1984. године. Израду Просторног плана је пратила обимна студијска и документациона основа уз веома добру сарадњу са Месном заједницом Кривељ, Општином и РТБ-ом Бор.

Координација научноистраживачког рада, израде студијске и планске документације за велике рударске басене чинила је по обиму и трајању највећи део стручне и научне сарадње др Димитрија Перишића са Институтом и са мном.

Израда студијске и планске документације наставила се, после израде Просторног плана за зону утицаја копова у Кривељу, за Колубарски, Косовскометохијски лигнитски басен, Костолачки и Ковински угљени басен.

Научноистраживачки рад у овој области обухватао је бројне активности:

1. Реализација научноистраживачких пројеката у сарадњи са Министарством за науку:
 - „Комплексна истраживања за потребе планирања дугорочног развоја, уређивања и ревитализације простора у зонама утицаја великих рударско-енергетско-индустријских система РЕИС” – („ревитализација простора” скраћени назив пројекта са 14 потпројеката), 1986 – 1990. године. (Т-167РЗН); и
 - „Рационално коришћење ресурса и потенцијала простора – полазишта за стратегију одрживог развоја Србије” – 1995 – 2000 године. (09Т10ПТ2).
2. Организација научних скупова:
 - „Планирање и уређење простора у зонама великих структурних промена на примеру РЕИК Колубара”, ИАУС, Београд, 1983;
 - „Развој и уређење простора са посебном наменом”, Београд, 1989; и
 - „Планирање и имплементација”, ИАУС, Београд, 2002.
3. Међународна научна сарадња:
 - вишегодишња научна и стручна сарадња са развојним и истраживачким службама RWE Power AG Немачка (ранији назив: Rhein braun Kohle Werke), истраживачким одељењима Универзитета у Ахену и Хановеру (област: пресељење насеља и рекултивација депонија у рудницима, као и контакти и консултације са надлежним државним службама на савезном, покрајинском и окружном нивоу за област просторног уређења;

- студијски боравак у СР Немачкој уз обилазак Рајнског басена мрког угља и контакте са надлежним (покрајинским) министарствима у Келну и Дортмунду, односно са научним институтима у Бону и ХанOVERу, 1980. године (тематски блок – рекултивација копова); и
- студијски боравак у СР Немачкој (Rheinbraun- Kohle Werke Köln, Савезни институт за регионално планирање, Бон, Универзитет у Ахену), 1989. године (тематски блок – пресељење насеља).

Докторирао сам 1987. године на Архитектонско-урбанистичком факултету у Сарајеву са темом: *Планирање и уређење простора у великим лигнитским басенима*. Ментор је био, наравно, др Димитрије Перишић. Докторат је био обиман, а факултет је тражио 15 примерака у тврдом повезу па смо Димитрије и ја једва однели тај товар у Сарајево.

Почетком осамдесетих година прошлог века почела је сарадња Института са РЕИК Колубаром из Лазареваца око припреме студијске и планске документације за Колубарски лигнитски басен. Та сарадња, која се касније наставила преко ЕПС-а, траје, са повременим паузама, све до данас.

Рад на студијској и планској документацији за Колубарски лигнитски басен био је заснован на развојним стратегијама, студијској и техничкој документацији, првенствено из области рударства и енергетике, и на резултатима истраживачког рада у другим областима од стране стручњака истраживача из Института и из других институција.

У почетној фази рада формирана је обимна документациона грађа о насељима (грађевинским објектима, становништву, јавним службама, привредним активностима и сл.), инфраструктурним системима и другим обележјима изграђеног простора.

Посебна пажња је посвећена пресељењу становништва. За насеље Вреоци урађена је 2005. године посебна студија о условима пресељења као и Програм пресељења насеља и месног гробља.

За Колубарски басен у току припреме студијске документације урађено је више сценарија просторног развоја. Просторни план Колубарског лигнитског басена је завршен и донет тек 2008. године.

Током 1982. године отпочео је рад на Просторном плану рударско-енергетско-индустријског система Косова и Метохије. У почетној фази је урађен Радни пројект за израду Просторног плана и штампан на српском и албанском језику. С обзиром на простирање више лигнитских лежишта по читавој територији Покрајине, Просторни план (подручја посебне намене) је имао карактеристике регионалног просторног плана. Др Димитрије Перишић је водио методолошку координацију у изради Просторног плана преко Савета пројекта чији је био председник. То је био сложен плански документ, заснован на бројној студијској и осталој документацији коју је радни тим припремио у студијској фази израде Плана (уз активно учешће др Димитрија Перишића), која је обухватала следеће студије и експертизе:

1. „Површинска експлоатација лигнита и њен утицај на околину”,
2. „Оптимизација развоја енергетско-индустријског комплекса”,
3. „Природни услови – вредновање природних погодности и ограничења релевантних за организацију, уређење и коришћење простора”,
4. „Природне и амбијенталне вредности и пејзажна обрада простора”,
5. Рекултивација (обнављање) и уређење деградираног простора (земљишта”),

6. „Квалитет и развојни потенцијал животне средине”,
7. „Регионални аспекти развоја рударско-енергетско-индустријског система Косова”,
8. „Урбо-економски аспекти развоја рударско-енергетско-индустријског система Косова са основама земљишне политике”,
9. „Оптимизација коришћења ресурса – процена дугорочних ефеката искоришћавања природних ресурса у лигнитском басену”,
10. „Производни потенцијал пољоприведног земљишта”,
11. „Студија становништва – демографски и социоекономски аспекти кретања становништва”,
12. „Трансформација и развој мреже насеља, процеси урбанизације”,
13. „Вредновање и заштита културног и историјског наслеђа”,
14. „Изграђеност простора”,
15. „Трансформациони процеси – пресељење становништва и насеља из зоне рударских радова”,
16. „Саобраћајни систем и транспорт”,
17. „Коришћење, деградација и заштита водних ресурса у зони утицаја РЕИС”,
 - „Стратегија коришћења и заштите водних ресурса у зони утицаја РЕИС”,
 - „Снабдевање водом енергетско-индустријског комплекса, деградација и заштита површинских и подземних вода”, и
 - „Утицај површинских копова на површинске и подземне воде, уређење водотока и акумулација у зони рударских радова”,
18. „Дистрибуција и коришћење топлотне енергије”,
19. „Дистрибуција и коришћење електричне енергије”,
20. „Студија телекомуникација”,
21. „Народна одбрана и заштита од ратних дејстава”, и
22. „Заштита од елементарних непогода и техничких катастрофа”.

Рад на Просторном плану је прекинут средином осамдесетих година прошлог века због немира на простору КиМ. Средином деведесетих година прошлог века настављен је рад на Просторном плану у измењеним околностима и на основу нове студијске документације. Радна верзија Нацрта просторног плана је завршена уочи почетка бомбардовања 1999. године.

Вишегодишњи рад Института на студијској и планској документацији за зоне утицаја рударских активности допринео је формирању посебне научне (под)области која би могла да се назове „одрживи просторни развој у великим рударским басенима”, као и развоју специфичне области у просторном планирању.

Методолошка и друга искуства на изради студијске и планске документације из тог периода послужила су касније за рад на новој генерацији просторних планова подручја посебне намене, за: Костолачки угљени басен, Борско-мајданпечки рударски басен и рударске комплексе – руднике „Чукару Пеки” код Бора и „Потај чука Тисница” код Жагубице.

Др Димитрије Перишић у Институту (ИАУС-у)

Почетком осамдесетих година прошлог века новим Законом о научноистраживачкој делатности утврђен је за научне организације минималан број запослених истраживача у научном и истраживачком звању.

Институт је у то време имао само једног доктора наука у радном односу. Направљен је у вези с тим амбициозан план унапређења научноистраживачког састава Института који је имао два дела:

- убрзана припрема магистратура и доктората од стране запослених истраживача (тако сам ја магистрирао 1985. године, а докторирао 1987. године); и
- пријем у радни однос нових истраживача који имају готову магистратуру или докторат или су пред њиховом непосредном одбраном.

Тако је Институт за неколико година знатно увећао свој истраживачки састав. Тад је био запослен у Институту и др Димитрије Перишић са 1/3 радног времена у допунском радном односу. Веома брзо након запослења др Димитрије Перишић је изабран за председника Научног већа Института које је успешно водио у наредном периоду.

Нас двојица смо у том периоду веома много сарађивали, нарочито од 1989. године кад сам ја изабран за директора Института. Послови директора су мени одузимаи све више времена, што је њему сметало. Имао је обичај да ми пребаци: „Дај, бре, Спасићу, неком другом да се бави уговорима и финансијама, а ти пиши и објављуј научне радове!“

Израда Просторног плана Републике Србије почетком деведесетих година прошлог века на челу са др Димитријем Перишићем окупила је у радни тим већи део истраживача из Института као и велики број других научних и стручних институција и појединачних експерата из различитих области ван Института.

Координација израде Просторног плана је захтевала, поред потребног времена, и посвећеност др Димитрија Перишића тим обавезама. Требало је обавити бројне консултације са министарствима, јавним предузећима и установама и стручним асоцијацијама.

Др Бранислав Ивковић, тадашњи министар, формирао је Стручни савет за праћење израде Просторног плана – консултантско тело које је било састављено од академика и других афирмисаних стручњака. Димитрије Перишић је игнорисао тај Стручни савет уз опаску да „... они немају појма о просторном планирању...“, па сам на састанке Стручног савета одлазио уместо њега.

Најзанимљивија фаза у изради Просторног плана је била јавна расправа о Нацрту просторног плана. Јавна расправа је била организована по регионима и већим урбаним центрима и била је веома бурна. У оквиру стратегије просторног развоја Републике биле су предложене тзв. „осовине развоја Србије“. Ту је расправа била најжешћа. Била је комична ситуација на расправи у Крагујевцу када је један од дискутаната тражио од Димитрија Перишића да му обезбеди „полуосовину развоја“ ако већ не може целу осовину!

Финална расправа о Нацрту просторног плана одржана је у великој сали Сава центра. Сала је била препуна, др Димитрије Перишић је на бриљантан начин одржао уводно излагање, а после тога водио садржајан дијалог са учесницима у расправи. Након доношења Просторног плана Републике Србије

1996. године покренута је израда нове генерације регионалних просторних планова и просторних планова подручја посебне намене.

С обзиром да се већи део тих планова радио у Институту, Димитрије Перишић је био главни консултант и учесник у њиховој изради.

Током вишегодишње сарадње и боравка у Институту, својим ауторитетом и ангажовањем Димитрије Перишић је у највећој мери допринео афирмацији Института као водеће стручне и научне институције у Србији и једне од водећих у региону у области просторног планирања и урбанизма.

Институт је желео да се посмртно одужи др Димитрију Перишићу тиме што је установио годишњу награду која носи његово име у области просторног планирања за најбоље студентске радове реализоване у тој години.

Награде студентима за област архитектуре носе име Милорада Мацуре првог директора и оснивача Института.

МИРКО ЈОКАНОВИЋ

Професора Димитрија Перишића сам упознао као стални члан Републичке комисије за стручну контролу планске документације за објекте од значаја за Републику Србију за област саобраћаја и саобраћајне инфраструктуре, и то у периоду од септембра 1996. године до марта 2003. године.

Моја сећања на професора, као руководиоца израде Просторног плана Србије и председника Републичке комисије за стручну контролу планске документације, везана су за његов приступ и одлучан став о начину како треба планирати развој простора, при чему је изузетан значај давао просторно-техничким решењима инфраструктурних коридора, посебно путне и железничке мреже, уз акценат на економску и еколошку подобност таквих решења. Сматрао је да су магистрални инфраструктурни коридори битан елемент одрживог развоја Србије, па је са правом важио за утемељитеља просторног планирања у Србији, уз давање великог доприноса српском урбанизму.

Посебан је био његов позитиван однос и немерљиви допринос као председника Републичке комисије за стручну контролу планске документације у случају просторних планова инфраструктурних коридора на територији Србије, где је настојао да се детаљно размотре све могуће негативне последице на простор, али и позитивни ефекти развоја, са циљем усвајања оптималних просторних решења инфраструктурних коридора, уз доказ економске и еколошке подобности.

МИЛАНКА САВКОВИЋ ЛИМА ГОМЕС

Моја сарадња са проф. др Димитријем Перишићем је почела 1975. године када је учествовао у Првој консултативној мисији Савезног завода за међународну научну, просветно-културну и техничку сарадњу и Републичког завода за техничку сарадњу СР Србије у Републици Гвинеји Бисао. То је мала земља, површине око 36.000 km² у Западној Африци, бивша португалска колонија, која је званично проглашена независном државом 24. септембра 1974. године. У то време имала је око 900.000 становника (главни град Бисао је имао око 84.000 становника). Мој супруг Алберто Антонио Вос Лима Гомес и ја, као генерација студената 1965/66. године на Архитектонском

факултету Универзитета у Београду, били смо од раније упознати са радом Института за архитектуру и урбанизам Србије (ИАУС) и са радом проф. Перишића. Непосредно након ослобођења Гвинеје Бисао, као руководиоци у Министарству јавних радова Гвинеје Бисао, били смо суочени са стварношћу и одговорношћу обнове и развоја земље. Без претходног искуства и практично без домаћих кадрова (током првих 5 година у земљи је било троје архитеката, два грађевинска инжењера и пет цртача), имали смо задатак реконструкције новоослобођене државе – од хитних нових пројеката до обнове министарстава, становања, школа, болница и др.

Уз подршку председника Републике Гвинеје Бисао Луиса Кабрала, организована је прва мисија 1974. године за Југославију, и преко Савезног завода за међународну сарадњу (др Неда Виловић) успели смо да добијемо одобрење за долазак прве консултативне мисије из домена просторног планирања и урбанизма, под вођством проф. др Димитрија Перишића, са мултидисциплинарним саставом.

Године 1975. је била прва консултативна мисија којом су идентификоване најхитније интервенције од интереса за државу:

- Програмски део ГУП-а;
- Планске основе ГУП-а; и
- Упутства за домаћи кадар за прикупљање података који су неопходни за даљи наставак рада нове консултативне мисије – што је било успешно обављено.

Друга консултативна мисија, у новом саставу, али поново под руководством проф. др Димитрија Перишића, била је 1977. године. Та мисија је обавила процену рада домаћих кадрова и спремила нове задатке за следећу мисију. Већ су била урађена два предлога ширења града у зависности од локације луке.

Први пут је организован Министарски састанак у Министарству јавних радова Гвинеје Бисао, уз присуство председника Републике Луиса Кабрала. Проф. Перишић је водио састанак, наравно уз превод на португалски, и то са таквим ентузијазмом и успехом да су сви, па чак и они који ништа нису знали о развоју града и просторном планирању, учествовали у ватреној дискусији. Оставио је незабораван утисак.

Професор Перишић је имао урођен дар комуникације. Знао је да мотивише и заинтересује људе из струке и оне који то нису, и то на један спонтан начин. Сви смо га волели и поштовали, не само као стручњака већ и као човека и пријатеља.

Трећа консултативна мисија је била 1983. године и она је била посвећена изради Просторног плана три региона на северу земље (Оио, Кашеу и Биомбо). Тај рад нам је послужио као пример за израду просторних планова других региона (Гвинеја Бисао има 8 региона плус један аутономни регион – Бисао).

Та сарадња са проф. др Перишићем и са ИАУС-ом трајала је до 2004. године, када сам га и последњи пут видеа због Просторног плана за Анголу – провинцију Бенгуела, у присуству др Саше Милијића.

Из познатих разлога (кризе у Гвинеји Бисао као и у Србији) више не сарађујемо званично, али пријатељство и поштовање између наших породица и даље траје. Можда ће наша деца да дају будућност новој сарадњи.

КСЕНИЈА ПЕТОВАР

Димитрије Перишић – личност мимо стандарда

Са протоком година најчешће памтимо лепе и радосне догађаје, дружења и пријатељства са занимљивим, паметним и моралним људима и успомене које нам живот чине испуњеним и занимљивим. Таква селективна деменција доноси спокојну и мирну старост и сећања на велики број пријатеља и познаника са којима је вредело дружити се и сарађивати. Такво је и моје сећање на Димитрија Перишића.

Прво што ми падне на ум када се сећам Перишића је његово невероватно памћење – свестрано, дугог трајања и логички повезано. Никад нисам упознала неког ко је памтио толики број имена, лица, догађаја, предела, ликова из прочитаних књига. Признајем да сам му увек завидела на невероватном памћењу. Поред тога, био је и изузетан говорник – његова излагања су била прецизна, јасна, фокусирана. Никад није читао на јавним наступима.

Био је врстан стручњак, оставио је неизбрисив траг у области просторног и урбанистичког планирања и допринео успостављању високих стручних стандарда у овој области у другој половини 20. века у Србији. Неговао је, за нашу средину, неуобичајену и ретку вештину и способност да чује другачије мишљење и да сарађује са другим струкама / професијама. Верујем да је спремност да чује друго и различито мишљење код Перишића развила изузетну способност синтезе која га је још више подстицала да слуша, разуме и усаглашава различита становишта и да успешно организује тимски рад и сарадњу стручњака различитих профила.

Нема сумње да је одлично познавао своју матичну струку, укључујући и геологију коју је студирао под Б. Могао је сатима да прича о саставу стена и крајолика поред којих смо пролазили. Истовремено, био је отворен према знањима других професија. Неретко, био је спреман да чује, промисли и разуме шта кажу друге професије иако, на први поглед, није изгледало да то сматра важним. Мислим да је такав став био резултат његовог поимања појма јавно добро. Перишић је веома добро разумевао шта је то јавно добро и зашто је критеријум јавног добра темељ успешног планирања и планских решења. Чини ми се да се у свим плановима чијом израдом је руководио то јасно уочава.

Био је међу првима, и треба рећи реткима, коју су после Конференције о заштити животне средине у Стокхолму 1972. године, настојали да ту димензију укључе као важну компоненту планирања и односа према природи и живом свету. Поштовао је природу и природне законе, залагао се за одржавање равнотеже у природи. Кад год би видео неки каменолом, рекао би: „Видиш, оно је каверна за природу и окружење”.

Дубоко је потиснуо и никад није савладао трауму коју је као деветогодишњи дечак доживео током девет месеци боравка у НДХ логору Стара Градишка, где је био заточен са баком, мајчином мајком, попадијом. О зверствима која је тамо свакодневно гледао врло ретко је говорио, али је било јасно да их није заборавио. Никад није могао да опрости послератним властима што су лишили грађанских права и на затворску казну осудили Тому Максимовића, комесара за избеглице у Влади Србије током Другог светског рата. Говорио је да је Тома Максимовић откупио неколико стотина хиљада Срба из логора НДХ, скупљајући новац, злато и драгоцености од добрих грађана из окупираних Србије. Максимовић је оснивао и прикупљао новац за организацију

Српска избегличка деца (СИД), која је имала бројне подружнице у Србији. Захваљујући Томи Максимовићу и племенитим грађанима дечак Димитрије са својом баком био је избављен из Старе Градишке, а Тома Максимовић, иако рехабилитован, данас је један од заборављених хероја наше историје.

Често се питам шта би Перишић рекао о статусу просторног планирања данас. Бојим се да не би био ни мало усхићен над крхотинама првог Просторног плана Републике Србије, чијом израдом је руководио и за који је, 1996. године, у време тврдог режима СПС и СРС, гласао велики део опозиције у Народној скупштини (Демократска странка, Грађански савез, Удружење војвођанских Мађара). Данас је незамислива професионална и стручна аутономија коју нам је приликом рада на том Плану омогућио тадашњи ресорни министар др Бранислав Ивковић. Стручни критеријуми су били кључно мерило за предложена и усвојена решења и планске пропозиције, а мањкавости тог Плана се првенствено могу приписати стручним недоумицама и струковним лобијима, а никако притисцима политичара и са њима повезаним интересним групама. Од тог Плана је мало шта остварено, а програми и инструменти за остваривање / реализацију Плана остали су мртво слово на папиру. Цео концепт Плана заснивао се на пропозицијама које су имале за циљ да простор Србије учине пожељним за квалитетан живот и задовољење људских права, потреба и добробити грађана. Потврдиле су се наше слутње да је Просторни план Републике Србије из 1996. године имао само манифестациону улогу – да увери у мирнодопску и европску оријентацију Србије. Стварно, шта би о данашњем стању уређености простора у Србији и поданичкој позицији у коју се сурвала (не само ова) струка рекао утемељивач професије просторног планирања у Србији и Југославији, професор Димитрије Перишић?

Био је радознао, духовит и дружељуб. Умео је да прави досетке на туђи рачун, али и да господски „прогута” шалу и ујед упућен њему. И поред тога што смо законски окончали нашу малу породичну заједницу, остали смо искрени и одани пријатељи и до краја успешно професионално сарађивали и међусобно се поштовали и уважавали.

МИЛАН МЕДАРЕВИЋ

Познанство с поштовањем са професором Митом Перишићем

Професора Димитрија Перишића сам упознао 1982/83. године на Шумарском факултету у Београду, у вези са договором о формирању и раду ширег тима на Просторном плану Србије.

Ја сам тада био асистент на предмету Планирање газдовања шумама на истоименој катедри. Професор је био стари зналац мојих професора, пре свега Душана Јовића и Лазара Томанића. Касније сазнајем да су њихова прва познанства везана за 1968. годину, а у вези са првим идејама о изради Просторног плана Р. Србије, у чему је предњачио проф. Перишић. Како су тада у прелиминарној припреми израде Плана биле ангажоване две еминентне планерске и пројектантске куће у Србији и Југославији (ЈУГИНУС и ИАУС), првим састанцима и договорима у вези са учешћем на изради Плана су присуствовали Миша Којић и проф. Перишић, а потом је после болести М. Којића сав оперативни посао преузео ИАУС на челу са проф. Перишићем. Шумарски факултет (Катедра Планирања газдовања шумама) се обавезао да изради претходни тематски студијски основ „Шуме, шумарство и ловство у

Просторном плану Србије”. Наведени темат је био део синтезне информационо-документационе основе која је рађена на сличан начин за све природне ресурсе. Мој задатак, као тада најмлађег у том тиму, био је да утврдим оптималну шумовитост Србије, полазећи од циљева полифункционалног коришћења шума, и тада добијени релативни однос од 41% оптималне шумовитости и данас се експлоатише при оцени затеченог стања шума на регионалном нивоу у различитим планским претпоставкама.

Просторни план се у својој изради дуго крчкао (скоро тридесет година од прве идеје) да би угледао светлост дана 1996. године. Његова израда је можда предуго трајала, али је обухватила темељан приступ, за разлику од данашњег планирања „данас за јуче”. У највећој мери за то је био заслужан проф. Перишић. Заслужан и због изузетних организационих способности. По први пут сам се срео са истинским и нужним партиципативним приступом у интегралном и интегрисаном планирању. Шири радни тим је био подељен по областима, а нашу су чинили експерти који су се бавили природним ресурсима (М. Николић, Н. Милашин, М. Максин, Б. Ђорђевић, М. Љешевић, В. Рађевић, М. Медаревић, са у то време млађим сарадницима из ИАУС-а). Рад у оквиру наше области, а касније и у оквиру ширег радног тима, карактерисали су толеранција и висок степен сарадње, уважавања мишљења, поштовања унутрашње и међусобне усклађености, све до кохерентности, а томе је доприносио принципијелан став проф. Перишића о појединим проблемима, реалан критички осврт, директан и саветодаван. На збијеност редова у раду утицали су и спољни ревизори (за тренутак се сетих реакције проф. М. Јанковића на еколошки аспект плана).

Тон проф. Перишића је увек био повишен, са дозом драматике и ироније у критици, а имао је право на то јер је исти однос имао и према себи. Никад у сарадњи и раду с њим није било околишног претпостављања, а резултат је био Просторни план Р. Србије (1996) и континуитет у планирању просторног развоја који је уследио после тога. Као у то време најмлађи у тиму, имао сам и помало повлаштен положај код професора, а и изузетно ми је било задовољство радити у екипи која је била у стању да испоштује аргументоване ставове другог – резултат је за то време квалитетан ПП Р. Србије и потом читав низ планова на различитим планским нивоима. Та „протекција” код професора није потекла ни из чега. Брзо по нашем упознавању дошао је до закључка да ми је вероватно ујак, због одрастања на Мањачи и у Бања Луци, недалеко од мог завичаја, а што је мени импоновало и интимно чинило част.

Искуство у раду и сарадња са тимом проф. Перишића у извесној мери су допринели и избору теме докторске дисертације *Функције шума и њихово обезбеђивање при планирању газдовања шумама*, браћене на Шумарском факултету Универзитета у Београду 1991. године, а члан комисије за одбрану ми је био и проф. Перишић.

Логично је било да професор буде и члан комисије за избор у доценте, а анегдота везана за то осликава професоров карактер и дружељубивост. Договорили смо се да припремљен Извештај за избор донесем на Нови Београд у ресторан у близини садашњег Завода за заштиту природе Србије који је држао неки мој Дрварчанин. Нашли смо се у договорено време и професор ме је, како је ко прилазио да га поздрави, спонтано упознавао са тим својим другарима. После првих здравица сетио се да један од присутних – професор географије у пензији – свира хармонику која је увек била подмазана и спремна под шанком у ресторану. Углавном, састанак се завршио весељем и песмом, али и непотписаним Извештајем. Сутрадан ме је звао уз осмех и пред ноћ смо се нашли на истом месту, али овај пут најпре је потписан Извештај.

Наша сарадња на изради просторних планова, за различите планске равни, успешно је настављена све до краја живота проф. Перишића и са задовољством сам се увек одазивао позиву професора и његових сарадника. Били смо у вези све до његовог судњег дана, а иако је тешка болест узимала данак није се предавао и разговор је увек био превасходно усмерен на струку и на то докле се дошло. Сарадња је настављена до данас, и после његове смрти, са колективом у коме је проводио већи део радног ангажовања – ИАУС-ом.

Оно што ме је увек изнова импресионирао јесте организациони приступ и ангажовање проф. Перишића на конкретним плановима. По упознавању са новим задатком, професор је сугерисао да се нађемо за десетак дана са првим виђењем конкретног садржаја по секторима истичући фокус у оквиру сектора. На следећем састанку је сугестија била, без обзира на понуђени обим текста: „Скратите прилоге маказама на седам страна!“. И данас лично користим ово искуство уверен да доприноси уравнотежености садржаја, а тиме и квалитету плана и планирања.

БРАНИСЛАВ ИВКОВИЋ

Када мислим о Мити, проф. др Димитрију Перишићу, ту је одмах његов животни резултат, Просторни план Републике Србије. Тог просторног плана не би било без његовог знања, личног ауторитета пред великом групом научника из свих области окупљених у тиму, шарма, његове спремности да разуме, повеже, али и да се љути, баш онако српски. Сведок сам и саборац у највећем и најкориснијем подухвату одлучујућем за опстанак и развој Републике Србије.

Кажу човек се учи док је жив. Поред Мите научио сам много. Доктор сам наука, редовни професор Универзитета у Београду, био сам министар грађевина у Влади Републике Србије у то време, али сам од Мите учио и учио. Имао је снагу и вољу да учи људе око себе. Верујем да је мало колега око њега у почетку рада у априлу 1994. године разумело значај и вредност Просторног плана Републике Србије за њен опстанак и развој, за повезивање са земљама у окружењу и Европом.

Мита је на почетку посла све то знао, знао да су шансе да план испуни свој циљ, како у квалитету тако и у свеобухватном приступу у анализи потенцијала и могућности сваког дела Србије, много веће ако што више нас у заједничком раду са њим инфицира идејом и вредностима очекиваних резултата. Успео је у томе. Колегиница Маја Максин и ја смо вероватно били највише инфицирани и његови најоданији саборци. Прихватио сам задатак да афирмишем значај рада на изради Просторног плана Републике Србије, да привучем што више грађана на информативне скупове у свим општинама, а Мита је радио са скоро 180 научника и сарадника у свим релевантним областима којима је Просторни план тежио да својим решењима омогући оптималан развој Србије, уз равномеран развој свих њених делова примерен њиховим ресурсним потенцијалима.

Мита је уживао на скуповима са грађанима широм Србије у увек препуним салама. Било је нестварно. Србија под жестоким неправедним санкцијама, а Мита говори о осовинама развоја Србије, од прве осовине развоја север – југ, Суботица – Ниш – граница са Северном Македонијом са краком ка Бугарској, до друге осовине развоја – подунавски појас. Говори о новим саобраћајницама, аеродромима, индустријском развоју, енергетском систему. Грађани слушају нетремице седећи у хладним дворанама у капутима и јакнама и почињу да верују у боље, у сутра, у моћну, развијену Србију.

Схватајући да је највише нових инфраструктурних и осталих објеката на осовинама развоја, у Нишу се јавља за реч председник општине Прокупље са молбом: „Да ли бисте, уважени професоре, на ту вашу примарну осовину развоја која пролази кроз Ниш могли да прикопчате бар једну малу полуосовину до Прокупља?“. Мита је умео да слуша веома добро и да чује шта грађани говоре. Прокупље је добило ауто-пут од Ниша до Приштине, па касније ка Црној Гори, али са основним циљем да integriше Косово и Метохију као део Србије.

После сваког скупа са грађанима Србије били смо боље информисани и увек смо понеко побољшање уносили у план. Када је Просторни план Републике Србије усвајан у Народној скупштини догодила се невереватна ситуација – у вишестраначкој скупштини Закон о Просторном плану и сам Просторни план Републике Србије посланици су усвојили једногласно. За План су гласали сви посланици странака на власти, али и опозиције.

Немерљиве су вредности Митиног ремек дела. Данас када се након више од 25 година гради управо по том Просторном плану може да се сагледа сва величина његовог знања и визионарства.

МАРИЈА МАКСИМ

1. Познанство са проф. Перишићем

Сви бивши студенти професора Перишића који су имали прилику да слушају његова предавања и уче о теорији и пракси просторног планирања и њиховој примени у реалном животу и времену имали су несвакидашњу срећу да сарађују са великим предавачем и учитељем, какви су увек ретки на универзитетима у Србији, али и у свету. Штета је што због језичке баријере ту прилику нису имали и студенти широм света.

Имала сам велику срећу да са професором сарађујем на магистарским и докторским студијама просторног планирања на Географском факултету Универзитета у Београду. Професор је био непресушан извор идеја, поседовао је визионарски дар и велико познавање људи, тако да је свакога ко му се за помоћ обратио могао и желео да усмери у погледу будуће каријере. Несебично је пружао подршку у погледу избора нових и актуелних тема магистарских и докторских теза и њиховог прилагођавања способностима кандидата, чак и када није био формални ментор теза, као што је било у мом и многим другим случајевима.

Захвална сам професору на свим инструкцијама, укорима и пошалицама на мој рад којима ме је подстрекивао да будем што боља, да пружим у раду најбоље што могу, па и више него што сам мислила да могу. Сви који су имали сличну прилику, да их подржава и коментарише њихов рад, знају колико је умео да буде оштар и немилосрдан када је процењивао да кандидат може више и боље, а опет неизмерно добар и добронамеран. Никада, заиста никада, нисте могли да осетите ни трунчицу злобе или зле намере и поред грдњи и повишеног тона. Напротив, сви његови студенти и сарадници су знали да се испод таквог наступа крије племенита и осетљива душа несужењеног вајара, великог професора, нашег првог и највећег просторног планера и правог урбаног шмекера.

Почаствована сам што је професор Перишић био члан комисије за одбрану моје магистарске и докторске тезе на Географском факултету Универзитета у Београду 1996. и 2000. године. Не сећам се да сам у животу

имала већу трему него на одбрани докторске тезе, управо из поштовања према професору Перишићу и жеље да оправдам његову подршку мом раду.

2. Учешће у припремама просторних планова са проф. Перишићем

Сарадња са професором Перишићем започела је у Дирекцији за санацију и обнову подручја Копаоника погођеног земљотресом 1984. године. То је и почетак учења младог инжењера архитектуре о просторном планирању и развоју подручја угрожених елементарним непогодама. Посебно је била упечатљива улога професора Перишића као руководиоца израде свеобухватне Студије организације и уређења подручја Копаоника (ИАУС, 1987), која је била најбољи путоказ у раду на санацији подручја Копаоника. Радни састанци тима под његовим руководством били су пример добро структурираног посла, проблемског и синтезног рада тима на анализи и оцени стања и изради концептуалних решења развоја шест копаоничких општина. Присуство састанцима радног тима био је ефикасан вид учења о идентификацији кључних проблема, приступу њиховом решавању и организовању тимског рада по тематским областима ради релативизације конфликтних интереса у развоју различитих активности. Појам „релативизација” конфликтних интереса увео је професор Перишић као најшири појам који обухвата све остале појмове и начине за превазилажење конфликта. Као велики педагог, професор је на представљању финалне верзије студије представницима јединица локалне самоуправе на Копаонику главну презентацију поверио једном од најмлађих сарадника, свом свршеном студенту Зорану Мирјанићу који је тај посао одлично обавио. Свој поступак је образложио речима да се тако припремају млади за самостално руковођење пословима и наставак онога што је професор започео.

Наставак сарадње одвијао се у министарству надлежном за планирање и изградњу простора у периоду 1991–1995. године. Професор Перишић био је председник Комисије за стручну контролу просторних планова при надлежном министарству, чији сам ја била секретар. У том периоду су чланови комисије били представници надлежних министарстава и јавних организација/установа за све области од значаја за просторно планирање. На седницама комисије професор је инсистирао на разматрању квалитета и интегрисаности концепција и планских решења у просторним плановима, на усклађивању ставова чланова комисије из различитих области, а по потреби и на координацији активности на изради и имплементацији појединих планских решења. Дobar пример био је први просторни план подручја посебне намене за коридор Х, деоница од Ниша до границе Македоније, где је у току разматрања дошло до договора да се застане са израдом планског документа док ЈП „Железнице Србије” не изађу са концепцијом положаја коридора пруге за велике брзине ради усклађивања положаја тог и планираног коридора ауто-пута.

Најзначајнија сарадња и најбоља школа просторног планирања била је на изради Просторног плана Републике Србије, у периоду 1990–1996. године. Велико знање, широко познавање свих области од значаја за просторно планирање и синтезан начин размишљања и организације посла, праћени изузетним познавањем свих делова Србије и људи, омогућили су да маестрално руководи, инструктира тим у свим фазама посла и води тематске тимске састанке и расправе о важним питањима просторног развоја Србије. Не мањег значаја је и велики респект који су показивали сви чланови тима према професору Перишићу, прихватајући беспоговорно његове инструкције за рад и приступ решавању проблема. Прихватили су и његово инсистирање на тимском раду

на синтези појединих тематских области и кључних тема, иако нису сви били свикли и спремни за такав начин рада. Још једна његова врлина и умеће било је једноставно исказивање најкомплекснијих циљева, концепција и планских решења тако да свако може да их разуме, без икаквог предзнања о области на коју се односи. Једноставност је одраз великог знања, ширине погледа и суштинске писмености појединца (на којој се увек захваљивао свом оцу). Његово супериорно руковођење великим и сложеним тимом и комплексном изработом овог планског документа прокоментарисао је професоров презимењак, тадашњи начелник генералштаба, приликом представљања нацрта плана, речима да код професора у тиму владају већа дисциплина и ред него у генералштабу. Умеће руковођења и добро познавање психологије и понашања људи показао је током председавања јавном презентацијом Нацрта просторног плана Републике Србије у Сава центру 1994. године, а том приликом су студенти завршних година просторног планирања скандирали: „Мито царе!”

3. Путокази у вези са наслеђем проф. Перишића

Професор Перишић је волео Србију и људе и чинио све што је било у његовој моћи да помогне и уздигне оно најбоље у земљи и нама. Ако сви будемо волели и радили за добробит Србије бар упола колико професор, онда смо на добром путу.

Мудри људи воде у напредак земље и своје професије промишљајући будућност и уважавајући ограничења реалног времена и околности. Професор Перишић је знао да у Србији ни једна регионализација не може да заживи. Ипак је у Нацрту просторног плана Републике Србије предложио макрорегионе, на које су имали примедбе скоро сви учесници јавне расправе. Разјашњење је дошло на крају, када је са мангупским осмехом срочио став на скупштински амандман и предложио да се макрорегиони бришу из просторног плана. Определио се да не унесе ауто-пут од Приштине ка Драчу у просторни план, који не би био прихваћен у време ратних сукоба око распада СФР Југославије, јер је знао да ће економија и време учинити своје и да ће се тај најповољнији путни правац за везу Србије са Јадранским морем свакако реализовати у будућности.

Имао је хришћански став праштања. У свом последњем телевизијском интервјуу 2005. године исказао је жаљење за људе са Косова и Метохије, како за људе које је волео, ценио и са којима је сарађивао, тако и за друге житеље јер ће им западне земље зарад профита узети све што вреди, дати врло мало заузврат и оставити загађења од којих ће умирати. На нама је да нађемо саговорнике добрих намера и да са њима договарамо и градимо будућност Србије са окружењем.

У свом последњем јавном обраћању, поводом 25 година студија просторног планирања, поручио је да и даље не зна шта је то просторно планирање. Шта нам је заправо рекао? У Србији су увек тешка времена. Треба нам много мудрости и умећа да сачувамо и унапредимо нашу земљу, наше вредности и знање. Морамо да се прилагођавамо реалном времену и околностима, а да не изневеримо себе, људе и државу Србију. Да ли чинимо довољно и да ли можемо више и боље? Да ли успевамо да, као професор, ставимо интересе заједнице и професије испред својих интереса? Да ли чинимо довољно да се унапреди просторно планирање и да ли се боримо на прави начин за његову улогу у управљању развојем Србије? Питања је много, а одговоре морамо да пронађемо у себи и заједно са другима у професији и ван ње, ради опстанка Србије коју је професор толико волео и оправдавања поверења и знања које нам је професор подарио.

Професор др Димитрије Мита Перишић – корифеј просторног планирања

Професора др Димитрија Перишића сам упознао 1993. године, када сам се запослио на Географском факултету у Београду, а са делом његовог научног опуса нешто раније, осамдесетих година прошлог века док сам био асистент на Одсеку за географију ПМФ-а у Сарајеву. Наиме, професор др Милош Мишковић ми је показао књигу *О просторном планирању* и рекао да је њен аутор *spiritus movens* модерног српског и југословенског просторног планирања. Како је професор Перишић знао да долазим из Сарајева и да сам постдипломске студије завршио у Загребу, одмах након упознавања започели смо причу о сарајевским и хрватским географима, урбанистима и просторним планерима. О сваком је изрекао неколико реченица, познавао је њихова професионална опредељења – о појединима је испричао и по коју анегдоту, а о онима са којима је сарађивао и по неку догодовштину проистеклу из професионалне сарадње или са необавезних дружења. Од тада па до одласка професора у пензију делили смо исти кабинет. Временом смо успоставили професионалну и приватну сарадњу која је трајала до његове смрти. Иако је имао доста обавеза, произашлих из паралелног рада на Просторном плану Републике Србије и на помоћи при израдама дисертација кандидатима којима је био ментор, увек је имао времена и стрпљења да прегледа делове моје дисертације или чланке које сам припремао за штампу и да ми да корисне савете у виду конструктивне критике или, пак, понекад и ироничних, похвала.

Због специфичности поља мог научног интересовања, када сам докторирао, тадашње руководство Факултета ме је „видело” на Катедри за регионалну географију, што се није баш свидело медиокритетима који су њоме управљали. Међутим, на инсистирање професора Перишића, изабран сам у наставничко звање на Катедри за просторно планирање. Ту сам остао до краја радног века. Предложио ми је да у регионалну географију намењену студентима просторног планирања уведем функционалну парадигму, кроз предмет Принципи и методе регионализације (по називу постдипломских студија које сам завршио), што сам са одушевљењем и захвалношћу прихватио. Након свега, започела је наша сарадња у израдама разноврсних планских докумената којима је он руководио. Захваљујући професору успоставио сам плодну сарадњу са Институтом за архитектуру и урбанизам Србије која још траје.

Рад и дела професора говоре да иза њих стоји велики зналац и ерудита, који презире сваку врсту волонтаризма и научне површности. Одликују се, како теоријском осмишљеношћу и методолошким утемељењем – вођени синтагмом „добра теорија је најбоља пракса”, тако и систематичношћу и интуицијом, мисаоношћу и луцидношћу аутора који има изванредну моћ анализе, синтезе и генерализације, па најсложеније и најкомплексније појаве и процесе у простору објашњава на једноставан начин. Његова излагања су била језички и лексички чиста, једноставна и борхесовски прецизна. Тако је и писао. Радом и делом се уврстио у корифеје модерног просторног планирања на чијем је интелектуализовању и институционализовању перманентно радио. Поседовао је академско и професионално достојанство које је исказивао у разноврсним разговорима, полемикама и дебатама, како са истомишљеницима, тако и са неистомишљеницима.

Имао сам част да учествујем у теренској настави последње генерације студената Смера за просторно планирање којој је професор предавао. Поред нас неколико са Географског факултета, настави су присуствовале и колеге из Института за архитектуру и урбанизам Србије и њихови гости из Словеније. Путовали смо на релацији Београд – Стара планина – Београд. Све време пута професор Перишић је држао незаборавно предавање о простору којим смо путовали – о сваком насељу, реци, планини, становништву, историјским збивањима, познатим људима, археологији, традицији, култури, споменицима... Свремена на време, придруживао му се и професор др Братислав Атанацковић, тадашњи декан факултета. Сви смо их са пажњом и одушевљењем слушали.

Пре 20 година на Копаонику је одржана конференција о развоју планинских подручја „Планина – 2002. раубовање ресурса, одсуство развоја, одлазак становништва” у чијем је раду учествовао и професор Димитрије Перишић где је имао реферат са Ратком Мицићем на тему Локална заједница, насеља и јавне службе у планинским подручјима. Професор је у 9 теза на једноставан и језгровит начин указао на демографске, економске, социјалне, инфраструктурне и друге проблеме планинских подручја Србије, а Ратко Мицић је све то елаборирао на примеру Старе планине. На крају излагања све су сажели у неколико речи које су постале закључак скупа: „Стара планина је остарила”. Скуп је завршен прославом седамдесетог рођендана професора за чију организацију је био задужен доајен планирања планинских простора Слободан Коби Митровић.

Где се год нашао, професор је око себе ширио срдечно и ведро расположење. Показивао је своју људскост. На исти начин се понашао у комуникацији са људима, било да су то универзитетски професори, инжењери, лекари, политичари, представници локалних власти или, пак, да су то мештани Топлог Дола на Старој планини и копаоничких села са којима је пред продавницом пио пиво, те посетиоци кафана или бифеа месне заједнице у кварту у којем је становао.

На крајњем одредишту споменуте теренске наставе били смо смештени у планинарском дому испод Бабиног зуба. Прво јутро устао сам рано с намером да на оближњој чесми хладном водом ублажим последице синоћњег уживања у планинској јагњетини и специјалитетима Рајачких пимница. У пролазу поред трпезарије дома чуо сам професоров глас. Када сам му рекао куда сам кренуо, пружи ми повећу чашу ракије уз речи: „Узми један „пробојац” па ти неће вода требати”. Наравно, послушао сам га. После друге чаше жеђ је нестала. Како је ко устајао прво је свраћао на „пробојац” (Брана Дерић, Саша Милијић, Богдан Лукић, Никола Крунић...). Слично је било и на Копаонику. Игром случаја био сам смештен у соби до професорове. Свако јутро ме је будило неколико, не јаких, али одсечних удараца у зид и познати глас: „Чекам те у снеку”. Како није било хотелског особља, док бих ја устао, професор би већ скувао кафу која није могла без „пробојца”. После неког времена придружили би нам се Сале Милијић, Гиле Дабић, Милан Медаревић, Душан Гавриловић, Никола Крунић, Илија Албрехт...

Ономад негде, пожалих се свом доктору на проблеме везане за појачано лучење желудачне киселине и упитах га како горушицу да лечим. Он ме је погледао и, пола у шали пола у збиљи, рекао: „Узми свако јутро по један ‘пробојац’”. Слатко сам се насмејао, сетио сам се професора Димитрија Мите Перишића.

МИРЈАНА ВАШУТ

Као матурант митровачке Гимназије, једва да сам знала шта хоћу у животу. Мислила сам да би било лепо да будем професор географије. Кренем на упис, на шалтеру гужва. На следећем није. Ту се уписују студенти који желе да буду просторни планери. Шта ли је то?

Питам у Митровици у урбанизму, а они ми кажу: „То је нешто ново. Прва генерација студената. А оснивач је Димитрије Перишић. Знамо га са Салона урбанизма и са предавања. Оштар и строг. Стиче се утисак на његовим излагањима да је то веома корисно за развој система градова. Урбанизам се наслања на просторно планирање”.

И решим да студирам то „ново” просторно планирање.

Први сусрет са професором Перишићем ми је био застрашујућ. Црн, маркантан мушкарац, строг, грми кад говори. Полузатворених очију погледом испитује сваког од нас десет преплашених студената.

Али сам, мојим женским оком, видела један благи осмех на његовим танким уснама. Увек би, када закратко застане у излагању, благо подигао десни угао усне све до младежа. Често је питао: „Шта ти кажеш мала Сремице?”. Прочитала сам га – мора то бити добар и брижан професор.

Тако је и било. Бодрио нас је и терао да мислимо. Нисмо имали књиге ни литературу. Учили смо из донетих планова. Ишли на праксу. Одмах радили. Учио нас је где је наше место у професионалном планерском свету.

Завршиле су се студије. Запослила сам се и наставила баш онако како је професор рекао – тешко. Требало се као просторни планер прве генерације изборити са урбанистима, али он нас је припремао за ту сталну борбу која није престала ни до данас.

На факултету, где смо се ми планери дружили са географима, научила сам да постоје места скривена и тајанствена, а прелепа – планине.

Једном се нађем на Старој планини, кад тамо и Саша Милијић са студентима, али и професор Перишић. Станем испред њега са истом оном тремом као када сам га први пут срела. Шкиљио је кроз наочаре, направио добро познати смешак и после кратког времена осматрања рекао: „Шта је мала Сремице, мислиш да те не препознајем ако си одсекла косу? Знам ти ја те твоје очи и осмех са рупицама на образу”.

Загрлила сам га искрено и чврсто као што бих загрлила свог оца. На крају крајева, он и јесте на неки начин као мој родитељ, јер упорно, већ 40 година пратим његову визију и не одустајем.

Фотографије са драгим професором су избледеле. Његов лик у мојим мислима никад неће. Често ми слике и сећање покрене глас колеге Марка Перишића.

ЈАДРАНКО СИМИЋ

1. Познанство са Митом Перишићем

Професор Димитрије Перишић је другој генерацији студената просторног планирања, којој припадам, држао предавања током студијске 1980/1981. године из предмета који се звао као и струка за коју смо се школовали. Сва предавања је одлично припремао и држао на изузетно високом стручном нивоу.

Од првог предавања смо схватили да је професор Перишић стручњак који о просторном планирању зна много. Био је изузетно елоквентан и није користио сувишне речи или поштапалице. Био је ерудита који је просторно планирање знао на основу конкретне литературе, знања стечених кроз читање великог броја књига, а посебно на основу искустава стечених у изради огромног броја планских докумената. Део литературе је поклонио студентима просторног планирања, а она се и сада налази у библиотеци Географског факултета.

Професор Перишић је био изузетан познавалац законске регулативе просторног планирања, урбанизма и заштите животне средине. Методологије и процедуре израде просторних и урбанистичких планова је стално унапређивао кроз критичко размишљање и логичко закључивање. Бројни су скупови просторних планера и урбаниста којима је председавао, а на којима су вођене озбиљне расправе о стручним и методолошким проблемима планирања. Закључци са многих скупова су допринели унапређењу просторног и урбанистичког планирања у мери и обиму који је био могућ у одређеном историјском периоду.

2. Учешће Мите Перишића у припреми, изради планова и пројеката

Израда Просторног плана Републике Србије из 1996. године је био посебан изазов за професора Перишића и бројне сараднике, како у стручном смислу, тако и у историјском контексту времена у коме је припреман и усвојен. Учествовао је и у изради Просторног плана СР Црне Горе из 1986. године. Руководио је или учествовао у изради просторних планова подручја посебне намене као што су: приобална речна и морска подручја, подручја угрожена земљотресима, подручја површинске експлоатације лигнита у Србији, национални паркови, заштићена природна подручја и др. Бројни су регионални просторни планови и генерални урбанистички планови у чијој изради је учествовао или њом руководио и дао огроман допринос у проналажењу квалитетних планских решења.

Професор Перишић је био изузетан познавалац подручја Југославије и Балкана. Његова знања су била заснована на обимној литератури, мапама, историјским документима, као и личним теренским искуствима. Нека искуства су имала интернационални значај имајући у виду да је учествовао у пројектима које су финасирале међународне организације из система Уједињених нација.

3. Сећања на Миту

Имао сам част и прилику да професора Перишића боље упознам у периоду од 1983. до 1990. године током рада у Институту за архитектуру и урбанизам Србије. У том периоду сам схватио и научио много више него током студирања.

Професор Перишић је био изузетно писмен просторни планер. У времену када је машина за куцање била основно средство за писање више је волео да чита и исправља откуцане текстове него да сам куца. Из унетих

исправки се видела његова супериорност у односу на многе учеснике у изради просторних и урбанистичких планова. Читао је и памтио све што прочита. Одлично се сналазио у простору и времену. Познавао је прошлост, анализирао тренутно стање и предвиђао будућност.

Када сам из Института за архитектуру и урбанизам Србије, пред нову 1990. годину, прелазио да радим у Савезни секретаријат за развој питао ме је: „Што идеш тамо када видиш да се све распада?“. Одговорио сам: „Видим. Идем да покушам да зауставим ентропију“. Само је констатовао: „Мислим да је касно“. Без обзира на успешне промене, ускоро је дошло до потпуног распада. Тамо где смо радили планове последице распада су биле блаже.

Све што се протекле три деценије десило на простору Југославије тешко је погодило професора Перишића и интензивирало сећања и трауматична лична искуства из детињства и узбуркало његов бoемски начин живота.

Да, Мита је, како песма каже, био „бекрија“. Песма је погодила да је био и „душа“ од човека.

Мито, много нам недостајеш.

БОГДАН ЛУКИЋ

О професору Димитрију Мити Перишићу могао бих да причам сатима, данима, али не знам шта бих написао и записао. Све или ништа. Све не могу, а ништа не бих издржао.

Данима сам мислио и решио да напишем **„три кратке животне слике“ о мом драгом професору Мити**, чији сам и ја мали део.

Прва слика – период када сам студирао

Мај осамдесете, још смо под утиском одласка Тита, и на трећем спрату, где смо слушали предавања, моје колеге из друге генерације (уписане 1978. године) и ја у ходнику хвалимо предавања професора Дукића, Ракићевића, Гавриловића... Били смо импресионирани физичким географима. У тој причи прилази нам колега из прве генерације Зоран Мирјанић и палећи лулу (тада је смело да се пуши) кратко прозбори: „Нисте још упознали Миту“. И те јесени осамдесете, мокар до голе коже трчао сам на уводно предавање из предмета Просторно планирање. Још сам памтио предавања професора Пихе и очекивао сам слично. У просторију је ушао професор, омањи, полубуцкасти, са кратком црном косом и брчићима. Нас је било 18 на години и сви смо били ту. Наслонио се на клупу и погледао Драгослава Павловића: „Донеси ми пепељару и креду!“.

Није се представио, али нас је све прозвао, питао где смо рођени, шта смо завршили и о сваком рекао неку доскочицу. „Ја ћу да вас научим неке ствари о просторном планирању. Вежбаћете са дебелим Бранком [архитекта Бранко Бојовић] пуно ће вас научити, дебели много зна“. И онда Обрад Будић добац: „Професоре, како Вам је име, ми Вас знамо као Миту?“. Погледао га је, насмешио се, накашљао и рекао: „Ћути бре!“.

Предавања су била интересантна, никад иста, надахнута, а увек на почетку о неком његовом колеги од Триглава до Ђевђелије. Био је импресиониран Сусретима планера у Дубровнику. Доносио нам брошуре, књиге, планове. Цео зимски семестар је долазио у истом браон-зеленом сомотном оделу. Већ на другом часу нам је донео списак литературе коју треба прочитати и свако је добио задатак да на његовом часу, у трајању од 15 минута, презентује бар један извор са тог списка. Ја сам излагао о *Полицентричном*

развоју насеља Социјалистичке Републике Словеније. У петнаестом минути ме је прекинуо и наставио као да је он спремао предавање. На испит сам дошао без икакве треме. Није ми била важна оцена, хтео сам да покажем да сам учио и да бар нешто знам.

Друга слика – тешка времена распада Југославије

Његов предметни асистент Дејан Ђорђевић мобилисан је и отишао је на ратиште. Та 1992. је била тешка. Добио сам задатак да држим вежбе. Дејан ми је све објаснио и рекао: „Пази ми Великог штрумпфа”, тако је звао Миту. Супер смо сарађивали. Кад год бих дошао, седео је за својим столом и увек осмехнуто говорио: „Ајде, Дејане, ради нешто, наручи кафу, иди код Томе и сипај ми ракију, држи чашу!”. Све време ме је звао Дејан. Године 1999. опет мобилизација Дејана, а ја сам опет асистент Дејан. Те сулуде године сам га први пут видео забринутог. Седео је за столом и на исти наслонио браду. „Добар дан, професоре.” Гледао је у даљину, кроз мене. Тихо је промрмљао: „Мобилисали су Бату (његовог сина), на Фрушкој је гори”. Идем по кафу. Враћам се – исти поглед и иста реченица, а одмах након тога доскочице и ћаскање.

Када је Мита био на факултету, долазиле су колеге из тадашње целе Југославије. Неки циљано због доктората, препоруке, а неки само да га виде. Није било дана када смо били сами. Увек је била гужва пред вратима кабинета. Осећало се нешто позитивно у ваздуху. Професор је био увек ведра духа, комуникативан и жељан да помогне, а био је и жива енциклопедија СФР Југославије. Када је било забрањено пушење на факултету, у Митином кабинету је било пет пушача: професори Брана Дерић и Срба Стаменковић, Јелкица и Дејан. Дим је излазио кроз врата кабинета, као „лондонске магле”. Једном приликом сам ушао да се јавим професору Дерићу, а он је рекао: „Седи, овде код Мите је ваздух увек чист”.

Трећа слика – судбински одређена

Тридесети децембар 2005. године. Поздрављамо се и желимо једни другима леп провод за Нову годину. Колеге одлазе. Остајемо само Стана Басарић и ја. „Станче, бежи кући!” Стана: „Ја не могу, чекам Салета Милијића да му дам хонорар за Миту, био је пре неколико недеља члан једне комисије на одбрани доктората”. Напољу је мећава – кијамет. „Станче, ја после Нове године идем код кума, он је у истом блоку са Митом.” „Одлично, зовем Салета, а ти однеси Мити новац.” И трећег или четвртог јануара са супругом и дечацима идем код кума. Они код кума, а ја код Мите. Већ сам био код њега. Звоним и отвара ми његов син Марко. Љубим се са Митом поводом Нове године. То је једини пут када ме је изљубио. Толико ме је чврсто загрлио да је, када сам се исправио, устао из колица. Тада сам први пут видео да се радује као дете. Донео сам му новац и флашу пића, а он ми је одмах сипао ракију и ставио мезе. Остао сам више од једног сата. Кад год бих хтео да кренем он би викнуо: „Седи бре! Бато, њему је кум Тир, као на камионима”. Смејали смо се и причали о обичним стварима. Два пута ме је загрлио. „Је л се сећаш, Богдане, када си ме упознавао са супругом? А ја јој кажем – Драга дамо, примите моје искрено саучешће кад можете да живите са овом особом.” Изашао сам у сумрак и отишао код кума. Остао сам до касно у ноћ и причали смо о Мити – о седењу у хотелској соби са њим, до јутра, на екскурзији у Нишу, па о седењу са њим и професором Милетом Јанићем у ресторану „Парк” и још доста тога.

После Божића сам био на факултету и чуо да је Мита лоше. На дан његовог одласка, после посла сам са колегом Драгутином Тошићем отишао на пиће. Тошке је климнуо главом и рекао: „Чуо сам се са Салетом, Мита је у

тешком стању”. После неколико минута му је зазвонио телефон. „Да, Сале, то је то”. Прекид везе. „Оде Мита!”. Погледали смо и позвали конобара: „Дај нам по дупли вињак!”. То смо попили за покој душе нашем учитељу, професору, Великом штрумпу, Мити.

Пост скриптум

Многи који су примљени као асистенти тврде како су били бољи од других и да им је једина препорука била њихов квалитет. Има ту и истине, али ја то не могу рећи. Професор Коста Андрејевић је замолио Миту Перишића да лобира мој пријем за његовог асистента. Ја сам силазио, а професор Перишић се пео степеништем. Задихан је стао, попреко ме погледао и запретио ми прстом: „Ти ћеш бити Костин асистент, ја сам тако одлучио”. Полупогрбљен је наставио да се пење.

СТАНА БАСАРИЋ

Веома почаствована, изненађена и у исто време забринута да ли ћу моћи испунити очекивања људи који су ми поверили овај леп и веома озбиљан задатак, приступила сам овом послу са обећањем да ћу се потрудити да на најбољи могућ начин изразим своја запажања о овом дивном човеку, господину, педагогу, учитељу и поврх свега родитељу. Учитељ-родитељ био нам је свима који смо га поштовали, уважавали и волели. Није лако ставити на папир неколико реченица које ће читаоцу дочарати величину професора чију личност и карактер не могу мерити бројем исписаних страница, јер тај број не постоји, тај број сеже до бесконачности. Надам се да ћу бар минимално допринети успешној реализацији овако добро замишљеног пројекта.

Октобар месец, почетак нове школске године, Одсек за географију и просторно планирање ПМФ-а Универзитета у Београду, наставу на кључном предмету Смера за просторно планирање, кажу, држаће министар. Господин долази из Извршног већа (тада су били секретаријати, а не министарства као сада) да држи наставу из Просторног планирања, а студенти шапућу: „Који, бре, министар? Чему ли ће нас тај учити?”. И, ето, кренула настава, долази професор Перишић, Мита, „фини дечко”, како су га неки старији професори звали. Елеганција на високом нивоу – црно-бела комбинација, пепито сако, бела кошуља, отмено заиста. Поносно држање, ауторитативан став и оштар поглед остављају утисак строгог професора са којим се не може лако разговарати, а, у ствари, то је човек пун разумевања и ширине, спреман да научи, посаветује и помогне. Ето, и ја упознах министра. Одмах сам схватила да је то човек широких погледа, високих достигнућа, и приватно и у струци, и да се од њега може много научити, он је један ненадмашни и недостижни учитељ живота. Говорио је: „Можеш ти све из књига научити и све знати, а бити врло глуп. Не можеш се петљати у послове за које ниси квалификован и о којима не знаш ништа”. Отворено и јавно, без устручавања, на највишим стручним и научним скуповима говорио је да они који нису из области Просторног планирања нема шта да предлажу, сметају и кроје капу, а да се у то разумеју исто колико и он сам у хирургију. Треба бити јасан, гласан, конкретан, имати циљ који оправдава улагања и снагу, и знање и утрошено време. Највише је критиковао трошење времена на разним седницама где није било одлука које би решавале питања од значаја за младе људе, за напредак установе или конкретног појединца. Говорио је паметно, аргументовано, мало шаљиво, али иронично када би хтео неке да одговори. Остављао је утисак занимљивог и шармантног говорника са пуно знања, врлина, способности да надмудри многе паметне главе.

Често је, на досадним седницама (тако их је углавном крштавао) стручних органа, посматрао присутне и исте анализирао. О неким је причао: „Боже, да зна како га је тешко слушати никада гласно не би говорио.“, или, „Што не ћути кад већ не зна?“, а како је био талентован за сликање, прави уметник, неким је док седница траје и портрете радио. Тако је за време једне седнице урадио портрет колеге проф. др Милутина Љешевића, и то тако да је могао двојако да се посматра – и са праве стране, али и када се окрене наопако, у оба случаја се видело чији је портрет у питању, само је разлика била у томе да ли брада представља браду или косу, и духовито истакао да: „Можеш му радити шта хоћеш – Љешко је Љешко“.

Политика уписа на студије била је једно од важнијих питања за њега. Залагао се за то да се уписује онолики број студената колики је могуће након завршетка студија и запослити. Зато се на смер чијим радом је и сам руководио уписивало 15 студената на терет буџета. Та политика уписа коју је профа заговарао дуго се поштовала.

Одличан познавалац кухиње, често је подвлачио да сам уме спремити и најбоља јела, али да је много бољи дегустатор него кувар. Тако једнога дана дође у деканат и каже: „Ево ти ова шерпа, у њој да спремиш ручак оним твојим мушкарцима, а како да спремиш добро слушај, и да знаш да ћу их звати да проверим да ли си спремала и да ли им се свиђа“. Од тада спремам њихово омиљено јело по рецепту професора Мите.

Једном сам се припремала за неке кућне радове и био ми је потребан пројекат. За помоћ сам се обратила, наравно, Мити. Без резерве и сместа, профа каже: „Данас послеподне доведи најбољег архитекту Србије, а и шире (др Драгиша Гиле Дабић), да види шта треба да се ради, а ваше је само да спремите нешто из ‘хидрографије’“. Пада јака киша, уцветала ружа испред куће савила се до црне земље и од тежине покислих цветова препречила се на улаз, а професор Мита сочно опсова „ружу“ и рече ми: „Склони ово трње са врата и тако ће га пројекат појести“.

Африка... „Идем у Африку“, каже професор, „примио сам вакцине, лекари су свашта нешто саветовали како да се понашам, а не знају да Мита има имунитет не само на бактерије, комарце и друга створења већ и на разне врсте змија и других животиња, поготову двоногих“. Бринули смо за њега док се није вратио, и једнога дана, појавише се слике, мотиви Африке, сувенири и осмех у вратима канцеларије на Факултету, а професор каже: „Ево погледај преживео сам и дошао, ове слике да урамиш и запамтиш да је профа био у Африци и да сам о теби и твојој породици заједно са мојом децом, фамилијом, родбином и пријатељима бринуо док сам био одсутан“.

Једанпут је био поверљив састанак актива запослених ком је председавала жена (професор др Мила Павловић), а Мита полугласно запажа: „Па ово и није ништа поверљиво када је председавајући жена“. Седим поред профе и чујем то, па, такође полугласно, прокоментаришем: „Па и ја сам у том реду професоре“, а он на то мени, „ти, па наравно и ти, али да ти кажем, ти си човек, и таква и даље да останеш, и у послу и у породици, и у кући и на улици“.

Кажу да се богатство мери бројем правих пријатеља, а сви ми који смо познавали професора Перишића своје богатство смо увећали сазнањем да нам је он био прави пријатељ, учитељ, родитељ. Хвала му за све, много је тога што нам је оставио, надам се да ћемо знати то да сачувамо.

ЗОРИЦА НЕДОВИЋ-БУДИЋ

Почаствована сам овом приликом да поделим са читаоцима Монографије моја сећања на професора Димитрија Миту Перишића. Била сам његов студент (1980–84), први асистент на предмету Просторно планирање на Одсеку за географију и просторно планирање Природно-математичког факултета у Београду (1985–87), и, могла бих рећи, његов протеже. Била сам посвећена и вредна студенткиња, такорећи „штреберка”, коју је фасцинирало свако ново знање које су нам преносили предавачи географских и планерских предмета. Сви су они на неки начин били пионири планерске струке, претачући сазнања из природних и друштвених наука у примену на просторне проблеме и методологију регионалног и урбаног планирања. Међу њима (да овом приликом не набрајам чланове изузетног кадра из академије и праксе), место професора Перишића, оснивача одсека и доајена струке, било је посебно у сваком погледу. Његови ентузијазам, знање и креативна мисао о теорији и пракси држали су пажњу, а често и провоцирали на реакцију и најлетаргичнијих чланова студентске као и сваке друге групе пред којом је излагао – било да је реч о пројектном тиму сарадника на плану, јавној дискусији, или дискусији о принципима и законима планирања. Потпуно посвећивање професији је било очигледно и заразно за све који су имали среће да буду у присуству и да раде са професором Перишићем. То је важило и за мене. Избор за асистента на предмету Просторно планирање је био изузетно признање за младу студенткињу и почетак моје будуће каријере.

Моје најличније и најдубље искуство у односу са професором Перишићем су његова подршка и великодушност. Као добром студенту, потрудио се већ по мом дипломирању да ми пружи прилику да учествујем у пројектима, прикључујући ме тиму Института за архитектуру и урбанизам Србије који је радио на социоекономским студијама везаним за насеља око копа Колубара. Увек савесна и одговорна, нисам могла а да не помислим да је моја одлука да наставим са постдипломским студијама у Сједињеним Америчким Државама била нека врста напуштања, нарочито кад сам почетком деведестих кад ми се родио син и Балкан био захваћен ратом одлучила да коначно дам отказ и останем у Америци. Међутим, и у том случају, подршка професора Перишића је била потпуна, од препоруке која ми је омогућила пријем на постдипломске студије, до поноса са којим је увек говорио о мојој академској каријери и достигнућима. Немам сумње да је са правом осећао свој велики удео у томе. То није био случај само са мном, већ и са већим бројем младих колега које је упутио у планерску професију и омогућио им запослење у реномираним планерским установама или на факултету, и то пре свега на основу њихових способности и перспективе да својим радом допринесу бољем просторном развоју градова и региона широм бивше Југославије.

Вера у професију и друштвену корист од просторног планирања је била главна мотивација животног залагања професора Перишића. Био је, слободно се може рећи, један од главних оснивача професије као и теоријских основа интегралног планирања. Тај идеал који полако узима маха у већини европских земаља, а могуће и шире, професор Перишић је гајио као најбољи и најадекватнији свеобухватни приступ сваке просторне целине. Тај идеал је и даље тешко постићи у оквирима законских система и њихове примене, а у неким земљама се од њега, као и од простора као главног фактора и компоненте за реализацију социјалних, економских, еколошких и осталих развојних циљева, и одустаје. Године 1985. штампана је књига *О просторном планирању* (Београд: ИАУС, 1985) са интегралним планирањем као једном од главних премиса. Та књига је сумирала већ увелико нагомилана искуства која је професор стекао у раду на просторним плановима, у образовању прве генерације просторних планера и формирању просторног планирања као научне дисциплине и поља друштвене делатности. Верни ученици и следбеници фундаменталних

принципа које је осмислио и заговарао професор Перишић су наставили ту традицију и раде на очувању сећања на корене и развој интегралног концепта и приступа планирању.

Професоре Перишићу – нека Вам је вечна слава! Сећање на Вас и Ваш рад остаће живо.

ДЕЈАН П. ЂОРЂЕВИЋ

Покушаћу да прикажем у кратким цртама и назнакама део свог живота и рада на факултету у коме се професор Димитрије Перишић појављује најпре као предавач, а потом и као професор чији сам асистент био. Кажем покушаћу, али не због тога што ме је сећање изневерило или зато што су слике избледеле. Из повлашћеног положаја у коме сам се нашао имао сам и част и привилегију да са професором поделим много тога, те ме мучи како да у речи преточим субјективне представе и људске и професионалне односе који су одредили моју каријеру, у страху да ће читалац ових редова мислити да субјективност ипак треба да има неке границе.

Први пут сам се сусрео са професором Перишићем у октобру 1984. године, када сам са својим колегама на трећој години студија на смеру Просторно планирање на ондашњем ПМФ-у почео да слушам његова предавања из предмета који се звао као и смер и струка. Чули смо за њега и раније, наравно, па смо чекали да видимо да ли приче о њему одговарају стварном човеку. Врло брзо ме је фасцинирао, а тај осећај имам и данас, након толико година. Његова појава и глас су испуњавали и малу учионицу и амфитеатар. Био је одличан предавач и држао нам је пажњу од почетка до краја часа. Када је био посебно инспирисан, предавање се претварало у шоу. Много је импровизовао, иако се много пута хвалио да је методику и дидактику савладао као предавач у гимназији. Увек је причао из главе, без белешки. Имао је изванредну меморију. Волео је своје студенте и звао их је, једноставно, децо. Мени је то страшно импоновало (данас помало претерујем са импровизацијама када држим наставу). Као добар студент, планирао сам испите из треће године, те сам у јуну очистио све, а Просторно планирање намерно оставио за септембар. Веома сам се потрудио и, нескромно речено, био сам јако добар на испиту, иако ме је професор мушки прорешетао. Имао је своје разлоге.

Када сам дошао код њега у кабинет да затражим тему за дипломски, лаконски је ту обавезу пребацио на професора Александра Вељковића, са којим је годинама делио собу и разговоре, уз напомену да ће бити председник комисије за одбрану. У то време већ сам знао да ме је одабрао за асистента, уместо Зорице Недовић која је кретала на последипломске студије у САД. Оберучке сам и без трептаја прихватио понуду. То ми је била једна од најпапетнијих одлука у животу.

Било је лако бити његов асистент. Имао сам леђа, и то врло широка. Забранио је свима на Факултету да ме дирају. Он је своје ексклузивно право са мером користио. Чувао ме је, а од мене добио апсолутну лојалност, коју није злоупотребио. Иако супротни карактери, јако смо се добро слагали. Као вињак и кафа.

Професор Перишић је заслужено имао помало ексклузиван положај на Факултету. Пре свега због свог специфичног карактера и манира. Јесте у највећој мери допринео стварању смера за Просторно планирање, био одличан предавач и ментор и уживао углед у својој струци, поштовала га је у том смислу цела Југославија, али речени положај је стекао својим понашањем. Ненаставно

особље, студенти и сви остали млађи сарадници на Факултету су га обожавали, као и велика већина колега, изузев оних који би се нашли на удару његовог бритког ума и језика. Сви су долазили у његов кабинет, као на поклоњење, да чују, да се обавесте, да сазнају шта он мисли о нечему или некоме, а он је то волео.

Знао је готово све о готово свакоме и мени самом је то знање које сам нехотице од њега прикупио не једном помогло када сам се сучељавао са појединцима који су од мене били јачи и значајнији. Волео је да буде обавештен. Према мном се, а ни пред другима, није устезао да говори. Много сам чуо, видео, научио, а доста тога и усвојио за све те године проведене са њим.

На испиту је умео да буде строг. Није било лако код њега добити десетку, али их је давао. Када бих за понеког студента навијао да добије већу оцену, говорио ми је да сам премекан. Био је у праву, добро ме је познавао. За одбране дипломских, магистарских и докторских радова спремао се брзо, читао их лако, а на одбранама сви су чекали, ценили и коментарисали његове опаске. Умео је да се расприча на испиту и да га претвори у ново предавање. Умео је и да заглами, у свим ситуацијама на Факултету, али су сви то од њега и очекивали и прихватили и одмах му праштали. Такав је једноставно био и тако је живео. На екскурзијама са студентима волео је да прича. А знао је о чему говори. Познавао је терен Југославије, а посебно Србије, као ретко ко, а познавао је и људе, па би се екскурзије претварале у дочек професора Перишића са неким тамо студентима.

Био је од почетка до краја каријере на Факултету шеф Катедре за просторно планирање, алфа и омега. Кад нас не чује, звали смо га Велики штрумпф, а нисмо били једини. Још као млад асистент зацртао сам себи два циља: да postanем редовни професор Универзитета у Београду (због родитеља) и шеф Катедре. Свако је могао бити декан и продекан, али шеф Катедре за просторно планирање је била потпуно друга ствар, престиж је у питању. Бранио је и чувао своју Катедру, посебно од оних који су оспоравали просторно планирање, а и данас се то догађа.

Професор ме никада није хвалио када сам био поред њега, али ме је готово свуда водио и представљао ме као свог асистента. То је била нека врста бланко чека који отвара многа врата, што ми је у каријери више пута помогло и понеке радње олакшало. Никад на Универзитету није било свеједно чији си асистент и ко ти је ментор. Пустио ме је и у свој приватни живот, без задршке. Волео је своја два дечака, али је умео са њима да покаже строгост. Био је искрено нежан и слаб према кћерки Лаци. Домаћин старог кова, био је јако добар кувар. Спремао је сваке године велику зимницу коју је он најмање трошио. У његов стан у Омладинских бригада сам упадао након церемонијалног звоњења и затицао га у челу трпезаријског стола са *Политиком* са једне стране и увек присутном гомилом службених папира са друге стране шоље кафе или, чешће, вињака. Мени би скувао кафу, послужио ме нечим слатким и посао или разговор су могли да почну.

Неке ствари које је радио сада су ми, у овим годинама, јасније, неке његове поуке које сам онда примао лаконски сада имају тежину. И данас волим да замишљам (а и друге да подсећам) шта би он урадио или рекао, а волим и да препричавам анегдоте везане за њега. Повремено ми јако недостаје и често мерим своје поступке према оном шта би рекао да је ту, питајући се шта би ми замерио. Једном еталон, увек еталон. Ова књига показује да нипошто није заборављен, а ја ћу до краја остати поносан што су његови потписи на свим академским дипломама које сам стекао.

ЗОРАН РАДОСАВЉЕВИЋ

Један од првих митова које сам чуо о студирању на смеру Просторно планирање био је онај о професору Мити Перишићу. Било је то средином осамдесетих година прошлог века, када сам, срећан и неупућен, хватао залет и маштао о славним данима.

Мита Перишић, човек многих иницијатива и успешних реализација, један од најживописнијих и најпустоловнијих међу професорима Географског факултета, био је онај коме су се понајвише дивили и, као такав, тема бројних прича. Већина нас некадашњих студената просторног планирања упознала је професора Перишића захваљујући тим причама и пре него што га је видела.

У мој академски октобар 1989. године, и поред тога што сам знао да ће се догодити нешто посебно, Мита Перишић је бануо као гром из ведро неба. Главни играч лиге, најскупљи. Први – први – први... Ђаво и Бог просторног планирања. Онај који је окусио свакојаке бриге и велика чуда живота. Рокенрол уживо.

Освојио нас је већ својим уводним предавањем. Лакоћа којом се кретао кроз замршени свет теорије и праксе планирања, непосредност у комуникацији, посебна енергија и шарм који никога не остављају равнодушним, направили су озбиљну буку у нашим главама. Просторно планирање је сишло са рекламних билборда, ту је, заиста постоји!

Те, и наредне школске године, једино се са Митиних предавања није изостајало. Сметало је што „кратко” трају.

Усмењак и говорник без премца, лежерно, суверено и убедљиво, без пасуса загревања и учтивих, (најчешће) бесмислених фраза обраћања, из дана у дан, одају по одају, отварао нам је храм просторног планирања. Причу о планирању доносио је полетно, са заразним ентузијазмом, неретко анегдотски, сочним језиком, али и бритко, хируршки прецизно. У тренуцима када је био посебно расположен и мотивисан био је налик на реку понорницу – никада нисте могли да наслутите где ћете га поново срести. Његови утемељени ставови нису остављали простор за полемику и реплику, али су терали на размишљања и распламсавали мисли питањима. Сваки час планирања био је читав један нови, нагло пробуђени свет. Слушајући га, све је било достигну. Пунио је наша једра ветром који је говорио: „Идемо у обећану земљу, на правом сте месту”.

Просторно планирање је код Мите Перишића било разумљиво, свемоћно, у непрекинутом дијалогу са окружењем, са временом које се мери претходним епохама, али и неслућеним брзинама и могућностима будућег. Захваљујући њему, схватили смо за свагда да је „простор ограничен ресурс”, да „свако цивилизовано друштво планирање препознаје као важно и неопходно”, али исто тако и да је „живот велики, снажни, јасни коректив свих наших тлапњи и забуна”. Волели смо та предавања, његову асоцијативност, мултидисциплинарност, неку врсту ренесансне формуле у којој се спајају умеће, писменост и широка култура, а све то са изузетном истраживачком упорношћу и рендгенским осветљавањем позадине.

Са студентима никад није био посебно интиман, али увек упућен ко шта и колико зна. Одлучан и оштар у судовима. И правичан. Десетка са његовим потписом била је као да вам је живот ставио круну на главу (наравно да се поносим том десетком – па шта!).

Своје студенте је хвалио, бранио, али и корио, искрено, чисто, налажући обавезе, никако права. Умео је и „да претера”, но, како и ваља, Мити је било све допуштено и све опрштено.

Нисам референтан, али се усуђујем да кажем да је за Миту Перишића сваки педагошки комплимент бледуњав.

Мита Перишић је легенда многих живота, судбина, каријера. Помињање његовог имена чини да нам око срца буде топло. Остварио је властити знак. На њиви српског просторног планирања оставио је траг упечатљив и непотрошан. Исписао је сјајне и велике странице које још увек покушавамо да отворимо, да прочитамо. Био је почетак и крај једног особеног времена, богатог колико и неодређивог.

Они који примете да смо га волели безгранично и некритички, у праву су.

На крају, да не остане неразјашњено, зашто Мита, а не Димитрије? Није то жеља да се коришћење његовог надимка тумачи као неукусно интимисање, не никако – то је само подсећање на чињеницу његове јединствености и непоновљивости.

Мита, свачији и ничији. Занавек.

САША МИЛИЈИЋ

Професор др Димитрије Перишић – парадигма професије, дружења и живота

Као гимназијалац садашње Гимназије „Свети Сава” у Београду (некадашња Српска краљевска гимназија, IV мушка, VI, III, „Владимир Илић Лењин”) друштвени смер – техничар просторног планирања, сазнао сам 1988. године за професора Миту. Образовна и просветитељска традиција ове школе имала је утицаја на амбиције и животне изазове као и на опредељење за студије и професију. Као студент Природно-математичког факултета Универзитета у Београду, смер за Просторно планирање, упознајем професора Перишића, чија су предавања била изванредна и представљала спој истраживања простора, географије, историје и филозофије. Сећам се да је имао обичај да на предавањима постављеним питањима провоцира став студената о познавању територије и размишљање о решавању конфликта у простору. Такође, неретко смо, кроз предавања или дружења, разматрали елементе грађанског васпитања, веронауке као и дефиниције важних појмова. Често се освртао на географска истраживања Јована Цвијаћа о насељима и становништву Балканског полуострва, где нас је упућивао на приказ психофизичке конституције типова човека појединих крајева и др. Можда нам је тада као студентима то било необично, али је тако прављена нека врста провере и селекције. Сећам се Митиног предавања које је разматрало и дефиницију парадигме која има шире значење од појма, што је било важно у образлагању појава и праваца решавања проблема у просторном планирању. Такође, сећам се једног од првих предавања, када је студентима изнео констатацију / провокацију да немају појма о простору и да не знају чак ни положај и значај места Сврљиг, а камоли Старе планине. Ценио је кад се студенти јаве, дају образложење, учествују у расправи... Питао ме је: „Ко си ти, одакле су твоји?”. Рођен у Зајечару, од оца из села Васиљ у Књажевцу и мајке Ваљевке, остадох забележен као неко ко је пореклом између Источне Србије и Шумадије. Професор се насмеја и рече: „Васиљ, село големо, усред село велико крекало, и да ти кажем још нешто, у ресторану „Домовина” ради твој земљак Верко, а има тамо у близини и неки Институт”. Касније сам схватио да је за проф. Перишића Тимочки регион био важна одредница, како у науци, тако и у друштвеном животу и односу према људима.

Имао сам срећу да након студија 1996. године, као стипендиста Министарства науке, добијем могућност да будем ангажован у Институту за архитектуру и урбанизам Србије. Тада упознајем и др Ненада Спасића, директора Института, који одмах зове проф. Перишића, као шефа Катедре за просторно планирање и председника Научног већа Института, да провери кандидата, након чега добијам условну сагласност... Та година је била прекретница у систему просторног планирања, усвајао се ПП Републике Србије и стварају се услови за почетак новог циклуса припреме и израде планова на

свим нивоима. Од тада је датирало и наше пријатељство кроз научну и стручну сарадњу. Проф. Перишић и арх. Драгиша Дабић из Института бивају ми одређени за менторе, а непосредно након тога придружује им се и арх. Слободан Коби Митровић, као и Ратко Мицић, задужен за теренски рад. Сарађивали смо на изради Регионалног просторног плана Колубарског округа (1999–2000, у току НАТО агресије на нашу земљу), просторним плановима подручја посебне намене (инфраструктурних коридора, планинских подручја...) и др. Приликом сарадње, проф. Перишић је упознао моје родитеље Љутомира и Љиљану, деду Божидара – рудара из Подвиса, девојку, а садашњу супругу Ану, сестру Јелену... Дружили смо се у више наврата на породичним славама у нашој кући у Васиљу, у кафанама и клубовима („Домовина“, „Кајмакчалан“, „Тршчара“ и др.) и на терену у току реализације више планова (Стара планина, Копаоник и др.) као и током „специјалних пројеката“ (Пијаца Блок 44, Рајачке пимнице и др.). Један од важних аспеката нашег дружења била су и предавања или смернице који су се односили на техничку помоћ Србије преко консултантске мисије УН у Анголи, на Зеленортским острвима, у Гвинеји Бисао и др. Имао сам част да 2004. године (са Димитријем Перишићем, Ненадом Спасићем и Миланком Савковић Лимом Гомес) учествујем у припремама Понуде за урбани развој провинције Бенгуела у Републици Анголи. Мисија, нажалост, није остварена, али се енергија пренела у више посета Португалији...

Проф. Перишић ме је упознао са већим делом синтезног/радног тима којим је роководио током израде ПП Републике Србије, са којим и данас сарађујем (Марија Николић, Бранислав Ђорђевић, Милан Медаревић, Марија Максин и др.). Памтим речи проф. Перишића пред одбрану доктората новембра 2005. године (испред Комисије Димитрије Перишић, Бранислав Дерић и Стеван Станковић): „Сале, опусти се, ово данас схвати као позоришну представу, претпостави да је Комисија прочитала тезу, буди занимљив, задиви нас коментарима и држи пажњу 30 минута...“. Проф. Перишић, као председник Комисије, издиже се изнад стега инвалидских колица, устаје и беседи свим присутнима: „Ово је можда моја лабудова песма, схватите да је јако важно испунити одређене норме и задатке у животу, овога пута у научном раду, али да све представља тренутак који ће вам донети одређено друштвено признање и славу, али то ништа не вреди ако ви не наставите да се усавршавате и будете бољи у професионалном и породичном животу...“. Такође, памтим последње речи проф. Перишића којима ме је испратио јануара 2006. године: „...Најважније је бити спреман и наредан, за све што те чека...“. Водећи се овим, настојим да и данас држим кормило, и да се делом оправдам као директор Института, отац, супруг и домаћин.

Проф. Перишић је својим ангажовањем на Географском факултету и сарадњом са Институтуом у великој мери допринео истраживању простора и примени тога у просторном и урбанистичком планирању, и тиме афирмисао струку просторног планирања у Србији, као и интердисциплинарни сарадњу, посебно са архитектама, грађевинцима, економистима и социолозима. Истицао је да је задатак просторног плана да понуди стратегије развоја и просторнопланска решења која ће омогућити очување вредности и валоризацију погодности неког простора за дугорочни економски развој, као и плански основ за рационализацију и ефикасније побољшање услова живота. Поред тога, наглашавао је важност ефикасног приступа у припремним активностима израде плана (добру организацију радног тима, утврђивање односа и обавеза наручиоца и обрађивача плана и других субјеката у изради, међусекторску и ресорну сарадњу са више повратних спрега), што у великој мери може допринети квалитету, прихватљивости и остварљивости планских решења. Може се рећи да данас, након 25 година од доношења првог ПП Републике Србије, настављају да се реализују (или постају актуелна) поједина планска решења у погледу инфраструктурних пројеката, посебно попречних веза исток – запад и др.

Велики изазови су пред струком планирања били од 2006. до 2022. године. Мислим да би, с једне стране, проф. Перишић био поносан како смо ми сви допринели израдом планске документације (два ППРС 2010–2020, 2021–2035, програми имплементације, више дестина ППППН са детаљном разрадом планских решења и др.) као и ангажовањем кроз професионалну сарадњу и консензус у погледу положаја науке и струке просторног планирања, посебно у оквиру Министарства науке и Инжењерске коморе Србије. С друге стране, сматрам да би вероватно делио и забринутост око будућности планирања, посебно када су у питању изазови у погледу: унапређења студијских програма, интегралног приступа у односу на секторски, тржишта планова, остваривања енергетске независности, али и сагледавања неких нових појмова који нису „одрживи” (нпр. „зелена транзиција”...).

Драги Мито, има нас још, спремни смо и наредни, за све обавезе које нас чекају!

ОЛИВЕРА РАДОИЧИЋ

1. Познанство са проф. др Димитријем Митом Перишићем

Професора Димитрија Перишића, чувеног проф. Миту, први пут сам срела 1992. године на трећем спрату зграде на Студентском тргу. Седео је у свом кабинету, а ја сам по препоруци и захваљујући његовој доброј вољи отишла на „чашицу разговора”, са идејом да упишем Географски факултет Универзитета у Београду, пратим и завршим програм Смера за просторно планирање. Бојажљиво сам покуцала и ушла, пуна страхопоштовања (више страха) заснованог на причама које сам о њему чула. Дочекао ме је професор строгог изгледа, али тоглог погледа, и у пар реченица потпуно приволео на идеју да без размишљања упишем Географски факултет и похађам наставу на Смеру за просторно планирање. Следећи сусрет, не рачунајући оне релативно честе на ходницима нашег факултета, десио се две године касније, када смо као студенти треће године почели да пратимо предавања предмета Просторно планирање I. У учионицу на истом оном трећем спрату на Студентском тргу, десно од степеница, ушао је гегајући се као да га боли свака кост у телу, строгог изгледа и обраћајући нам се грубим гласом са питањима ко смо, одакле смо и зашто смо залутали на Просторно планирање. Страхопоштовање према професору је у потпуности владало учионицом. Слика на први поглед иста, а заправо сасвим различита од оне, две године раније. Огромно поштовање које сам гајила према професору Мити пре, а посебно након првог сусрета 1992. године, прерасло је након сусрета у учионици у неизмерно поштовање, тек на моменте „подржано” страхом. Очински разговор и топао поглед које сам од професора Мите доживела две године раније, били су јачи од страха који је изазивао код студената и сарадника, чврсто верујем у то. Некако сам била убеђена да је у питању само маска, жеља да се строгим изгледом и помало грубим понашањем прикрију алтруизам и жеља за општим добром, особине за које и данас верујем да су га красиле далеко више него што је он то желео да покаже.

Неизмерно знање и воља да своје богато искуство подели са нама, својим студентима, непроцењиво је благо, за свакога ко је имао срећу да га слуша. Чини ми се да не прође дан, не само у професионалном животу, да се не сетим његових речи о томе да ниједно планско решење не може у потпуности да задовољи све кориснике простора нити све учеснике у планирању и развоју. Слушали смо га без даха, не пропуштајући ниједан час, у жељи да једнога дана, макар само малим делом пратимо његов пут... а задатак није био лак. И данас се питам да ли намерно или случајно, учио нас је о планирању, али пре свега о животу, тако строг и опасан, а за мене очинска фигура.

2. Рад са проф. др Димитријем Митом Перишићем

Иако сам била још увек студент у време када се одвијала јавна расправа о предлогу Закона о Просторном плану Републике Србије, слободна сам да верујем да је то био први професионални сусрет са професором Митом. У Сава центар смо одлазили као студенти, више посматрачи него учесници, али је то представљало нову димензију и поимање посла за који се школујемо.

Мени и мојим тадашњим, из генерације, и данашњим колегама, Небојши Стефановићу и Ђорђу Милићу се убрзо након дипломирања, на јесен 1997. године, указала прилика, и пре свега срећа, да се запослимо у новооснованом Заводу за просторно планирање и урбанизам Министарства грађевина. Ту је отпочело стицање нашег „правог” радног искуства, између осталог и са професором Митом, који је тада био председник Комисије за стручну контролу просторних планова. Присуствовали смо седницама Комисије, што је било непроцењиво ново искуство. Одједном су се године теорије претвориле у праксу и улога онога за шта смо се школовали је добила неку сасвим нову димензију. Нажалост, како сам по решењу била распоређена у одељење за које израда и доношење планова нису били основни задатак, многе седнице нисам могла да пратим. Већ тада сам схватала, а из ове перспективе то посебно добро сагледавам, колика част ми је указана тиме што сам у животу била у прилици да слушам професора Миту, не само као предавача, већ и као стручњака чије се мишљење беспоговорно слушало и поштовало.

3. Сећање на занимљиве тренутке са проф. др Димитријем Митом Перишићем

Тренутак везан за професора Миту, који је на мене оставио неизбрисив траг, десио се годинама након што нас је напустио. То је тренутак који у потпуности говори о томе ко је и какав био за све нас планере и друге колеге чије животно опредељење јесте брига о простору. На дружењу у оквиру Сусрета просторних планера Србије, Инжењерске коморе Србије, одржаном крајем септембра 2012. године на Старој планини, након вечере, у тренуцима опуштања и ослобођених емоција, зачули су се тактови песме „Мито бекријо”. Вучени неком дивном енергијом сви смо се у трену нашла у загрљају... и професор је био ту, са нама, верујем у неком прикрајку, испијајући своје омиљено пиће... тако ми се чинило тада, тако ми се чини и данас.

НЕБОЈША СТЕФАНОВИЋ

1. Познанство са проф. др Димитријем Митом Перишићем

Професора Димитрија Перишића смо упознали на јесен 1994. године као студенти треће године смера Просторно планирање на предавањима предмета Просторно планирање I. Мада, и пре тога смо чули приче о њему, као и повремену вику у ходницима Факултета. Због тога смо према њему осећали страхопоштовање и пре него што смо га упознали.

На прво предавање је дошао обучен у светло беж одело, испод кога је носио тамну кошуљу. Грубим гласом и ауторитативним наступом пропитивао нас је ко смо, одакле смо и зашто смо залутали на просторно планирање. То је код нас створило мешавину знатижеље и страха, нешто ново што тада нисмо знали да објаснимо, а што нас је неизмерно привлачило. Због тога, наредне две године нисмо пропустили ни једно његово предавање.

Шта рећи о предавањима професора Мите? Оном ко је слушао његова предавања није потребно објашњавати, а оном ко није, не може се ни објаснити.

Почне причу, наизглед без почетка и логике, мења теме, прекида и пропитује, коментарише и критикује, и тако прођу два часа као два минута. Све су теме и догађаји из његовог живота, рада, путовања, односа са људима,

од којих су сви некако пријатељи са њим. До тада нисмо чули ништа у тој мери занимљиво. И неприметно, на крају, када истекне време, они пажљиви ухвате једну или две реченице које дају смисао и закључак свему, које целу причу повежу у целину, које од целе приче направе неко, нама дато, ново знање. Знање кога нема у књигама.

Тако нас је професор увео у нову димензију предавања и подигао студирање на неки виши ниво. Ко није био срећан што студира планирање, постао је.

2. Рад са проф. др Димитријем Митом Перишићем

Ђорђе, Оливера и ја смо имали велику срећу да се брзо након дипломирања, на јесен 1997. године, запослимо у новооснованом Заводу за просторно планирање и урбанизам Министарства грађевина. Ту је почело наше искуство у раду са професором Митом, који је тада био председник Комисије за стручну контролу просторних планова. Присуствовали смо седницама Комисије, што је било огромно ново искуство. Слушати професора како износи своје мишљење о просторним плановима, упознати и слушати велики број других стручњака чланова Комисије, први пут се сусрести са просторним плановима, институцијама, процедуром и др. било је неизмерно значајно за нас „клинце”, још један нови ниво и ново знање.

Једном приликом, на дневном реду Комисије је био Просторни план за пругу великих брзина Суботица–Београд, који је урадио Саобраћајни институт ЦИП. Професор нам је дао графичке прилоге (рефералне карте) и рекао да му напишемо примедбе и мишљење, што смо ми и урадили. Касније на седници Комисије је изнео сва наша запажања и примедбе, и наложио обрађивачу да поступи по њима. Били смо поносни што је имао поверења у нас и што смо дали први мали допринос планирању.

За рад са професором Митом вежу нас и бројне занимљивости и драге успомене. Једном, пре седнице Комисије били смо упозорени да професору ни у ком случају не смемо да дамо пиће током седнице, без обзира што ће вероватно да га тражи. Тако је и било. Док је трајала седница, професор се окренуо ка нама и рекао: „Донесите ми пиће!”. Покушали смо да га игноришемо, и то неколико пута. После пар минута прекинуо је излагање, окренуо се ка нама и пред свима рекао: „Хоћете ли бре да ми донесете пиће, или да вас избадим кроз прозор и узмем сам?!”. Комисија се завршила успешно, уз пиће, и нико није излетео кроз прозор.

3. Сећање на занимљиве тренутке са проф. др Димитријем Митом Перишићем

Најзанимљивији тренутак који памтимо у вези са професором нас ипак враћа у студентске дане. Био је јунски испитни рок 1995. године, и нас неколицина је изашла да полаже испит Просторно планирање I који смо тек одслушали као студенти треће године. У ходнику испред учионице на Студентском тргу полагање испита чека велики број старијих студената и ми као свежи и најмлађи од присутних.

Професор се појављује, угледа нас и пита: „А ви, шта радите овде, што сте дошли?”.

Ми одговарамо: „Дошли смо да полажемо испит”.

Професор поново пита: „Из ког предмета?”.

Ми одговарамо: „Из Просторног планирања I”.

Тада Професор заурла: „Молим? Мене сте дошли овде да Срам вас било. Па ја ћу Само уђите унутра ако смете! Положићете испит када ја будем Џон Кенеди!”.

Ходник полупразан. Ми у шоку. Асистент Дејан Ђорђевић излази и

позива првих троје студената да уђу на испит. Ипак, пошто смо учили, били сигурни у себе, а богоми и храбри, одлучимо се и уђемо нас тројица (Небојша, Ђорђе и Зоран). Извучемо питања, одговарамо и изађемо са десеткама. Професор је пио кафу, игнорисао нас, али се успут смешио.

Ето такав је био професор Мита. Споља груб, строг и као непријатан, а унутра топао и пун живота. Ко је знао како, то је могао да осети.

НИКОЛА КРУНИЋ – ТИЈАНА ДАБОВИЋ – ЗОРА ЖИВАНОВИЋ

Знали смо га најпре „по чувењу” – да је оштар, препаметан, интуитиван и искрен планер, а онда смо га упознали као педагога, пажљиво слушали његова предавања, читали шта је написао и те су одреднице добиле људске димензије.

Ми смо последња генерација студената која је имала привилегију да слуша предавања професора Димитрија Перишића. Није их пропуштао, иако је долазак на трећи спрат Студентског трга број 3 већ представљао озбиљан проблем за његово здравље. Седао је на столицу уморан, али и упоран да нам пренесе оно што зна о просторном планирању, а знао је најбоље. Радио је на свим врстама просторних планова, био је изврстан географ који познаје политичке структуре, био један од оснивача смера на Географском факултету и педагог који је знао који је корпус знања просторним планерима неопходан. Сво је то знање било садржано у његовим предавањима о ономе шта планирање као друштвена пракса јесте и ономе што би требало да буде. Причао је о победама и поразима бистро, самосвесно, духовито, понекад оштро и критички, увек са разлогом. Његова су предавања имала форму неименованих позоришних монолога. Док су трајала, лепила су нас за столицу. Након њих смо се гледали, осмехивали и коментарисали реченице, приче, понекад и тишине, које су на нас оставиле најјачи утисак. Знао је да препозна вредне студенте, а многима је помогао при запослењу и на тај начин је доприносио снажењу струке просторног планирања.

Те 2000. године водио нас је на екскурзију. Имали смо ту част и привилегију да обиђемо источну Србију, посебно Стару планину, и то вођени врхунским стручњацима и наставницима Географског факултета и Института за архитектуру и урбанизам Србије. Током путовања слушали смо невероватне приче о простору и људима, историји, култури и будућности поднебља кроз која смо пролазили, а посебно је било драгоцено слушати надмудривања професора Перишића са колегама у благом такмичарском духу и са много хумора!

И док су предавања и неформални разговори били саткани од различитих животних прича о просторном планирању, његови су текстови откривали дубине и пажљиво изабрана, промишљена и написана, како општа, тако и конкретна места и смернице. У књизи *О просторном планирању* из 1985. године, могуће је и данас наћи значајна промишљања о организацији простора Србије и њених делова, и универзалне опсервације као што је она „... да се свака идеја када прелази у апликацију сукобљава са неумољивом и суровом логиком свакодневног живота” (Перишић, 1985, стр. 273). Осим тога, аутор у овој књизи упорно истиче да је током планског процеса разраде варијанте просторног развоја неопходно да се у њега укључе различити субјекти планирања, а сами планери се позивају да „граде мостове између општих, концептуалних и методских питања и питања конкретне праксе просторног планирања” (Перишић, 1985, стр. 9-10). У тој дивној књизи постоје фина мера и увезаност филозофских, научних и друштвених промишљања која и данас, сигурно не у целости, али суштински одређују изазове и могућности овог нашег лепог позива.

Хвала му од срца и памети!

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Прича о просторном планирању код нас не може да буде целовита без писаног трага о лику и делу Димитрија Мите Перишића, који се с правом може сматрати водећим методологом и једним од најискуснијих планера Србије и Југославије. Као педагог, просторно планирање није предавао, већ проповедао – умешан у томе да шармира и заинтересује слушаоце за своју причу о животу и просторном планирању. Са студентима је умео да буде споља груб, строг и наизглед непријатан, а заправо изнутра топао, очинског срца и голубије душе. Увек је био упућен у то ко шта и колико зна. Волео је да буде обавештен. Старао се о развоју младих кадрова и захваљујући свом ауторитету и познанствима по Србији омогућио је запослење бројним својим свршеним студентима у институтима и заводима за урбанизам.

И на људском и на професионалном плану, Мита Перишић је међу својим савременицима имао статус човека-институције просторног и урбанистичког планирања. Но, и поред тога, необично је што је оскудна литература о њему, а бројни његови научноистраживачки и стручни резултати до сада нису били систематизовани на једном месту. Неко ће рећи да је таква судбина предводника – прођу грбавим путем, кроз просторе неосвајане и непознате, пуно ураде како би урезали траг, а тај се рад онда „национализује”, као нешто што се подразумева.

Мита Перишић је обележио време у коме је живео и стварао. Више пута је имао срећу да оствари професионални врхунац, онај тренутак који се већини људи и не догоди у животу. Одликовали су га смелост, самопоуздање и свестраност. Радознао, духовит и дружељубив. Прегалац и стваралац. Мудар и домишљат. Ауторитативан и харизматичан. Онај пред којим се не брбља. Самоникао, неоседлан. Рођени борац, тврдоглав и несаломив, инација и бунтовник. Није био саговорник за лење духове. Свашта је умео да не уважи, али не и да пречује друго и другачије мишљење.

Поседовао је велику животну снагу и енергију, волео је људе, дружења, спорт, сликарство, вајарство, музику... Увек свој, прошао је све што је живот нудио немилице користећи тзв. простор слободе.

Залагао се за професионализам и писменост, за које је сматрао да се стичу годинама. Владао је обиљем информација из света грађења српског и југословенског простора. Знао је све о оном што му је била струка, али и о другом о чему би се повела реч. Својим оценама и расправама, својим дружењима, анегдотама и досеткама успостављао је вредносне критеријуме културног и научног живота. Када је то било потребно, умео је и да се истакне у жестини полемике, да покаже своја знања, своју очекивану и неочекивану обавештеност, своја открића и тумачења.

Градио је и одржавао многобројне везе са малима и великима и успевао је све да обави захваљујући таквом односу и тим везама. Није био од оних који седе у ћошку нити од оних који се додворавају. Умео је да губи и господски „прогута” шалу или ујед упућен на сопствен рачун, као и да добија без охолости.

У аманет нам је оставио да изнад свега будемо професионалци, да држимо до своје личности и интегритета, као и да остваримо добар породични живот и да променимо Србију у земљу добробити.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Анојчић, И. (1996а) Јединствен просторни план, *Политика*, 13. март 1996. године, стр. 11.
2. Анојчић, И. (1996б) Подржан просторни план Републике, *Политика*, 14. март 1996. године, стр. 11.
3. Анојчић, И. (1996в) Сагледана Србија као јединствена целина, *Политика*, 16. март 1996. године, стр. 11.
4. Анојчић, И., Ранковић, Р., Јеличић, В. (1996) Усвојен Просторни план Републике, *Политика*, 20. март 1996. године, насловна страница и стр. 12.
5. Аноном. (1996) Први републички просторни план, *Политика*, 18. март 1996. године, стр. 11.
6. Аноним. (2006) Др Димитрије – Мита Перишић, IN MEMORIAM, *Архитектура и урбанизам*, бр. 18/19, стр. 168-170.
7. Божић, М. (1996а) Нема градње мимо плана, *Борба*, 15. март 1996. године, стр. 3.
8. Божић, М. (1996б) Крај „нојевског” урбанизма, *Политика*, 19. март 1996. године, стр. 9.
9. Божић, М., Лукић, В. (1996) Стратешко управљање простором, *Борба*, 20. март 1996. године, стр. 3.
10. Vančina, F. (1981) Korištenje prostora u uvjetima ekonomske stabilizacije: Četvrti susret prostornih planera Jugoslavije, Dubrovnik, 10 – 13. lipnja 1981. *Čovjek i prostor: arhitektura, kiparstvo, slikarstvo i primijenjena umjetnost*, god. 29 (1981), str. 29.
11. Vasić, Z. (1981) IV Susret prostornih planera Jugoslavije, *Urbanizam Beograda*, br. 62, str. 48-49.
12. *Закон о Просторном плану Републике Србије* („Службени гласник РС”, број 13/96).
13. *Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године* („Службени гласник РС”, број 88/10).
14. Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije (1990) *Guine Bissau 1990*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.
15. Јеличић, В. (1994а) Национални интереси изнад локалистичких, *Политика*, 12. новембар 1994. године, стр. 11.
16. Јеличић, В. (1994б) Почиње јавна расправа о просторном плану Србије, *Политика*, 14. новембар 1994. године, насловна страна и стр. 11.
17. Јеличић, В. (1994в) Како ће се развијати Србија, *Политика*, 15. новембар 1994. године, насловна страна и стр. 11.
18. Јеличић, В. (1994г) Приоритет изградњи путева, *Политика*, 16. новембар 1994. године, насловна страна.
19. Јеличић, В. (1994д) Сви би да буду најважнији, *Политика*, 12. децембар 1994. године, стр. 11.

20. Јеличић, В. (1996а) Зелено светло Просторном плану, *Политика*, 15. март 1996. године, стр. 11.
21. Konsultativna misija za urbanizam (1975) *Projekt i teze sadržaja za izradu Generalnog urbanističkog plana grada Bissau*. Beograd: Savezni zavod za međunarodnu naučnu, prosvetno-kulturnu i tehničku saradnju, Republički zavod za tehničku saradnju SR Srbije, Bissau: Ministarío Obras Públicas.
22. Konsultativna misija za urbanizam (1977) *Izveštaj o radu konsultativne misije*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.
23. Konsultativna misija za urbanizam (1983) *Izveštaj treće konsultativne misije iz Jugoslavije u Gvineji Bisao*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.
24. Levi, A. (1990) Što će biti s prostorom „Prostorno i urbanističko planiranje u uvjetima privredne i društvene reforme”, XII. susreti prostornih planera Jugoslavije u Dubrovniku. *Čovjek i prostor: arhitektura, kiparstvo, slikarstvo i primijenjena umjetnost*, god. 37 (1990), str. 6.
25. Марић, И. (ур.) (2018) *Савез инжењера и техничара Србије / Union of Engineers and Technicians of Serbia : јубилеј 150 година*. Београд: Савез инжењера и техничара Србије.
26. Milenković, A. (1981) Treći susret prostornih planera i urbanista Jugoslavije: Aktuelne teme prostornog planiranja. *Urbanizam Beograda*, br. 61, godina XIII – 1981, str. 84-89.
27. Н. М. (1994) Заштита ораница и водотокова, *Борба*, 6. децембар 1994. године, стр. 4.
28. N. R. (1994) Plan ne voli ekologiju, *Borba*, 13. decembar 1994. godine, str. 14.
29. Perišić, D. (1965) Godišnja skupština Urbanističkog saveza Jugoslavije. *Arhitektura Urbanizam*, br. 33-34, str. 67.
30. Perišić, D. (1985) *O prostornom planiranju*. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.
31. Perišić, D. (1987) Deset godina Jugoslavenskog centra za prostorno planiranje u Dubrovniku. *Deseti susret prostornih planera Jugoslavije na temu „Prostorno planiranje na prelazu u XXI vijek – Aktualni problemi i perspektive prostornog planiranja”*, Dubrovnik, 23, 24. aprila 1987. god.
32. Pokrajac-Stamatović, S. (1994) Stop za najveće srpsko selo, *Borba*, 8. oktobar 1994. godine, str. VIII.
33. Покрајац-Стаматовић, С. (1997) Простор позајмљен од потомака, *Борба*, 8. децембар 1997. године, стр. 5.
34. Radmanović, D.L., Vasović, M., Bjelikov, V. (1986) *Referat Nastavno-naučnom veću odseka za geografiju i prostorno planiranje PMF za izbor jednog redovnog profesora za predmet Prostorno planiranje*. Beograd: Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Beogradu.
35. Радосављевић, З. (2022) Димитрије Мита Перишић (1932-2006) – Непролазна прошлост, *Архитектура и урбанизам*, бр. 54, стр. 139-141.
36. Sedlar, S. (1965a) Deset godina Urbanističkog saveza Jugoslavije. *Arhitektura Urbanizam*, br. 32, str. 3-4.

37. Sedlar, S. (1965b) *Deset godina Urbanističkog saveza Jugoslavije (Izvještaj za 3. kongres, Rijeka 6 – 8. V. 1965.)*. Zagreb: Urbanistički savez Jugoslavije.
38. Стефановић, Д., Пиха, Б., Ђурић, В., Радовановић, М. (1978) *Реферат о кандидату за избор у звање ванредног професора за предмет Просторно планирање*. Београд: Природно-математички факултет.
39. Stojanović, H. (1965) Krov nad glavom. U: Sedlar, Saša (autor) *Deset godina Urbanističkog saveza Jugoslavije (Izvještaj za 3. kongres, Rijeka 6 – 8. V. 1965.)*. Zagreb: Urbanistički savez Jugoslavije, str. 27.
40. Tasić, J., O. M. (1994) Malo hvale, mnogo kritike, *Borba*, 7. decembar 1994. godine, str. 21.
41. Tasić, J. (1994) Sporni autori još spornijeg dokumenta, *Borba*, 13. decembar 1994. godine, str. 14.
42. Torov, M. (1994) Utopija ili planiranje nepoznatog, *Borba*, 12-13. novembar 1994. godine, str. 10.
43. Trifunović, V. (2006) Čovek koji je Prostorni plan Srbije doveo do cilja, *Glasnik Inženjerske komore Srbije*, br. 2.
44. *Уредба о утврђивању Водопривредне основе Републике Србије* („Службени гласник РС”, број 11/02).

SUMMARY

In an attempt to concisely present the monograph “Prof. dr Dimitrije Perišić: Testimony and guidelines for spatial planning”, a particular challenge is the protagonist himself. Who was Dimitrije – Mita Perišić? He was a geographer by vocation, who surely became one of the most outstanding spatial development professionals in the former Yugoslavia. He had a special talent for leadership, and was a ‘keeper of attention’, a great teacher, and founder of the scientific and practical discipline of spatial planning in Serbia, which he taught within the Spatial Planning undergraduate course at the Faculty of Sciences (Geography Department) at Belgrade University, from 1977 (year the course was founded) until he retired in 2000. He will always be remembered as the main concepthor/leader of the first *Spatial plan of the Republic of Serbia* (adopted in 1996), and author of the seminal book for spatial planners – *About Spatial Planning* (1985) (in Serbian).

An erudite, sharp thinker, versatile, gifted with a fantastic memory, focused and inspiring in talks, he was naturally inclined to leadership positions in professional associations and organisations. For example, he was General Secretary of the Urbanistic Alliance of Yugoslavia (in 1965), the first President of the Serbian Urbanistic Alliance (1966-1972), Deputy Secretary for Urbanism, housing and communal activities in the Socialist Republic of Serbia (1972-1980), President of the Yugoslav Centre for Spatial Planning, which organised the famous Dubrovnik encounters of Yugoslav spatial planners (1978-1990), and others. Alongside his leadership and professional engagement in spatial development plans at all territorial levels, including urban documents of various kinds, he also contributed with novel methodological approaches to preparing the working and scientific research projects about spatial development, which were mainly applied in Serbia and other former Yugoslav republics. Also, one should not forget Dimitrije Perišić’s leading role in several Yugoslav consultative missions for spatial and urban planning, which were sent to African countries as part of SFRY’s assistance to developing countries from the mid-1970s to the beginning of the 1990s.

What was Dimitrije Perišić like as a human being? With all the light and shadows which coloured his personality, he is probably best described in one of the concluding chapters of this book, in which other people – his colleagues, associates, friends, former students, and others, wrote how they remembered him through their acquaintance, or their collaboration while preparing plans and projects together, drawing on memories regarding both his professional and private life, and outlining guidelines on the true legacy of Dimitrije Perišić for spatial planning in the context of Serbia, but not limited to this country only!

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

72.071.1:929 Перишић Д.
71(497.11)"19"

ПРОФ. др Димитрије Перишић : сведочанство и путокази за просторно планирање / уредници
Саша Милијић ... [и др.]. - Београд : Институт за архитектуру и урбанизам Србије (ИАУС) :
Универзитет, Географски факултет, 2022 (Београд : Планета принт). - 218 стр. : илустр., факс. ; 30
cm. - (Посебна издања / Институт за архитектуру и урбанизам Србије ; бр. 92)

Слике Д. Перишића. - Тираж 700. - Стр. 6-7: Предговор / уредници. - Библиографија: стр. 215-
217. - Summary.

ISBN 978-86-82154-01-3 (ИАУС)

1. Милијић, Саша, 1969- [уредник] [аутор додатног текста]
а) Перишић, Димитрије (1932-2006)

COBISS.SR-ID 83079177

2nd. Territory